

אגישמקע ווארט

גליון תשצ"ו חג הפורים תשפ"ה

עלון זה נודב ע"י החפצים בעילום שמם אוהבי תורה לרגל יום שמחת הפורים

להצלחה גדולה ושפע גדול מן השמים של שמחה וסיעתא דשמיא בכל העינים .

ויה"ר שזכות אלפי הלומדים הלומדים בחוברת הזו. יעמוד ביום הפורים להם ולמשפחתם שמחת הפורים ימשך עליהם ועל זרעם במשך כל השנה . ויזכו לשפע ישועות מקיפות ברוחניות ובגשמיות. ויתקיים בהם הפסוק ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר.

בבני חיי ומזוני רויחי.

בפורים - כל יהודי מגיע למדרגת 'צדיק גוזר והקב"ה מקיים'

ישנו חידוש עצום ונורא, של בעל השם משמואל (פורים תרע"ז), שכדאי מאוד לזכור אותו היטב ולא להסיח דעת ממנו עד מוצאי יום פורים: כתוב בפסוק: "ובבוקר אמור למלך ויתלו את מרדכי על העץ אשר הכין לו" [פ"ה י"ד] וכן בהמשך: "והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמור למלך לתלות את מרדכי וכו'. ומקשה השם משמואל מה פירוש 'אמור למלך' וכי אומרים למלך מה לעשות, וכי נותנים לו פקודות? היה צריך לומר: ובבוקר בקש מהמלך, תציע למלך, אבל מה פירוש 'אמור למלך'? ומבאר את הענין, על פי הגמרא במגילה (טו.) שאומרת על מרדכי היהודי, שזעק זעקה גדולה ומרה, ותוכן זעקתו היה: 'גבה המן מאחש-וורוש' דהיינו, שבאמת המן נתעלה ונתגדל עד כדי כך, שהיה גבוה מעל אחשוורוש. וכתוב במדרש, שהמן בנה בימה לעצמו - גבוהה יותר מבימתו של אחשוורוש. ועוד אומרת הגמרא שם: "גבר מלכא תתאה ממלכא עילאה' חס ושלום, דהיינו שהיה הסתר פנים איום ונורא, עד כדי כך שהיה נראה כאילו גבר המן שהוא 'מלכא תתאה', יותר מהמלך העליון, וממילא, אמר השם מש-מואל שהיה מצב כזה, שהמן הרשע לא היה צריך לבקש מהמלך, אלא היה יכול לומר לו מה לעשות, וזהו שכתוב 'לאמור למלך' לתלות את מרדכי, על העץ אשר הכין לו. ומעתה, ברגע שנהיה 'ונהפוך הוא, אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם' אז ממילא הפסוק הזה של "אמור למלך" הוא כח שעובר אל כל יהודי ויהודי, שכל אחד הוא בבחינת צדיק גוזר והקב"ה מקיים, שהרי כל מקום שנאמר במגילה 'המלך' הוא רמז למלכו של עולם, אלא, שיש בזה תנאי אחד, שתאמר את בקשתך מעומקא דליבא, מתוך רצון פנימי אמיתי ועמוק, שהזעקה להשי"ת תצא מתוך קירות ליבך, כדרך שהמן השתוקק כל כך ברשעותו לתלות את מרדכי, ולא באמירה בעלמא מן השפה ולחוץ. ואעתיק לך את לשון קדשו של הרה"ר בעל השם משמואל, למען יהדהדו הדברים באוזנינו כל ימי הפורים:

ומכאן כל איש משכיל ישים אל לבו, היות בית המן ניתן

לאסתר ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם, ובכל פורים מתעורר רשימו מזה, ואז בכח כל איש יש-ראל לאמור למלך, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא [דרך אמירה וציוי כענין הצדיקים גוזרים על הקדוש ברוך הוא והוא עושה] לתלות את המן ולמחות את שמו מתוך לבו של עצמו על כל פנים. אך האמירה צריכה להיות לא מהשפה ולחוץ אלא בכל אוות נפשו, ובאותו חשק ורצון נמרץ שהיה אז להמן לתלות את מרדכי, ואז בודאי אמירתו תעשה פירות. וזהו שאמרו חסידי קדמאי שבפורים יכול כל איש להיושע ולהתברך.

(שיחות חיזוק)

השאיפה בהכנה לפורים - לזכות לחיות כמרדכי

מי שמקפיד על כבודו - נופל!

מור"ר הצדיק והגאון, רבי חיים מרדכי ויינקראגן זצ"ל מנובהר-דוק, אמר - אם ושתי היתה מסכימה לקבל על עצמה את הבזין שאחשוורוש הטיל עליה, היא היתה זוכה להציל את חייה! וכן אח-שורוש, מרוב רצונו להראות לכולם את יופיה ואת כבודו - גרם לו לאבד אותה! הכבוד מוציא את האדם מן העולם - כפשוטו! גם המן שלא היה יכול לסבול את הבזיון שהוא הרגיש מזה שמרדכי לא השתחוה לו, גרם לו בסופו של דבר להתלות על העץ!

מצד שני מרדכי הצדיק לא הקפיד על כבוד וכלל - ויזעק זעקה גדולה ומרה ברבים. גם שהיה רצוי רק לרוב אחיו (שפירשו ממנו מקצת סנהדרין כמשאחז"ל) הוא המשיך בעבודת ד' שלו! הוא גם לא הסתיר את השק שהוא לבש, אע"פ שאסתר רצתה שאחשו-רוש לא יראה אותו עם שק על יד הארמון, וכמו שהביא המלבי"ם על המגילה (פ"ד פסוק ד') שרצונה היה שילבש בגד אחר מעל השק.

אבל מרדכי לא היה לו שום ענין לעשות רושם על אחשוורוש, והרבה יותר היה חשוב לו, לא להפסיד רגע מתחנונו, כי זה היה נחשב לו כעוזב בטחונו וסומך על עזרת בשר (אחשוורוש)!!! עד

כדי כך הגיע מרדכי במדת ה'השתוות' [ששוה בעיניו אם מכבדים אותו או מבזים אותו, שכתב החוה"ל שזוהי החמודה שבמדרגות]. הוא בחר דוקא ללבוש את השק מבחוץ ולא שם אל לבו כלל שאולי זה יעשה רושם לא טוב על אחשוורוש.

כמו כן, כמה שאחשוורוש גידל את המן, מרדכי נשאר בשלו, ולא יכרע ולא ישתחוה. ומא' מחניכי נובהרדוק שמעתי, שלאחר שנגזרה גזירת כליה ה"י על עם ישראל, מרדכי התחזק עוד יותר בבטחונו עד כדי ש"ולא קם ולא זרע ממנו" שזהו מדרגה גבוהה מאוד. וכמו שפי' שם הגר"א (ה' ט') "שגם לא נזדעזע ממנו - כמו שהוא אינו!" בעיני מרדכי המן לא היה קיים כלל! לא לחפש למ- צוא חן בעיניו, ואפילו לא לפחד ממנו כלל!

הגמ' (מגילה יב; יג.) אומרת עוד, שכל כלל ישראל היה להם טענות על מרדכי דאקני בל' (=הרגיז) בהמן! וכאילו גרם לכל הצרה. מכל זה מרדכי אינו מתפעל! נובהרדוק בטהרתו!! גם אסתר, לא התביישה להכנס לארמונו של אחשוורוש כאילו היא 'אסופי' מן השוק - שאינה מגלה מי הם אביה אמה! והיא שולטת על הרצון לגלות את ייחוסה הרם לשאול המלך! היא גם לא ביק- שה דבר אע"פ שהיתה יפה מאוד כמב' במגילה, היא לא חיפשה לעשות רושם על שום אדם. גם כבדו המלכות - להיות מלכה לא משך אותה כלל.

ויותר מזה מב' בג"מ (טו:) שזימנה את המן לסעודה שעשתה לאחשוורוש, וא' הטעמים "כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו ביבת המלך ויסיחו דעתם מן החרמים". וזהו דבר נפלא מאוד להיות מוכנה שכל כלל ישראל יחשבו שהיא עזבה את עמה והת- חברה עם אחשוורוש והמן!!

כפורים אנו רואים כמה הכבוד מוציא את האדם מן העולם. וכמה הבורח מן הכבוד, הכבוד רודף אחריו עד כדי להיות אסתר מלכה על 127 מדינות ומרדכי משנה למלך! **כי מי שאינו צריך כבוד הוא המלך האמיתי, ומי שרודף כבוד הוא העבד האמיתי!!** (בטחון אמיתי)

ההשגחה העליונה היא בתכלית הדקדוק

אומר האלשי"ך הקדוש, שיש להתבונן במאורעות המגילה ול- ראות את גודל ההשגחה בדקדוק עצום ורב: כשהמן בא לחצר

בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו, הנה, אילו היה המן מגיע לחצר המלך דקה אחת קודם, אז הוא היה שומע את שאלת המלך: "מה יקר וגדולה נעשה למ- רדכי על זה" וממילא היה מבין שכאשר המלך שואל אותו: מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו - כוונתו להיטיב עם מרדכי, ובודאי שלא היה מציע שירכיבו אותו על סוס ברחוב העיר, כמו שהציע במגילה. וכמו כן, אילו היה המן מגיע רגע אחד לאחר מכן, מה היה קורה? אחד המשרתים היה עונה למלך על שאלתו מה לעשות עם מרדכי ואיך להשיב לו גמול טוב, והמן לא היה בסיפור הזה ולא היה מגיע לשיא שפלותו. ומה עשה השי"ת? זימן את המן לארמון המלך, באופן שיכנס בדיוק לאחר שנס- תיימה שאלת אחשוורוש ובטרם יענו עליה תשובה, כך שמחד גיסא - הוא לא שמע את השאלה, ומאידך גיסא - הוא זה שמת- בקש להשיב עליה, וכך יחשוב בטעות שמדובר על עצמו, ומכאן תתחיל מפלתו! נורא נוראות!! עד היכן מגיע ההשגחה הפרטית של השי"ת בתכלית הדקדוק.

ובאמת ייפלא, אחרי שרואים שההשגחה העליונה מדוקדקת להפליא על אלפית השניה, אז איך אתה מתרעם על האוטובוס שהקדים בדקה אחת ובגלל הנהג הזה, החמצת את הנסיעה? איך אנחנו מתלוננים ואומרים: ראית איך פלוני עשה לי כך וכך? איך הוא גרם לי נזק כזה או אחר? הכל קרה בגללו, הוא אשר בכל. דיבורים כאלו נובעים מחוסר אמונה בהשגחתו יתברך, שהוא בורא ומנהיג את כל הברואים! כי האמת היא בדיוק להיפך, שב- שמים דנים ומחליטים על פלוני שצריך לקבל ייסורים בהחמצת האוטובוס, ומשום כך, הקדים הנהג והגיע דקה אחת קודם! וכך יתן האדם בדעתו, שאם היה לו חור בכיס ונפלו לו משם שטרות של כסף, לא החור אשם [וגם לא אשתו שלא תפרה אותו...] אלא דע לך שאתה אשם! שמאחר שמגיע לך לפי מעשיך איבוד ממון כזה, לפיכך, נעשה לך חור בכיס שממנו נפלו השטרות. צריכים להרכיב משקפיים של אמונה ולהסתכל על החיים בצורה הנכונה. ועל דרך זה אומר המלבי"ם בפירושו למגילה, שיש להתבונן על נפלאות השגחת השי"ת: נתאר לעצמנו, שמישהו הציל איזה עשיר גדול ממוות בטוח, הרי ודאי שאותו עשיר היה מיד נותן לו את שכרו! היה עורך סעודת הודיה גדולה ונותן לו איזה צ'ק

שאלות בהלכה

הלכה לביתה באמצע הקריאה והשלימה אותה בביתה האם צריכה לשוב ולברך?

מעשה באמא שבאה עם תינוקה לבית הכנסת לשמוע קריאת המגילה ובאמצע הקריאה הפריע לה התינוק לשמוע את המגילה, ולכך הלכה עימו לביתה, וכשהגיע בעלה מבית הכנסת סימנה לו שימשיך לקרוא לה מהיכן שיצאה, וזה מותר כדתנן קראה סירוגין יצא אף שיש הפסק בינתיים.

אמנם יש מקום להסתפק לענין הברכה האם צריכה לחזור ולברך על המשך הקריאה דהוי הסח הדעת או דלמא שלא מצינו שתי ברכות על מצוה אחת.

ובשו"ע (יו"ד הלכות מילה יג) כתב דכשחוזרין במילה על הציצין צריך לחזור ולברך את הברכות, ובביאור הגר"א ביאר

דהוי כאילו לא מל, והיינו שלא היה כאן מילה כלל ולכן חוזר ומברך, ולכאורה גם במגילה כשלא קרא את כל המגילה אין כאן קריאת המגילה כלל וצריך לחזור ולברך (מרן הגר"נ קרליץ בספרו החדש - חוט שני על פורים)

ש. כשחל פורים ביום ו' וקיבל תוספת שבת ונזכר שלא שלח משלוח מנות, אם יוצא משלוח מנות לחבירו שלא קיבל תוספת.

ת.בשעת הדחק

ש. אם יש לברך שהחיינו על תחפושות שקונה לפורים.

ת. אם שמח

ש. מה שנוהגים בישיבות לבחור רב פורים ומשמיע ליצנות על רה"י אם יש להם על מה שיסמכו

ת. עושים משום שמחת פורים ומ"מ אי"ז ראוי

(הגרח"ק קנייבסקי)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

ויספר להם המן את כבוד עשרו ורב בניו ואת כל אשר גדלו המלך וכו'. (ה' י"א)

שאלה: צ"ב מהו שסיפר על רב בניו וכי לא ידעו מרב בניו והרי היו אהביו (עי' באבן עזרא שכ' דהמדקדקים פירשו רב בניו היינו גדולת בניו כמו קרית מלך רב כי אי יגיד לאשתו שיש לו בנים רבים עיי"ש"ד). תשובה: ממזרים היו מנשים אחרות.

בענין בנפול אויבך אל תשמח

עוד איתא בגמ' התם " בתר דשקלינו למזייה לבשינהו למאניה אמר ליה סך ורכב אמר ליה לא יכולנא דכחי- שא חילאי מימי תעניתא גחין וסליק כי סליק בעט ביה אמר ליה לא כתיב בנפול אויבך אל תשמח אמר ליה הני מילי בישראל אבל בדידכו כתיב ואתה על במותימו תד-רוך" וצ"ע דבב"י בהלכות פסח סי' ת"צ כ' וז"ל ושבלי הלקט (סי' קעד ס"ט) כתב בשם מדרש הרנינו פרשת בוכה (ובהגהות והערות ציינו דכן הוא בפסיקתא דרב כהנא מהדורת מנדלבוין סי' כ"ט קפ"ט ע"א, וילקוט שמ-עוני אמור רמז תרנ"ד) שהטעם שאין גומרין ההלל כל ימי הפסח הוא לפי שנטבעו המצרים וכתוב בנפול אויבך אל תשמח" והרי דגם לגבי אוה"ע נאמר בם ולאויבך אל תשמח, והצעתי השאלה קמיה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי צצוק"ל ואמר לתרץ דדוקא לגבי אומה שלימה אומרים בנפול אויבך וכו' אבל לגבי גוי יחיד ורשע בזה לא נאמר. וראיתי בס' דברי שאל (להגר"ש נתנזון) על אגדות הש"ס במס' מגילה שם שכ' "הקשה אותי אחד מן הת-למידים בהא דהביא ב"י סי' ת"ץ שהטעם שאין גומרים הלל בפסח משום דמעשה ידי טובעים בים וכתוב בנפול אויבך אל תשמח והרי בעכו"ם לא שייך זאת, והשבתי דיש לחלק דשם היה קודם מתן תורה וגם הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז" לכן לא שייך לומר שירה אבל כל שקבלו התורה יש חילוק בין עכו"ם לישראל" עכ"ד.

שאלה: השולח מנות לקטן האן יוצא יד"ח או דילמא דאין יוצא משום דכתיב איש לרעהו וקטן אפשר דלאו רעהו הוא. תשובה: יוצא

שאלה: השולח מנות למי שאינו מכירו כלל האם יוצא יד"ח או דבעי' לשלוח דוקא למי שמכירו כמש"ח "ומש-לוח מנות איש לרעהו". תשובה: יצא כל ישראל חברים.

מכובד וגדול כהכרת הטוב על שהציל אותו. והנה, מרדכי היהודי מציל את אחשוורוש מפני בגתן ותרש שזממו להורגו, ובמקום לתת לו את שכרו מיד, הוא רק רושם זאת בספר הזכרונות לו. מדוע לא שילם לו שכר מייד? אלא הכל היה בהשגחה פרטית, שאילו מרדכי היה מקבל את שכרו מיד, כגון שמקבל איזה אוצר מלא כסף וזהב וכדו' אז כשהיה צריך באמת לאותו שכר כמו שנאמר 'בלילה ההוא נדדה שנת המלך' - לא היה מקבל אותו. והנה, לפעמים אתה שומע, אדם שקובל ומתלונן על דרכי השג-חה וכי זו תורה וזו שכרה, האם זה היה חלקי מכל עמלי? הרי אני כל כך משתדל להרבות בגמילות חסדים, שאת פרותיהם אוכלים בעולם הזה, והיכן הם הפירות הללו? וצריך להאמין באמונה שלי-מה, שהבורא יתברך שמו, מנהיג את עולמו בחסד ובריותיו ברח-מים, ונותן לכל אדם את מה שמגיע לו ברגע הטוב ביותר עבורו! (שיחות חיזוק)

כח התפילה בפורים:

פתח דברינו יאיר בדברי הרמב"ם בהקדמה במנין המצוות הקצר גבי מצוות קריאת המגילה וזה לשונו: שהנביאים עם בית דין תיקנו ציוו לקרות המגילה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקדוש בורך הוא ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועינו, **כדי לברכו ולהללו וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה הבטיחנו בתורה כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובי אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו.** הרי לפנינו, שעצם תקנת המגילה היא לשתי מטרות: א) להלל את השי"ת ב) להודיע לכל על כח התפילה, שכאשר קוראים להשי"ת הוא עונה ומושיע!! להודיע על דברי הצומות וזעקתם!! והוסיף בחידושי הגר"ז (סי' קצט) שזה הביאור לנוסח שאומרים בפיוט 'שושנת יעקב צהלה ושמחה' - **להודיע שכל קוויך לא יבשו ולא יכלמו לנצח!!** כי זה ממש מעצם תקנת המגילה - לפר-סם לכל כמה גדול כוחה של תפילה ושל זעקה להשי"ת.

ובאמת שראוי לכל משכיל להתבונן בכח התפילה בפורים, כי נורא הוא: כתוב במדרש, שבשעה שנגזרה הגזירה על עם ישראל, הלך אליהו הנביא והעיר את אבות העולם ואח"כ הלך למשה רבינו, ומשה רבינו שאל אותו אם הגזירה חתומה למעלה בדם או בטיט? והשיב לו שהיא חתומה בטיט ולא בדם. ועוד שאל משה רבינו, האם יש איזה אדם כשר למטה? ואליהו השיב לו: כן, ושמו מרדכי היהודי. אם כן, לך ואמור לו שהוא יעמוד בת-פילה למטה ואני מלמעלה, וכך נוכל לבטל את הגזירה. והנה, יש להתבונן באופן ביטול הגזירה, הרי לכאורה היה מספיק שיבטלו את כל האגרות שנשלחו ואחשוורוש יחזור בו ויתן הוראה שלא לפגוע ביהודים, אבל מהו כל הענין של 'ונהפוך הוא' שאנחנו חו-גים בפורים, אשר ישלחו היהודים המה בשונאיהם' הרי לכאורה זה לא מענין ביטול הגזירה, כי בשביל זה היה מספיק להוציא צו מלכותי לביטול האגרות הראשונות, ותו לא! אלא, שהשם ית-ברך בא להראות לנו עד כמה גדול כוחה של תפילה! שאע"פ שעם ישראל ביקש בסך הכל לבטל את הגזירה הרעה, התפילה הזו פעלה באופן כזה שכל המציאות התהפכה לחלוטין, עד כדי כך שהמן הרשע שלפני רגע היה השליט העריץ שרצה להשמיד אותנו הופך להיות המשרת של מרדכי היהודי, הוא רוחץ אותו ומספר אותו ומלביש אותו ומוליך אותו ברחובות העיר שושן וקורא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו! זהו המסר

הגדול של כח התפילה בפורים, שהקב"ה משפיע מלא חפניים כהנה וכהנה, שפעם עצומים ונוראים. ומה נמלצו אמר ישור של הרה"ק מקאמרנא בספרו 'נדבת פי'

(מותר שקלים דף ח סוע"א) אודות גודל מעלת העת רצון של פורים וסגולת קיבול התפילות בלי שום עיכוב, וראוי לכל אחד לחקוק בלבו את דברות קדשו וזה לשונו:

וקבלנו, **שבימי הפורים יוכל לעלות נשמה קטנה להיכל של צדיק מופלא בלי שום מעכב, וכן עולין כל התפילות לכתר בלי עיכוב!** ולזה לאחר הנס נשתנה שמו [של מרדכי היהודי] ל'פתחיה' - הפותח כל השערים בלי שום עיכוב, להעלות כל מה שנעשה בקטנות בלי שום דקדוק הדין! קיבלתי בלחישה כל זה, ונעשיתי הולך רכיל מאהבת ישראל. פתחתי לך כנקב סדקית כי יש בזה רזי רזין.

(שיחת חיזוק)

אזן המן

נהגו ישראל לאכול בפורים אזן המן, ובאידיש קוראים לו "המן טא"ש", ונהגו לעשות לאזן ג' פינות, וצריך להבין מדוע נהגו בצורה זו דוקא.

ומו"ח ר' יצחק זילבר זצ"ל ביאר, דאיתא באבות (פ"א מ"ג) "על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים", וכתב רבינו יונה, שגדר 'העולם עומד' היינו שזו סיבת בריאת העולם. והנה אם נגזרה גזירת כליה על כלל ישראל, ע"כ שכלל ישראל לא קיימו את תכלית בריאת העולם, ולכן אפשר לכלותם, ולכן אמרה אסתר צומו עלי ג' ימים, וכל יום כנגד עמוד אחר של העולם, ויום אחד תקנו את עמוד התורה ויום אחד את עמוד העבודה ויום אחד את עמוד גמ"ח. ורק אחר שישראל התחזקו בג' עמודים הללו אסתר יכלה לגשת אל המלך מלכו של עולם, ולבטל את כוחו של המן. וא"כ י"ל שזהו לשון 'המן טאש', דהיינו שע"ג' פינות אלו תש כוחו של המן.

ובענין השם 'אזן המן' בעברית, חשבתי תמיד ששם זה הוא המצאה ציונית, שהרי ביידיש אומרים 'המן טאש' [תרגום: כיסני פרג], ואין הכוונה לא לאזן ולא להמן.

עד שהראוני בספר זרע שמשון שבאמת יש מקור לשם זה, ע"ש שמבאר דבר נפלא, וז"ל: מנהגם של ישראל, לעשות אוזניים מתוקים לאכילה, וקוראים אותם אוזני המן.

וצריך להבין, למה בחרו לעשות דווקא אוזניים, לא אבר אחר. ועוד, איך מכניסים מתיקות באיברי של המן הרשע, אשר היה כל כולו מקולל, רע, ומר. יתירה מזאת, הלא צורת המן טעונה שריפה באש. כמו שהביא בדרכי משה (אורח חיים סימן תרצ) בשם הערוך, שהבחורים עושים צורת המן ושורפים אותה.

עוד יקשה מדברי המדרש (הובא בבית יוסף שם): 'תמחה את

זכר עמלק, אפילו מן העצים ומן האבנים'. ואם חובה למחות שמו מכל וכל, מדעו אוכלים דבר הנקרא בשמו, הלא כבר נאמר (דב' רים יג, יח) 'ולא ידבק בידך מאומה מן החרם'.

ויש ליישב מנהג ישראל, במאמר הנביא לישראל (ישעיה נה, ג), 'שמעו ותחי נפשכם', ואמרו במדרש (שמות רבה כז, ט): 'הכל תלוי באוזן. מי שמטה אוזנו לשמוע דברי תורה ותוכחות, יש לו חיים'. והנה בני ישראל, עד גזירותיו של המן, לא רצו להטות אוזן לקבל עליהם עול תורה. אך בימי המן, היטו אוזנם לקבל את התורה, לטוב להם כל הימים. לפי זה נאמר, כי האוזניים המתוקים שאנחנו עושים, אינם אוזניו של המן, אלא האוזניים של ישראל. ונקראים 'אוזני המן', משום שהמן הרשע, הוא אשר בגזירותיו גרם להם, להטות אוזניהם לדברי תורה. נמצא איפה, כי 'מנהג ישראל תורה'. תורה ממש, על שם מתיקות התורה."

שמחת פורים

מספר הג"ר שלמה זלמן כהן, נכנסתי פעם לבית רבינו הגרש"ז אויערבאך בעיצומה של סעודת פורים עם בניו וחתניו ונכדיו, ואני שומע בחלל האויר "שער המלך", "משנה למלך" וכד' שאלתי מי שהו מה קורה פה והסביר לי שרבינו שאל את הנוכחים איזה שמות של ספרים כתובים במגילה? השמות המשיכו להאמר על ידי הנוכחים, "מאמר מרדכי", "לבוש מלכות", "עיר שושן", "טבעת המלך", "מצוות המלך", "גנזי המלך", "איי הים", "פתשגן הכתב", "יד המלך", "אורה ושמחה", "דורש טוב", "דובר שלום", "דברי מרדכי", "דברי הימים", "גדולת מרדכי", "יין מלכות", נענה רבינו לא לזה התכוונתי, אני מדבר על אחד הראשונים שנמצא בכל בית יהודי ומופיע במגילה יותר מפעם אחת, נענה בן רבינו הגר"ש וענה: "מרדכי", ותרב שמחתה של תורה.

(גאון ישראל)

"חייב איניש לבסומי בפוריא". חז"ל אומרים שאדם חייב לשתות יין בפורים ולהשתכר עד שלא ידע בין ארוך המן לברוך מרדכי. (מגילה ז:)

דרש הגאון רבי שמשון פינקוס זצוק"ל: אם עכשיו היה פורים - הייתי מגלה לכם את כל הסוד, כיון שעכשיו לא פורים אגלה לכם רק חצי מהסוד...

צריך להבין, מה פשר הענין הזה שאדם חייב להגיע למדרגה שיוכל לומר "ברוך המן", האם איתם פעם מישהו אומר זאת?! יתירה מזאת, ביארנו פעמים רבות כי פורים הוא פסגת הגדלות

ריתחא דאורייתא

קריאת המגילה :

בבני ברק, את האיטי או את המהיר? ... הם לא ידעו להשיב, והוא השיב, כדרכו: לכאורה את האיטי לשלוח לירושלים ואת המהיר לבני ברק, בליל פורים שהקהל עדיין בתענית עדיף המהיר על פני האיטי... לא להכביד על התענית.

(הגר"א גניחובסקי זצוק"ל)

בחורים נכנסו לשלוח מנות בביתו של הגר"א גניחובסקי זצ"ל, הוא רצה לשמחם והניח חידה פשטנית: יש לפניכם שני בעלי קריאה, היודעים היטב לקרוא את המגילה בדקדוקיה, את אחד מהם צריך לשלוח לקרוא בירושלים ואת השני בבני ברק. את אחד מהם קורא איטי והשני מהיר קצת. נשאלת השאלה את מי מהם יש לשלוח לקרוא בירושלים ואת מי

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

"לעשות כרצון איש ואיש" (ח' א')

במסכת מגילה כרצון איש ואיש זה מרדכי והמן, וזה תמיהה גדולה איך הסכים מרדכי הצדיק להיות שר המשקים בסעודה של אותו רשע בעוד שהוא עצמו הזהיר את בני ישראל לא ללכת, מתרץ רבי חיים קנייבסקי שמרדכי הצדיק רצה למנוע את מי שבא לשם מעם ישראל שלא ישתו יין נסך ובשולי עכו"ם, ולכן הוא בעצמו נתן להם יין שלא נגע בו גוי וכן זרק לתוך התנור קיסם שלא יאכלו פת עכו"ם כי עד כמה שאפשר להציל ולהציל איש יהודי מאיסור צריך לעשות ואפילו במחיר להיות שר המשקים במשחה אחשוורוש.

(מדשן ביתך)

רת ללב כל אדם בהתקרב מועד זה, בני-ישראל מקפידים ביותר לקיים את מצוות חג הפורים ככתבם וכלשונם, יותר משאר החגים והמועדים.

עינינו הרואות, שלדאבון לב, לא כל קהל ישראל מדקדק במצוות המועדים במידה שווה. אמנם ציבור היראים לדבר ה' נזהר ומדקדק במצוות המועדים, אך העם שבשדות עלול להיכשל ולזלזל בחלק מן המצוות, או לפחות לא לקיימן בהידור הראוי. לשם משל, ישנם אנשים רבים שלא נזהרים כראוי באיסורי חג הפסח, ועלולים להיכשל בשוגג באכילת מאכלים שלא הוכשרו לחג בתכלית ההידור. אך בהגיע חג הפורים, לפתע גם פשוטי עם ישראל, ואפילו עמי הארצות שבהם, מדקדקים ומהדרים בכל מצוות היום הם ממהרים בשמחה לביית-הכנסת ומאזינים ברוב קשב לקריאת המגילה, מעניקים ברוחב-לב מתנה יפה לאביונים, שולחים לידידיהם משלוחי מנות מושקעים ומהודרים, ועל כול-נה - מדקדקים בתכלית ההידור במצות משחה ושמחה, סועדים במיטב מעדני המלכים, ומיטיבים את ליבם במשקאות יקרים ומשובחים. דקדוק המצוות שכזה, לא ראינו אצל אנשים אלו במועדים אחרים...

ומאחר שבני-ישראל מקיימים את הלכות חג הפורים בשמחה וברננה, לכן אמרו חז"ל שמועד זה יוסיף להתקיים אפילו לעתיד-לבוא.

(פורים בציון)

אהבת הנס - קבלת התורה מרצון

מה בין ניסי מצרים לניסי המגילה

הגמ' אומרת במס' שבת: "ויתייצבו בתחתית ההר, מלמד שכפה עליהם הר כגיגית. קבלת התורה במעמד הר סיני היתה בכפיה.

הדר קיבלוה ברצון בימי אחשוורוש, שנא' קימו וקיבלו, קיימו וקבלו שוב את מה שקיבלו כבר בהר סיני". ומפרש רש"י למה היתה קבלת התורה מרצון בימי אחשוורוש - מאהבת הנס שנעשה להם. רש"י מדייק "מאהבת הנס", כלומר: שסתם נס, אם רואים סתם ניסים שהקב"ה עושה, אולי זה עוד לא מביא קבלת

של האדם. המועדים בנויים כדוגמת סולם הבנוי מדרגה מדרגה. פסח הוא ראשון המועדים - תחילת סדר הזמנים בשנה, הוא זמן לידת עם ישראל, אחריו מטפסים ועולים דרך ימי ספירת העומר לחג השבועות... משם לימים הנוראים, ראש השנה, יום כיפור, סוכות, שהם ימי החתונה שבין כל ישראל להקב"ה. אחרי זה מגיעים ימי החושך של תרבות יון, כנגדם יאירו ימי החנוכה. עד שמגיעים בחודש האחרון במנין החודשים לפסגה שהיא בעצם התכלית - פורים.

והנה שיא הגדלות של פורים הוא, שמתוך שכרות יאמר אדם "ברוך המן". מהו הסוד הטמון בענין זה? התשובה היא: "ברוך המן" פירושו לקחת מהמן את חלק הארור ולהפוך אותו לברוך! (שיחות הרב פינקוס - חינוך)

בפורים ניתן לפעול ישועות גדולות ועצומות!

כתב הגאון הרב חיד"א זצ"ל בספרו לב דוד (פרק כ"ט) בזה"ל: "ובעיני הדבר פשוט, שאם כל ישראל היום הזה, אשר זרע עמלק לטבח יובל ונפל המן הרע הזה, היו נוהגים בסדר קדושה, והשמחה מחה היתה מקודשת לשמים, ויתר היום עוסקים בתורה כל אחד כפי שיעורו, כל כרחך בשכר זה היינו נגאלים גאולת עולם!"

ועיין בנתיבות שלום (פורים עמ' יא) שכתב בתוך דבריו: "שהוא יום אחד בשנה שמאיר בו גילוי כזה - שאפשר לבטל אפילו את אשר כתב 'נכתב ונחתם בטבעת המלך'!"

וכך כתב הגר"ש פינקוס זצ"ל: פורים הוא זמן מסוגל מאוד לפעול ישועות, ובפרט בשעת קריאת המגילה שזה שעת ה"ריתחא" של מידת הרחמים, ואפשר לזכות בה מה שאין אנו יכולים לזכות לא בשבת ואפילו לא בתפילת הנעילה!

(קדושת יום הפורים)

נצחיות ימי הפורים

במדרש שוחר טוב [משלי ט, ב] דרשו רבותינו ז"ל: "כל המועדים יהיו בטלים, וימי הפורים לא יהיו נבטלים לעולם, שנאמר [אסתר ט, כח]: 'ומי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם'. ע"כ. מבואר, שלעתיד-לבוא כל החגים והמועדים עתידים להתבטל, מלבד חג הפורים. ושי להתבונן בזה ולהבין מהי מעלתם הייחודית של ימי הפורים, ומדוע בשונה מכל שאר המועדים, דווקא מועד זה - שכל חיובו הוא רק מדרבנן - עתיד להוסיף ולהתקיים גם לעתיד-לבוא?

ויש ליישב על פי דרשת חז"ל [שבת קל, א], בענין המצוות שבני-ישראל קיבלו בשמחה, וזה לשונם: "תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה, דכתיב [תהלים קיט, קסב]: 'שש אנכי על אמרתך, כמוצא שלל רב' - עדיין עושין אותה בשמחה, וכל מצוה שקיבלו עליהם בקטטה, כגון עריות - דכתיב [במדבר יא, י]: 'וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו', על עסקי משפחותיו - עדיין עושין אותה בקטטה". ע"כ.

מבואר מדברי הגמרא, שישנה סגולה מיוחדת באותן מצוות שבני ישראל קיבלו על עצמם בשמחה - כמו מצות ברית-מילה, סגולה הגורמת שבמשך כל הדורות בני-ישראל יוסיפו ויקיימו את המצוות הללו בשמחה. ואכן, גם בענין חג הפורים, מחמת מהות החג והשמחה החוד-

התורה מרצון. אבל פה היתה אהבת הנס שנעשה להם זה הביא קבלת התורה מרצון.

אבל הקושיה מאליה נשאלת, וכי עד אז לא היו ניסים ונפלאות? האם לא היה אהבת הנס לפני אשחורוש, וכי במצרים לא היו ניסים ונפלאות שהקב"ה עשה להם? האם קריעת ים סוף לא היה בבחינת ניסים ונפלאות, האם ההליכה במדבר לא היתה בבחינת ניסים ונפלאות?

והרי אין הכוונה שבימי אשחורוש הקב"ה שאל אותם עוד פעם אם הם מקבלים את התורה, אלא שבימי אשחורוש כלל ישראל הגיעו בכוחות עצמם לקבלת התורה מאהבת השי"ת.

אלא, נשאלת השאלה: וכי עד אז לא היו ניסים שגרמו להם לאהבת הנס ואהבת השי"ת. וכי כיבוש ארץ כנען וכל הנפלאות של בקיעת הירדן, שמש בגבעון דום, אבני אלגביש על שלושים ואחד מלכי כנען, ועוד ועוד, לא הועילו לקבלת התורה מרצון? במה באמת נשתנה הנס שנעשה להם בימי אשחורוש שהביא קבלת התורה מרצון?

אלא שמעתי ביאור, שהרי מה מפריע לקבלת התורה מרצון? לכאורה הרי התורה הקדושה זה דברי אלוקים חיים קיימים נא- מנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים, למה לא לקבל אותה מרצון, הרי תורת ה' ברה מאירת עינים מתוקים מדבש ונפת צופים. קיום המצוות הרי הם משפיעים חן והדר ועדינות הנפש, אז למה לא לקבל מרצון?

אלא התירוץ הוא, שלאדם נדמה שע"י קיום התורה הוא מפ- סיד מהעולם, הוא מאבד משהו מרצונות החיים, נדמה לו שהוא מפסיד ממון. כי בלי התורה נדמה לו שהיה יכול לגנוב ולשקר, והיה לו ממון ותענוגות, ובגלל התורה הוא לא יכול לעשות את זה. הגם שאנחנו מאמינים בני מאמינים, אנחנו יודעים שהקב"ה גומל טוב לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי רצונו. כן, אנחנו מאמינים בזה, אלא שאת זה הוא ישלם לו בעתיד, בעוה"ב. מחשבה זו לא נותנת לאדם לקבל תורה מאהבה. כי האדם הוא קצר רואי, הוא לא חי את הנולד, הוא חי את הרגע הזה בלבד, את אותו יום בלבד. ואם ברגע זה נדמה לו שהוא מפסיד, אז קשה לו לקבל תורה מרצון.

אנחנו חשובים שהתורה מגבילה אותנו ונוטלת מאתנו את תענוגות החיים, כאילו התורה מצמצמת את הוועה"ז, לכן קשה לקבל מרצון. אבל אם היתה לנו את ההכרה האמיתית והפשוטה שע"י מצוות התורה אתה לא מפסיד כלום! שהרי בין כך וכך הכל קצוב, הכל נקבע בהשגחה פרטית. בין כך וכך אי אפשר לקחת מהעולם הזה כלום יותר ממה שנקצב לך. "מזונותיו של האדם קצובים לו", הנאותיו קצובים לו, א"א לקחת הנאה באיסור, מה שנקצב לו בין כך יקבל ומה שלא נקצב בין כך ובין כך לא יקבל. אדם שנהנה באיסור הוא יקיא את זה אח"כ, יהיה לו עוגמת נפש עד שלא ישאר לו שום הנאה, שום כבוד, שום מעמד, וכו'. לא נכון לחשוב שאם האדם גונב אז יש לו, אם הוא מרמה - מרוית. כי הכל קצוב, כל מה שנקצב לאדם הוא יכול לקבל בתכלית היישר בלי שום שקר ורמאות. לא בגלל שהוא ישר ולא משקר לכן הוא מפסיד ורק "סוחר" ממולח ורמאי מרוית. זה הכל אחי-זת עינים, אם אדם גונב במקום אחד הואי פסיד במקום אחר, ולא ישאר לו בסוף אפילו פרוטה אחת או הנאה אחת יותר ממה שנקצב לו, ואף יענש ויקבל יסורים על מה שעשה. אם האדם היה חי בהכרה הפשוטה הזאת, שהשי"ת עשה עושה ויעשה לכל

המעשים, אין כאן "כוחי ועוצם ידי", הכל גזירת עליון, אינך יכול ליהנות במה שלא שלך - בלא שגיבו זאת ממך בחזרה עם רי- בית, וריבית דריבית. וזה לא נכון שאילולא התורה היית עושה "חיים" כמה שאתה רוצה.

אלא "כל דברינו ומקרינו כולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם כלל!" כמו שכותב הרמב"ן (סוף פר' בא) ורק "אם יעשה המצוה יצליחנו שכרה ואם יעבור עליה יכריתנו עונשה הכלב גזירת עליון". אדם חושב שעולם כמנהגו נוהג ואז ממילא קשה לו לוותר ולהפסיד, אבל אם האדם היה יודע שהכל זה השגחה פרטית והכל מסובב ע"י הקב"ה, וההיפך ממש הוא הנכון, שאם עשה המצוה יצליחנו שכרה - לשנות את פני הדברים להיות לטובתו ולהצלחתו, ואם יעבור עליה יכריתנו עונשה - שמע- שה העבירה משנה את העתיד לרעתו. האדם לא מפסיד מקיום התורה אלא מרוית. אז למה לא לקבל תורה מרצון, אדרבה, אש- ריך בעוה"ז וטוב לך לעולם הבא.

ודאי שאם ההכרה הזאת היתה בליבו של האדם, הוא היה מקבל את התורה בשמחה וברצון. כי היה ידוע שע"י התורה הוא לא מקריב כלום וזה בעצם החידוש בניסים שנעשו בימי אשחורוש! כל הניסים שנעשו עד פורים היו ניסים ששינו את הטבע, שבקעו ושברו את טבע הבריאה, זו היתה הנהגה ניסית ההיפך ממנהגו של עולם. זה לא יכול להביא קבלת התורה מרצון, כי האדם אומר: אין הכי נמי, אני יודע שהקב"ה יכול לעשות נפלאות. דם, צפרדע, כינים, וכו' קריעת ים סוף, אבל זה לא הנה- גה יום יומית, זה לא הצורה של החיי יום יום. יכול להיות שב- חיי היום יום אני מפסיד, בתוך שטף החיים העולם כמנהגו נוהג, שרק מי שגונב ומשקר ועובר עבירות יש לו את העולם הזה. מי שחוטף הנאה באיסור - הרוית, הוא העושה חיים האמיתית, ובגלל שאני אדם ישר וצדיק אני מפסיד עולם הזה.

בימי אשחורוש התחדש לכלל ישראל הראיה בחוש שהם בעצמם, במו ידיהם, על ידי קיום המצוות ועשית רצון ה', הם אורגים ושוזרים את ההצלחה הטבעית בחיי היום יום להם. בפר- רים הגיעו להכרה שהחיי יום יום - זה מעשה ה', כאן הם ראו שכל הנהגה היום יומית היא מה' יתברך. מבחוץ הכל נראה לכאורה כהנהגת העולם, הנהגה טבעית, מדינות, מלכים, שרים. אבל האמת היא שהכל השגחתו הפרטית של בורא עולם. הכל זה שכר ועונש - אם יעשה המצוה - יצליחנו שכרה. ואם יעבור עליהם יכריתנו עונשה.

מורידה מלכה (ושתי), ממנים מלכה (אסתר), המלכה לא רצתה לבוא, בגתן ותרש, המן רוצה כך וכו' וכו', לכאורה הכל מקרים גורמלים, אבל עם ישראל ראו אח"כ שהכל זה מעשה ה', כל פרט קטן הוא חוליה בשרשרת של השגחתו יתברך. האם יש לנו מושג כשבחרו את אסתר מה נעשה, איזה רעש היה - 127 מדינות, איזה בחירות איזה מהפכות ומה באמת היה סיבת הסי- בות? היתה כאן נקודה אחת פנימית - להעמיד את אסתר כדי להקדים רפואה למכה, שתהיה ישועה לישראל. אז בשביל זה העולם מתגלגל ב-127 מדינות ויש מהפכות, הכל לתכלית אחת שאסתר תהיה המלכה.

כולם ראו שהכל זה מעשה ה', שא"א לקחת בכח הזרוע כלום. הרי מה המן הרשע לא עשה כדי להגדיל את מעמדו, מה קרה בסוף: "בור כרה וחפרוהו ויפול בשחת יפעל" ויתלו אותו על העץ אשר הכין מרדכי. הוא, במו ידיו, הכין לעצמו את העץ שיתלו

יהודים אז נכנס יין יצא סוד והי' אומרים להפך ונתגלה רשעתם ואז ידעו שהם רשעים והרגו אותם, נמצא דשתיית יין באופן של עד דלא ידע היה אז בימי מרדכי האופן שיכלו להרוג השונאים ע"כ יש מצוה כזה.

מדרש מגילה

נס פורים ומשלוח מנות - מה הקשר?

בדורו של מרדכי היהודי הגיעו להכרה שכל הנהגה היום יומית. כל המלכים, הרוזנים והשרים, זה אחיזת עינים. אלא הכל בהשגתו ית', הכל זה מעשה ידיו ממש!! מה שנגזר על האדם ליהנות יכול להשיג ולקבל בהיתר גמור. ויותר מזה - גם באיסור לא יצליח לחטוף. הכרה זו הביאה את אותו הדור לקבל את התורה מחדש ברצון ובשמחה.

ומזה אבן פינה להבין את כל הנהגה והמצוות של עם ישראל ביום הגדול הזה - יום הפורים.

מה פתאום מרבים במתנות לאביונים ומשלוח מנות, מה קרה? פתאום אתה אוהב את כולם ומחלק מתנות? זה הרי לא אמת, זה סינטטי, בלי לב! אלא התירוץ, שמה שעושה מחיצות ופירוד בין בני אדם זה המחשבה שנדמה לאחד שהשני לקח לו, השני מפסיד אותו ובגללו נגרם לו הזיק, ואם אותו אחד לא היה בעולם אז היה מרוויח יותר.

בפורים ראו שזה לא כך! בפורים ראו שאין מלכות אחת נוגעת בחברתה כמלוא הנימה! הנה המן, הנה אחשוורוש, היה נדמה

אות ועליו. כך כסדר, כלל ישראל נהנו מסעודתו של אותו רשע כי הם רצו בכך להתחנף לאחשוורוש, ליצור מעמד: לתת לו כבוד. והנה זה יצר בדיוק את ההיפך, זה עצמו גרם את הקיטרוג הגדול ואת הגזירה האכזרית של להשמיד להרוג ולאבד ח"ו.

מרדכי שהתעקש "לא יכרע ולא ישתחוה" שזה לכאורה מרידה במלכות, מעורר שנאה וריחוק... והנה הוא זה שהביא את הישועה מאחשוורוש. כאשר כלל ישראל ראו דברים כאלו שהתחכמות נגד רצון התורה לא הועילה אלא הזיקה, אז הגיעו להכרה שמה-לך החיים הרגיל והטבעי זה כולו השגחה, זה כולו מעשה ה'. אף אחד לא יכול להיזיז כחוט השערה מבלעדיו ית' - זה גרם לקבלת התורה מרצון.

(האור הגדול - הגר"ד סגל שליט"א)

עד דלא ידע

בגמרא מגילה דף: מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. יש להבין למה יש בפורים מצוה של שתיית יין באופן של עד דלא ידע, וראיתי בתורת משה נתן לבאר דאיתא במגילת אסתר ורבים מעמי הארץ מתייהדים כי נפל פחד מרדכי עליהם, ומרדכי רצה לדעת אם הם באמת רוצים להיות גרים או רק רוצים לברוח ולהציל עצמם אבל באמת הם שונאי ישראל, ע"כ צוה להם לשתות יין ואחר ששתו יין אז נכנס יין יצא סוד ומי שבלבו רוצה להיות יהודי הי' אומר ברוך מרדכי ארור המן, אבל אלו שהיה בעצם רשעים ולא היה רוצים באמת להיות

ריתחא דאורייתא

כמנא תבירא אפילו בעודו באויר, אבל לגבי המן ששפכו עליו את השופכין, הרי השופכין כמו האבן או החץ שזרקו על הכלי, וכל שלא הגיעו עדיין השופכין עליו אינו כלום, וא"כ נמצא דהמן היה מתחלה אבל על בתו, דכבר בעודה באויר הרי היא כמתה, ורק אחרי זה באו השופכין עליו ונעשה חפוי ראש, ולזה אמר אבל ואח"כ חפוי ראש, ע"כ.

מיהו באמת יש לחלק מההיא זרק כלי, דדוקא לענין חיובי ממון אמרו דמיד משזרק הכלי הוה ליה כמנא תבירא, אבל לענין חיוב אבילות י"ל דכל שלא יצאה נשמתו בפועל הרי הוא חי לכל דבריו, ואין עליו דין אבילות, ועי' בב"ק (כ"ו ב') גבי זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקבלו בסייף, דלר' יהודה בן בתירא חייב השני מפני שקירב מיתתו, הרי דנחשב הוא עדיין כחי, וגם לרבנן דפליגי התם, היינו משום דליכא כל נפש, ע"ש בגמ', אבל מ"מ מודו דלא הוה כמות ממש, וליכא דין אבילות כל זמן שלא מת לגמרי, וא"כ ה"נ לא שייך בזה לשון "אבל" כל זמן שעדיין לא יצאה נשמתה, שעדיין לא היה "אבל" עליה. ובר מן דין, בפשוטו משמע בגמ' דרק לאחר שנפלו השופכים על ראשו של המן והגביה המן את עיניו, ראתה בתו שאביה הוא ונפלה מראש הגג, ולא קודם לכן, ע"ש בגמ' שאמרו, שקלא עציצא דבית הכסא ושדיתי ארישא דאבובא דלי עיניה וחזת דאבובא הוא נפלה מאיגרא לארעא וכו'.

(שלמי תודה)

במגילה (פ"ו פ"ב) "והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש". ובמסכת מגילה (ט"ו א') אמרין, דבתו של המן ראתה את המן ומרדכי, וחשבה שהמן רוכב על הסוס ומרדכי מוליכו, ושפכה על ראשו שופכין, וכשראתה ששפכה על אביה, נפלה מראש הגג ומתה, והיינו דכתיב "אבל וחפוי ראש", אבל על בתו, וחפוי ראש על שאירע לו ששפכו על ראשו שופכין. ולכאורה צ"ב דלפי זה היה לו לומר תחילה חפוי ראש ואחר כך אבל, שהרי מתחילה שפכה על ראשו שופכין ורק אח"כ מתה בתו.

ובשם הגאון הרוגוצובר בעל ה"צפנת פענח" זצ"ל שמעתי לפרש בדרך צחות, דהנה בגמ' בב"ק (י"ז ב') אמר רבא, זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושיברו במקל פטור, דאמרין ליה מנא תבירא תבר. ובתוד"ה זרק כלי כתבו, נראה דאם זרק אבן או חץ על הכלי, ובא אחר וקדם ושברו, פשיטא דחייב, ולא שייך כאן מנא תבירא תבר וכו', ע"ש. ומבואר דיש חילוק בין אם זורק את החפץ עצמו להיכא שזרק אבן על החפץ, וא"כ גם כאן יש לומר, דלאחר ששפכה בתו של המן את השופכין, עוד קודם שנפלו על ראשו, מיד ראתה שזה שמולך את הסוס הוא אביה, ותיכף ומיד השליכה את עצמה מן הגג עוד קודם שנפלו השופכין על ראשו, ונמצא דלגבי בתו שהשליכה את עצמה, מיד מרגע שהשליכה עצמה הרי היא כמתה, שהיא עצמה כמו הכלי שזרקו מראש הגג דהוה

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א נתן צ'ק לקופת צדקה ע"מ שימסרוהו לאביונים ביום הפורים, על סך אלף ש"ח, והיה מי ששמע על כך ואמר שרוצה את הצ'ק עם כת"י של מרן שליט"א ועבור זה יתרום לקופה עשרת אלפים ש"ח, ומסרוהו לו. והיה נידון אם חמיו קיים המצוה, כי לא יצא הכסף מחשבוננו. אכן לכאורה הוא רק פקדון עד יום הפורים, ועד אז הוא שלו, א"כ הוא המוכר והמעוה הם שלו, וזה יקחו ויתנו לעניים.

תשובה: כיון שמו"ח הגרי"ש אלישיב שליט"א צריך ליתן מזה מתנות לאביונים, כשהקונה קנה הצ'ק מונח בזה שנותן בעדו, ונותן בשבילו..... רק על הסכום שנכתב בצ'ק. ומה שאמרת שהצ'ק הוא פקדון עד פורים - מסתמא את הנייר הוא כבר נתן לגמרי לקופת הצדקה, וא"כ הוא שלהם.

(דרך שיחה)

שאלה: מתי נותנים מחצית השקל כשפורים חל במוצאי שבת, ותענית אסתר מוקדם. (ומביאים שיש בזה כמה שיטות ואיך קיי"ל בזה).

תשובה: בתענית אסתר.

(דולה ומשקה)

שה נפלאה של השגחה פרטית ויד המכוונת ושולטת מלמעלה - לטובתם והצלחתם של ישראל, גם במצבים הקשים ביותר, וגם בזמני הסתר - כאשר לא מתרחשים ניסים גלויים, אותו סוג נס הוא מגדלור של "השגחה פרטית" יהיה קים גם לעתיד לבוא, מפני שאין לו כל שייכות עם הניסים שיארעו לעתיד לבוא.

והרי כבר הראינו לדעת את גודל הענין של "השגחה פרטית" - עד שהרא"ש זצ"ל כבר התבטא על כך שהוא יסוד כל התורה כולה, ופשוט שיסודות התורה אינם בטלים לעולם!

אפשר להוסיף: "ימי הפורים לא יהיו בטלים לעולם", היינו - בכל עת ובכל זמן ובכל יום מימות השנה, עלינו לדעת ולהרגיש שהכל מתנהל על פי חשבון שמים ובהשגחה פרטית עד תכלית הפרט הקטן והזניח ביותר.

הקב"ה משגיח בפרטיות גם במקרי הטבע

וכבר האריכו רבותינו גדולי המוסר והחסידות זצ"ל לבאר יסוד זה של השגחה פרטית מתוך דרך הטבע - הייחודי ל"מגילת אסתר" (עיין בקונטרס בעיני פורים להגאון רבי חנוך העניך קרל-נשטיין זצ"ל מאמר נפלא כל כל זה), ונכתוב את תמצית הדברים: העובדות ההיסטוריות מלמדות כי העלילה שהתרחשה במגילת אסתר לא נמשכה תקופה קצרה כפי שנראה לקורא במרות קריאתו, אלא התפרסה לאורך תשע שנים מלאות - משנת שלוש למלכות אחשוורוש ועד שנת י"ב למלכותו.

מה שמדחים באירועי המגילה הוא - כאשר מנתחים כל מאורע ומאורע בפני עצמו לא עולה בעיני רוחנו נס כל שהוא או השגחה

שהם עושים ופועלים. אבל זה לא כך. המן אחשוורוש, חרבונא, הם הבובות - והשי"ת הוא המושך בחוטים. הם היו רק שליחי הבורא עולם - "ה' אמר לו קלל".

כשיש את ההכרה הזאת נשברים כל המחיצות בין בני אדם ביום הזה הלב נפתח ויש משלוח מנות איש לרעהו.

למה האדם לא רוצה לתת לשני או לתת לאביונים? כי הוא חושב שאם יתן את כל כספו הוא יפסד, שיחסר לו. בפורים כל לישראל ראה ש"י מפזר ונוסף עוד וחושך מיושר אך למחסור" ומבארים: יש מפזר - לצדקה ומעשים טובים ואז זוכה למה שכ-תוב בפסוק "ונוסף עוד!!" לא רק שלא יחסר לו אלא ונוסף עוד! וחושך מישור - אחד שחוסך ממה שהיושר מחייב לתת, הוא מערים וקופץ ידיו כדי להרבות את כספו וזהבנו. לכאורה הוא חושב שהוא מרוויח, אבל האמת היא שלו! אלא, אך למחסור".

(האור הגדול הגר"ד סגל שליט"א)

מדוע מותר "עד דלא ידע"?

בפורים כלל ישראל מרשה לעצמו להגיע "עד דלא ידע" מה שבדרך כלל יהודי מקפיד לשמור על צלילות דעתו - שהרי מי שאין בו דעת אין מרחמים עליו (ברכות לג.). הרי שאין לך דבר חשוב מן הדעת! כתבו "אדם אית ליה מזלא" מפרש רש"י יש לו דעת לשמור את עצמו. זה המזל של האדם שיש לו דעת לשמור את עצמו, כי אם לא, אז ח"ו הוא יהיה בסכנת נפשות.

וא"כ איך כלל ישראל מרשה לעצמו להגיע ל"עד דלא ידע" הרי ידוע מעשים מגדולי ישראל שויתרו על דברים חשובים מפחד שמא יכניסו אותם למצב של בהלה ואי יישוב הדעת, וכאן כלל ישראל מרשה לעצמו להגיע לעד דלא ידע, מדוע???

התירוץ הוא, שביום הזה הזמן מסוגל לזה, שכלל ישראל מגיע להכרה שהכל מעשה ה' והכל השגחתו ית'. אז ממילא מגיעים לבטחון השלם הזה שאפשר להמסר עליו ית' בחינת "השלך על ה' יתברך" על כדי כך שלא צריך אפ"ל את הדעת. אפשר לעצום את העינים כי לא הם שעוזרים לי. זה היום של הגילוי הגדול הזה שלא השכל שלי עוזר לי, לא העינים, לא הידים - הכל ה' יתברך. (הגר"ד סגל שליט"א)

הטעם שפורים לא יתבטל לעולם

כבר תמה הרשב"א זצוק"ל בתשובותיו (ח"א סי' צ"ג) כל המור-עדים עתידין להתבטל חוץ מפורים - מה המיוחד ביום הפורים שאילו שאר המועדים כולם יתבטלו לעתיד לבוא ורק הוא יקים לעולמי עד.

ולבאר דבר זה ראיתי שכמה נביאים שעסקו בשאלה זו נתנו-באו בסגנון אחד, ונכתוב את תמצית דבריהם:

לעתיד לבוא שתתמלא הארץ ארץ ה' כמים לים מכסים, ית-רחשו ניסים גדולים ועצומים בבחינת גילוי שכינה ממש, עד שהניסים שכבר חווינו בכל המועדים יהיו נחשבים כאין וכאפס לעומת ניסים לעתיד לבוא. וזהו שאמרו חז"ל שהמועדים יהיו בטלים - שכולם נתקנו להודות על הניסים שאירעו בהם, ושב-לא יהיה בהם צורך.

אמנם כל זה נכון בנוגע לניסים הגלויים שאירעו לאבותינו, אמנם נס הפורים היה שונה בתכלית. כי כל המאורעות שאירעו ביום זה מלובשים בגדרי הטבע כביכול, וייחודו בביטוי ובהמח-

רה עצמה ישועה, כי הבורא יתברך מהמכה מכין רטייה!
ולכן מצות קריאת המגילה נשגבה היא, ומבטלין עבורה כהנים
מעבודתם, ולומדים מלימודם, ואף הגמרא צידדה לומר שדוחה
היא את כבודו של "מת מצוה" - כי מדובר ביסוד מיסודי היהדות!
נביא בזה מעשה שאירע - דוגמא אחת מני אלף, מעשה
הממחיש שהשגחה עליונה מגוננת עלינו בכל זמן, וכל מה שעו-
בר ומתרחש מסביבנו הוא רק על מנת להכין לנו טובות וישועות.
המספר - יהודי שלאחר מלחמת העולם השנייה ניהל מאפיה
בניו יורק:

היו אלו ימי השואה הנוראה, מכל משפחתי נותרנו לפליטה

מיוחדת, רק בהגיענו לסופה של המגילה רואים אנו בעליל את כל
חלקי ה"פאזל" שחובר בידי הבורא כמלאכת מחשבת בצירוף כל
המאורעות יחדיו, כיצד סיבב הוא באופן מדויק להפליא, על מנת
להוביל לתוצאה של תשועה גדולה לעמו ישראל.

ואז - אנו מבינים למפרע כיצד כל מקרה ומקרה מתקשר ומצ-
טרף לשרשרת ארוכה של מהלך גדול - הצלת כלל ישראל!
זהו עיקר ענין המגילה - לידע להכיר ולגלות שאף בתוך ההס-
תר - במצבים שלפעמים נראה לנו שהכל אבוד ולא ניתן עוד
לעשות מאומה, עם כל זאת עלינו להאמין שהקב"ה משגיח עלינו
בהשגחה פרטית והכל מסודר ומתוכנן כדי שבסוף תצמח מהצ-

ריתחא דאורייתא

מדוע צחק הגאון רבי חיים ברלין ב'יום הפורים' על דברי האדר"ת במכתבו

ראיתי בספר הזיכרון לרבי יצחק הוטנר (דף תרנ"ח, א' שמי-
ני, י"ז אדר ב') מכתב פלא של הגאון רבי חיים ברלין אב"ד
מוסקבה וירושלים, שכתב להגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ
תאומים, המכונה האדר"ת. 'קבלתי ממך את המכתב ביום
הפורים, לא מסתבר שידעת שאקבל המכתב בפורים, אם
היית יודע כמה אני צחקתי כשקראתי מכתבך, הרי לא ידעת
שבעל הדואר יביא אלי המכתב בפורים'. אך בעל האדר"ת
התכוון מאד ברצינות לחידוש זה - ששלח לו במכתבו הקודם,
וחזר על זה בספר חשבונות של מצוה (מצוה ל"ג), וכן בקו-
נטרסו "עובר אורח". ועתה נשמע מה היה החידוש ששימח
את רבי חיים ברלין. איתא בגמ' ברכות (דף מו.) 'רבי זירא
חלש, על לגביה רב אבהו, קיבל עליה דאי מיתפח קטיני חריך
שקא, שאם יתרפא רבי זירא שהיה מכונה כך וכו' עבידנא ימא
טבא לרבנן', הקב"ה עזר ורבי זירא התרפא. ורבי אבהו עשה
סעודה, כשנטלו ידיהם אמר רבי אבהו לרבי זירא שיבצע
על הפת ויברך המוציא, אמר לו, לא סבר ליה מר בעל הבית
בוצע? ובצע רבי אבהו. לפני בהמ"ז אמר לרבי זירא, לבריך
לן מר, ואמר לו, לא סבר ליה מר להא דרבי יוחנן וכו' שאמר
הבוצע מברך? והקשה הרשב"א בברכות, בשלמא מה שכיבדו
בבהמ"ז הוא כמאן דאמר אורח מברך, אך מה היה בדעתו
לכבדו בבציעת הפת, הרי לית מאן דפליג, דלכו"ע בעל הבית
בוצע? ותירץ הרשב"א דמכיון שרבי זירא היה הוא עיקר הסי-
בה של הסעודה, ממילא דינו כבעל הבית. וכתב בעל האדר"ת
[הובא כלי חמדה סוף פ' בראשית] לכאורה היה יכול להשיב
בפשיטות, שהרי רבי זירא היה כהן, כמ"ש בירושלמי (בר-
כות פ"ג, ה"א) וא"כ צריך לקיים בו 'וקדשתו' ופרש"י בפרשת
אמור 'לפתוח ראשון ולברך ראשון', שהרי כל הכיבודים הוא
רק במקום שאין כהן, כשיש כהן, כהן מברך. וא"כ מהי קו-
שיית הרשב"א? ותירץ בעל האדר"ת [וזה מה שהצחיק את
רבי חיים ברלין] שזו המעשה היה לאחר ששחט רבה את רבי
זירא (ראה מגילה ז:), וזהו רבי זירא חלש שלאחר שהחיה
אותו לאחר השחיטה, היה חלש איזה זמן, וכיון ששחטו אותו,
יצא מדין כהן. עד כדי כך היה הדבר פשוט אצל הרשב"א,

שלא כתב 'וא"ת משום שהיה כהן, כבר לא היה כהן כיון שנ-
שחט, פנים חדשות באו לכאן, והוא בריה חדשה', כל זה היה
פשוט אצל הרשב"א ולא הזכירו כלל, ולכן תירץ משום שרבי
זירא היה סיבת הסעודה. וכתב רבי חיים ברלין, והנה כבוד
קדושתו כתב כך וכך, בשלמא אם היית יודע שזה יגיע אלי
ביום הפורים, מובן שמותר לכתוב חידושים כאלה, כמו שא-
מרו בגמ' (חולין דף ח.) כשרבי זירא מסתפק בדין ליבון סכין
אם הסימנים נשרפו לפני השחיטה או לא, ואמר ההפלאה
בפורים שרבי זירא הרגיש זה הדבר בעצמו כששחטו רבה
עם סכין חם, שלפני כן חתכו בזה הסכין את הקוגל, והרגיש
בעצמו שחידודו קודם לכווייתו, וכתב על זה החת"ס שטיקל
תורה שלם אע"פ שאמרו רבו ההפלאה לכבוד פורים... אך
רבי חיים ברלין חלק עליו וכתב, לא אוכל להאמין ששכחת
גמרא מפורשת בפרק חלק (סנהדרין דף צ:), בסוגיא דתחיית
המתים מן התורה מנין, שנאמר 'ונתת את תרומת ה' לאהרן
ולבניו', והרי אהרן לא נכנס לא", אלא שעתיד אהרן לחיות,
משיח יבא ומשה ואהרן יהיו עמנו, ואז יתנו להם תרומה, הרי
שכהן הקם לתחיה הוא חוזר להיות כהן. ולזאת שחוק עשה
עמנו וכו'. ור' חיים ממשיך להתפלפל 'ועתה שהתקרבו ימי
הפסח, התחלתי ללמוד הלכות פסח, וכבר הגעתי לסימן
תל"ד, ואיני מבין בדין הנחת הפירורים ליום המחרת לצורך
השריפה, כיון שכל פירור הוא פחות כזית, ממילא הוא הפקר
ולא חשוב, וא"כ אין מקיימים מצות ביעור חמץ בחמץ שלנו,
ואם נאמר שכיון שמניחים אותם יחד בצנעא, חוזר וזוכה בו
מן ההפקר, אלא דלא חזינן לרבנן דקשישא מינן דעבדי הכי',
וכך ממשיך לפלפל בהלכות הפסח ע"ש. בספר 'חשבונות
של מצוה' (מצוה ל"ג), כתב האדר"ת את חידושו בתכלית הר-
צינות לא ברוח של פורים תורה, וכתב 'מה אעשה שמסופקני
בדבר מוזר, ומ"מ תורה היא וללמוד אני צריך, ואיני מתבייש
כי כבר נדפס בשמי כיוצא בזה הרבה', כנודע שהאדר"ת היו לו
כמה חידושים פלאיים. ושם הוא דן אם רבי זירא חזר להיות
כהן כבתחילה, וכן מסופק במצות כיבוד אב ואם, האם מכובד
לכבד את אביו, או בניו מחויבים לכבד אותו, היות שפנים חד-
שות באו לכאן, ויש לומר דהוה כמו גר, מדין קל וחומר, ומה
גר שרק הנשמה נחלפה ולא הגוף, הרי הוא כתינוק שנולד, כל
שכן כשהגוף נתחדש

(הגרמ"י רייזמן שליט"א)

בין חומות הגטו הגבוהות - רק אני ואחותי הקטנה. כל שאר בני המשפחה, כבר נלקחו למחנות ההשמדה...

מטבע הדברים, חשתי אחריות כבדה כלפי אחותי הקטנה, הגם שבעצמי הייתי נער - ההרגשה שלי היתה כמו מחויבות של אב. בכל יום, לפני יציאתי לעבודה, הייתי מזהיר אותה, לשמור על עצמה ועל חייה.

באחד הימים, לא הועילו אזהרותי, כאשר חזרתי אל הבית, לא מצאתי את אחותי... לבי פעם במהירות, והשכנים בישרו לי בשפל קול: לפני זמן קצר ביקרו כאן קציני הגסטאפו הארוורים, ולקחו עמם את אחותך אל המפקדה.

באותו רגע חשתי שעולמי חרב עלי, האם גם את אחותי הקטנה והיחידה תבקשו ליטול, זדים ארוורים שכמוכם?!... זעקתי בליבי. ואז התחלתי ללכת לכיוון בנין מפקדת האס. אס. תחזירו לי את אחותי! תחזירו לי את אחותי! צעקתי בחזקה ונכנסתי למפקדה - אל גוב האריות, תוך כדי שזעקותיי הרעידו את כל הסביבה.

הסתכנתי בסכנת נפשות ודאית, הרי בכל רגע עלול היה אחד הנאצים ימ"ש לירות בראשי, ולשלחני מן העולם. אך באותה שעה לא חשבתי על שום דבר, משאלה אחת מילאה את ליבי: אני רוצה לראות את אחותי בחיים!

למרבה הפלא, הנאצים הארוורים המפקדה השתעשעו מן הערבדה שילד יהודי צועק ומתחנן, והם עמדו מן הצד תוך שהם צוחקים במלוא פיהם צחוק לעגני.

לפתע השתחרר שקטן מוחלט - מן המדרגות ירד קצין נאצי בכיר, עטור דרגות ומדליות, ומגפיו נקשו בחוזקה על לוחות עץ. מי הוא זה שצועק כך?... זעם החיילים הסבירו לו: שכאן איזה ילד יהודי שמחפש את אחותו הקטנה...

עיניו של הקצין נצצו ברשעות, וחיוך שטני עלה על פניו. הוא התקרב אלי, הצמיד פניו לפני, צעק בקול אכזר: "את אחותך תראה בחיים, כשיצמחו לך שערות על כף ידך"... לבי דפק בחזקה, אך באומץ רב פתחתי את ידי לרווחה - והצגתי אותה מול פניו של הנאצי. כך ידי היתה מכוסה שערות...

זעקה נוראה נפלטה מפי הקצין, צווחה נוראה ממש: הוי בן השטן, בן בריתו של השטן, קח את אחותך והסתלק מכאן מיד! מיד! החיילים הנאצים מיהרו לפתוח דלת צדדית, והוציאו משם את אחותי המבוהלת שנפלה היישר אל תוך זרועותי.

כמובן, נמלטנו משם כל עוד נפשנו בנו, ותוך רגעים ספורים כבר מצאנו את עצמנו בין בתי הגטו. בחדש שמים שרדנו את המלחמה, ולאחריה הגענו אל ארצות הברית.

ושמא תשאלו, היה אותו יהודי משלים את סיפורו, הכיצד צמחו לי שערות על כף היד?

ובכן זהו סיפור השגחה מופלא ביותר.

שנים קודם המלחמה, בהיותי ילד קטן ממש, נכוויתי בכף ידי כוויה חמורה. הורי לקחוני אל הרופא, ונאלצתי לעבור ניתוח השתלת עור, אלא שהעור שהושתל בכף ידי, נלקח ממקום שצר מחות בו שערות בגופי, וכאשר התאחה העור במקומו החדש המשיכו לצמוח בו שערות...

במשך שנים הציק לי הדבר, לא חשתי בנוח עם העובדה שאני היחיד בעולם, שגדלות לו שערות בכף ידו...

אך, באותם רגעים, כאשר עמדתי לבדי מול פני החיה הנאצית, הבנתי הכל! הבנתי שרבונו של עולם הקדים לי רפואה למכה,

והכין את הצלת חייה של אחותי הקטנה, באמצעות כף ידי השעירה.

זוהי דוגמה מובהקת למושג שנקרא "השגחה פרטית" - כיצד אירוע אשר בזמנו נראה היה ללא משמעות, רק בפרספקטיבה של הזמן הוא קיבל משמעות עצומה.

ובאמת כל מקרים שקורים עמנו מתחילתם ועד סופם הינם טובות וחסדים שהבורא יתברך גומל עמנו, אמנם - לא תמיד רואים זאת בעיני בשר - לעתים הם מובנים לאחר זמן, וכמו הסיפור הנ"ל, ולעתים הם יובנו רק לאחר מספר דורות.

זהו הלימוד העיקרי שעל האדם ללמוד ולהפנים בתוכו מקריאת המגילה: כל מעשה ומאורע - הכל בהשגחה פרטית, ובתוך הטבע מוסתר הנס ועבודתה אדם היא להכיר על כלצעד ושעל את השגחת הבורא יתברך, ולדעת שהכל, הכל - הוא בגזרת עליון.

מגילת אסתר

ידוע השאלה למה שמו של הקב"ה לא מוזכר במגילה? אמנם עשרות פעמים שם ה' מוזכר, אבל בנסתר, ורק פעם אחת בכל המגילת אסתר יש ר"ת של י-ה-ו-ה, יבוא המלך והמן היום, זה המקום היחיד, כל שאר המקומות הם סוף התיבות, רמזים בערך, רק שם יש מפורש. ולמה דוקא שם? וחשבתי שאפשר להסביר כך: מובא שהיהודים הרגישו שמה שלא יהיה בדרך הטבע נסתדר איכשהו, ולמה? כי אחות לנו בבית המלכות, אסתר היא תסדר לנו את הענין. כשאסתר נכנסת אל המלך כולם בטוחים שאסתר תבקש את ביטול הגזירה אבל בינתיים אסתר נכנסת ומבקשת מהמלך משתה חביב עם המלך והמן ביחד. מה היהודים אמורים לחשוב כששומעים את המילים האלה מאסתר? הם הבינו שזהו זה, הם איבדו גם את אסתר! אנחנו אבודים! היא השתלבה עם בית המלוכה והיא רוצה ליהנות שם, ואנחנו פה צמים והיא הולכת לערוך מסיבות, ליהנות, ה' אומר, עכשיו אני מתגלה הכי הרבה, עכשיו אני ממש י-ה-ו-ה, עכשיו אני הכי איתכם שאין לכם מושג. כשיהודי מוצא את עצמו במצב של 'אני לא יכול כבר, כל הטבע הולך נגדי, ממש הפוך ממה שאני צריך', אז תדע, שמוסתר בטבע הקב"ה איתך הכי חזק שיכול להיות, אי אפשר לתאר כמה הקב"ה איתך אז.

ר' מיילך בידרמן שליט"א סיפר על אחד מהזקנים שלו, אחד מהאדמורי"ם מלעלוב, שאחרי השואה שאלו אותה איפה היה הקב"ה במלחמה, השאלה המוכרת שנעבעך הרבה יהודים שאלו. הוא ענה להם, 'אתם שואלים איפה הוא היה? אספר לכם, היה ילד שכל הזמן רצה לשחק בגוב של אריות ואבא הזהיר אותו לא להיכנס אבל הילד לא היה מסוגל להתאפק והוא המשיך ללכת לשם.

מה האבא עשה? הוא התחפש לאריה כי הוא רצה שהילד ייבהל כראוי, וכשהילד ניסה להזדחל פנימה האבא נתן לו נשיכה וכשהילד הסתובב וראה מי נשך אותו הוא ברח הביתה 'אבאאאא...!!!' וכמובן, האבא לא עשה כלום, כי האבא רצה שיקלוט את המוסר השכל.

באותו ערב הילד סיפר לו, 'טאטי אתה יודע שאריה נשך אותי היום כשלא היית בבית, למה לא היית בבית, איפה היית? זה נקרא להיות אבא? איפה אתה היית?' אמר לו אביו, 'איפה הייתי.

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: אם יש ענין לעמוד בקריאת המגילה.
תשובה: הכל כמנהג המקום (ואצלינו יושבים)

שאלה: אם אפשר לשמוע מגילה קודם ברכת התורה בשעת הדחק.

תשובה: יתכן

שאלה: אם יוצא יד"ח קריאת מגילה בטלפון
תשובה: לא מסתבר וצ"ע.

שאלה: אם ספרדי יוצא המגילה מאשכנזי
תשובה: בדיעבד.

שאלה: אם אמר' כל הפושט יד נותנין לו גם למי שאינו שומר תורה ומצוות בזמנינו.

תשובה: לא אבל אין חייב לבדוק.

שאלה: אם יש ענין במתל"ע להדר בעני ממש, או כל עני אפשר.

תשובה: כל עני אפשר.

שאלה: הערוך השולחן ס' תרצ"ד כתב שהאשה א"צ ליתן מתל"ע אם הבעל נותן דאשתו כגופו אם זה להלכה.
תשובה: יש להחמיר ליתן גם עבורה.

שאלה: בלקט יושר ח"א עמ' קנ"ח דאין לומר יישר כח על משל"מ אם גם על מתל"ע כן.

תשובה: כן.

שאלה: חייב איניש לבסומי אם זהו דווקא יין, או כל דבר שמשכר.

תשובה: בכל המשכר [וי"א דווקא יין]

שאלה: כשאביו ביקשו לא להשתכר בפורים, ורוצה להשתכר אם חייב לשמוע לו.

תשובה: צריך לשמוע ולקיים ע"י שינה.

שאלה: שלח משל"מ לשיכור בזמן שכרותו אם יצא
תשובה: לשיכור אפשר.

שאלה: אם שולחים שניים משל"מ בשותפות אם יוצאים יד"ח

תשובה: אולי אם יש כדי לזה וכדי לזה.

שאלה: אם יוצא משל"מ במאכל ששולח לחבירו, וחבירו אינו סומך על ההכשר.

תשובה: יתכן שלא.

שאלה: אם יוצא יד"ח משל"מ כששולח סודה
תשובה: אולי.

(מועדי הגר"ח)

הייתי שם. שם הייתי, אני הייתי האריה, אתה הלכת לחפש את אבא, האריה היה האבא. אז האדמו"ר אמר לאותם יהודים, 'איפה הוא היה במלחמה, הוא היה ממש שם'.

זה ווארט מאוד קשה, וכמו שאמרנו לפני כמה שבועות כש-מדברים ברגש אי אפשר לענות עם שכל, הן שתי שפות שונות. אבל רבותי, כשיש למישהו בעיה שידע שיבוא המלך והמן היום, ה-י-ה-ו-ה זה ההתגלות הכי גדולה, ורק צריכים לפתוח את העיניים ולעשות מגילת אסתר, לגלות את ההסתר ולדעת שהרבש"ע נמצא שם. אז התכלית של הפורים היא כמו שהאוסטרובצר גאון אמר, הקורא את המגילה למפרע לא יצא, וביאר האוסטרוב-צר, הנה בסוף הסיפור כולם יודעים שה' היה מעורב בהכל, אבל הקורא את המגילה למפרע, מי רק רואה שה' היה למפרע, לא יצא, כי אתה צריך לדעת שה' נמצא כל הזמן, גם כשאתה לא רואה, ולא רק להגיד בסוף הסיפור, 'אהה עכשיו אנחנו מבינים', וכמו שאמרנו הרבה פעמים, ברור שצריכים להתפלל להקב"ה שיקל עלינו ושהמצב ישתפר אבל צריכים תמיד לדעת שהכול מהקב"ה וכל דבר שקורה בא עם חשבון.

ידיד נפשי ר' ישראל בער שטיין מויליאמסבורג אמר לי ווארט מיוחד, ואני מקוה שזה יחזק הרבה יהודים ביו"ט פורים, אני לא יודע אם שמתם לב אבל כולם קמים עם הרבה תוכניות ליום הפורים, אבל האם היה אחד שבמשך היום היתה תוכנית שהס-תדרה כמו שרצה? אפס. שום דבר. הוא רצה ללכת לכאן והלך לשם, חנה חצי שעה במקום לא חוקי כי הילד רק היה צריך ללכת לרבה שלו והרבה היה צריך ללכת לרבה שלו והוא היה צריך ללכת לסבא שלו... ואחר כך שתנו יין אצלו ואצל מישהו אחר, ואז נרדם על הספה של משהו ובזה הסתיים היום. לא היה מישהו שהיום שלו הלך כמו שתיכנן כשקם ביום פורים בבוקר. נשמע מוכר?

אתה יכול לתכנן את הראש השנה ואתה יודע שיצא בערך כמו שתכננת, כבר היום אנחנו יכולים לדמיין בדיוק איך הראש השנה יראה. נתחיל להתפלל בשעה מסויימת, והתפלה תיקח ככה וככה שעות, ואחר כך סעודה הוא יגיד תהילים אחרי הסעוד-דה וישתדל לא להירדם כדי שלא יהיה לו מזל של ישן, וזה היום של ראש השנה, לא? אתה יודע כבר היום איך יראה היו"כ והסוד-כות, אבל למה בפורים אין לנו מושג איך יצא? למה פורים אף פעם לא מסתדר כמו שתכננו? שאלה טובה. והתשובה עוד יותר חזקה. כולם יודעים שכל יו"ט יש חפץ של מצוה ששייך לאותו יום. ראש השנה, זה מצות שופר, סוכות זה הד' מינים. חנוכה זה המנורה, פסח זה המצות, ומה החפץ של מצוה של פורים? החפץ של מצוה של פורים זה שלא יצא כמו התוכניות. זה היום טוב. היום טוב הוא שאתה מתכנן משהו וה' יסדר שיצא אחרת. פורים זה יום שלא הולך כמו שאתה רצית, פשוט מאוד.

ביום טוב זה אנחנו משאירים את הכול להקב"ה, אנחנו לא עושים חשבון, נפסיק להילחץ, ואני לא מדבר עכשיו על פורים, אני מדבר על כל השנה.

שמעתי ווארט כזה טוב, אנשים מסתובבים לחוצים יש לי המון מה לעשות, לכולם יש 'מלא' דברים לעשות, שמעתי על יהודי רגוע מאוד, אני יודע שיש הרבה שיתווכחו איך אתה רגוע וכי אין לך מה לעשות? הוא ענה כך: 'מכל הדברים שיש לך לע-שות חמישים אחוז מהם אלה דמיונות, ואתה בכלל לא צריך לטפל בהם, החמישים אחוז השניים ארבעים אתה מסתדר גם

שור של ישראל שנגח את הסוס שמרדכי רכב עליו - האם חייב או לא?

חביב היה על אמו"ר זצ"ל בהיותו מרביץ תורה לתלמידים, לקשר את עניני המסכת הגלמדת לעניני המועדים, וכשלמדו מסכת בבא קמא בישיבה, שאל את התלמידים לו יצויר שהסוס שמרדכי רכב עליו היה "מזיק", מי היה חייב בתשלומין, האם "אחשורוש" שהוא בעל הסוס, או "המן" שהוא כעת "השומר" על הסוס, או שמא "מרדכי" שרכב על הסוס... והדברים נדפסו בספרו "משולחן גבוה" מועדים (ח"ב עמוד קפ"ג) עיי"ש.

ולכא' יל"ע אמאי המן נעשה "שומר" הרי לא קיבל עליו שמירה ואחריות נזיקין? וצ"ל דכיון שהסוס נמסר לידו בציווי המלך לעשות עמו כך וכך - וחייב לעשות כן - חשיב דהחפץ עומד תחת רשותו, וכבר נודע לשון התוס' בב"ב נ"ו, ב' דשמירת נזיקין תליא ב"מי שבידו לשומרה", ומעתה מסתבר דבאמת רק המן היה חייב בשמירה ולא מרדכי, ראשית: דהרי הסוס הופקד בידו ע"י אחשורוש [ויאמר קח את הלבוש ואת הסוס...], וגם דבשעת התהלכה המן היה "המנהיג" של הסוס וכיון דתליא ב"מי שבידו לשומרה" מסתבר דחויבא רמי על "המנהיג" של הסוס, ולא על ה"רכוב", דאין ביד הרכוב לשומרה כהמנהיג.

אולם התעוררתי לספק חדש: מההדין ראובן שהיה שומר על שור של גוי ושור של ישראל נגחו, האם בעל השור חייב או לא? דמצד אחד י"ל דהוא פטור דהרי השור הואשיל "גוי" וקיי"ל דהמזיק שור של גוי פטור (בב"ק ל"ז, ב'), מאידך י"ל דחייב כיון דהשור נמצא כעת תחת "אחריות" של ישראל מלא חשיב דהזיק שור של "ישראל" - וכדוגמת מרדכי הצדיק שרכב על סוס של גוי... דנניח דמרדכי הצדיק היה שומר על הסוס - ושור של יהודי משושן הבירה הי נוגח את הסוס - די שיהסתפק האם בעל השור היהודי היה חייב או לא? דמצד אחד הרי הסוס עצמו הוא של "גוי" [אחשורוש] ושור של ישראל שנגח שור של גוי פטור, מאידך י"ל דכיון דהשור כעת באחריות של ישראל חשיב דהסוס של "ישראל".

והנה לר' שמעון ד"דבר הגורם לממון כממון" פשיטא דחשיב מזיק שור של "ישראל" וחייב, דהרי השור גורם לממון להיפטר מלשלם לגוי, וכל הספק בזה הוא אליבא דרבנן דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי, וכשמ"פ הרמב"ם פ"ב מגניבה ה"א.

והנה כששאלתי בבית מדרש, נתקיים באותה שעה המקרא "אתו הב בסופה"... הי ושטענו בתקיפות דכיון דהשור בעצמו תו שייך "לגוי" - חשיב כשור של ישראל שנגח "שור של גוי", אף דהשור עומד תחת אחריות של ישראל. והיו שטענו דכיון דהשור כעת עומד תחת אחריות ושמירה של "ישראל" - חשיב כשור של ישראל שנגח שור של ישראל וחייב.

ובמאת שהגרעק"א הסתפק בזה לענין "השבת אבידה": דהנה קי"ל דאבידת גוי מותרת, והסתפק הגרעק"א ראובן שהיה שומר על חפץ של גוי [באחריות], ונאבד ממנו החפץ, האם על המוצא יש חיבו השבת אבידה? דמצד אחד החפץ עצמו הוא של גוי, ואין חיבו השבת אבידה לגוי, מאידך י"ל כיון דהחפץ נמצא באחריותו של ישראל חשיב אבידה של יש-

ראל, דמציל את ישראל מהפסד שלא יצטרך לשלם לגוי עבור החפץ. דהגרעק"א פשיטא ליה דחשיב "אבידת ישראל", אולם הביא דרבי ישראל נ"י מקאליש צידד דליכא חיוב השבה כיון דהחפץ עצמו הוא של "גוי" - אף דהוא באחריות של ישראל.

וזה לשונו הזהב של הגרעק"א (ב"מ כ"ב): יש לדון ראובן שהיה שומר של נכרי וקבל עליו אחריות שמירה, ונאבד ממנו חפץ, היה נלענ"ד שיש על המוצא חיוב השבה. אף דגוף החפץ של נכרי. מ"מ הוא מציל ישראל מן ההפסד שלא יצטרך לשלם, לא מבעיא לר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי הוי החפץ ממון ישראל. אלא אפי' לרבנן היינו שאין זה החפץ של השומר. אבל מ"מ הוא מציל הנכסים של ראובן שלא ית-חייבו לשלם. כך היה נלענ"ד בסברא בפשיטות גמור. אמנם חיברי ידידי הרב מו"ה ישראל נ"י מפקפק בדבר דמ"מ י"ל לר-בנן דר"ש הך חפץ לא מקרי אבידת אחיך. וצ"ע לדינא. [הובא בפתחי תשובה חו"מ סי' רס"ו].

והנה יש לנו פשיטות מדברי הגרעק"א דהמזיק שור של גוי הנמצא באחריות של ישראל דפטור, דלא מבעיא לר' ישראל דהמוצא חפץ של "גוי" שאבד משומר "ישראל" אינו חייב בה-שבה - כיון דגוף החפץ שייך לגוי, דהוא הדין המזיק שור של גוי שנמצא באחריות של ישראל - פטור - כיון דהבעלים של השור הוא גוי. אלא אפי' להגרעק"א דהמוצא חפץ של גוי שעומד בא-חרות של ישראל - חייב להשיב, זה רק בהשבת אבידה דיסודה להציל מהפסד, וכיון דישראל "הפסד" [אפילו בגמרא] מהאבידה - איכא מצות השבת אבידה. אבל חיוב מזיק הוא רק למי שהוזק לו גוף החפץ שבבעלותו, ולא למי ש"נגרם" הפסד מהדבר, להא דקי"ל דדבר הגורם לממון לאו כממון. [אולם זה פשוט דאין לישראל שהופסד, זכות טענה על בעל השור למה לא שמרת על השור מדין השבת אבידה - להציל אותי מהפסד לא לשלם לגוי - דפשיטא דליכא זכות תביעה על קיום "מצוה" כמבואר ב"משנה ברורה" סי' תמ"ד סקי"ב וז"ל "לא מצינו שמ-חייב לשלם מי שאינו משיב אבידה". עכ"ל].

נמצא: דשור שנגח - שור של גוי - שנמצא תחת אחריות שמירה אצל ישראל, לר"ש דדבר הגורם לממון כממון חייב דחשיב שור של ישראל. אבל לרבנן דס"ל דדהגל"מ לאו כממון לכ' הוא פטור כיון דגוף השור של גוי. אולם חשבתי דאולי זה תליא בפלוגתת הראשונים והאחרונים ביסוד הפטור דשור של ישראל שנגח שור של גוי - למסקנת הגמ' בב"ק ל"ח, האם הוא מקרא ד"רעהו" ולא עכו"ם. או דהפטור מצד "קנס" שה-פקיר ממון מקרא ד"עמד וימודד ארץ", או מקרא ד"הופיע מהר פארן", [ותליא כנודע בחילופי הגרסאות בין המהרש"א והמהרש"ל שם בתוס'], והנה אם הפטור משום "רעהו" לכא' שור של גוי שנמצא באחריות ישראל - פטור - דהרי השור בבעלות גוי ואי"ז "רעהו" [דחייב אחריות לא משווי להו כב-עלי לענין חו"מ אלא לענין בל יראה. ואכילת תרומה לבהמת כהן], אבל אם יסוד הפטור הוא מחמת "קנס" לגויים - דיפסידו שורם, לכא' בשור של גוי שנמצא תחת אחריות ישראל, דאין הגוי נקנס מכך אלא אדרבה היהודי הוא זה שמפסיד מכך, מס-תבר דבכה"ג ליכא את הפטור דמזיק גוי.

(בארות יצחק)

ריתחא דאורייתא

בענין קריאת מגילה בעשרה כשכל אחד קורא בפניו

איתא במגילה (ה). אמר רב, מגילה בזמנה אפילו ביחיד שלא בזמנה בעשרה.

הדין: יש להסתפק כשיש עשרה במקום אחד וכל אחד קורא בפני עצמו, אי גם כן חשיב קריאה בעשרה. שיטת הגרי"ז מבריסק:

שאינן בזה דין עשרה, ורק היכא שאחד קורא וכולן שומעין אז נחשב לקריאה בעשרה, וכיון דכולן יוצאין בקריאה זו, אבל כשהיחיד קורא לעצמו אף שהוא בתוך עשרה ל"ה קריאה בעשרה.

ראיית הגרי"ד מבריסק לשיטת אביו:

דאיתא ברמב"ם (פ"ב מהל' מגילה ה"ז) וז"ל: קראוהו שנים אפילו עשרה כאחד יצאו הקוראין והשומעין מן הקוראין, עכ"ל. ומבואר דבמגילה אין חסרון דתרי קלי לא משתמע, הואיל וחביבה. אולם צריך ביאור, דכל זה הוי חידוש לגבי השומרים מן הקוראים, אבל הקוראים בעצמם פשיטא דיוצאים כל אחד בקריאתו אף שעוד אחרים קוראים עמו דלא חסר כאן משמיע לאזנו בזה שגם אחר קורא עמו, ואם כן מאי קמ"ל הרמב"ם בזה שכתב שיצאו הקוראין.

אלא יש לומר, דהרמב"ם איירי בקורא שלא בזמנה דבעינן דוקא עשרה, ואם כן גם הקוראים יוצאים רק משום שהם שומעים את האחרים. ולכן אם השומעים לא יצאו אז גם הקוראים בעצמן לא יצאו, כיון דאין להם קריאה של עשרה, ורק כיון דהשומעין יצאו דל"ה קריאה ביחיד אלא קריאה בעשרה, יצאו גם הקוראים, וזהו דקמ"ל הרמב"ם דאגב חביבותיה יצאו הקוראין והשומעין. הרי להדיא דבקריאה של עשרה שלא בזמנה בעינן שכולם ישמעו מן הקורא בשוה, דאם נימא דעשרה הקוראין כל אחד בפני עצמו מקרי ציבור לענין מגילה, אם כן אכתי תקשי מאי קמ"ל הרמב"ם בזה דיצאו הקוראין.

שיטת החזון איש:

כתב (באו"ח ס' קנה) דגם בכהאי גוונא יצא ידי קריאה בעשרה, דהוי כמו תפלה בציבור דכל שקבעו עשרה לה- תפלל, אף שאחד מזדרז ואחד מתעכב מקרי ציבור, והוא הדין בקריאת המגילה.

(מה יפו פעמיק)

אם לא תעשה שום דבר, אז נשאר רק חמש אחוז ואותו חמש אחוז אפשר להשאיר להקב"ה.

הקב"ה יעזרנו, שנוכל לקחת את היסוד של פורים איתנו לה- שאיר את הכלל הקב"ה, ולדעת שכל מה שקורה בחיינו יש יד ה', וכמו שאמרו הצדיקים, אנחנו כותבים עכשיו את המגילה שלנו. כשמשוח יבוא נפתח מגילה של אלפיים שנה, נקראה על האינק-וויזציה, על מגדלי התאומים, על שחרור רובשקין, איך שאובמה נהיה נשיא, איך שטראמפ! והכול סיפור אחד ארוך, רק צריכים לחכות לראות איך ימי הפורים לא בטלים.

(ר' מרדכי מלאך)

מעלת ימי הפורים - נסתרת מן העין

בסלונים היו אומרים בדרך משל, שפעם אחת היה מלך שרצה להעתיק את הארמון שלו למקום אחר. והנה, את כל חפצי תש-מישו הצליחו להעביר למקום משכנו החדש, אבל הבעיה הקשה ביותר היתה כיצד להעביר את הכתר של המלך, הלא הוא שוה הון עתק, ואיך נעביר אותו ברחובה של עיר למקום משכנו החדש? הרי יש שודדים וליסטים וכולם לוטשים את עיניהם אל הכתר. מה עשו? לקחו עגלה פשוטה ביותר, ושם הניחו את הכתר וכיסו אותו בבלאי סחבות וסמרטוטים, ואז כל מי שראה את העגלה חשב שמובילים כאן סמרטוטים וכל מיני שמאטעס, וכך הסיח דעתו ממנה ובכלל לא חשב לבדוק מה יש מתחת לשמאטעס... ובכן, גודל מעלתו של יום פורים עצומה כל כך, עד אמרו רב-תינו כי יום הכפורים נחשב כקטן לעומתו, וכמו שכתב הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין (רסיסי לילה אות נח), שאמרו בתיקוני הזהור (תיקון כא) על יום הכיפורים שהוא כפורים (כמו יום פורים) וידוע מי נתלה במי-קטן נתלה בגדול, כי פורים הוא ימי רצון הרבה יותר מיום הכפורים, כי הוא רב שלום ואמת האמתית חותם כל הברכות! ע"ש. ולכן, כדי שלא יהיה קטרוג של השטן על היום העצום הזה שניתן לעם ישראל, וגם כדי שלא יבוא כל אחד וישתמש בכח העצום הזה מבלי דעת ויעשה בו ככל העולה על רוחו, על כן, כיסה הקב"ה את הכח הטמון בו והסתיר אותו מן העין. ולכן, בחרו ליום הפורים בעגלה פשוטה מאד, שהרי הוא חל ביום חול רגיל, אין זה יום טוב, וגם לא חול המועד, אין בו איסור מלאכה ולא עושים בו קידוש, אלא יום פשוט לגמרי. וכיסו את העגלה הזו בסחבות וסמרטוטים, מסכות רעשנים, ספ-ריי שלג, ספרי חוטים, קפצונים וכו'. אבל יהודי יודע שיש מתחת לכל הכיסויים הללו כתר עצום ורב ולכן צריך לנצל את הזמן הזה היטב, בבחינת כל הפושט יד נותנים לו.

(כל העלונים)

ימי הפורים מסוגלים להכרית את אויבנו וכל מבקשי רעתנו

מספר הרה"ג מאיר צימרוט, שהיה לו שכן, דמות מופלאה עד מאד, שמרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר עליו שהוא אחד מל"ו צדיקים, ושמו היה הרה"צ רבי יצחק זילבר זצ"ל. הוא היה ברוסיה בתקופת השלטון של הצורר הנורא סטאלין ימ"ש, ונלחם בש-מירת היהדות במסירות נפש נוראה עד מאד. הוא היה חותך את הורידים שלו בערב שבת וחובש אותם בתחבושות כדי שיהיה פצוע ולא יצטרך לעבוד בשבת במחנה הכפייה בסיביר. הוא ישב

בכלא הרוסי במשך שנים בעוון הפצת תורה, והנה הגיע ליל פורים ולא היתה לו מגילה כשירה, אז הוא אסף את כל היהודים החבושים עמו בבית הכלא והתחיל לספר להם את סיפור המגילה לפני למעלה מאלפיים שנה, היה צורך המון הרשע, והוא רצה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים והקב"ה הושיע את עם ישראל ע"י מרדכי היהודי ואסתר המלכה וליהודים היתה אורה ושמחה.

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

האם נשים צריכות קריאה בצבור

שאלה: בהלכה מבואר (עיין מ"ב תרפ"ט סקט"ו) דבכדי לצאת מהקורא יש אומרים שלכתחילה צריך לשמוע המגיד לה בציבור ואפילו מבטלין תורה בשביל זה, האם גם לנשים יש ענין לשמוע בציבור.

תשובה: תמיד עדיף ללכת לביהכ"נ ולא בבית, וימצאו לזה זמן כמו שמוצאים לדברים אחרים.

(פסקי שמועות)

ואנוכי הסתר אסתיר, וכן אמרו בגמ' שם "המן מן התורה מנין שנאמר המן העץ אשר צויתים לבלתי אכול ממנו וכו'", עיי"ש, וביארו בזה רבותינו ז"ל דאינו רק דמיון של המילים המן המן, אלא טמון בזה שורש הרע של המן.

דהנה הרי מליארדי תושבי מאה עשרים ושבע מדינות המלך אחשוורוש כרעו והשתחוו להמן, ואפ"ה אמר המן שכל זה איננו שוה לי כאשר הוא רואה את מרדכי היהודי שאינו כורע ומשתחוה לו, וכן באדם הראשון היה לו את כל העולם כולו, כי הוא היה האדם היחיד בכל העולם, ואף היה בגן עדן התחתון, ורק על עץ אחד הוזר שלא לאכול ממנו, ועם כל זה חטא ואכל ממנו, וזהו "המן מן התורה מנין שנאמר המן העץ", עכ"ד, וכע"ז מובא בס' משנת רבי אהרן (על ענייני פורים), עיי"ש.

[ויש לדון בזה, דלכאור' י"ל דמה שאמר המן "וכל זה איננו שוה לי כאשר אני רואה את מרדכי" הוא משום דהרי מבואר בגמ' מגילה (דף ט"ז א') דהמן היה עבדו של מרדכי, ועי' בתרגום אסתר (פ"ו פ"ט) דהראה לו מרדכי שטר עדות, עיי"ש, ואם כן, הרי קיי"ל גבי עבד כנעני כי "כל מה שקנה עבד קנה רבו", ונמצא שכל מה שיש לו וכל רוב עושרו ורוב בניו באמת אינו שוה לו כלום, שהרי הכל שייך למרדכי, ולכן ביקש להרוג את מרדכי.

והעירני ידידי הגר"ר יהושע ארנברג שליט"א לפרש בזה את הפסוק במגילת אסתר "ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו עם מרדכי ויבקש לשלוח יד בכל היהודים עם מרדכי", ולכאור' אינו מובן, למה אחרי שהגידו לו עם מרדכי לא רצה לשלוח יד במרדכי, ולמה דוקא במרדכי "לבדו" לא ובכל עם ישראל כן, אלא הביאור בזה הוא, דהמן רצה להרוג את מרדכי כדי שלא יהיה עבד, ולא יהיה שייך לאף אחד, ואולם הגידו לו כי אצל "עם מרדכי" יש דין של ירושה, ואם כן אפי' אם יהרוג את מרדכי הוא יהיה שייך ליורשו, ולכן "ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו", כי לא ירויח בזה כלום, ואכן, גם אם יהרוג את יורשו הרי יעבור ליורשי יורשיו, עד אין קץ, וכמו דאיתא בגמ' בבא בתרא (דף קט"ו א') שיש דין של משמוש נחלה, דנחלה ממשמשת והולכת עד יעקב אבינו ע"ה, עיי"ש, ונמצא שכל זמן שיש אפי' יהודי אחד בעולם אזי עדיין יהיה המן עבד, ולכן "ויבקש לשלוח יד בכל היהודים עם מרדכי", כי רק על ידי זה ישתחרר מעבדותו, ומה שנאמר "עם מרדכי" הכוונה בזה היא, שהסיבה שהוא צריך

והנה, קם יהודי אחד ואמר בכעס: אתה מספר לנו סיפורים מלפני אלפי שנים, יש לנו כאן המן הרשע של היום: סטאלין ימ"ש! וגם הוא זמם להשמיד את כל היהודים, שהרי בזמנו היתה עלילת שווה במוסקבה על הרופאים היהודים, שכביכול הם גור-תנים לחולים הרוסים תרופות מסוכנות כדי להמית אותם. והיה המון רוסי זועם שרצה להרוג את כל היהודים, ואז הרשע הזה הכין מכתב, שכביכול נכתב על ידי מאה ועשרים אנשי רוח ר-סיים שפונים בבקשה לסטאלין ימ"ש, ש"יציל" את היהודים מידי הפורעים הרוסים, ומה הוא עשה? תכנן להעביר את כל היהודים לסיביר ובנה להם שם לאורך עשרות קילומטרים קראוונים ללא חלונות כדי "להציל" אותם מידי הרוסים. וכך אמר אותו רשע למ-קורביו, שחצי מהיהודים ימותו מקור בדרך לסיביר והשאר ימותו בקראוונים, עפרא לפומיא. ואתה הרב, מספר לנו כאן בכלא על המן הרשע של פעם? אמר לו הרב זילבר: סטאלין הרשע, השמיד עשרים מליון אנשים, אבל את היהודים הוא לא יצליח להשמיד! הוא בסה"כ בשר ודם, ואם הקב"ה רוצה- תוך חצי שעה הוא יכול למות! היהודי הזה, עוד יותר זעם על הרב ואמר: סטא-לין הזה בשיא כוחו, הוא בן חמישים ואין לו אפילו שיערה לבנה אחת, הוא הורג כל מי שרק מעלה את חשדו ואתה אומר לנו, שהוא יכול למות תוך חצי שעה? והרב השיב בריתחא דאורייתא וקבע נחרצות: הקב"ה הוא כל יכול ותוך עשרים דקות הוא יכול להמית אותו!! והנה, לאחר עשרים דקות, פתאום שומעים קול המולה ממסדרונות בית הכלא. קצינים הולכים ובאים, סוהרים מתלחשים זה עם זה. מה קרה? סטאלין ימ"ש קיבל שטף דם במוחו! במשך שלשה ימים לא התקרבו אליו מרוב שפחדו ממנו, היה כמו נבוכדנצר הרשע שאמרו עליו (שבת קמ"ט): שכל זמן שהיה חי לא היה שחוק בפי כל בריה מרוב הפחד ממנו. ואומר הרב זילבר, שבכל הימים הללו אמר תהילים עד שלבסוף שמע שהרשע הזה התפגר ובא אל קיצו.

יושב לו יהודי צדיק בכלא הסובייטי, כבר זמן רב שלא ראה את אור השמש, אבל הוא יודע מהו הכח העצום הטמון בליל פורים, הוא מאמין באמונה שלימה, שהקב"ה יכול להושיע ולה-ציל מהצורר הרוסי תוך פחות מחצי שעה! ואכן כך היה, והנה, באותה שעה, יושב לו נער בירושלים בליל פורים. נער מיוחד, שהיה אציל במידותיו ומתמיד בלימודו. לא היה יוצא בהפסקות לשחק כשאר החברים, ומעולם לא היה מכה את המן בשעת המגילה, והנה, באותה שנה, כאשר הגיע הבעל קורא להמן האח-רון של המגילה, לפתע התחיל אותו נער להכות את המן מכות נמרצות שהיכה על הסטנדר. וכל הקהל הביט בו בפליאה, מה נשתנה הפורים הזה שפתאום הוא מתחיל להכות בו את המן ולא אמרו לו דבר. ובסוף התפילה נגשו אליו ושאלו לפרש הע-נין: והנער הצדיק השיב להם בתמימות: עם כל התורה שלי אני מייחל ומצפה שכמו שהמן הרשע הזה מת, כך גם סטאלין הרשע הזה יתפגר וימות השנה הזאת! ואכן כך קרה באותו פורים, כן יאבדו כל אויביך ה'.

(ר' מאיר צימרוט שליט"א)

מגילת אסתר - גילוי ההסתר

בגמ' בחולין (קף קל"ט ב') איתא, אסתר מן התורה מנין, שנא-מר ואנוכי הסתר אסתיר, עיי"ש, והיינו דענין אסתר נרמז בפסוק

להורגם היא משום שהם עם מרדכי, וא"כ לא יהרגם אזי תהא עדיין קיימת עבודתו למרדכי ודו"ק].

(קונטרס בענין הפורים)

תקנת המגילה - להודיע כחה של תפילה

הרמב"ם כותב בתחילת ספרו 'היד החזקה' את מסורת קבלת התורה שבע"פ איש מפי איש ממשה רבנו עד זמנו. אח"כ הוא כותב את רשימת מנין המצוות. ובסופן הוא כותב את המצוות מדרבנן, ומקדים להן הקדמה: "ויש מצוות אחרות שנתחדשו אחר מתן תורה, וקבעו אותן נביאים וחכמים ופשטו בכל ישראל, כגון מקרא מגילה ונר חנוכה ותענית תשעה באב וידים ועירובין. ויש לכל מצוה מאלו פירושי ודקדוקין, והכל יתבאר בחבור זה. כל אלו המצוות שנתחדשו חייבין אנו לקבלם ולשמרם שנאמר לא תסור מכל הדבר וכו', ואינם תופסת על מצוות התורה".

"ועל מה הזהירה תורה לא תוסיף ולא תגרע? שלא יהיה נביא רשאי לחדש דבר ולומר שהקב"ה צוהו במצוה זו להוסיפה למצוות התורה או לחסר אחת מאלו השש מאות ושלוש עשרה מצוות. אבל אם הוסיפו בית דין עם נביא שיהיה באותו הזמן מצוה דרך תקנה או דרך הוראה או דרך גזרה אין זו תוספת, שהרי לא אמרו שהקב"ה צוה לעשות עירוב או לקרות המגלה בעונתה, ואילו אמרו כן היו מוסיפין על התורה".

ומסיים הרמב"ם במה שנוגע לענינו: "אלא כך אנו אומרים, שהנביאים עם בית דין תקנו וצוו לקרות המגלה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקדוש ברוך הוא ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועתינו, כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתרוה 'כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כ"י אלקינו בכל קראנו אליו'. ועל דרך זו היא כל מצוה ומצוה שהיא מדברי סופרים בין עשה בין לא תעשה", עכ"ל.

כשהיה מרן הרב מבריסק זצ"ל בימיו האחרונים, הוא דיבר עם מרן הרב שך זצ"ל על הרמב"ם הזה שכתב שמטרת המגילה היא 'להודיע לדורות הבאים', וביאר שהתורה הקדושה הבטיחה לנו שיבוא זמן בתולדות עמנו שנהיה תחת מידת הדין עם חטאים וגזירה נוראה, מצב שבו אנחנו בריחוק גדול מהקב"ה, ואז נפנה אליו בתפילה ובתשובה - ובאותו רגע כבר יחזור אלינו הקב"ה בניסים ונפלאות. וזה התקיים בתקופת אסתר, וכל הגויים השתו-ממו מזה, כי גם הם הבינו שאם נגזרה עלינו גזירה כזאת כנראה שחטאנו לאלוקינו, אז איך זה שבתוך שלשה ימים כבר תלו את המן בשושן הבירה?! על זה נאמר בתורה "כי מי גוי וכו' בכל קראנו אליו", דהיינו אפילו כשאנחנו בדיוטא התחתונה של מידת הדין, אם רק נפנה אליו בתפילה - כבר הקב"ה איתנו! וכדי לאמת את דברי התורה, מותר לתקן תקנה, וזאת היא מגילת אסתר.

והוסיף הרב מבריסק ואמר, שזה ממש הלשון שאנו אומרים בפיוט שושנת יעקב: "להודיע שכל קוין לא יבושו", שזה כמו שכתב הרמב"ם שצריך להודיע לדורות הבאים, שכיון שסיימנו לקרוא את המגילה שהיא מצוה מיוחדת מדרבנן, אנו מבארים מה מצדיק את המצוה הזאת שלא יהיה בה 'בל תוסיף', והתירוץ הוא שהיא באה "להודיע שכל קוין" - כשאנו מתפללים לקב"ה, "לא יבושו, ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך" - אפילו במצב הכי גרוע שלנו הקב"ה עונה לנו, ולכן אומרים את זה כדי לפרש את מהות המצוה הזאת.

ישנה אמרה משנים קדמוניות: "כל המקודש מחבירו - חרב מחבירו". השטן רח"ל יודע בדיוק את חשיבות פורים, שהיא כ"כ גדולה עד שהארי"ז אמר על 'יום הכיפורים' שהוא 'כפורים', הוא כמו פורים אבל עוד לא מגיע לתיקונים שפורים עושה, וגם השטן יודע זאת, ולכן הוא קילקל לנו את הפורים!

(שיח שלמה)

ריתחא דאורייתא

שאלה

לפני שנים רבות אירע המעשה בעיר מקנס שבמרוקו. ביום הפורים ביקש ראובן משמעון שיהיה שליח עבורו, כדי למסור משלוח מנות מפואר לדוד ידידו. ויהי בדרך, ריחות התבשיל הטעים חדרו לאפו של שמעון, ובהיותו מבוסס במקצת פתח את המשלוח, וירא את התבשיל הנחמד למראה וטוב למאכל... נטלו לעצמו ואכלו עד תומו, ואף את בקבוק היין המשובח גמע. לקראת ערב, שאל ראובן את חבירו האם ביצע שליחותו. בוש ונכלם אני, השיב שמעון, לקחתי בעוונותי את המנות ואכלתי אותם בעצמי...

התבונן ראובן בשעון וגילה כי לא נותר לו זמן רב כדי להס-פיק וליתן שוב משלוח מנות (בהיות שלא שלח משלוח נוסף מלבד משלוח זה), ולכן אמר: אם כן, יהיו המנות שכבודו אכל כמשלוח מנות... וכאן קם אחד הנוכחים והעיר שלא יתכן שיצא במה שכבר נאכל, ולא ניתן המשלוח לאוכל בתורת משלוח מנות אלא אכלו ללא רשות, וברור איפוא כי לא ניתן

לצאת ידי חובה למפרע על ידי שיחליט השולח כעת שיהיה זה משלוח מנות...

מהו אכן הדין? האם צריך ראובן לשוב ולשלוח משלוח מנות, או שמא יצא כבר ידי חובה?

תשובה

בספק זה עמד ונסתפק רבינו המלאך רפאל בירדוגו זצוק"ל, בספרו "משפטים ישרים" (סימן קכ), ולא הכריע בדבר, (ויעוין בשערי תשובה סימן תרנח סק"ו).

והגאון האדיר רבי יוסף ענגיל זצ"ל (בגליוני השם מגילה ז ע"א) הביא את דברי המשפטים ישרים, וכתב שאין מקום לספק, שהרי כשאכלם השליח, הוא היה גזלן ונתחייב ממון, וכשאומר עתה שיהיה משלוח מנות עבורו, אין זה רק מחילה לשליח על הממון שנתחייב לו. ואפילו אם תאמר שנחשבת מחילה זו כמתנה, מכל מקום הרי אינה אלא כנתנת ממון ולא כנתנת מנות, ואם כן פשוט שאינו יוצא בכך ועליו לחזור ולשלוח מנות שוב.

(והערב נא)

המן נשתכר בסעודת אסתר ואישתקיל מלוליה

בס' מראית העין להחיד"א ביאר דאסתר עשתה המשתה שי- שתכר המן ולכן אישתקיל מלוליה מחמת שכרות ולא היה יכול להשיב כשנפל על המטה.

ובס' בן איש חיל (דרוש ב' לשבת זכור) כתב על זה וז"ל: צריך לדעת ולחקור על זה וכי המן לא שתה יין מימיו כי אם אותו היום על כן הגיע לשכרות כזה דאשתקיל מלוליה, והלא כל ימיו שתה יין, ויום הקודם שתה בסעודה ולא נשתכר כי אם קם מסעודה ודבר עם יועציו כל אותה עת, ואם אותו העת שתה יותר מדאי איך יתכן זה כפי הטבע דהמן לא היה פתי לשתות יותר מיכלתו לפני המלך, וא"כ מה הגיע לו שנעשה במדריגה זו להשתכר עד גדר שניטל ממנו כח הדיבור. אך הנה כל זה היה בחסדי השי"ת, בא וראה מה עשה ה' סיבות אשר הביאו את המן לזה, הנה יום הקודם היה שתוי בסעודה עם אסתר ויצא מן הסעודה שמת, וראה את מרדכי ונעצב, ותיכף קרא לאוהביו ליקח עצה על מרדכי, ונתנו לו עצה שיעשו עץ גבוה חמשים אמה ובבוקר יאמר למלך לתלותו עליו ויטב הדבר, ומרוב שמחתו בעצה זו ועיש בעצמו ולא ע"י אחרים, ע"כ באותו הלילה לא אכל ונשאר רעב כי היה עסוק בעץ, ובבוקר קודם זריחת השמש בעוד לילה הלך אצל אחשוורוש לומר לו לתלות את מרדכי, והנה עצתו נהפכה לקלון לעצמו שהוכרח להלביש את מרדכי בגדי מלכות ולעסוק עמו ברחיצה וגילוח, והיה קורא ומכריז לפניו ככה עשה לאיש וכו', והנה כל צרות אלו שעברו על המן באותו היום עדיין לא אכל כי לא הלך לביתו וודאי נחלש לבו, וכאשר בא לביתו אבל וחפוי ראש ודאי היה בדעתו לאכול כי היה רעב מאוד ואיך יתכן שילך לסעודה לשתות בעוד רעב כל כך, בלילה לא אכל וביום בבוקר לא אכל וכל אלו הצרות עברו עליו, אך הואיל והיה בצער ותיכף ומיד נתקבצו כל אוהביו לדבר עמו על מה שקרה לו ודברו עמו מה שדברו והוא חשב אחר שידבר עמהם תיכף ומיד יאכל איזה דבר פרי שלא ילך לסעודה אליבא ריקניא ובפרט רעבון כזה, אך מאת ה' היתה זאת שהמן ילך לסעודה רעב כדי שישתכר מאוד וישתקיל מלוליה אפילו בד' וה' כוסות, מה עשה ה' סיבב סס- ריסי המלך יגיעו בעודם מדברים עמו ויבהילו את המן שהביאו בבהלה שלא הניחו אותו לאכול והוכרח ללכת אל הסעודה רעב מאוד ולבו חלוש בתכלית, ואז תיכף כששתה ד' וה' כוסות הגיע לשכרות גדולה עד גדר שנטל ממנו כח הדיבור מחמת שהיה רעב מאוד, ואז השכרות שלו היתה סיבה לישועת ישראל שאז לא השיב כלום על דברי אסתר ולא על דברי אחשוורוש באמרו הגם לכבוש ולא על דברי חרבונא, והמלך לא ידע דהא דשתק מחמת שניטל ממנו כח הדיבור כי עדיין לא שתה יותר ממדתו, וחשב המלך דשתיקתו היא כהודאה שאין לו מה להשיב, ועל כן אמר תיכף תלוהו, יעו"ש עוד.

ולי נראה ליישב באו"א קושית הבן איש חי הנ"ל איך שתה המן כל כך לפני המלך, לפימ"ש לעיל דבר נחמד בשם גאון יעקב (שבגליון עין יעקב מגילה י"ב ע"א) מדוע בסעודות אחשוורוש הוציאו כלי ביהמ"ק לשתות בהם, דעיקר כוונת הרשע היתה להכשיל את ישראל בזנות ע"י ריבוי היין שישתו בסעודה, אך מרדכי הצדיק הכריז לכל שחלילה וחלילה לא ישתו הרבה יין בסעודה, ואם יוכרחו לשתות מפני שלום וכבוד מלכות די להם בכוס אחד מאחר שאי נאונס בשתיה ועי"ז לא יבואו לידי מכשול,

אבל רצון אחשוורוש והמן היה שישתו יין הרבה לכך נתחכמו להרע להוציא כלי ביהמ"ק שהיו מועט המחזיק את המרובה כמ- בואר בזבחים ועי"ז אפילו כוס אחד יחזיק יין הרבה, וזהו שאמרו כרצון איש ו איש זה מרדכי והמן שיהיה רק כוס אחד כרצונו של מרדכי ויין הרבה כרצונו של המן עכ"ד. נמצא לפי"ז דהמן גרם לישראל בערמה שישתכרו ע"י מעט יין כדי שיבואו לחטוא ח"ו, על כן שילם לו הקב"ה מדה כנגד מדה שישתכר ע"י מעט יין כדי שלא יהא לו פתחון פה להשיב ויקבל עונשו המגיע לו, והמלך לא ידע דהא דשתק היא מחמת שניטל ממנו כח הדיבור שהרי לא שתה רק כוס אחד, וחשב המלך דשתיקתו היא כהודאה שאין לו מה להשיב ועל כן אמר תיכף תלוהו. ואולי לזכר זה תקנו לבסומי בפוריא, והבן.

(פרסומי ניסא)

פורים דפרזים ופורים דמוקפים

פורים נוהג בשני ימים - י"ד באדר בכל מקום שלא היה עיר חומה בזמנו של יהושע בן נון, וט"ו באדר בעיר שי שלה חומה סביבה. כיום רק ירושלים עיר הקודש נחשבת כודאית פורים דמוקפים ונוהגים לחגוג בה את פורים ביום ט"ו באדר. נשאלת השאלה: מדוע תיקנו חכמי הדור ההוא לקבוע שני ימים נפרדים על פי מקום המגורים, היה נס פורים ומפלת המן היו ביחד? במגילה כתוב הטעם לפי מה שנחו מאויביהם בימים שונים, כן חוגגים בימים נפרדים, שנאמר, "עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר, ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה, כי- מים אשר נחו בהם היהודים מאויביהם" (אסתר ט, כא-כב). ברם, עדיין נדרש ביאור כדי להבהיר ולהסביר את העניין. בעל "שם משמאל" (פורים, תרעב) מחדש חידוש נפלא המ- גדיל את הנס בעיני כל אוהביו. בני ישראל עברו על שני מיני חטאים שבגללם נגזירה עליהם כליה ביד המן הרשע - האחד, השתחוו לצלם בימי נבוכדנאצר, והשני, שנהנו מסעודתו של אחשוורוש. ראה להלן בפרק ה' יסוד הנושא ודברי המפרשים. ה"שם משמאל" כותב שיש שני מיני קליפות של עמלק: אחד - שאדם ידוע בברור שדבר מסוים הוא בגדר עבירה, והשני - שאדם טועה ומאמין על דבר אסור שהוא מותר. יוצא, איפוא, זה שהשתחוו לצלם היא עבירה שהיו יודעים שהיא עבירה בזה משכו עליהם הקליפה הראשונה של עמלק להסיתו אל האיסור שידוע שהוא אסור". ברם, "במה שנהנו מסעודתו של אותו רשע נראה שלא היו מרגישים שיש כאן עבירה". והנה, החטא שנהנו מסעודתו של אותו הרשע היה רק בשושן, והחטא שהשתחוו לצלם היה בכל העולם. לכן בני העיר שושן עבור על שתי העבירות, ובני הפרזים עברו על אחת בלבד. על כן, כשעשו תשובה, כל העולם שהם הפרזים השיגו לתקן קליפה אחת של עמלק שהיא הראשונה (הצלם), ולכן הרגו בעמלקים יום אחד בלבד. אולם בשושן, שהיו שני חטאים בידם (הצלם והסעודה), והתגברו על שתי הקליפות של עמלק, לכן הרגו בע- מלקים שני ימים.

"על כן, יום טוב של המוקפים במעלה יותר, שהוא בזמן דסיהרא בשלימותא (היינו בט"ו)... ועל כן בשושן שהתגברו על שתי הקליפות של עמלק ודחו את הסטרא אחרא מכל וכל, יש להם היום טוב בסיהרא בשלימותא"... הנה הפרזים, אף שבעצמם

לא התגברו כל כך רק על הקליפה הראשונה, מכל מקום יש להם כוח מצד המוקפים.

(אורה ושמה)

המן ובניו מרגישין את ההכאות.

במדרש אליהו על מגילת אסתר (מבעל שבט מוסר, דף נ"ח ע"ד, ועו"ש דף ס"ז ע"ג) כתב וז"ל: קבלתי דכשאוברים ארור המן או כשמזכירין משו ושם אשתו ובניו ומכין שעושה הקב"ה שיר- גישו את ההכאות כדי שיקבלו צער גדול, יען שכל הבאים לעולם כאילו בימיהם נעשה הנס לפי שאם נתקיימה עצתו לא היו באים לעולם לכן כל הבאים לעולם צריכים לצערו לכן עושה הקב"ה שירגישו ההכאות שמכים בהזכרת שמם עכ"ל. וכ"כ ברוח חיים להגר"ח פאלאג'י ז"ל (או"ח סי' תרצ"ו ס"ט, דף קי"ב ע"ב) דמר- גלא בפומייהו דאינשי דהמן לוקה במכות הללו בכל שנה ושנה בגיהנם, והביא ראיה ממכילתא (פ' בא) שבמכות בכורות לקו גם המצרים שכבר מתו בקברם, וביאר שם מאה"כ (תהלים כ"א י"א) פרימו מארץ תאבד, דפרימו אותיות פורים (כמ"ש בדבש לפי להחיד"א מע' פ' אות מ') וז"ש פרימו מארץ תאבד דאע"פ שבר מת המן והוא בקברו עם כל זה בכל הכאה והכאה מאבדו עוד ועוד, מארץ תאבד יעו"ש.

וראיתי בשם ספר האסופות לתלמיד הרוקח שכתב וז"ל: פעם אחת שאל הגמון (מרגנשבורג) את ר' יהודה החסיד למה אתם דופקים על הכתלים כשאתם מזכירים את המן, אמר לו, כל כך דפיקות שאנו דופקים השרים דופקים לו בגיהנם, אמר לו מנא לך, בא ואראך, הלך עמו והראהו בפתח גיהנם וראה שהכוהו, פתח אותו הגמון ואמר אם הייתי אצלכם הייתי מסייע לכם לה- כותו. ושי להוסיף ע"ז מש"כ במדרש פנים אחרים (נו"א פ"א) שהמן הרשע נבלע ושורפין אותו ואת בניו בגיהנם בכל שנה ושנה.

(פרסומי ניסא)

טעם למצות משלוח מנות בפורים.

בשיח שרפי קודש (פורים, אות י"ג) כתב וז"ל: בשם האדמו"ר מאסטראווע זצוק"ל שאמר טעם נכון מדוע תקנו אנשי כנסת הגדולה מצות משלוח מנות דוקא בפורים ולא ביו"ט אחר שהי' נס כמו בחנוכה וכדומה, ותירץ שחז"ל אמרו (מגילה י"ב ע"א) למה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו דור כליה מפני שפ- לחו לצלם ומקשה הגמ' שם וכי משוא פנים יש בדבר אלא הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים. ואמר הוא זצ"ל מפני זה ישראלים שבאותו דור לא רצו לא- כול אחד מחבירו בשר ולשתות יין שכל אחד הי' יודע בעצמו שהוא לא פלח לצלם אלא לפנים אבל דלמא ישראל חבירו פלח באמת בלב ובנפש ויינו יין נסך ובשר שלו אסור, אבל כשראו שהקב"ה עשה עמהם הנס הגדול ומדוע זה וכי משום פנים יש לפניו חלילה, אלא וודאי אגלאי מילתא למפרע שכל הישראלים לא פלחו אלא לפנים, מש"ה תקנו חכמים שבאותו דור שישלח אחד לחבירו בשר ויין (שזה עיקר מצוה משלוח מנות בבשר ויין) להראות שכל אחד לא פלח אלא לפנים ויינו ובשרו מותר, ודו"ק כי זה טעם נכון, עכ"ד.

(פרסומי ניסא)

ריתחא דאורייתא

אין מדקדקים במעות פורים וכל הפושט יד נותנים לו.

צ"ע בידוע שאינו עני והוא פושט יד אם צריך ליתן לו ואם יקיים בזה דין מתנות לאביונים והא במקרא נאמר ומתנות "לאביונים" וזה איננו אביון וא"נ דכשודע שאינו אביון אין צריך ליתן לו למה יהיה צריך ליתן בספק הוא בדיני צדקה אין חיוב ליתן למי שהוא ספק עני, ואם יש כאן חיוב מיוחד אם נימא דקיים בזה מצות מתנות לאביונים ואף אם באמת אינו עני?

תשובה:

בספר אילת השחר ב"מ (ע"ח) כתב דלכאו' צ"ל דנתחדשה הלכה במצות מתנות לאביונים דכל מי שרוצה ומבקש שיתנו לו צריך ליתן לו ומקיימים בזה המצוה דמתנות לאביונים דכיון דנכלל בכלל המצוה ונצטוינו ליתן לו מדין זה ולמה נימא דאינו יוצא.

(פירוים משלחן גבוה)

האם פורים הוא כיו"ט?

מרדכי ביקש לקבוע את פורים כיום טוב לכל דבר ועניין, שנא- מר, "שמחה, ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו" (אסתר ט, יט), אולם בסופו של דבר לא נתקבלה הצעתו, שנאמר, "ימי משתה ושמחה, ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים" (פסוק כב) - ולא כתוב "יום טוב".

רבי יעקב מליסא, בעל "נתיבות המשפט" מפרש ("מגילת סת- רים", אסתר ט, יט) זאת בטוב טעם ודעת, ואלה דבריו:

מרדכי כתב משלוח מנות ויום טוב, וחכמים לא רצו לקבל יום טוב, והכניסו מתנות לאביונים במקום זה. נראה לענית דעתו, דהנה איסור מלאכת שבת ויום טוב, הוא משום דבכל מקום שקנו ישראל קדושה בנפש כמו בשבת דכתיב, "וינפש", ובפסח שהיה שם גילוי שכינה ונתעלה נפשם, ובשבועות היה מתן תורה ובסוכות היקף ענני כבוד.

ולזה נצטוינו בשבת ויום טוב להיות עושין שיעבוד נפש ושיח- רור הגוף ממלאכה, מה שאין כן בימים שנעשה בו נס רק בהצלת הגוף כגון בחנוכה אין עושין יום טוב.

ובזה היה מרדכי וחכמים מחולקין, מרדכי היה סובר כמאן דאמר "קימו" מה שקיבלו כבר, ועיקר הנס היה מה שקיבלו התו- רה ברצון וראוי להיות יום טוב כמו בשבועות וטובת הנפש לא בא על ידי צדקה - לזאת לא רצה מרדכי לתקן מתנות לאביונים רק יום טוב.

וחכמים סוברים "קימו" למעלה מה שקיבלו למטה, ועיקר הנס היה בהצלת גופים, ובזה לא שייך ענין יום טוב. והצלת הגוף היה על ידי צדקה, לכך תיקנו מתנות לאביונים.

(ישראל והזמנים)

כפורים המצוה לאכול בשר עגל כבכל יו"ט

בהגות חת"ס כ' שבכל יו"ט המצוה הוא לאכול בשר שור, אבל כפורים המצוה הוא באכילת בשר העגל, כמבואר בגמ' דרבי יהודה נשיאה שדר ליה לר' אושיעא אטמא דעיגלא תלתא [למ- שלוח מנות]. ולא ביאר החת"ס בטעם הדבר למה יש ענין לא- כול כפורים דייקא בשר עגל ולא בשר שור. ונראה לבאר הענין עפ"מ"כ בפוסקים בטעם שנהגו ליתן שער העגל בתפלין, כדי להזכיר מעשה עגל ולא יחטא. וכתב האליה רבה דמטעם זה טוב לעשות כל תיקוני התפלין מעור העגל, ועיי"ש.

ונ"ל דה"נ כפורים שהדר קבלו התורה מאהבה, חששו שמה כמו שנשתברו הלוחות ראשונות ע"י שריקד השטן ביניהם וגר- מו להם לעשות העגל שמחמתה נשתברו הלוחות. ה"נ כפורים שקבלנו התורה מחדש, אוכלין בשר עגל כדי לזכור מעשה העגל שלא יחטא עוד לאבוד על ידה קבלת התורה.

והנה כבר ביארתי כי תאות הממון נחשב כחטא העגל, ונקרא עגל הזהב. ולכן תקנו מתנות לאביונים כפורים כדי לבטל תאות הממון כמבואר בלקוטי מוהר"ן שצדקה לעניים מבטל תאות הממון. וכן אוכלין בשר העגל בסעודת פורים כדי להזכיר לנו שלא ליפול בחטא העגל כדי שלא לאבוד הקבלת התורה מחדש שקבלנו כפורים, ועיי"ש.

ואפשר שזהו הענין שחטא ובמה שהיו כורעים ומשתחווים להמן, היינו לפי שהיה המן שר האוצר והכניעו עצמן להמן כדי לקבל ממנו ממון מאת מדינת פרס. ועיי"ז התעורר שוב חטא עגל. וכמו שלאחר תשובתם על חטא העגל זכו ללוחות שניות, ה"נ לאחר שחטאו כפורים ועשו תשובה, זכו למגילת אסתר שנ- קרא "אגרת השנית", כדוגמת לוחות השניות.

והנה איתא במדרש אמר לו הקב"ה אל תצטער בלוחות הרא- שונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות הה"ד "ויגד לך תעלו- מות חכמה כי כפלים לתושיה". הרי דבלוחות ראשונות נתנה רק תורה שבכתב דהיינו חמשה חומשי תורה, אבל בלוחות שניות היה כלול בתוכה גם תורה שבע"פ. וה"נ כפורים זכו ל"אגרת הש- נית" שנכלל בו גם תורה שבע"פ, כמ"ש ר' צדוק הכהן שמגילת אסתר הוא סוף תורה שבכתב ותחילת תורה שבע"פ. ולוחות רא- שונות היה בכפיה ושניות שנתנה ביום כיפורים היה ברצון. ולכן כ' התקו"ז דיום כפורים הוא יום כמו פורים, משום דבשניהם זכו לתורה שנית, בזה זכו ללוחות שניות, ובזה זכו לאגרת השנית, שהיינו קבה"ת השנית.

(גורל הפורים)

עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי

הנתיבות שלום כותב בזה ביאור נפלא, דיסוד השמחה הוא להאמין שגם כאשר האדם נמצא במצב של הסתר הקב"ה איתו, ואיתא במדרש שבזמן שמרדכי רכב על הסוס אמר "הפכת מס- פדי למחול לי" והיה קורא ק"ש ולא הפסיק שנה"ל "למען יזמ- רך כבוד ולא ידום וכו'", ולכאורה למה עכשיו דווקא הוא בחר לומר ק"ש ולא קודם אח"כ ומה הכוונה לא הפסיק הרי יש קצבה לק"ש? דבר דומה מצינו אצל יעקב שפגש את יוסף לאחר שנים שלא ראהו, שקרא אז ק"ש, וגם שם צריך ביאור מה ראה דווקא באותו הזמן לקרוא ק"ש?

אלא שהצדיקים כאשר יש להם רגע של תענוג מיד נותנים אותו להיש"ת, יעקב רואה את יוסף לאחר שנים ומתמלא שמחה, את התענוג הזה מיד מוסר להיש"ת, קורא ק"ש, מקבל עליו עומ"ש, כך גם מרדכי כאשר הוא על הסוד והמן קורא לפניו "ככה יעשה לאיש..." זה הזמן לקבל עליו עומ"ש, למסור תענוג זה להיש"ת, אבל מרדכי לא מפסיק הוא ממשיך את קבלת עומ"ש לכל הזמנים בין טובים ובין רעים, וזהו סיוע דברי המדרש "למען יזמרך כבוד ולא ידום" - שפרש"י כבוד ביום וידום בלילה שבין ביום ובין בלילה - בין זמנים טובים כיום ובין זמנים רעים כב- לילה שהוא זמן של חושך והסתר "ה' אלוקי לעולם אודך", וזהו עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" דעל האדם להאמין ולהודות להיש"ת בין בזמנים שהם טובים בבחינת ברוך מרדכי ובין בזמנים שהם רעים בבחינת ארור המן.

ר' יצחק הוטנר זצ"ל מבאר שאדם טרוד בכל מיני עיסוקים אפילו ביום הכפורים וכן גם כאשר סועד הוא את סעודת הפורים ממהר הוא לפנות לעיסוקיו, ע"כ אומרים לאדם שישתה וע"י כך ישכח מעיסוקיו, ישכח מהזמן ויארך בסעודתו.

משל למה הדבר דומה: לשני חברים שנפגשו לאחר שלא ראו זה את זה שנים רבות, בעודם מדברים המתין בעל העגלה לאחד מהם כשכולו לחוץ ומסתכל רבות בשעונו, הבחין האחד בהתנה- גותו הלחוצה של בעל העגלה ואמר לחברו: המתן מעט, הוציא בקבוק יין מתרמילו ונתן לבעל העגלה, חזר לחברו ואמר לו: עכשיו תדבר כמה שאתה רוצה... כך אנו עושים ליצר הרע נותנים לו יין ויכולים להתפנות לשמוח בשמחת הפורים.

עוד יתכן לבאר ע"פ חידוש נפלא ששמעתי בשם ר' דן סגל, דהנה בפר' כי תשא אנו מוצאים דלאחר חטא העגל משה ריבנו רוצה להשיב את חרון אף ה' מישראל ולכך הוא מבקש שישלח לעם ישראל אלא דהסיבה שבגינה הוא מבקש תמוה, דהנה כתוב בספ' "ילך נא ה' בקרבינו כי עם קשה עורף הוא וסלחת לעווננו ולחטאתנו ונחלתנו" - בגל לשהם עם קשה עורף תסלח להם, ודבר תימה איך יתכן שזו תהיה סיבה לסלוח הרי קשיות עורף לכאורה היא מדה רעה?

בתפילת ערבית אנו אומרים "והסר השטן מלפנינו ומאחרינו", בשלמא "מלפנינו" הוא היצר המנוע אותנו מלהתקדם בעבודת ה' אבל "מאחרינו" מהו?

הנה התורה מתחילה באות ב' ומדעו? להורות לנו שכפי שהב- סגורה מכל הצדדים מלמעלה מלמטה ומאחורה, רק מקדימה היא פתוחה, כך צריך האדם לא להתיימש בעבודת ה' שלו אלא להסתכל רק קדימה, דפעמים שהאדם אומר לעצמו: קבלתי על עצמי בר"ה ובכיפור שורה של קבלות ואף באחת מהם לא עמדתי! אני לא שוה כלום, אין לי יכולות ואני לא יודע לעמוד בהבטחות. וכך הוא נכנס לייאוש עד שהוא אומר: אם כבר אני לא יצליח למה אני ישקיע? וממילא אם הוא לא עולה הוא יורד ויורד ויכול לרדת מטה מטה, לכן באה התורה לומר לאדם אל תסתכל אחורה ותתיימש אלא עמוד והתחזק, תסתכל קדימה ותפתח דף חדש!

ובזה יתבאר מהו השטן "מאחרינו" הוא היצר שאמרנו, שהאדם מסתכל אחורה ומתחיל להתיימש.

ולפי זה אפשר לבאר את המקרא, דמשה רבינו אומר להקב"ה: בודאי אתה חושב דאחר שעם ישראל עשו עגל ירדו לכזאת דרגה תחתונה "סרו מהר מן הדרך אשר צויתים", יכנסו הם

לעיל מצינו שלא מצאו מרדכי והמן קלף לכתוב בו את שטר המ-
כירה ואמר מרדכי להמן הרי סנדל שלי כתוב בו וכך הוה שכתב
המן את השטר מכירה על סנדלו של מרדכי.
ובצחות אמרתי על מה שנזדמן כך מן השמים שיכתוב המן את
השטר מכירה על סנדלו של מרדכי דייקא, לפי"מ ששמעתי מנהג
לרשום אותיות עמלק תחת הנעלים ואח"כ כשדורכים על הארץ
מכוונים למחוק שם עמלק לקיים מה שנאמר ואתה על במותימו
תדרוך. ועי' כעי"ז בבן איש חי דמנהג יפה לכתוב עמלק ושם
המן ולמחותם וקודם שימחם ידרוס ויכה עליהם בסנדלו. ומצינו
עוד דבשעה שרכב מרדכי על הסוס דרך על גופו של המן ובעט
בו ברגליו משום שנאמר ואתה על במותינו תדרוך. ולכך נזדמנה
מן השמים שיכתוב מן את השטר מכירה על סנדלו של מרדכי
דייקא שעי"ז יוצרך המן לחתום גם את שמו על הסנדל ואח"כ
ידרוך מרדכי בסנדל זה על הארץ ויקיים בזה מחיית עמלק בכל
עת דריכתו על הקרקע. ובזה יבואר גם מש"כ בבן איש חי דהמ-
נהג להכות ברגליו על הקרקע כשאומרים שמות עשרת בני המן
ויש נוהגים להכות בידם על הקרקע ואין זה מנהג יפה אלא ראוי
להכות בסנדלים שברגליהם עכ"ל, ולדרכינו מובן הטעם שצרי-
כים להכות בהסנדלים דייקא משום שנאמר ואתה על במותימו
"תדרוך", והבן.

(פרסומי ניסא)

סוד מגילת אסתר - במקום שיש הסתר פנים שם רמוז שם השם

כשמה כן הוא, מגילה שמגלה את הנסתר - סיפור שהתפרסם
על פני 14 שנים מבלי שמופיע בו פעם אחת שם ה' בפירושו,
וכידוע שהגר"א אמר שבמקום שהיה את ההסתר פנים הכי גדול
היה בשעה ששמעו ישראל שאסתר - עשתה משתה להמן, וגם
למחר הוא קרוי - התחילו לחשוש שאסתר בוגדת היא, ומעתה...
אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים! - בשלב ההסתר
פנים הכי גדול - שם נאמר: "יבוא המלך והמן היום אל המש-
תה" - בפסוק שיש בו הכי הסתר פנים, שם רמוז שם ה'. כי הכל
בהשגחה. אין שום מקרה בעולם.

משל לאדם שעמד בלב השוק בכיכר העיר, ולצידו סוס צולע...
והנה עבר שם סוחר אחד והתעניין: בכמה עומד סוס זה למכירה
?! ענה הראשון - במאה רובל!

לייאוש ויחשבו שממצב כזה כבר אין להם דרך תשובה, דע לך
שלא כן הוא "עם קשה עורף הוא" - העורף שלהם קשה הוא אינו
זו אחורה, הם אינם מסתכלים אחורה ומתיאשים, הם רוצים לפ-
תוח דף חדש לחזור בתשובה, על כן תמחול ותסלח להם ותורה
להם דרך תשובה.

ונראה ע"פ זה לבאר את מאמר חז"ל "חייב איניש לבסומי...",
דהנה אחד הדברים שגורמים לאדם לרדת ממדרגתו הוא הייאוש
וכמו שבארנו שע"י הייאוש האדם יכול לרדת מטה מטה, והנה
חז"ל ציוונו בפורים לשתות יין, דכידוע כאשר האדם נמצא בעצ-
בות ובייאוש, כאשר הוא שותה יין הוא שוכח מהכל וכמו שנאמר:
"תנו שכר לאובד ויין למרי נפש".

ולכך אמרו חז"ל דישתה יין "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך
מרדכי" - דהיינו עד שלא ידע וישכח ממה שנמצא בין 'הארור
המן' - שמרמז לרשע, ל'ברוך מרדכי' - שמרמז לצדיק, דזהו
הייאוש שגורם לאדם לרדת ממדרגת צדיק לרשע.

ונכון הוא ע"פ מאמרם ז"ל "קיימו וקבלו היהודים" - קיימו מה
שקבלו כבר בהר סיני, דבפורים חזרו ישראל בתשובה וקבלו
עליהם את התורה ברצון מתוך אהבת הנס ויתכן שהארה זו חוז-
רת בכל שנה בפורים, שהאדם לא יתייאש ממצבו אלא יפתח דף
חדש ויקבל עליו להתחזק בתורה ויר"ש.

(הרועה בשושנים)

אחשוורוש החזיר את הכסף להמן כדי שיחלקם לצדקה. ביע-
רות דבש האריך לבאר שאחשוורוש החזיר את הכסף להמן כדי
שיחלקם לצדקה, וכן עשה המן וחשב שזהו יותר מכל קרבנות
דכתיב ונבחר לה' מזבח, ולכך תמה שאיך מלא קומצא קרבן
ידחה עשרת אלפים ככר כסף לעניים שהוא טוב בעיני ה' מכל
הקרבנות, ולכך השיב מרדכי כי הצדקה מיוחסת לי, כי הכל שלי
שהמן הוא עבדו ועבד שקנה נכסים שייך לרבו, ומכיון שכל בט-
חוננו של המן להצליח היתה בשביל שפיזר נתן לאביונים לכך
בעת הזכרת הנס צריכים ליתן מתנות לאביונים. ומכל מקום
גרמה זכות הצדקה להמן שלא נכלה זרעו רק בניו חזרו על הפ-
תחים כי צדקה תציל ממות, ועל ידי כך זכה שיצאו ממנו גרים,
עכ"ד בקיצור. והובא כמה פעמים בספרי החיד"א.

(שיח שלמה)

כתיבת שטר המכירה על הסנדל. במדרש אגדת אסתר שנעתק

ריתחא דאורייתא

הטעם שא"א הלל בפורים

בגמ' מגילה יד. איתא דהטעם דאין אומרים הלל בפורים
דקריאתה זהו הילולא. ומקשים דלפי"ז מ"ט בליל הסדר
אומרים הלל ולא אמרינן דקריאת ההגדה זהו הילולא (וש-
מעתי מהגר"צ פלמן זצ"ל שבא אליו בחור הלומד בשיבה
בקרית מלאכי ושאל אותו השאלה הנ"ל והלך איתו למרן
הגרא"מ שך זצ"ל ואמר לו הקו' 'והגרא"מ זצ"ל התפעל מכך
מאד, וכל מי שנכנס אליו באותו יום דיבר עמו על הקו'.)
ובאסיפת שמועות תי' דקריאת המגילה כיון שחכמים תקנוה

תקנו בה ג"כ שהיא תחת הלל משא"כ סיפור יציא"מ שהוא
מדאורייתא אין שייך לומר דעולה לו כהלל. [ויש שתי 'כעי"ז
דקריאת המגילה כיון שיש בה הילול לא תקנו חכמים כלל
הלל משא"כ סיפור יציא"מ שהוא מדאורייתא]. ויש שביארו
בפשיטות דהלל בליל הסדר אין הוא בא מצד ההילול אלא
הוא חלק מסיפור יציא"מ וכפי שכ' רש"י בפסחים בהא דאי
' דמצה נקראת לחם עוני ע"ש שעונים עליו דברים הרבה דא
' מהדברים שעונין עליו הוא סיפור יציא"מ. משא"כ בפורים
דהטעם לומר הלל הוא רק מצד ההילול ויוצאים זאת במגילה

(רביד הזהב)

איך המן חשיב עבד של מרדכי הרי לא שלט בו?

איתא בגמ' במגילה (דף י"ג, א') דהמן היה עבד של מרדכי. ובגמ' בדף ט"ז מבואר דהמן היה קנוי למרדכי בחו"מ גם לאחר שנעשה לשר גדול ורם בממלכתו של אחשורוש, עד כדי כך דמרדכי אמר להמן על אותם עשרת אלפים ככר כסף שנתן לאחשורוש דהם שיכים לי מההלכה ד"מה שקנה עבד קנה רבו" כמבואר בגמ' שם בדף ט"ז.

והוקשה לי, הרי בשעה שהמן נעשה שר גדול וחשוב, כבר לא היה כלל תחת שליטתו של מרדכי לעבדות, וא"כ אמאי לא פקע בעלותו של מרדכי על המן, הרי נודע בישיבות דה-מהות של "בעלות" - הוא שליטתו עליו, והיכא שהבעלים אינם שולטים על ממונם פקע בעלותם, ואפילו "תרנגולת"... שמ-רדה בבעליה נעשית "הפקר" כמבואר בחולין קל"ט, וכמש"כ תוס' שם "שמעינן מהכא דאווזים ותרנגולים של חולין שמרדו בבעליהם והלכו להן הוי הפקר והמחזיק בהן זכה **כיון דמרדכי הוי הפקר**", הובא להלכה ברמ"א חו"מ סי' רנ"ט סעיף ז'. וכן בב"ק קט"ז ע"ב איתא ששיירה שעמד עליה גייס דכל היכא שאין הבעלים יכולים להציל כל המציל זכה בו דמצי למימר מהפקירא קא זכינא. [הרשב"א בחולין כתב שם לבאר טעמא דתרנגולת שמרדה: "וכאמרין לענין שיירה שעמד עליה גייס דכל היכא שאין הבעלים יכולים ליטול למימר מהפקירא קא זכינא. דאלמא הפקר הוא ויצא מרשות בעלים". וכ"כ הריטב"א והר"ן בחולין שם].

ואבוהון דזכלהו - הוא "זוטו של ים" דפקע בעלותו כיון דאינו שולט על ממונו (לרוב הראשונים). ועיין שבת ק"כ דהמציל מן הדליקה בשבת זכה בה דהוי הפקר כתב הר"ן שם דהוי כזטש", וכן בכריתות כ"ז בשור הנסקל שהוזמו עדין כל הקודם בו זכה דהוי הפקר כזטש"י כמבואר בנתיבות רס"ב. [עיין בגידולי **שמואל** ב"מ (כ"א, א' ד"ה ולכא) שכתב דעבד כנעני שנשטף בזטש"י כל הקודם בו זכה, דפקע קנינו של האדון, "ואף אין לו יד לזכות בעצמו משום דאבוד הוא אף לעצמו"].

ואף דמרדכי היה מראה להמן שטר עבודת כמש"כ רש"י על המגילה (פ"ה פסוק י'), ובספר "פתשגן הכתב" למרן הגח"ק זצ"ל (בסי' י"ד, וסי' ט"ו) הביא מהמדרש דשטר העבדות היה כתוב על רגלו של המן כ"כתובת קעקע" [עיי"ש שדן הגר"ח"ק אם מותר לישראל למעבד כן לעבדו], מ"מ קשה להאמין דמ-שום כך חשיב דמרדכי "שולט" על המן לעבדות. ולא ראיתי שעמדו בזה. וצ"ע.

והנה לכא' יש קצת מקום לדון דהטעם שלא פקע בעלותו של מרדכי על המן - דשאני מרדכי הצדיק דמלומד בניסים, דכמה מניסי המגילה נעשו ע"י ובזכותו, וא"כ אכתי מצי מרדכי הצדיק ע"י נס להחזיר את המן לשליטתו (כמו שבאמת היה לבסוף, שמרדכי בעט בו... ותלה אותו על העץ...).

ובאמת שמרן החזו"א בב"ק (סי' י"ח סק"ג) דן בזה, וכתב דבזטש"י מותרת למוצא גם אם בעל החפץ מלומד בניסים - כמו רבי חנינא בן דוסא שהעיזים הביאו דובים בקרניהם, וז"ל מרן חזו"א **"גם מלומד בניסים אין הדין משנתנה, שהתירה**

תורה אבדה ששטפה נהר אפילו של רבי חנינא בן דוסא, והתו-רה נתנה לפי גדרי הטבע, והצלת נס הוא כנותנים לו חפץ של נס ואחר הוא, ומיהו נס נסתר המכוסה באמצעים טבעיים דינו כטבע, שהרי כל הטבע בהשגחה פרטית". עכ"ל החזו"א.

ונראה ליישב ההערה הנ"ל [אמאי לא פקע בעלותו של מר-דכי על המן ומ"ש מזטש"י], דשאני זטש"י דהחפץ במצב דאינו עתיד לחזור לבעלים לעולם - וכדוגמת המציל "מפי" אריה ודוב [כמש"כ המשנה למלך פ"ו מגזו"א ה"ב, דלא כהמהרי"ק] דהרי פשוט דאם היה עתיד לפלוט את החפץ ליבשה דלא פקע בעלותו. ולפי"ז מסתבר דעבד שמרד באדונו לא פקע בעלותו של האדון, דנהי דעכשיו מורד בו ואינו ושלט עליו, אבל מנין לנו שלעולם לא ישלוט עליו?

וביתר ביאור: דלכא' תקישי אמאי כל חפץ שביד גנב וגזלן לא פקע הבעלות, הרי הבעלים אנו שולט על החפץ? ובהכ-רח דכיון דעתיד להוציאו בדין וחזרו לשלוט עליו - אינו פוקע בעלותו, ומעתה א"ש הא דלא פקע בעלותו של מרדכי בהמן עבדו - דנהי דהשתא מרדכי לא שלט על המן... אך כיון די תכן דיחזור וישלוט עליו לא פקע בעלותו, ובפרט דהיה למרדכי שטר עבודת על המן. [והא דתרנגולת שמרדה פקע הבעלות, צ"ל דברחה למקום שאין הבעלים עתיד לחזור ולשלוט עליה]. ודו"ק.

ועיין בבן איש חי (בן יהודע מגילה ט"ו) שכתב עוד טעם למה מרדכי לא קם ולא השתחוה להמן, דאם היה משתחוה לו היה בזה "הפסד ממון עצום ורב שהייתי מפסיד בדבר זה, יען כי אני אדון שנמכר לי, וכל עושר שלו הוא שלי, ואם הייתי קם מפניו ומשתחוה לו הייתי מאבד מאבד זכות זכו בידים, שאם אח"כ אבוא לתבוע מדין כל מה שקנה עבד קנה רבו, יאמר אם אני עבדך איך תקום מפני, ואיך תשתחוה לי, הרי אתה עשית דברים מוכיחין שאיני עבדך, אלא אדון עליך, ועל כן הוכרחתי להזהר שלא אשתחוה לו וגם לא אקום מפניו". עכ"ל. חזינן בבן איש חי דמרדכי לא התיאש כלל מלחזור ולשעבד את המן לעבד, ונזהר לא למעבד מעשים דיוכיחו שנתיאש ממנו. ודו"ק.

והנה החזו"א (אור"ח סי' קי"ח סק"ה) הסתפק לענין ביעור חמץ, אם זרק את החמץ, וחזר הים ופלט את החמץ ליבשה, אם מוזהר עליו להשביתו, כדין חמץ שנפלה עליו מפולת וחזר ונתגלתה, או שמא כיון שכשהשליכו לים פקע בעלותו, שוב לא עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו לעבור עליו בבל יראה. וז"ל החזו"א "יש לעיין בהטיל לים והים השליכו ליבשה, אי מוזהר עליו השתא בב"י כמו בנפל עליו מפולת ונתגלה, או דלמא בים פקע בעלותו ולא עשה עוד הכתוב כאילו הן ברשותו". עכ"ל. והנה לא נתפרש בדברי מרן החזו"א מה הצד שיעבור עליו בב"י הרי "בים פקע בעלותו"? ושמא הביאור בזה כהנ"ל דהא דפקע הבעלות בזטש"י הוא רק היכא דאין החפץ עתיד לחזור לבע-לים, ואין הים עשוי לפולטו ליבשה, ולכן יש קצת מקום לצדד דאם השליך חמץ לים וחזר הים ופלט את החפץ ליבשה איג-לאי מילתא דהחפץ לא היה במצב שאינו עשוי לחזור לבעלים. וצ"ע.

(בארות יצחק).

שאלות מענינות בהלכה

שאלה:

סח מרן הרב שך זצ"ל:

מעשה שהיה ביהודי שהיה ראש הקהל, שהגיע ביום פורים למעונו של רבה של סלוצק, מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, ובידו משלוח מנות לכבוד הרב. לא היה זה סתם משלוח מנות. האיש הביא עמו פרה (חיה) שמניבה חלב (ויכולה לפרנס את בעליה) יחד עם מאכל נוסף, מנחה שלוחה לרבינו. ואכן ר' איסר זלמן קיבל את המשלוח.

כעבור כחודש ימים, בחול המועד פסח הופיע הנגיד בבית רבינו שנית. הפעם לא הגיע ליתן מתנות, אלא לבקש בקשות. האיש ביקש מר' איסר זלמן שיואל בטר-בו לקבל את בנו כשוחט לעיר סלוצק.

מה עשה ר' איסר זלמן בשמעו את בקשתו?

לאלתר נכנס הרב לרפת, הוציא את הפרה והשיבו בחזרה לראש הקהל. הרב נהג כך מאחר והבין שמראש נתנה האיש למען שוחד, כדי שיבוא וידרוש לקבל את בנו לשוחט.

ויש לשאול: האם יצא אותו יהודי ידי חובת מצות מש-לוח מנות איש לרעהו בנתינת פרה זו?

תשובה:

רבותינו הפוסקים נחלקו האם יוצאים ידי חובת מש-לוח מנות בנתינת דבר מאכל שאינו ראוי לאכלו כמות שהוא אלא על ידי תיקון, הכנה ובישול, כגון בשר ודגים חיים.

דעת המהרי"ל ש'מנות' אינם אלא מאכלים המוכנים לאכילה מיידית, ולכן אין לשלוח אלא דבר הראוי לאוכלו כמות שהוא, כגון בשר ודגים מבושלים. אולם לדעת הפרי חדש, ניתן לצאת ידי חובה אף בבשר חי, אך דוקא אם העוף או הבהמה כבר נשחטו, ואין המאכל מחוסר אלא בישול, אבל אם שולח לדוגמה תרנגולת חיה - לא קיים את המצוה. (יעו' במשנה ברורה ס' תרצה ס"ק כ, ובכף החיים שם ס"ק לה)

ברם, בנידון דנן, שניתן לחלוב את הפרה ולהפיק ממנה כעת חלב מסתבר שנחשב הדבר כ'מנה'. (כשם שהנותן לחבירו בקבוק שבתוכו חלב יוצא ידי חובה).

ולמעשה אמר מו"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א כי נראה שבמעשה שלפנינו לא יצא הנותן ידי חובת משלוח מנות, הואיל ונתנו מראש עבור שוחד, ולא עבור משלוח מנות!

(והערב נא)

אמר הסוחר - מאה רובל, זה כמעט חינום, הלא שווי סוס בשוק הינו כאלף רובל ויותר...

השיב המוכר - מאה בלבד כפי ששמעת, אך במזומן! שילם הקונה המרוצה מאה רובל, וגרר משם את הסוס.

מיהר בטלן אחד שחזה בכל המתרחש, ושאל בפליאה את המוכר: מדוע מכרת סוס כה נאה במאה רובל, הינך ממש בטלן! אמר המוכר - אם לא שמת ליבך, סוס זה צולע הוא ולא יכשר לשום מלאכה.

מיהר המתערב ושאל את הקונה - מדוע קנית סוס צולע ?

'מבין' גדול אני בסוסים, ראיתי - השיב הקונה מיד כי בפרסה של הסוס תחוב מסמר... ולכן הוא צולע, אשלוף את המסמר, והנה לי סוס 'חדש' במאה רובל.

מיהר המתערב ואמר למוכר - הידוע לך, מסמר תחוב בפרסת הסוס... ואתה כזה בטלן, מכרת אותו בשווי של סוס צולע...

השיב המוכר - ודאי שידוע לי, הסוס צולע בין כך! אני הוא זה שתחבתי את המסמר, כדי להטעות את הקונה ושאל את הקונה: שמה צולע הוא הסוס גם מבלי המסמר?

השיב הקונה: ומה בכך?! ואני שילמתי לו בשטר מזויף של מאה רובל...

רץ המתערב ואמר למוכר - ומה תאמר על כך שהתשלום שק-בלת הנו מזויף...

השיב המוכר - איך בכך כלום! בסך הכל מכרתי סוס שאינו שלי... !!

יצילנו ה' ממסחר שכזה...

אין כאן, לא סוס ולא מסמר, לא מכירה ולא מאה רובל... [אבל זהו 'מסחר']!

ולעין המתבוננת - אין כאן לא מלך ולא המן, לא ושתי ולא זרש... יש כאן 'יד ה' המכוונת ומעוררת לתשובה ולמעשים טובים... תפקידם של בני אותו הדור, היה רק לתקן את 'עיוול הפניות'... שכשלו בו עם השתתפותם בסעודת המלך, ולחזק את הקשר הפנימי בינם לבין השי"ת. לקבל את התורה מחדש מתוך אהבה ורצון, בבחינת 'רצוננו לעשות רצונך'.

הסוד שצריך להתגלות בפורים, זה לגלות את הפנימיות הטהורה שבתוכנו - יום הפורים בבחינת 'ונהפוך הוא' - הוא זמן מסוגל למהפכה - להחליף את 'הסודות הרעים' שבלב - לסודות טובים... סוד ה' ליראיו.

[ליקטים]

"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"

עומדים אנו בעיצומם של ימי הפורים, ימי משתה ושמחה, 'כל הפושט יד ונתנים לו', 'ומה - בקשתך עוד ותעש'. ימי סגולה של מהפכה ונהפוך הוא! אם מצאתי חן בעיניך המלך נתן לי... ולואי ונזכה למצוא חן בעיני מלכו של עולם, להיות ראויים לקבל את אוצרות השפע והשמחה הנשפעים בשעות אלו בעת קריאת מגילת אסתר, להשפיע עלינו בני חיי ומזוני, ביד נדיבה וברחמים פשוטים.

הרב וולבה היה אומר שבכל שנה - לא רק שבספה"ק (שלה"ק ועוד) מובא ש'שנה' הוא מלשון 'שונה' - מפני שמעגל השנה מזמן לנו בכל תחנה ותחנה השפעה שונשנית וחוזרת לעולם - והיא הנשמה הפנימית של המועד והחג. הסוחר החכם יודע מה לקנות, ובכל תחנה יודע פה קונים יהלומים בזול, פה קונים

רהיטים, - כך בכל מועד, יש שפע מיוחד פה קונים בדים של דב-רים שאותם אפשר לקנות. וגם בימים ה'שמחה', ו'צורת החיים' לחיות כמו יהודי - אלה אלו שתי מתנות שאפשר לקנות בפורים. הסבא מקלם היה אומר - שאדם משול לרכבת שנוסעת בת-חנות הזמן, ובכל מועד בשנה, ההשפעות שונות וחוזרות, אלא

עם העשירים היא לא מתחילה, למה? ! כי אם היא תתחיל, יכבו את השלטר - עובדי חברת חשמל, מקורות, עובדי הבורסה, ... שם יש להם כח! לעומת זאת, אם עובדי המקוואות ישתבו, אין להם בעיה ... "שישבתו!". בחלשים הם פוגעים, בחזקים הם לא נוגעים. נשאלת השאלה - איזה עדיפות יש ליתום ולא למנה, שהקב"ה שומע אותם? אומר הרמב"ן יסוד נפלא {שמות כב, כב} - והנכון בעיני כי יאמר אם ענה תענה אותו רק צעוק יצעק אלי בלבד מיד אשמע צעקתו, איננו צריך לדבר אחר כלל, כי אני אושיענו ואנקום אותו ממך. והטעם, כי אתה לוחץ אותו מפני שאין לו מושיע מידך, והנה הוא נעזר יותר מכל אדם, כי שאר האנשים יטרחו אחרי מושיעים שיושיעו ואחרי עוזרים לנקום נקמתם, ואולי לא יועילו והצל לא יצילו, וזה בצעקתו בלבד נושע בה' וינקם ממך, כי נוקם ה' ובעל חמה (נחום א ב). אדם בדר"כ שיש לו הורים והוא נמצא במצוקה, הוא מתקשר ישר אליהם שיעזרו לו. אם המנהל בנק מתקשר: "שלום, אדון דוד אתה נמצא ביתרת חובה של 20.000, ש עברת את היתרת חובה כבר ב - 5000, ש אם לא תביא 10.000 ש עד יום ראשון, אני מחזיר הצ'קים" מה עושה האדם לאחר שהוא מקבל את הטלפון הזה? מחייג לאבא שלו: "אבא מה שלומך? אפשר לבוא לקפה?", "כן מה קרה שלושה חודשים לא היית, פתאום קפה?" "כשאבא אסביר לך על הקפה. למה... ומה קרה? המצב בוק, או המצב שחור?" האבא מיד מבין שאם הוא בא, הוא לא בא להביא מש-לוח מנות. הוא יודע שהמצב שלו בוק אבל ברגע שהאדם יתום, אין לו אבא ואמא ... אם מצלצל המנהל בנק, למי הוא מתקשר ??? נכנס לבית הכנסת בפניה, ומתחיל לבכות: "אתה אבי יתום מים ודין אלמנות, רק אתה ריבוננו של עולם יכול להושיע אותי". אומר הרמב"ן - ברגע שאדם פונה לקב"ה ללא דרכים עקיפות, הוא יקבל עזרה של יתום. רבותי, לא צריך להיות יתום בשביל זה. אפשר להיות עם הורים, וגם עם הסבא והסבתא, ובכל זאת אפשר להקרא יתום. איך יכל להיות? השבת הקרובה בע"ה, היא שבת תשובה. יגידו האנשים: "לא נכון, זאת שבת זכור!" נכון אבל זה גם שבת תשובה. אם כתב לנו האר"י הקדוש, שיום הפורים

שגם אנו נבדקים מידי שנה מחדש באותם תחומים שנבדקו אבותינו בימים ההם בזמן הזה - כל שנה בפסח בודקים אם אנו מעוניינים לצאת ממצרים - לצאת מן המיצרים, בכל שנה בסוכות בודקים אם נעים לנו לשבת עם האושפזין, בכל שנה בשבועות בודקים אם אנו מעוניינים לקבל את התורה, וגם בכל שנה בפורים - בודקים אם אנו לא "נהנים מסעודתו של אותו רשע" ... האם 'איפה' אנחנו לא 'מעגלים פינות' (בתירוץ של כתוב שאסור)!!...? והאם אין אנו טועמים בתוכנו במקום הפנימי - איזה מין סוג של היתר 'להנות מסעודתו של אותו רשע'... [במהדורת תש"פ]... כל תקופה ונסיונותיה.

[חיים של תורה]

יסוד יום הפורים

כתוב בחז"ל במדרש {איכה רבה, פרשה ה, אות ג} - אמרו יש-ראל יתומים היינו אין אב ריבוננו של עולם אנחנו יתומים בלי אבא רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר, אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם בכיתם ואמרתם לפני יתומים היינו ואין אב, חייכם אף הגואל שאני עתיד להעמיד מכם במדי לא יהיה לו אב ואם, הדא הוא דכתיב (אסתר ב, ז) ויהי אמן את הדסה אסתר בת דדו כי אין לה אב ואם. נשאלת השאלה - עם ישראל 'יתומים', ומקבלים גואל שאין לו אבא ואמא?! מה מונח בזה? בספרו של הגאון ר' מתתיהו סולומון, מצאתי דבר גאוני: אומרת התורה {משפטים כב, כא} כל אלמנה ויתום לא תענון [כב] אם ענה תענה אם כי אתו צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו כותב הספורנו - וחרה. אפי ארחם על הצועק ואקצוף על המענה, כעניין ישראל במצרים, ויהיה העונש מדה כנגד מדה, שמי שעינה את אלמנה ויתום ברצונו יסבב על כורחו עינוי אשתו ובניו אומר רש"י - כל אלמנה ויתום לא תענון. הוא הדין לכל אדם, אלא שדבר הכ-תוב בהווה לפי, שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם המציאות היא, שאם הוא בחור עם כח, אף אחד לא מתחיל. איתו אבל אם הוא חלש והוא יתום, אתה מנצל את החולשה שלו ויוצא לקרב איתו. עם מי הממשלה תמיד מתעסקת! ? רק עם העניים

ריתחא דאורייתא

-וכל זה איננו שוה לי (ה, יג)

כתיב במגילת אסתר (ה, יג) וכל זה איננו שוה לי, ופירש"י, אמרו רבותינו שהיה מראה לו שטר שמכר עצמו לעבד. והנה מרן הגרי"ז ז"ל תמה בזה, וכי מרדכי רצה להתגרות בהמן, ותירץ, שרצה להודיע לו בזה שאף שקנה המן את היהודים אין הם קנויים לו, כי היות שהוא עבד מרדכי, מה שקנה עבד קנה רבו, ואין היהודים שייכים להמן, עכ"ד. אלא די ש לעיין, דהלא בגוי שמכר עצמו, דעת ה'לחם משנה' בדעת הרמב"ם דאין נקנה קנין הגוף רק במילה וטבילה, והנה ה'מנחת חינוך' (מצוה שמז) כתב, דבעל כרחך קודם טבילה שאינו נקנה קנין הגוף פשוט דהוה ליה כפועל, ואין לו דין עבד לענין מה שקנה עבד קנה רבו, דאין הגוף קנוי לו. ולפי זה קשה, דאין אמרינן שהנכסים של המן שייכים למרדכי מדין מה שקנה עבד קנה רבו לדעת הרמב"ם, והלא אכתי לא נקנה קנין

הגוף רק במילה וטבילה.

והנה בחידושי רבינו חיים הלוי (בהלכות איסורי ביאה) כתב, דאף לדעת הרמב"ם דאין לו עדיין קנין עבדות על לאחר טבילה, מכל מקום אית ליה קנין הגוף מחמת זכותא שבידו להט-בילו לשם עבדות. ולדבריו נראה, דאף לדעת הרמב"ם חל הדין דמה שקנה עבד קנה רבו מקודם טבילה, ושפיר אמר מרדכי דמה שקנה עבד קנה רבו.

ובאמת שבחתם סופר (על התורה) על פסוק 'ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי' פירש דכיון דמכר עצמו לעבד היה המן עבד נכעני מהול שחייב במ-צוות אשה, ואם כן גם המן יהודי נקרא, כי שם 'יהודי' הוא שם כללי לכל החייבין במצוות כדאיתא במגילה (יג.) היוצא מדב-ריו, דבאמת המן מל עצמו והיה חייב במצוות עשה כאשה.

(רינת יצחק)

שאלות מענינות בהלכה

שאלה: האם יוצא ידי חובה משלוח מנות למי שאינו מכיר כלל?

תשובה: אולי לא. (ובס' שמעתתא דמשה סי' תרצ"ה ס"ל לבעל האג"מ שלא קיים. ובס' כוכבי יצחק ירושלמי ברכות פ"ב ה"א אות י"ח סק"ג, תלה זה בתרי טעמי, אכן בשו"ת אבן שהם סי' י"ד פשיט"ל שיצא ובשו"ת באר חיים מרכי ח"ג ס"ג פשיט"ל שלא יצא)

שאלה: אם שלח משלוח מנות למי ששונאו וממשיך בשנאתו אם יצא.

תשובה: יוצא [ובשו"ת מור ואהלות אהל ברכות ס' מ"ד חיד ששלא יצא של"ה רעהו ותמה ע"ד בשו"ת קנין תורה ח"ז סי' נ"ה ודעת מרן שליט"א מובא ב' תורת המועדים שבל"ה אסור לשנאות]

(והגית)

ד' לישראל ונגלית בדורות הירודים והעדות הברורה על האהבה היא הנסים שהוא עושה עמהם.

דור המדבר הוא הדור המשובח של אהבה רבה אבל בימי מר-דכי ואסתר הייתה זו אהבת עולם והיא סיבת הנס שנעשה לדור ירוד זה. בדור המדבר היו בפחד שהקב"ה לא ישמור להם אהבתו לעולם אבל מתוך הנס שנעשה בימי הפורים הכירו שאהבת הקב"ה היא אהבת עולם וגם הם אהבו אותו אהבה נצחית וקיימו וקבלו התורה והמצוות מדעתם ומרצונם, לא מגדולת הנס אלא מאהבת הנס מתוך ההכרה שהקב"ה אוהבם נתמלאו אהבת עולם אליו.

(דליות יחזקאל ח"א ע' רע"א)

אלוקי ישראל לא ישן

המן טען לאחשוורוש ישן לו אותו שנאמר בו ד' אחד אבל כשנכנס לבית המדרש וראה שלומדים הלכות קמיצה הוא אמר אתי מלוא קומצא דיכוכו ודחי עשרת אלפים כיכר כסף דילי. הס' ביר רבינו מר! הגרי"ש אלישיב זצ"ל, המן יצא מכליו שראה כזו תמונה. יש עליהם גזרה של להשימד להרוג ולאבד והיה בטוח שיגיע לביהמ"ד לא ימצא איש ולכל הפחות את מרדכי לא ימצא כי בטח רץ ממשרד למשרד להשפיע על הגזרה. והוא רואה שגם מרדכי וגם התלמידים יושבים ולומדים. בטח לומדים משהו אק-טואלי, והנה הם יושבים בישוב הדעת ולומדים הלכות קמיצה שנוהגות לכהנים בזמן בית המקדש, זה הוכחה שאלוקי ישראל לא ישן בשמים!

(דברי אגדה ע' תע"א)

סעודת פורים במחיצתו של הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל

סיפרתי לרבנו, שאחד אמר לר' יעקב קנייבסקי זצוק"ל אתם הליטאים אינם יודעים להעריך מה היא שתיית יין. ובמגילה

הוא כמו יום כיפורים, ואם אומר לנו ר' צדוק הכהן מלובלין, שמעלת יום הפורים גדולה מיום הכיפורים, אז שבת שלפני פורים מהו? שבת תשובה! אמנם לא נקרא בשבת את ההפטרה מהנביא הושע, כי קוראים את ההפטרה של פרשת זכור, אבל בואו נראה, מה כתוב בהפטרה של שבת תשובה: אומר הנביא {הושע יד, ב} שובה ישראל אל עד ה' כי כשלת בעונך אשור יושיענו על סוס נרכב ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו אשר ירחם יתום. נשאלת השאלה - מה זאת אומרת אשר בך ירחם יתום על? איזה יתום מדובר? כתב הרד"ק - אשור לא יושיענו. והתודו לפניו ואמרו אשור שבטחנו בו עד עתה ידענו כי לא יושיענו כי אין בו כח להושיענו זולתך, כי לה' התשועה. על סוס לא נרכב. שהיינו שולחים רוכבי סוסים אל אשור להושיענו לא נעשה עוד זה. אשר בך ירוחם יתום. כי ידענו כי בך לבדך ירוחם היתום ומי שאין בו כח, אתה תתן בו כח ותצילנו וכן תעשה לנו. יש בן אדם שברוך ה' מסודר לכלית, פרנסה בשפע. יש לו בריאות איתנה, הוא עשה בדיקות לא מזמן, הכל באמצע ברוך ... ה' הילדים בסדר, אשה בסדר ... הכל בומבה אומר הקב"ה: אם אתה בוטח ב' סוס ואתה בוטח ב' אושר, אל תבוא אלי, תסתדר לבד! אבל אם אתה בא אלי כמו יתום ואומר "אשור לא יושיענו על סוס לא נרכב", אני אעזור לך!" כמה אנשים שהכל עבד אצלם 100%, פתאום בלילה אחד הכל הפסיק לעבוד ??? "מה קרה איך הפסיק לעבוד?! הרי אני אוכל כל היום גזר וחסה!" אתה עושה מכוני כושר כל היום, הכל טוב ויפה, אבל הקב"ה לא רוצה כל היום מכוני, ה' הוא רוצה שתלך ל'מכוני תורה ולא תתאמן כל כך הרב ההוא נישאר בחנות מצאת החמה ועד כלות הנשמה. בשעה 8 בערב הוא מגיע לדף היומי, שם את הראש ונרדם עד שרבי חנניא בן-עקשיא מעיר אותו! אתה בוטח כל-כך בקב"ה, למה אתה משקיע כל-כך בעולם הזה?! אומר הנביא - אשור לא יושיענו על סוס לא נרכב ... אם אתה לא תבטח בעצמך - אשר בך ירחם יתום ... אדם שבטח בעצמו, הוא כבר לא נקרא יתום. אמר הקב"ה - אתם אמרתם: "יתומים היינו ואין אב", חייכם שאני מביא לכם גואל שאין לו אב ואם - אסתר המלכה, היא ידעה לומר "הושיעני מפי אריה" - מול אריה, רק הקב"ה יכול להושיע! זה היסוד של פורים. נכנסים בע"ה לתקופה גזר-לה של ימי הפורים. כתוב בחז"ל, שכל הפושט יד נותנים לו. זה לא רק בצדקה, זה גם בתפילה. אדם צריך לדעת לנצל את היום הזה. בסה"כ 26 שעות, שצריך לעשות בהם משלוח מנות, מתנות לאביונים, סעודה ... אבל צריך לתפוס לעצמו שעה-שעתיים, כדי לדבר עם הקב"ה, להתפלל אליו, לבכות, לדעת שידו פתוחה לקבל שבים. אם כולנו נפשוט יד, הקב"ה יקבל את תפילותינו, כל אחד די מחסורו אשר יחסר לו, הן ברוחניות והן בגשמיות, ונזכה כולנו במהרה לביאת גואל צדק במהרה בימנו ואמן

מאהבת הנס

איך בימי מרדכי ואסתר ע"י אהבת הנס הגיעו למה שלא הגיעו באהבת הנסים הרבים שנעשו לדור המדבר? הסביר מרן הגר"ח סרנא זצ"ל שיש אהבה ויש אהבה. יש אהבה רבה ויש אהבת עולם. אהבה רבה מגדירה את גדולת האהבה שהקב"ה אוהב את ישראל וככל שהדור משובח יותר אהבת הקב"ה לישראל גדולה יותר. אהבת עולם מגדירה את התמידיות ואי ההפסק של אהבת

כתוב "כטוב לב המלך ביין" והרי מלך הוא רמז למלכו של עולם, וא"כ הרמז הוא: כטוב לב המלך, מתי. ביין. אמר לו ר' יעקב: אם מלך אינו כפשוטו אלא מלכו של עולם, א"כ גם כן יין אינו כפשוטו - אלא יינה של תורה. ורבינו נהנה מאוד.

בפורים תשס"ב נכנס שיכור לרבינו ואמר מילתא דבדיחותא, כי מספרים על לץ אחד שחזר ביום ד' מבית הבראה וביקש לעשות הבדלה אמרה לו אשתו הרי היום לא מוצ"ש השיב לה כי הבדלה עושים במוצאי יום מנוחה. תגובה: אבל יש הבדלה שעושים גם לא במוצאי שבת... כי בירושלמי אמרו במוצאי שביעית ב'הקהל' עושים הבדלה, ושמעתי בשם חמי זצוק"ל שדעתו שייכון בכל מוצאי שביעית יכוון בהבדלה גם על השביעית.

משלוח מנות למי שאינו שומ"ת

סיפר הר"ר א. שליט"א: היה זה לפני כעשרים שנה, היינו זוג צעיר ולפני פורים עמדנו בפני בעיה קשה, סבינו וסבתנו החיונים ציפו מאד לקבל מאיתנו משלוח מנות, אך אנו הסתפקנו, האם מותר לנו לתת להם דהרי הם לא יברכו ע"ז. הלכתי לבית מרן הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן זצוק"ל והצגתי בפניו את צדדי השאלה: סבי גר ברמת גן, הוא מצפה לקבל משלוח מנות ממני, אבל אני יודע שהוא לא יברך, מה עלי לעשות? בתחילה אמר רבנו שליט"א: 'תביא להם בגדים וכדו' מתנה יפה, למה צריך דווקא אוכל, את המצוה תקיים במישהו אחר...' אולם לפתע השתתק, ראיתי את עיניו הק' נדלקות ואז אמר: כן, תביא להם משלוח מנות גדול, הרבה אוכל, תביא הרבה. פירט: 'תביא להם סוכריות, עוגות, שוקולדים... מי יודע איזה אוכל כשר יש לו ברמת גן, כך לפחות הוא יאכל כשר!'

(נר לשולחן לשבת שמיני תשע"ד)

מעלת ימי הפורים

רבותינו המשילו זאת במשל לעגלון שהסיע בעגלת הסוסים שלו את אחד מעשירי העיירה, לאחר שהגיעו לעיר הגדולה ביקש העשיר לעצור את העגלה ונכנס לאחת החנויות למכירת בעלי חיים, לאחר כמה דקות יצא ובידו כלוב עטוף בקטיפות ובדי משי יקרים. הסתקרן העגלון ושאל את העשיר מה קנה, והשיב לו העשיר שקנה זמיר. העגלון אף פעם לא שמע ולא ידע מה זה זמיר, הוא הסתכל בתוך הכלוב וראה בסה"כ ציפור קטנה, שאל את העשיר בכמה קנה את הציפור הזו והשיב לו העשיר שקנה זאת במאה זהובים! התפלא העגלון ותמה בליבו "מאה זהובים!?" בחצי זהוב הוא קונה תרנגולת השוקלת שתיים וחצי קילו, ואילו את הציפור הקטנה הזו קנה בסכום כה גדול? מה כבר אפשר לאכול בה? תמה העגלון בליבו, בקושי יש בה בשר. אולם לאחר מכן עלה בדעתו של העגלון שמא אותם עשירים התחכו וטעמו כבר את כל המטעמים שבעולם והחליטו שהטעם של הציפור הזו הוא הטעם הטוב והמשובח ביותר מסוגו. גם אני רוצה לטעום את הטעם הנפלא של הציפור הזו", אמר העגלון, ולאחר שהגיע לביתו לקח את כל חסכונו וקנה את הזמיר. הזמין את השוחט לביתו, השוחט שחט את ציפור הזמיר שיצאה כשירה למהדרין. שמח העגלון וביקש מאשתו שתעשה מטע-

מים מאותו זמיר קטן, אך מסכנה האשה, היא מעולם לא הכינה עוף זמיר ולא ידעה את טיבו וסוגו של עוף זה. מה עשה העגלון, הלך לעשיר ושאלו כיצד מבשלים את הזמיר, איזה תבלינים שמים ובמשך כמה זמן מבשלים אותו. תמה העשיר ושאל "אתה רוצה לבשל את הזמיר? שוטה שכמוך, הזמיר לא נועד לבישול, קניתי אותו לכבוד האורחים המכובדים שמתארחים בביתי כדי שישמיע להם צפצופים נחמדים ועלזים שבני אדם נהנים מהם, לשם כך נועד הזמיר-לזמר ולשמח בני אדם, אך בשום פנים ואופן אין מטרתו ויעודו בשביל לאוכלו..." זהו המשל, והנמשל, עת הזמיר הגיע (שיר השירים ב, יב), ימי הפורים הקדושים הגיעו ובהם יכול האדם לזמר לשבח לפאר ולרומם לבורא עולם, ולזכות למעלות גדולות ועצומות. אך עלול האדם במקום לזמר ולשבח "לשחוט את העוף"- לחשוב שתכלית הפורים זה אכילה ושתית יין והשתכרות...

לא זו תכלית הפורים, התכלית האמתית של ימי הפורים הקדושים הוא לקיים את הזמירות ואת התוכן הפנימי של 'ק'ימו וקבלו היהודים' (אסתר ט, כז) - את התורה הקדושה מאהבה ומרצון (שבת פח ע"א וברש"י שם). וידועה הקבלה מהחתם סופר שכל הזוכה ללמוד תורה בין קריאת המגילה של לילה לקריאת המגילה של יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. הלימוד הזה חשוב ביותר, נכון, צריך גם לרקוד ולשמוח. בוודאי. אך על האדם לפנות לכל הפחות חצי שעה או שעה ללימוד התורה הקדושה ביום קדוש זה, וכל המרבה הרי זה משובח. ואז יוכל לזכות האדם לשמוח שמחה אמיתית שתמלא את ליבו במשך כל השנה כולה, פקודי ה' ישרים משמחי לב (תהילים יט, ט).

(הגר"ר אלבז שליט"א)

יסוד מגילת אסתר וגדולת ימי הפורים

האדמו"ר מגור, בעל החידושי הרי"ם זי"ע, שח פעם ואמר: כאשר קרה הסיפור עם ושת, הגיע מישהו לבית המדרש וסיפר את החדשות האחרונות: פסק דין מוות יצא על המלכה ושת. השיבו לו השומעים שהתאספו "אל תבלבל לנו את הראש בשטויות של הגויים".

אבל אחר כך, כשנעשה הנס, ומפלת המן הייתה ע"י אסתר המלכה ומרדכי, התברר לכולם עד כמה החדשות של אז קשורות לכל העם היהודי. כעת הבינו עד כמה קטעי היסטוריה לא קשורים, כמו הריגת ושת (שהובילה אח"כ להכתרתה של אסתר), הצלת המלך מבגתן ותרש, אי גילוי יהדותה של אסתר למלך ועוד פרטים רבים, התחברו לכדי סיפור הצלה אחד ענק. מובא בספרים הק' שכשיבוא המשיח, יתכנסו גדולי ישראל, יכתבו את כל קורות התקופה האחרונה שלפני ביאת המשיח ויחברו מגילה. כל עם ישראל יתאסף ויקרא במגילה זו כשם שקוראים את מגילת אסתר.

כך גם כל יחיד ויחיד יחבר מגילה מן הקורות אותו בימי חייו. ואז נראה דברים מדהימים. כל מה שקרה איתנו, כל מאורע וכל התרחשות היו עוד חלק ועוד פרק במגילה, שיתחברו יחדיו לכדי תמונה שלמה.

פתאום יתברר לנו שהכל היה לטובתנו, הכל היה מכוון למטרה אחת, לתיקון מושלם לנפשנו. בבת אחת ייפקחו העיניים, ונראה אותם מאורעות עצמם שכולנו חוונו, אלא שאז נראה אותם

שאלות מענינות בהלכה

שאלה: האם ניתן להתפלל בפורים בתחפושת הנקראת קיטל?

תשובה: השיבו הרה"ג מאיר סנדר עפ"י מש"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ח"י) שמוותר להתפלל בתחפושת ולדעת מרן הגר"ק אסור אולם בקיטל שזה משמש לימים קדושים ביום הכיפורים כו"ע יודו שיש להתיר ועיין בגליון "האיחוד בחידוד" שדנו בנוסף לכך לקרוא במגילה עם ציורים ובשו"ת זרע אמת (ח"א סי' ק') הליץ בעד מנהג זה.

(גליון פניני הדף)

כל נשימה ונשימה הרי הוא מהלל קה. ולכן בהחלט, משנכנס בנו אדר, ואנו מפנימים שיש יד מכוונת בכל מקרה, זו סיבה מספקת להרבות בשמחה. (המלקט)

קידוש והבדלה בפורים

חז"ל אומרים: "אין מילתא דלא רמיזא באורייתא" שמי שמעו: אין דבר שאיננו רמוז בתורה. ובאמת המדרש (חולין קל"ט): מחפש למצוא עוגן לדמותו של מרדכי בתורה ושואל: מרדכי מן התורה מניין? והגמרא מתרצת: שכתוב: "מר דרור" מתרגמים זאת מריא דכיא, דהיינו מרדכי.

ונשאלת השאלה: מה הקשר ל"מור דרור"? בגלל שבאר-מית יש לזה צליל כמו של מרדכי? והתשובה היא: מי שמקשיב לצדיק או שהולכים לפי שד-בריהם של צדיקים זה דרור. הם מצילים את הדור בהסתכלותם ומאפשרים לו "דרור".

ונשאל אם כן, מה הקשר ל"מור"? מור = מר. למרות שלפ-עמים זה "מר" להקשיב להם ולא נוח בכלל, בסוף זה יהיה דרור. כפי שראינו במגילה, שכל הצרה באה שלא שמעו בקול מרדכי - לא ליהנות מסעודתו של אותו רשע.

אילו היו מקשיבים לגדול הדור הכול היה מסתדר. אלא שחשבו שמרדכי מבין בתורה אבל לא בפוליטיקה ... בסוף הת-ברר ש"מרדכי ידע את כל אשר נעשה", דהיינו ראה ברוח הקודש מה יקרה אם ייהנו מהסעודה...

יהודי שלא עושה קידוש, דהיינו מקדש (=מפריש) עצמו מהגויים, הגויים עושים לו הבדלה... כפי שראינו בגרמניה, וכן אומות העולם ועם ישראל - להתקיים. - במצרים ובכל הדורות. ה' לא ייתן לשידוך כזה

הרב שמואל קרליץ מביא על כך משל: בת של עשיר גדול, רצתה להתחתן עם שיכור והעברייני של השכונה. כמובן שהאב סירב בכל תוקף והלך לטטוח את צרתו אצל רב העיר. הרב שאל - מדוע הוא מסרב לשידוך? השיב העשיר: "כי הבחור שיכור ועברייני, וזה לא מתאים".

באור אחר לגמרי. העיניים יאירו כאשר נבין איך ולמה קרה לנו כך וכך.

בשבת זו נתכנסנו כולנו לשמוע את פרשת "זכור את אשר עשה לך עמלק". וביום רביעי בלילה נתכנס שוב כולנו לבתי הכ-נסת לשמוע את קריאת המגילה. בואו נבין מה הקשר בין שתי המצוות האלה ומה מחבר ביניהם.

הבעל שם טוב היה אומר שעמלק הוא היחיד שבא להילחם בעם ישראל מיד אחרי שיצאו ממצרים. כל הניסים שהתרחשו איתם במצרים ובקריעת ים סוף התפרסמו בכל העולם, "אז נבה-לו אלופי אדום, אילי מואב יאחזמו רעד, נמוגו כל יושבי כנען". אף אחד לא העז להילחם אחרי שראו את הגילויים הגדולים מהקב"ה.

עמלק היה הראשון שהעז. איך הוא לא פחד? עמלק ניסה בכל כוחו להסביר כל דבר בדרך הטבע: המים שהפכו לדם, הצפרד-עים, הכנים. לכל מקרה ידע לתת הסבר מדעי איך בדיוק זה קרה. הוא התעלם מהגילויים הברורים, והכניס את הנסים בדרכים טב-עיות. מכיוון שכך, לא ראה שום בעיה להילחם בעם ישראל.

"עמלק" בגימטריה 240, וזו גם הגימטריה של המילה "ספק". זו היתה כל מהותו של עמלק, להכניס ספקות ושאלות באמונה המוחשית שכל העולם ראה עין בעין. "אשר קרך בדרך", מלשון "מקרה" ומלשון "קירור". הוא קירר את האמונה הלוהטת והסביר שהכל קרה במקרה.

ואכן, עמלק הצליח להילחם בעם ישראל רק אחרי שגם הם התקררו באמונה. כפי שכתוב לפני פרשת עמלק, שעם ישראל שאלו "היש ה' בקרבנו אם אין".

סיפור המגילה היה בתקופה שאחרי בית ראשון, כאשר כבר התמעטה הנבואה וסוף תקופת הנסים הגלויים. כאשר נכדו של עמלק, המן הרשע, ביקש להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים, הראו לעם ישראל משמים שמעכשיו והלאה אמנם כבר לא יזכו לנסים גלויים, אך חסדי ה' לא תמו, הם ימשיכו לזכות לניסים, אך אלו יהיו מוסתרים בדרך הטבע.

וכך דווקא נכדו של עמלק, שקירר את עם ישראל באמונה, וטען שהניסים הגלויים הינם מקרה ודברים טבעיים, דווקא על ידו התרחשו נסים נפלאים כאלו, שאכן היו בדרך הטבע, אך לא היה לאף אחד ספק שיש כאן יד מכוונת שמנווטת את כל ההת-רחשויות לכיוון הרצוי. דווקא כאן התגלה שגם הטבע הינו צירוף של נסים נסתרים.

מסיבה זו ציוונו חכמינו ז"ל לקרוא את מגילת אסתר, ואף לח-זור ולשנותה. כיוון שמגילת אסתר, כשמה כן היא, לגלות את ההסתר, להפנים בנו את יד ההשגחה העליונה על כל פרשיה ומהלך בחיינו, על כל מקרה והתרחשות בחיי היום יום.

ולכן גם קבעו חז"ל: "משנכנס אדר מרבין בשמחה: כולם תמהים ושואלים - לשמחה מה זו עושה? וכי גדול נס פורים מנס יציאת מצרים ושאר הניסים שעשה עמנו הבורא מאז היותנו לעם?

אך התשובה היא, כי הזוכה לחיות בסגנון חיים כזה, שבכל מאורע טבעי רואה את יד האלוקים, זוכה לחיים מאושרים בעו-לם הזה ובעולם הבא. חיי מלאים בשמחה בכל עת ובכל מצב, המתח והלחץ ממנו והלאה. פיו מלא שיר ושבח לבורא על חס-דיו ונפלאותיו המקיפות אותו ועל "ניסיך שבכל יום עמנו", ועל

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: אם יוצא משלוח מנות כששולח לשיכור ולשוטה.

תשובה: לשיכור אפשר. [ועיין מש"כ בשיכור בשו"ת משנה הלכות ח"ד סי' צ', ועל שוטה לא ענה מרן, וה"ז תליא בגדר שוטה].

שאלה: אם מקיים מתנות לאביונים כשפורע חוב במכולת לעני

תשובה: מסתבר שלא [ועיין בהליכו"ש מש"כ ובס' דרך שיחה ח"ב עמ' שד דלענין משל"מ]

שאלה: אם יוצא יד"ח מתנות לאביונים בצ'ק שכתוב למוטב בלבד והבנק סגור.

תשובה: רק אם יכול לקנות בזה באותו היום [ועיין בס' באורח צדקה למ' תי' תי"א ממש"כ ממרן שליט"א]

(והגית)

כל תלמידי הישיבה. אחד מרגעי השיא בסעודת הפורים היה כאשר ראש הישיבה הזכיר עצמו לפני "הרב של פורים" "יהודה מאיר בן מרגלה להוושע בכל הטוב". ואף נתן "לו פדיון", כשהוא מאריך בספורי צדיקים על כוחו "של הרב של פורים" באותה שעה שהוא יושב על כסא מלכותו. תלמיד הישיבה הגאון רבי נתן לוברט זצ"ל היה רגיל לספר על הרב של פורים "בישיבה

שאל אותו הרב: "ומי אמר שזה לא מתאים?" ענה העשיר: "אין ספק בזה כולם מכירים אותו ואימתו על כלל הציבור מפורסמת...". הרב אמר: זו רכילות! תעשה אירוסין ותן לו לשתות, ותתהה על קנקנו, הרי אין אדם ניכר אלא בכוסו. אם זה טוב - נשבור צלחת במזל טוב.

העשיר בישר לבתו שהוא עושה אירוסין. הבת שמחה והדריכה את החתן להתנהג בהתאם. בתחילת האירוסין העשיר השקה את החתן וזה התחיל להתפרע ולקלל. הכלה קראה לחתן לצד ואמרה לו: "מה אתה עושה? אבא יבטל את השידוך!". והוא הכה אותה עד שצעקה 'הצילו'.

האבא שהתלהב מעצתו של הרב זרק את הבחור מהאולם וניגש לבתו הבוכה. אמרה לו הבת בבכי: "אבא, היד שבורה!" והאבא ענה: "מזל שהצלחת לא שבורה..."

הונמשל פשוט מאיליו הוא: ה' לא ייתן ליהודי להתחבר לגוי. כשלא מבינים זאת, ה' משלח אותם - בנו ורק אז מבינים שצריך להתרחק מהם.

"קדושים תהיו" - קדשו עצמכם = פירשו מאומות העולם ולא, הם יעשו לנו הבדלה.

(ליקוטי שמואל)

בפורים צריכים לשתות עד עלות השחר. בספר תולדות חיי ופועליו של - "הישיבה ומייסדה" הגה"ק רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע, מובא תיאור מלהיב מאווירת הפורים בימים ההם בישיבת חכמי לובלין: לשיא השמחה "למעלה מן הכלים" הגיעה הישיבה ביום הפורים. ביום נעלה זה שבו נפעלים כל עניני הקדור שה תחת מעטה "בדיחותא", בא לידי ביטוי עילאי קשר האהבה העז ששרר בין הרב לתלמידים. כמנהג ישראל תורה הועבר כביכול ביום זה "השלטון" לידי התלמידים. במשך כמה שנים כיהן "כרב של פורים" אחד התלמידים שהיה ממובחרי תלמידי הישיבה, והיה מוכיח כל שנה מחדש את כוחו בשזירת דברי תורה ואגדה בחריפות ופלפול, גימטריאות ופרפראות לחכמה להנאת

ריתחא דאורייתא

-קריאת המגילה לאחר קריאת התורה

מה פשר השינוי בין קריאת מגילת אסתר לשאר המגילות: קהלת, שיר השירים ורות. דמגילת אסתר קורין אותה לאחר קריאת התורה, ואילו שאר המגילות קורין אותם לפני קריאת התורה, והלא 'תדיר ושאינו תדיר קודם' וקריאת התורה היא תדירה.

ביאר רבי שלמה זלמן אורבאך, מכיון שקריאת מגילת שיר השירים, ורות הם מנהג, וגבי מנהג לא חוששים 'לתדיר ושאינו תדיר', ומפני חביבות המגילה מקדימים אותה לקריאת התורה, כדי להראות שהיא רק מנהג, וכמו שמצינו לגבי חנוכה דב' מוצאי שבת מדליקים בבית הכנסת נרות חנוכה לפני הבדלה אעפ"י שהבדלה היא תדירה, משום שהדלקת נרות חנוכה בבית

הכנסת היא מצד מנהג, לא חוששים 'לתדיר ושאינו תדיר' ורק במגילת אסתר שקריאתה היא חובה, הדין הוא שקורין אותה לאחר קריאת התורה משום 'תדיר ושאינו תדיר קודם'.

(שמירת שבת פנ"ח הערה קו)

הגרי"ש אלישיב זצוק"ל ביאר זאת, מכיון שלאחר קריאת התורה קוראים גם הפטרה, ואם יקראו לאחר קריאת התורה גם את קהלת, שיר השירים ורות, הדבר יראה כאילו ישנן שתי הפטרות, לכך אין את הדין קדימה של 'תדיר ושאינו תדיר קודם', אבל בפורים שאין קורין הפטרה לאחר קריאת התורה, שפיר קורין את המגילה לאחר קריאת התורה, מהדין 'תדיר ושאינו תדיר קודם'.

(תפארת בנים)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שח באמצע המגילה ושמע את ה"בעל קורא"

שאלה: במ"ב תרצ"ב סק"ט וכן תר"צ סקי"ט הביא בשם כמה פוסקים דאם דיבר באמצע קריאת המגילה דלא יצא אפילו אם חיסר תיבה אחת, מה הדין אם בשעה ששח שמע את המשך הקריאה האם יצא באופן זה כשלא חיסר משמיעת תיבה.

תשובה: באופן שדיבר לא יוצא אף אם בשעת הדיבור שומע את הקריאה, משום דהפסק באמצע תיבה מעכב.

מנין המכריז שלא לדפוק בהמן

שאלה: יש מקומות שמארגנים מנין ומכריזים על דעת הגבאים או על דעת המקום אין לדפוק בקריאת המן, האם טוב בהם עושים משום שברמ"א מבואר דאין לבטל שום מנהג.

תשובה: אין זה דבר טוב, משום שזה מנהג שהוזכר בפוסקים, ואפשר אולי לומר שלא לדפוק הרבה.

טעימה קודם המגילה

שאלה: מה הגדר של טעימה מועטת דשרי קודם המגילה לחולה או מי שקשה עליו התענית קודם המגילה כמבואר במ"ב סקי"ד.

תשובה: פת או משקה משכר עד שיעור כביצה, או פירות ומשקים שאינם משכרים אפילו הרבה, וכן תב-שיל שאינו מחמשת מיני דגן אם אינו קובע עליו מותר, (ושתייה מותר אפילו לאדם בריאה דאי"ז בכלל טעימה שאסור).

(פסקי שמועות)

שהביא רמז למנהג שצריך לשתות בליל פורים עד עלות השחר, ממשנה מפורשת בתחילת מסכת ברכות, שכן במסכת פסחים (פו:) שנינו: "השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן, שניים דרך ארץ". ולפי זה ראוי לחלק את שתית הכוס לחצי. והרי המנהג בברכות אומרת בפירוש, כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותו עד שיעלה עמוד השחר.

(המלקט)

חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע (מגילה ז:)

אומר רבי אהרן לייב שטיינמן זצ"ל, החיוב הוא על איניש לבסומי, מי שהוא בבחינת איש עליו יש חיוב לבסומי, אבל מי שכשהוא יהיה שתוי הוא לא יהיה בבחינת איניש אלא בבחינת בהמה, אינו חייב בעד דלא ידע, אלא א"כ הוא לא יהיה בבחינת איניש אלא בבחינת מלאך אזי הוא מחוייב לבסומי

התחפוש בפורים-בהלכה

פוסק הרמ"א (שו"ע ס' תרצ"ו) ומה שנהגו ללבוש פרצופים בפורים. וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר. אין איסור בדבר מאחר שאין מכוונין אלא לשמחה בעלמא.

"מר"ן הבית יוסף לא פוסק זאת להלכה".

מכאן, ספרדי הרוצה להתחפש לאישה, צריך להתחפש לאשכנזי

במלקטים על ענייני פורים, מצאתי מעשה נפלא שכותב הספר לב העיברי, לגאון ר' עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל, שהיה אחד מגדולי רבני אשכנז:

שמעתי מעשה מהרמ"א ז"ל, אשר - מספר הספר לב העיברי מת בן ל"ג שנים ומת בל"ג בעומר בשנת של"ג. ועשה ל"ג ספרים והספדן סיפר עליו ל"ב שבחים והיה מצטער עצמו למצוא עוד שבח אחד להשלים מנין ל"ג, עד שבא זקן אחד ואמר, שמנהג רמ"א ז"ל היה בכל פורים ללבוש פרצוף ולהתנכר עצמו בבגדים אחרים וצעק בכל בית אשר מעריב בזמנו היה צועק ומבקש מים. שאלוה: למה מים?! . אמר להם: "כדי להתפלל ערבית". היו שומעים ערבית, מיד היו רצים להתפלל. וזה היה שבח ל"ג שלו

לא מזמן הייתי בהלוויה בבית העלמין ירקון, של בחור שהיה מגיע במסירות נפש לשיעורים. צלצלו אלי שהוא נפטר, אז נסעתי להלוויה.

הגעתי והתחלתי לשמוע את המספיד מדבר. .. אמרתי לעצמי "טעיתי, זה כנראה לו ההלוויה הנכונה. הדברים שהוא אומר, לא מתאימים לנפטר"

ניגשתי לאחד האנשים, אמרתי לו "תגיד, איפה ההלוויה של פלוני אלמוני?"

"כאן"

"מה?! איך יכל להיות... " והספדן ממשיך להפציץ בשבחים על הנפטר, שאם הוא היה יכל לקום ולברוח, הוא היה עושה את זה

בסוף ההלוויה, ניגשתי למספיד ושאלתי אותו: "תגיד, אתה

הכרת את הנפטר?! " כן

"מה שאמרת עליו, זה באמת הוא??? כי אני אגיד לך את האמת, הכרתי אותו 12 שנה, וחצי מהדברים שאמרת עליו, לא היו ולא נבראו. ואתה יודע שכתוב, שאם מספידים על אדם דברים לא נכונים, הוא יענש על זה! למה לאמלל אותו?! "

אמר לי: "נכון, אבל פוטנציאל היה לו. הוא רצה להספיק, אבל הוא מת צעיר (גיל 19)

נשאלת השאלה מה הענין שיש בתחפוש? כותב שיבולי הלקט זה נועד לאפשר למעמד הביניים, כדי - שלא יתביישו לבקש צדקה לכבוד הפסח הקרב. היות והם מחופשים, לא תהיה להם הבושה לבקש. מביא הבני יששכר את הסיבה לתחפושות בפורים: אומרת הגמרא מסכת מגילה (ב, א) - שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה? אמר להם אמרו אתם. אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו אם

ריתחא דאורייתא

לא שמע מילה מהבעל קורא

כתב המ"ב (תרפט סק"ה) דאם לא שמע מילה מהקורא את המגילה, ישלים בעצמו תיכף את המילים שהחסיר, ואף ממגילה שאינה כשרה יכול לעשות כן, הואיל ושמע את רוב הקריאה ממגילה כשרה. וכמובן שצריך לקרוא עד שמגיע להיכן שקורא הבעל קורא, שאם לא כן ה"ה קורא את המגילה למפרע ולא יוצא, וצריך להזהר להשמיע לא-זנו כשמשלים המילים החסרות, למבואר לעיל.

כתב רעק"א בתשובה (סי' ז) שיכול אדם לצאת י"ח ברכה ע"י ששומע חציה מאחר ומדין שומע כעונה, וחציה השני אומר בעצמו. והחזו"א (או"ח סי' כט סק"ו) כתב שרק אם שומע את כל הברכה ויצא בשומע כעונה, אבל א"א שחצי ברכה שומע כעונה וחצי ברכה בעצמו.

ויש להקשות מהמבואר לעיל דיכול לשמוע קריאת המגילה ולצאת י"ח ע"י שומע כעונה, וחולק מהמילים לומר בעצמו ולא ע"י שומע כעונה.

ומצאתי שהקשה כן בקה"י (ברכות סי' יא) ותירץ דאם אדם מברך ברכה שלמה אפשר לצאת י"ח ממנו גם בחצי בלבד, ורק אם הוא מברך חצי ברכה אין לצאת הימנו בזה, ולכן בקריאת מגילה שהבעל קורא קורא קוראה כולה אפשר לצאת י"ח גם בחציה.

ויש להקשות על תירוצו, דבמ"ב (סי' תרצב סק"ב) כתב בשם האחרונים שאם נשתתק הקורא באמצע המגילה, אין צריך הקורא השני להתחיל מראשה אלא ממשיך ממקום שהפסיק הראשון [ודלא כמג"א שכתב שצריך להתחיל מהתחלה] ולדברי הקה"י נצמא שהשני שקורא אינו קורא מגילה שלמה, וא"א לצבור לצאת הימנו יד"ח, וגם הוא עצמו משע חציה הראשון מקורא שלא קראה כולה, וחציה השני אומר בעצמו [ולא מדין שומע כעונה] וצ"ע.

ואפשר לישב באופן אחר, שחצי ברכה אינה כלום ולכן א"א לצאת בחצי ברכה מדין שומע כעונה, ולעומת זאת חצי מגילה היא דבר שעומד בפנ"ע אלא דמחוייב לקרוא עוד חצי מגילה, ויש לעיין בזה.

(פקודין אתבונן)

ביניהם היה על ההבנה שבשמיעה, יתרו, שמע ומיד חזר בתשובה. אולם עמלק ששמע שיש כאן עם שמרים את האף, מיד צריך להתגרות בו.

וע"כ מן הראוי היה להענישם באבר השמיעה, שהרי שמעו, ולא פי' נכון את שמיעתם ויותר מכך כאשר התגרו בישראל.

לכן אצל המן שהוא נין ונכד לעמלק, גם היה צריך להענישו באוזנו, אלא שהעדיפו לתלותו למען ישמעו וייראו. אך לשכוח את אוזנו, וודאי שאינו שייך, לכן עשו זכר דווקא לאוזנו, שהוא אבר השמיעה שלו, ובו סבותיו היו צריכים להיענש. ממילא כשאומרים אוזני המן, אפשר לפרש זאת אף אוזני עמלק. ודו"ק. (המלקט)

בשושן נהנו, אז שרק בשושן יהרגו, למה כולם צריכים להיענש? אמרו לו אמור אתה. אמר להם מפני שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר. אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר אמר להם הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים הם לא באמת האמינו בצלם, אלא משום הפחד שהיה להם מנבוכדנצר. אומרת הגמרא (מסכת כתובות לג, ב) - דאמר רב אילמלי נגודה אלמא היו מענים לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא.

אומר תוספות - אילמלי נגודה לחנניה מישאל ועזריה הו פלחי לצלמא. תימה מנא לן דהא אמרי' בהרואה (ברכות סא:): כשהוציאו את ר"ע אמר כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה אימתי יבא לידי ואקיימנו בכל נפשך אלמא משמע דבכל נפשך מיירי אפי' היו מייסרין את האדם ביסורין קשין דומיא דר' עקיבא שהיו מסרקין בשרו במסרקי ברזל וכ"ש לנגודי ואור"ת דאותו צלם לא היה עבודת כוכבים ממש אלא היה עשוי לכבוד המלך ואעפ"כ היה בו קידוש השם ולכך מסרו עצמן למיתה והיינו דכתיב (דניאל ג) לאלהך לית אנן פלחין ולצלם דהבא די אקימת לא נסגוד משמע שהצלם לא היה תופס באלהות ומיהו פלחו לצלמא משמע שהצלם היה עבודת כוכבים מדקאמר פלחו הם לא עשו את זה מפחד, במידה כנגד מידה, הביא עליהם הקב"ה פחד, שנאמר (ג' י"ג) להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד וגו'. כולם נבהלו כמו שצריך ומיד התבטלה הגזירה.

היות ומבחינה חיצונית, היה נראה כאילו ישנה הגזירה, אבל מבחינה פנימית לא היתה גזירה. לכן מתחפשים בפורים מבחינה חיצונית עם תחפושת, מבחינה פנימית אנחנו יודעים מי נמצא בתחפושת.

ראיתי באחד המפרשים שאומר יותר מזה התחפשות נועדו גם להפחיד:

אדם מתחפש לשימפנזה ומפחיד את כל הילדים. אמנם יודעים שזה דוד בתוך התחפושת, אבל בהתחלה זה מבהיל. ככה היה גם בפורים. חיצונית כולם פחדו, אבל בפנים לא היה שום דבר.

רעיון נוסף שראיתי:

כתוב בכמה וכמה ספרים, בשעה שרכב מרדכי על הסוס של אחשוורוש ולבש את בגדי המלך, המן שסחב את הסוס, היה לבוש בבגדיו של מרדכי. למה?

אמר המן: "אם אלבש את הבגדים שלי, יהיו לי מזה ביזיונות גדולים".

אומרים המפרשים, שזאת הסיבה שבתו של המן, שפכה על אבא שלה את הג'ורה' על הראש

לכן, היות והמן התחפש' ולבש את בגדיו של מרדכי, יש ענין להתחפש בפורים.

(הגר"ב רזנבלום שליט"א)

מדוע אוכלים דווקא אוזני המן ולא אף או יד המן?

ישנה שאלה ידועה, מדוע אנו אוכלים דווקא אוזני המן, שהם זכר לאוזנו, ולא עושים זכר למשהו אחר, כגון ידיו, או רגליו וכו'? יש להקשות, למה נסמכה פרשת עמלק לפרשת יתרו? לומר לך, ששניהם שמעו על הניסים שנעשו לישראל, אך ההבדל

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

- מחצית השקל ממטבע חו"ל

שאלה: האם יוצאים ידי חובת המנהג לתת מחצית השקל במטבע של חו"ל.

תשובה: אותם הנותנין מחצית השקל במטבע של חו"ל אין יוצאין ידי חובת המנהג של מחצית השקל כיון שאין המטבע יוצאה כאן ואינם אלא כנותנים שוה כסף.

- קטנים שהגיעו לחינוך במתנות לאביונים

שאלה: האם יש להרגיל קטנים במצוות מתנות לאביונים מדין חינוך.

תשובה: אף שבשאר מצוות דאורייתא צריך לקנות בשביל הקטנים בכדי שיקיימו את המצוה (כגון אתרוג לולב וכדו'), זהו במצוות דאורייתא אבל בדרבנן אין להחמיר כל כך.

מתנות לאביונים דאשה ע"י בעלה

שאלה: אשה מחוייבת במתנות לאביונים כמבואר בשו"ע תרצ"ד ס"א חייב כל אדם ליתן וכו' ועי"ש במ"ב סק"א, האם יכולה לצאת ע"י מה שבעלה נותן עבורה, והאם צריכה לדעת אם נותן עבורה?

תשובה: במתנות לאביונים נהגנו להקנות הכסף לאשה ולבנים הגדולים. אבל בבנים קטנים אין צריך להקנות להם משום שזה רק מדין חינוך ומספיק שידעו שנותנים עבורם, (ואף דכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, האשה זוכה בזה מדין עבד כנעני).

שליחות במתנות לאביונים

שאלה: האם בעל שנותן עבור אשתו ובניו צריך להקנות להם הכסף קודם, או שיכול להיות שלוחם בלי זה, והאם צריך לזכות ע"י אחר או די במה שאומר שזה עבורם או במחשבה סגי.

תשובה: יכול להיות תשלוחם, אבל טוב שיקנה להם המעות. (פסקי שמועות)

השאלה, מדוע נקראת מגילת אסתר ולא מגילת מרדכי ואסתר ותיירץ הגאון רבי שמעון חירירי (מזקני חכמי תונס), על פי מה שנאמר במגילה בתחילה "ויכתוב מרדכי את הדברים האלה" דהיינו שהוא כתב את המגילה, ואחר כך נאמר "ותכתוב אסתר בת אביחיל ומרדכי היהודי", דהיינו ששניהם כתבו את המגילה. וביאור העניין הוא, שבתחילה מרדכי הוא שכתב, וכששלח את דבר המגילה להיות עושים את ימי הפורים לכל היהודים, לא קבלו כולם את דבריו עליהם. ורק אחר כך ששלחה להם אסתר, קבלו הכל עליהם את דבר המגילה, וכמו שאמר רבותינו, שלחה להם אסתר לחכמים קבועי לדורות (דהיינו שבקשה שיתקנו את ימי הפורים כדין גמור לדורות), שלחו לה החכמים, קנאה את מעוררת עלינו בין האומות, שהגויים יתקנאו בישראל כשיראו שהם עושים חג לניצחונם, שלחה להם, כבר אני כתובה על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס, ושם יראו הגויים אשר נעשה להם,

"שכל המועדים עתידיים להבטל, וימי הפורים אינם בטלים לעולם" (מדרש)

שמעתי פעם 'וורט' מתוק.

משל למה הדבר דומה.

משה הלווה כסף ליעקב שעשה עסקים והרוויח בכסף.

מה מחזיר יעקב למשה? רק את סכום הכסף שהלווה לו.

הרווחים? שייכים ליעקב בלבד.

סוכות, פסח, שבועות -

את כולם הקב"ה 'הלווה' לנו. זה לא שעם ישראל 'קנה' את החגים

האלו, אלא ה' נתן לנו אותם. ממילא - הוא עתיד לקחת אותם בחזרה.

אבל פורים?! הרי פורים זה שיא 'הסתר הפנים' לעם ישראל,

הקב"ה לא מוזכר במגילה וכאילו התחבא אי שם..

נו, אז איך בכל זאת קנינו את פורים?

ע"י האמונה שלנו! עם הדבקות שלנו, עם התפילות שלנו,

כל הדמעות וספרי התהילים של עם ישראל -

הם אלה שקנו את פורים לקנין עולם. שנזכה, להחזיר את

המסר עמוק לליבנו, וכך בעז"ה לקנות את הגאולה השלימה.

(המלקט)

מגילת "אסתר"

הנה מגילה זו נקראת בשם "מגילת אסתר", והקשו המפרשים למה נקרא שמה של מגילה זו "מגילת אסתר", שכן היה לנו לקרותה "מגילת מרדכי ואסתר", שהרי שניהם שוו לטובה, שבזכות שניהם נעשה נס פורים. ואף שללא ספק היה מקום להקדים את שמה של אסתר, גם משום שהיא המלכה, וגם משום שתחילת הגאולה וסיומה נעשו על ידה, אבל להעלים לחלוטין את שם מרדכי, לא מובן למה, והלא הוא הרוח החיה בכל עניין הנס, אם בתחילה, שהרי הוא הודיע לאסתר על עניין בגתן ותרש, ואם לבסוף, שהוא המריץ את אסתר לבוא אל המלך להתחנן לו, ואן כן, היה לנו לקרותה מגילת אסתר ומרדכי.

ובאמת שיש אף להוסיף לחזק את השאלה, על פי מה שכתב רבינו יוסף חיים מבבל, שהסביר מדוע אנו אומרים בתפילה (ב"על הגיסים") "בימי מרדכי ואסתר" וכן בסוף קריאת המגילה, אנו אומרים "ברוך מרדכי" ואחר כך "ברוכה אסתר", והלא יש לנו להקדים את אסתר למרדכי, שהרי עיקר הנס נעשה על ידי אסתר, ותיירץ שמשני טעמים יש להקדים את מרדכי לאסתר, משום שמרדכי הוא זה שהמריץ את אסתר לבוא אל המלך להתחנן לו, ועוד, שיש להקדים את מרדכי, משום שהנס של אסתר פחות גדול מנס מרדכי, משום שנס אסתר הוא יותר קרוב לטבע, כי דרך העולם שהאיש מכבד את אשתו, ולכן אחשוורוש כיבד את אסתר ושמע לה לבטל את הגזירות על היהודים, ואילו נס מרדכי הוא בולט יותר, שבדרך הטבע המן כבר היה תולה את מרדכי, ובכל פעם שהיה בא לתלות את מרדכי, היה נכנס בו פחד נורא לבצע זממו, ודבר זה הוא מן השמים. (דהיינו שנס אסתר, אף שבודאי היה נס נפלא, מכל מקום התגלגל על פי צירוף של עניינים טבעיים, מה שאין כן נס מרדכי היה יותר שמיימי, ואי אפשר לתרצו על פי הטבע כל כך), ואם כן לפי דברי רבינו יוסף חיים, שנס מרדכי היה אף גדול מנס אסתר, מתחזקת יותר

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: חייב איניש לבסומי אם זהו דווקא יין או כל דבר שמשכר.

תשובה: בכל שמשכר. [י"א דוקא יין] ועיין בזה בגליוני הש"ס מגילה ז' ובס' משנת יוסף מוסר ח"ב ובו"ת התעוררות תשובה ח"ג או"ח ס' תצ"א ובס' שמעתתא דמשה סתרצ"ן].

שאלה: כשאביו מבקשו לא להשתכר ורוצה להשתכר אם חייב לשמוע לאביו.

תשובה: צריך לשמוע ולקיים ע"י שינה [וכ"כ בהליכו"ש וע"ע בשו"ת ויברך דוד הל' כיבוד אב].

שאלה: במ"ב תרצ"ה סק"ד כתב שצריך כוונה למצוה בסעודת פורים ומקורו מהפמ"ג, ולכאורה דבריו אינם מובנים דהרי ברור וניכר שעושה זאת לשם מצוה.

תשובה: זה אינו ניכר דיתכן שכונתו לאכול ארוחת צהרים [ועיין בס' באורח צדקה למ' תי' תי"א ממש"כ ממרן שליט"א]

(והגית)

עשו משתה של מצוה ולכך עשו משתה ושמחה להורות שיש להם לשמוח בהמשתה שעשו, עכ"ל. וכעין זה כתב הגר"א (אד"א דברים לב לב): "מגפן סדום" לפי שבגלות מדי באה הצרה מחמת שנהנו מסעודת אחשוורוש ושתו יין וכו' וזה הטעם שתקנו בפורים לשמוח לפי שהאבל בא להם מחמת אכילה ושתיה לכך כשנהנו לשמחה תקנו לאכילה ושתיה. הרי אף היא עומדת למען הראות ולמען הודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו, ולבעבור הודיע שכל קוויץ לא יבושו ולא יכלמו

ג"כ, ולכך הוצרך הקרא לדלג עד שמעי ליתן סימן. ולפי זה בגט אי אפשר לדלג, וא"כ אילו היו כותבים מרדכי בן יאיר, ואבי יאיר גם כן, עדיין היו הרבה בשושן שנקראים כך, וקי"ל (בבא בתרא קסז ע"ב) שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אין מגרשים נשותיהן אלא זה בפני זה, וא"כ לגט כזה הוצרך לאסוף כל מרדכי בן יאיר הנמצאים בשושן, והם רבים עד למאוד, ובהם פוחזים מרגלים, אית מרדכי לטב אית מרדכי לביש, והם יגלו. וזוהי כוונת התוספות בדבריהם, וא"כ כל הענין היה בעונות הרבים הואיל ויש מרגלים ורוכלין, דלולי כן היה מרדכי יכול לגרשה.

(יערות דבש לרבי יהונתן אייבשיץ)

ואם כן בחגיגת ימי הפורים לא תוסיפו קנאה. ועל כן מובן מדוע נקראת המגילה רק על שם אסתר, משום שדוקא על ידי אסתר המלכה נתקבלה במגילה על כל ישראל, ועל דעת חכמי ישראל, ועל כן זכתה אסתר שהמגילה תקרא על שמה.

(הגר"ש חירי מזקני חכמי תוניס)

קולא שאין הציבור יכולין לעמוד בה

מספר נכד אחיו של הגרש"ז אויערבאך זצ"ל לפני שנים דיברו ר' שלמה זלמן וסבי זצ"ל בענין קריאת פרשת "זכור" לפני פורים. ר' שלמה זלמן אמר שלכאורה, יש לו ראייה שגם מי שלא שמע מלה או שתיים בקריאת פרשה זו, בכל זאת יצא ידי חובה. שהרי כתבו הפוסקים (מג"א סי' תרפ"ה סק"א) שמי שלא שמע פרשת זכור, יכול לצאת ידי חובת המצוה גם בשמיעת פרשת ויבוא עמלק שקוראים בפורים - אף שאין אלה אותן מלים ממש. משמע שהעיקר הוא שישמע את ענין זכירת מעשה עמלק [וכן נכתב בהליכות שלמה א, פי"ח ס"ב].

אמר לו סבי [אחיו של הגרש"ז] בהתפעלות, שכדאי לפרסם חידוש הלכתי זה כדי להרגיע מעט את הבריות... הרי הציבור נכנס למתחים שמא לא ישמעו מלה אחת ולא יצאו ידי חובה. ר' שלמה זלמן שהכיר מקרוב את ה"עולם" הנוטה להחמרות ית-רות, נענה ואמר בבת צחוק על שפתיו: "אני חושש שזו תהיה קולא גדולה מי שאין הציבור יכול לעמוד בה..."

(מתוך ספר תולדות הגרש"ז א' אורו של עולם' עמ' 241)

סעודת פורים - למען הראות כבוד מלכותו

מטעמות הנפש של סעודת פורים היא, שכשם שסעודת אחשוורוש היתה למען הראות את עשר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו, כך כאשר נהפכה אותה סעודה עצמה לסעודת מצוה של שמחת פורים, וכדברי בעל התיבות במגילת סתרים (אסתר ט' י"ט) וז"ל: "דהנה אז"ל גדולה תשובה מאהבה שזדונות נעשו כזכויות וכו' ועיקר החטא היה על שנהנו מסעודת אחשוורוש, וכיון שעשו תשובה ונתכפר להם נעשה משתה של אחשוורוש לזכות כי גדולה תשובה שזדונות נעשו כזכויות וכאילו

ריתחא דאורייתא

בתוספות (מגילה טו ע"א ד"ה כשם) הקשו: למה לא גירשה מרדכי ותהיה פנויה, ותירצו בזה"ל: "לפי שכל מעשה הגט הוא ע"פ עדים היה ירא פן יתפרסם הדבר למלכות". ולכאורה תמוה, וכי בכל ישראל בשושן לא יהיו שנים צנועים מכסים סוד שלא יפרסמו הדבר, והלא אמרו (שם יג ע"ב) שהיתה מראה דם נידה לחכמים ולא פרסמוהו. אבל הענין מה שאמרתי כבר, וצריך כעת להאי ענינא, דכתיב (אסתר ב, ה) מרדכי בן יאיר בן שמעי, ודלג דורות רבים מן יאיר עד שמעי, והטעם כי רבים היו בשושן שנקראים מרדכי בן יאיר, ואפילו בשם אבי יאיר היו שם זקנים

לנצח כל החוסים בך. כל תנועה של סעודת משתה היין דפורים הוא להראות כבוד מלכותו ית'.

(רבי שמואל יעקב בורנשטיין אורה ושמחה)

נכנס יין יצא סוד

אמרו משמו של הגה"ק מקאצק זצ"ל כי הסוד של עשיו הוא "ועל חרבך תחיה", ולפיכך דרכם של אומות העולם שכאשר הם שותים ומשתכרים הרי הם מכים ופוצעים זה את זה ומגיעים עד כדי רציחה, כי כאשר נכנס בהם היין יוצא הסוד של על חרבך תחיה, לעומת זאת הסוד של כנסת ישראל הוא אהבה "ואהבת לרעך כמוך", ולפיכך שכוננס בהם היין והם משתכרים הרי הם מביעים ומגלים זה כלפי זה רגשי אהבה וחיבה יתירה, כי אז יוצא סוד האהבה, עכ"ד.

דבר זה יש לו רמז במקרא והיינו מאי דכתיב (שיר השירים ב, ד) "הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה". והנה על הפסוק הזה אמרו ז"ל הביאני אל בית היין זה סיני (שיר השירים רבה ב, יב). גם בבית היין דסיני יצאו שני הסודות הללו. שהרי על אותה שעה הוא אומר: ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן וגו', ופירשו ז"ל שהחזיר הקב"ה את התורה על כל האומות ולא קיבלוה. ויעוין בילקוט (פרשת ברכה) שלא רצו בני עשו ובני ישמעאל לקבלה משום הלאוין דלא תרצח ולא תגנוב שהרי כל עצמו של אביהן של בני עשו רוצח הוא וכל עצמו של אביהן של בני ישמעאל ליסטים הוא, יעו"ש במדרש.

לומר באותה שעה של "הביאני אל בית היין" יצא סודם של אומות העולם (יעוין בגר"א ריש שיר השירים דאדם וישמעאל הם ראשי האומות) כי כל עצמם רציחה וליסטות, ובאותה שעה עצמה של "נכנס יין" דסיני נתגלה הסוד של כנסת ישראל, ויחן ישראל כנגד ההר כאיש אחד בלב אחד, והיינו סוד האהבה. והנה בסיני היין הוא המשל ואילו הנמשל הוא יינה של תורה, אכן בפורים אנו מכניסים בפשוטו של יין את כל בית היין דסיני, כימים אשר נחו בהם היהודים והדר קיבלו את התורה מאהבת הנס, והמשל והנמשל חדא הוא. כאשר נכנס היין דפורים יוצא אותו סוד של האהבה.

והוא הדבר דמשלוח מנות איש לרעהו שעניינו ריבוי אחווה ורעות כדברי הקדמונים ביסודו הוא חלק מקיום חובת הסעודה כמבואר בלשון הרמב"ם (פ"ב מהלכות מגילה הט"ו), כי מתוך היין של ה"משתה ושמחה" יוצא סוד האהבה של ומשלוח מנות איש לרעהו.

(רבי שמואל יעקב בורנשטיין אורה ושמחה)

כמה אותיות יש במגילה

סיפר רבי יעקב מרדכי גרינוולד כך: היום ידוע ומפורסם עניין צפונות התורה והנה, אני זכיתי לשמש את רבי מיכאל דוד וייס-מנדל זצ"ל שהיה "אבי הקודים". לא היה לו מחשב, הכל היה במוחו, מוח של עליו גדול.

הייתי אצלו פעם סמוך לפורים, והוא שאל אותי: כבר ספרת כמה אותיות יש במגילה? אמרתי לו: אינני יודע. והוא אמר: אני יודע, יש 12196 אותיות! ושאלתי: ומה אפשר לעשות עם המספר הזה?

"תביא לי חומש" הבאתי. "תמנה מהאות א' הראשונה בתורה כמניין האותיות שבמגילה [12196] - תגיע לאות ס'. מאות זו תמנה שוב כמניין אותיות המגילה - תגיע לאות ת'. ומשם תשוב ותמנה כמנין אותיות המגילה ותגיע לאות ר', שזהו השם אסתר. זהו דבר פשוט נפלא!

אמרתי לו בבת צחוק: ומה יעשה מרדכי, הרי תהיה לו עגמת נפש?...

השיב הרב: אינני יודע, אבל תבוא בשנה הבאה. שנה לאחר מכן, חזרתי ושאלתי: מה עם מרדכי? אמר לי: מצאתי רמז גם למרדכי, הרי אמרו חז"ל: מרדכי מן התורה מנין? דכתיב "ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור" ומרתגמים "מירא דכיא", דהיינו אותיות מרדכי. ועכשיו תמנה מהאות מ' של "מר דרור" כמנין אותיות המגילה - תגיע לאות ר'. תמנה שוב - תגיע לאות ד'. תמנה שוב - תגיע לאות כ', ושוב תמנה ותגיע לאות י', שזהו השם מרדכי! פלאי פלאים!!!

ממשיך הרב גרינוולד: לפני שנים רבות התארחתי בביתנו אשה מאד חכמה ומכובדת. שהתה בסמינר ליהדות, שם התווכחה עם כל הרבנים, והיה להם קשה איתה...

שלחו אותה להתארח אצלנו. לאחר הסעודה, היא בקשה קצת לדבר. שאלה את כל השאלות שהיו לה, ואמרה שאינה מאמינה בתורה מן השמים, ושזה דבר שאי אפשר להשיג. לפתע עלו במוחי הדברים הנפלאים ששמעתי מהרב וויס-מנדל. סיפרתי לה את ענין הפורים, ואת רמזי "מרדכי ואסתר" בתורה. היא הקשיבה לדברים, ואחר כך קמה מהשולחן והלכה לחדרה.

בבוקר ראינו אותה טרוטת עיניים ועיפה. היא אמרה שישבה על המחשב, ועבדה על העניין, זה היה תחום עבודתה. לקח לה כמה שעות עד שעלה בידה לברר מהם אחוזי הסיכוי שדבר שכזה יקרה. ולא יזו מסקנה הגיעה? -- זה בלתי אפשרי מבחינה הסתברותית - סטטיסטית!!!

שנים רבות אחרי כן, הייתי בחתונה. כשירדתי מהחופה, שמעתי אשה קוראת בשמי. אמרתי: סליחה, אינני מכירך. אמרה לי: אני אסתר ומרדכי... אתה רואה ברוך ה' אני הולכת בכיסוי ראש, יש לי בעל שלומד בכלל, ויש לנו ילדים שהולכים לשיבה!

(והערב נא)

מדוע אחשורוש לא נהרג?

שאל יהודי (ואגב, מהמגילה חזינן שזה התואר נכבד להכתיר בו אדם, ואי"צ לעוד).

הלוא אחשורוש ג"כ היה רשע גדול, ואיך זה שהוא יצא נקי ולא נענש במאומה.

ותי עפ"י ד' הגר"ח הידועים, ששנים רודפים אחרי העכבר, הבעלבוסט' והחתול, החתול רצונו לאכול את העכבר ואילו הבע"ב אדרבא רצונה הוא שלא יהא.

ה"ה המן ואחשורוש, המן מגזע עמלק שנא את עמ"י עד כדי להורגם כולם, מאידך אחשורוש הרי הוא כאותה בעלבוסטע כל רצונו שעמ"י לא יהא (מפני שהוא מפריע למלכות).

העונש הכי גדול שאפשר להעניש אותו היה להשאיר אותו איתם ביחד, הוא מלך אבל עמ"י חי וקיים! (משא"כ המן שרצה להרוג את עמ"י בכדי להרע להם, נענש בכך שהוא נהרג).

ודפח"ח.

והדברים מפורשים במגילה יד. 'משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה? לשני בני אדם, לאחד היה לו תל בתוך שדהו, ולא-חד היה לו חריץ בתוך שדהו, בעל חריץ אמר: מי יתן לי תל זה בדמים! בעל התל אמר: מי יתן לי חריץ זה בדמים! לימים נזדווגו זה אצל זה, אמר לו בעל חריץ לבעל התל: מכור לי תילך! - אמר לו: טול אותה בחנם, והלואי'.

והדברים מפורשים במגילה יד. 'משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה? לשני בני אדם, לאחד היה לו תל בתוך שדהו, ולא-חד היה לו חריץ בתוך שדהו, בעל חריץ אמר: מי יתן לי תל זה בדמים! בעל התל אמר: מי יתן לי חריץ זה בדמים! לימים נזדווגו זה אצל זה, אמר לו בעל חריץ לבעל התל: מכור לי תילך! - אמר לו: טול אותה בחנם, והלואי'.

'מפורשים'? (כלומר לא מפורש הבדל בין בעל התל לבין בעל החריץ כמו שאמרת, במשל שניהם רצו רווח תועלתית) גם אחשורוש והמן שניהם רצו לתועלתם.

אלא שלאחשורוש עמ"י נדמה כתל, היינו מיותר בשדהו, ואילו להמן עמ"י נדמה כבור, היינו שכל עוד ישראל בעולם, חיו שלו חסרים.

וזהו ההבדל בין עמלק לשאר אומות, שעמלק רוצה להשמיד אותנו מפני שהוא מרגיש חיסרון לולי זה.

אמנם משל הבלבוסטע והחתול אינו מדוייק, כי החתול רוצה לאכול לצורך הנאתו, ואין זה כבור, אלא כתל שרוצה להשתמש בו לתועלתו.

אבל דברי חז"ל מדוייקים כנ"ל.

(המלקט)

פרק א'

שבע ועשרים ומאה מדינה (א, א)

בפרשת חיי שרה נאמר מספר זה בהיפך [בראשית כג, א]: "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים".

מבאר רבי יצחק אליהו לנדא מוילנא, לפי שאמר 'המולך וכו' שמצד כחו ותבונתו נעשה מלך בכל אלה המדינות, לכן מבאר סדר המלוכה שבתחילה מלך על שבע מדינות, ואחר זה התגבר למלוך עוד על עשרים מדינות, ואחרי כן התגבר למלוך עוד על מאה מדינות.

(כפלים לתושיה)

בהראותו את עושר כבוד מלכותו (א' ד')

כאן כתיב 'את עושר כבוד מלכותו' - נסמך הכבוד למלכות, ואילו אצל המן כתיב [אסתר ה' יא]: 'ויספר להם המן את כבוד עשרו' - נסמך הכבוד לעושר, ביאר רבי מיכאל הלוי הורוויץ אב"ד קראקא, כי אצל אחשורוש היה העיקר כבוד המלכות, משום שמלך מכובד תמיד מצד מלכותו, ואפילו אם אינו בעל הון ועושר. אולם המן הרשע עיקר כבודו היה עושרו, כי לולי עושרו לא היה מכובד כלל, ולכן כתיב 'כבוד עושרו'.

(מגילת ספר - מגילה)

עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים

מבאר רבי יצחק אליהו לנדא מוילנא, דהעושה משתה לכל בני העיר, יתכן שכוונתו היא בשני פנים: א) כי חפץ חסד להיטיב לכל בני עירו ביום שמחתו. ב) כי הוא גבה רוח וחפץ להראות כבוד ביתו ורוב עשרו, לכן מאספם לבוא אל משתהו.

ויבחן הדבר מסדר המשתה, דהעושה בשביל להיטיב לזול-תו הרי הוא מתחיל להיטיב להאכיל לעניים הרעבים, דבזה ניכר חסדו ביותר, ואח"ז לגדולים העשירים. והעושה בשביל להראות כבוד עשרו, עושה בהיפך, דבתחילה מתהלל לפני גדולי העשירים ביקר תפארת ביתו שנחשב גם להם לכבוד ותפארת, ואח"ז מתהלל גם בפני הקטנים העניים שגם הם יכירו כבוד עשרו.

לכן כאשר עשה אחשורוש משתה- לכבודו "בהראותו עושר כבוד מלכותו", עשה משתה 'למגדול ועד קטן' - דבתחילה לגדולי העשירים ואח"ז לקטנים העניים השפלים.

(משל ומליצה)

"עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה"

(א, ה)

איתא במדרש: "י"ח אלפים ות"ק מאות הלכו למשתה אחשורוש (אסתר רבה פ"ז יח ובילקוט רמז תתרנז) המשתה שבעת ימים שעשה במלאת הימים, היה עבור ישראל, כמו שנאמר בתרגום. ויש לבאר הדבר שהרי המשתה של שבעת ימים התקיים "בחצר גנת ביתן המלך". והנה, בגמרא (עירובין מ.) אמרו ש"חצר של מלך" מחזיק בית כוס והיינו שלשים סאה. והנה בית סאה הוא נ' אמה על נ' אמה, שהם אלפיים וחמש מאות אמה על אמה. נמצא שבבית כור, שהוא שלשים סאה, יש שבעים וחמשה אלף אמה על אמה.

ובגמרא אמרו "גברא באמתא יתיב" (פירוש מקום ישיבת אדם הוא אמה) מסתבר שלא דחקם אחשורוש עד שלא יכלו לזוז ממקומם, ובודאי עשה קצת ברווח שיהיה לכל אחד ואחד שתי אמות על שתי אמות [שיעור שאפשר לפשוט ידיהם], נמצא שאם ניתן בחצר המלך לכל אחד ארבע אמות, דהיינו שתיים על שתיים, יהיה מקום להושיב ח"י אלפים ושבע מאות וחמישים.

להלן במגילה נאמר שבשושן הבירה הרגו היהודים "ואבד חמש מאות" ונאמר בתרגום שהם העמלקים. ומסתמא זכו להרגם אלו שנזהרו מלהנות מסעודת אחשורוש, כי אותם שהלכו הרי היו הגורמים לכל הצרה שתבוא. ובירושלמי (סוטה ג, ה"ג) כתוב לגבי מגילת סוטה שצריכה "מחיה" שנאמר "ומחה אל המים המרים", שאם נמחו ב' אותיות נחשב שכבר קויימה מחיה במקצת מגילה, אבל בפחות מזה עדיין אין זו "מחיה". ואם כן, כדי לקיים מצות "מחיית עמלק" צריך לכל הפחות לאבד שני עמלקים.

היוצא מכך, שסייעתו של מרדכי שלא השתתפו בסעודת אחשורוש היו כמאתים וחמישים איש, וכל אחד מהם מחה והרג ב' עמלקים, כדי לקיים מצוות מחיית המלך, ולכך נהרגו חמש מאות איש.

אחשורוש מצידו הכין מקום בחצרו עבור כל תושבי שושן היהודים, כי הרי חפץ שכולם ללא יוצא מן הכלל ישתתפו. אם

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: במגילה מי שלא שמע הנו"ן של 'המן' האם יצא, דבשם החזו"א מובא שאם לא שמע נו"ן ד'הגפן' בקידוש יצא, ובאמת צ"ב הרי לא שמע.

תשובה: כיון שמוכן כונתו זה נקרא ששמע הכל, וכמו בקורא לאהרן ארון שיצא. וא"כ גם ב'המן' נחשב ששמע [ופ"א השיב רבינו שמגילה יותר חמור].

כתיבה בפורים

שאלה: האם מותר לכתוב בפורים דברי תורה או שאר דברים, וצ"ע.

תשובה: שלא לצורך פורים יש מקום להחמיר.

שאלה: האם יוצא ידי חובתו בנתינת משלוח מנות לא-שתו.

תשובה: לא.

שאלה: האם כל עני שרואים בפורים צריך ליתן לו מדין כל הפושט יד נותנים לו או שזה לקולא שאת דין מתנות לאביונים הוא מקיים אצל כל הפושט יד (היינו שתי מתנות לשני עניים) ולא יותר.

תשובה: לקולא לכאורה.

בכוס של זהב.

וכ"כ בשלטי גבורים (על מרדכי מס' שבת סי' שמט אות א) שהזהב סגולתו שמשמח וזה קמיע מן המומחה נראה שזה הטעם למה שמובא בליקוטי מהרי"ל (אות פג) שמעידין על רבנו תם, שכשהיה רוצה ללמוד תמצית מהלכה חמורה היה נותן לפניו ערמה של זהובים לשמוח בהן ונתרחב לבו ולמד בכח.

(מעם לועז)

"והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים" (א' ז')

בגמ' (י"ב). אמרו שלבש בגדי כהונה והשתמש בהכלים של ביהמ"ק. ומשום זה יש את המנהג לקרות פסוק זו בניגון של איכה. והנה כשמתבוננים בדבר נראה קשה להבין, היאך יתכן שהיו בני ישראל יושבים שם בסעודתו ורואים כשהוא מזלזל בכלי ביהמ"ק, ורואים איך שערל מלביש בגדי הכהן הגודל, ועם כל זה נשארים הם לשבת על מקומם, וכי היאך יתכן שיהיו מסו-גלים להחזיר מעמד כשרואים דבר כזה.

ושמעתי מהרב ר' שלום שבדרון זצ"ל בשם רבו ר' ליב חסמן זצ"ל, שאמר ביאור על מה שכתוב בהמשך המגילה, דכתיב (ד') שאסתר שלחה לשאול את מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה, דקשה הא נשלחה אגרות על הגזירה לכל מדינות המלך והיאך יכול להיות שהמלכה בעצמה לא ידעה מכל הענין. ואי' במד' רש שבאמת שבאמת היא ידעה מהגזירה אלא התכוונה לשאלו ברמז על סיבת הגזירה, לדעת מה "זה", כלומר האם נגזר עליהם

כן החצר שהיה בה מקום לח"י אלפים ושבע מאות וחמישים, לכשתפחית מהם מאתיים וחמישים איש מסיעתו של מרדכי, אשר לא הלכו למשתה, הרי לנו ח"י אלפים וחמשה מאות שהיו במשתה.

(הגר"ח קנייבסקי שליט"א טעמא דקרא)

חור כרפס וגו' (א' ו')

האות חי"ת של חור הוא גדול, ובסוף המגילה דכ' ותכתב אסתר, נכתב עם תי"ו גדולה. ואמר הרה"ק ר' שמשון אסטרפר לא זצ"ל שבכאן מרומז הגזירות הנוראות של שנת ת"ח, כלומר שכל אלו שהיו צריכים למות בגזירת המן, נתלה להם הגזירה והם נתגלגלו בדור של ת"ח ואז נתקיים בהם הגזירה. (וידוע כי הרה"ש בעצמו נעקה"ש בגזירות אלו). והחתם סופר מוסיף בזה רמז בפסוק (בראשית ג' י"ח) וקוץ ודרדר תצמיח לך, דמ"ש וקוץ, מרמז על העץ שעליו נתלה המן כדאי' במדרש (ילקוט אסתר), שרצו כל העצים שיתלה המן עליהם, ונבחר הקוץ בגלל שאין לו תכלית אחרת. ולזה אמר שע"י וקוץ, שעליו נתלה המן ונתבטל הגזירה, אז ו"דרדר", שזה גימטריא ת"ח, תצמיח לך, שנדחה הגזירה עד שנת ת"ח.

"והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים ויין מלכות רב כיד המלך" (א, ז)

שאל הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע מדוע לא נענש אחשוורוש על שחילל את כלי המקדש כמו שנענש בלשאצר כמובא בספר דניאל (ה, א-ד) שבו מתואר משתה בלשאצר, בו הגביעים הקדושים שנלקחו מבית המקדש מחוללים על ידי בלשאצר ככלי שתיה עבורו ועבור שריו, ועונשו היה, שפתאום ראה יד עלומה (משמים) כותבת על הטיח שבקיר, שמלכותו תתפרק ותימסר לידי הפרסיים, ואכן, באותו הלילה נהרג. וא"כ למה אחשוורוש לא נענש כך?

אלא ההסבר הוא: כי עונשו של אחשוורוש היה עצם השתכרותו באותם כלים, כי אז צוה בשכרותו להרוג את ושת, וכידוע, מיד שנתפקח מיינו הביע חרטה וצער על כך, ולכן עונשו היה יותר גדול מבלשאצר, כי אצל אחשוורוש העונש בא באותו כלי עצמו שעבר עבירה בה, משא"כ אצל בלשאצר.

וזהו שמרומז כאן בפסוק: "וכלים מכלים שונים" - מדוע הכלים הללו שונים מהכלים של בלשאצר, שזה נענש על ידיהם ואחשוורוש לא נענש? התירוץ הוא: "ויין מלכות רב" היין הסב לו עונש רב, "כיד המלך" - כאותה "יד" שנראתה לבלשאצר המלך.. (רבי יהושע מבעלזא זי"ע)

"והשקות בכלי זהב" (א ז)

במעם לועז (לרבי רפאל חייא פונוריומולי ז"ל אסתר א' ד"ה והשקות דף כח) כתב שהטעם שהשקה אחשוורוש את המסובים בכוסות של זהב, ולא רצה להשקותם בכלים משובצים באבנים טובות ומרגליות, לפי שהשתיה בכלי זהב משמחת את הלב, ומפני הטעם הזה שותים המלכים בכלי זהב, כדי שתכנס השמחה בלבם, ומי שיש לו מחלת ה"טיקיא" רפואתו לשותות

הגזירה בגלל "זה" א-לי ואנוהו, כלומר האם כפרו בעיקר, או ועל "מה זה", כלומר האם לא חטאו עד כדי כך אלא רק עברו על מ"ש בלוחות דכ' בהו "מזה ומזה" הם כתובים. ואין מבואר מה השיב ע"ז מרדכי, ואמר לזה ביאור, דכ' ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו, שענה דאין הדבר בגלל שכפרו בעיקר, וגם לא שחטאו באחד העבירות החמורות, אלא הוא על "אשר קרהו", דהינו שהיו עושים מתוך קרירות וע"ד הכ' אשר קרן בדרך. וזה הקרירות הי' להם בעת שישבו בסעודת אחשוורוש, וראו גודל הזלזול בכלי הקודש, ולא כאב להם הדבר.

(שיחות הגר"ש קופאמן זצוק"ל)

והשתיה כדת אין אונס (א' ח')

יש להקשות, אם רצה להחטיאם, לחמה לא הכריח אותם לח-טוא ומה ראה לעשותו באופן של אין אונס. וי"ל שידע שאם יעשו עבירות באונס, לא יחשב להם הדבר וכדכ' ולנערה לא תעשה דבר, שאם חטאה באונס אינה מקבלת עונש, ולכן רצה שהשת' תהא ברצון. ולפ"ז יל"פ המשך הפסוק כי כן יסד המלך וגו' לעשות כרצון איש ואיש, דחז"ל אמרו שבמקום דכ' המלך במגילה, הכוונה למלכו של עולם, וכאן יל"פ הכוונה כי כן יסד המלך, הקב"ה, את עולמו שיהי' באופן של כרצון איש ואיש, שלכל אחד יהא בחירה לעשות כרצונו, ומשום הכי לא הכריח אותם לעשות היפך רצונם, אלא השת' כדת אין אונס. ואז אם יעשוהו ברצונם, יחשב להם הדבר לחטא. ויש להוסיף רמז, דל-עשות כרצון איש ואיש דרשו חז"ל (מגילה י"ב). כרצון מרדכי והמן, וי"ל שזהו הבחירה שיש לכל אחד, להיות צדיק כמרדכי או רשע כהמן.

לעשות כרצון איש ואיש [א' ח']

אמר רבא, לעשות כרצון מרדכי והמן, מרדכי דכתיב איש יהודי, המן איש צר ואויב', ואינו מובן מנא להו ד'איש' היינו מר-דכי, ואילו 'איש' היינו המן, אולי נאמר איפכא, ואמרו לרמז, כי 'איש' היא אותיות 'אוש', והיאוש שייך לרשעי אומות העולם ע"כ אמרו שהמן נרמז בתיבה זו. כי כל רצונו ושאיפתו של המן מזרע עמלק להפיל יהודי לעצבות ויאוש. ואכן זה החילוק וההב-דל בין ישראל לעמים, כי 'זרש' אמרה, [אסתר ו' יג] אשר החי-

לות לנפול, לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו, זוהי 'שפת הגויים כזרש וסייעתה'... להתיימש לאלתה, כאשר לא הכל מתנהג כרו-חם, וזה גופא גורם למפלתם בשאלו תחתית, אבל יהודי יודע שבכל מצב עליו להתחזק, ואף אם מחמת איזו סיבה או אונס נפל אין זה אלא תקלה לשעה בלבד, והוא מתחזק מעתה לעלות בדרך המלך, זה גופא יגרום לו לעלות מעלה מעלה. ובפירוש איתא ב'באר מים חיים' [פר' נח] וז' ל. שע"י השפלות שהקב"ה משפיל עמו ישראל הוא זוכר אותם להעלותם למעלה למעלה, וכמאמר חז"ל כל זמן שישראל בירידה תחתונה הם עולין... וכמו שאמר דוד, כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטנו - באותה שעה דייקא קומה עזרתה לנו וכמאמר הכתוב 'שבע יפול צדיק וקם' - כלומר כל שבע הנפילות יחשבו לקימה. והוא כדמיון אדם הרוצה לזרוק דבר למעלה שמתחילה ישפיל עצמו למטה, ועי"ז תהא הזריקה ביותר כח, ותעלה יותר למעלה או יותר למרחוק. ובזה מפרש ה'באר מים חיים' את מאמר חז"ל המובא ברש"י על הפסוק אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפל - אמרה, אומה זו נמשלו לכוכבים ולעפר, כשהם יורדים יורדים עד לעפר וכשהם עולים עולים עד לרקיע ועד הכוכבים - כי דווקא מתוך נפילתן עד לעפר, משם יעלו עד לרקיע ולכוכבים.

והשתיה כדת אין אונס" (א, ח)

איתא בחז"ל אמר רבא חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. נשאל הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זי"ע: היכן מרומז בתוה"ק כי מצוה בפורים לשתות כדת? וענה: כתיב (בפ' בשלח שמות טו, כד-כה) "וילנו העם על משה לאמר מה נשתה, ויורהו ה' עץ" פירוש, העם התלונן מה נשתה - מתי נשתה - ויורהו ה' עץ - ויתלו אותו ואת בניו על העץ, זה פורים, אז נשתה.

(ר"ש מקאמינקא)

"והשתיה כדת אין אונס כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש" (א, ח)

דורשים חז"ל (מגילה יב). "והשתיה כדת" - כדת של תורה. דהיהודים במשתה אחשוורוש הקפידו לא לשתות מיינו בהיות יין נסך. ולכאורה צריכים להבין - מה לגבי מאכלות אסורות, וכי

ריתתא דאורייתא

משלוח מנות שנגב ביד השליח

שאלת ה'בני חיי':

שאלתי את מר דודי ז"ל בדין משלוח מנות איש לרעהו, אם שלח מנות ונגבבו אם הוא חייב באחריותן לחזור ולשלוח פעם אחרת לקיים המצוה. וכמו שכתב הרמב"ם (פ"י מהל' בכורים ה"ח) שהמפריש ראשית הגז ואבד חייב באחריותו עד שיתן לכהן. ופירש מרן הכסף משנה, דה"ט משום דכתיב נתניה,

שנאמר, ראשית גז צאנך תתן לו, דלא מיפטר עד שיתן לו. והשיב: והרי נאמר ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה, ואם הזיק אותם או מכרם אינו חייב לשלם, שמתנות כהונה נגזלות וכו'. אמנם יש לחלק, דהכא עיקר התקנה למשלוח מנות משום שמחה, וכיון שנגבבו ליכא שמחה וכו'.

(בני חיי סי' תרצד סק"ג)

שאלות מענינות בהלכה

משלוח מנות במאכלי הצבא

מי שכפאוהו לעבודת המלך כפי שמאיימים, ורוצה לקיים מצות משלוח מנות במאכלי הצבא, לתת לרעהו מנת קרב וכד'. האם מותר או שמא לא שהרי מפורסמים דברי הרמ"א באבן העזר ד' כ"ח שאוכל של אורח הרי הוא שלו והט"ז ובשורת מהרי"ט חולקים על זה, ומעתה אם נדון איש זכה כאורח לא יוכל לתת משלוח מנות מאוכל שאינו שלו ולא יצא ידי חובה. אכן יש לצדד בזה שדין החייל כפועל אצל המלך ומאכלו שם הוא שכר פעולה ומעתה זכה באוכל ויוכל לקיים בזה מצוות משלוח מנות.

ישיבה להבדיל

אמר לי בנו הגדול מו"ר הגר"ח פ' שינברגר זצוק"ל כי לדעתו צריך לבקש רשות מראש הישיבה, ומשום שסובר הוא כי אוכל של ישיבה שייך לראש הישיבה אם התרומות ניתנות לראש הישיבה, ואמר לי כי בדרך הכלל הנתניה היא בד"כ עבורו. ומ' שום כך ראוי לבקש רשות לזכות במאכלים ואז לקיים הם מצוות משלוח מנות. ודע כי מה שמשלמים ההורים לישיבה דמי שכר לימוד אין זה הופך אותם לבעלים, ומעשה בישיבה אחת שהלווה מישהו לחברו מעדן חלב בארוחת ערב על מנת שיחזיר לו הלה למחרת שניצל, וחששתי לדין נשך אוכל. אמר לי רבנו הגדול זצ"ל שלדעתו כיוון שהאוכל לא שייך לבחורים אין כאן הלוואה ואין כאן ריבית. (אולי גזל)

(מסביב לשלחן)

(לקח טוב)

"לעשות כרצון איש ואיש" (א, ח)

פירש הרה"צ רבי צבי הירש מייזליש זצ"ל הרב מוייטצען: לא לחנם אמרו על אחשורוש כי "מלך טיפש היה" (מגילה יב, א) כי מי שרוצה למלוך על כל העולם - הרי בהכרח שלא תמצא הנהגתו חן בעיני כולם... ואל לא להשקיע את כל ימיו "לרצות" את הציבור. ואילו אחשורוש ניסה "לעשות כרצון איש ואיש"... למצוא חן בעיני הכל! וכי לא טיפשות היא?

(רבי צבי הירש מייזליש זצ"ל)

השתיה כדת אין אונס... לעשות כרצון איש ואיש

(א' ח)

רבי יצחק אליהו לנדא מוילנא, מבאר על דרך משל, ששני מחותנים האחד היה נדיב לב, והשני היה קמצן, לימים נסע החתן בנו של הנדיב למחותן הקמצן. ויצוהו אביו לאמר השמר לך לבל תבקש מאת המחותר ליתן לך משאת מאומה, כי מפשט הנדיבות היא שהוא יבקש ממך לקבל ממנו מתנה, וכאשר ראה המחותר שהחתן אינו מבקש ממנו, והוא בהיותו קמצן לא נתן לו מאומה, נמצא שנעשה בזה רצון שני המחותרים יחד, שהחתן לא ביקש כרצון אביו הנדיב, והמחותן לא נתן כרצון מדתו הקמצנית. הנמשל, המן לא רצה לאונס אותם לשתות יין נסך בכדי שלא

בהם אין צורך להקפיד שיהיו "כדת של תורה"?

אלא מובא בספר הנחמד "ומתוק האור" הסבר חזק מאד! דהרי ידועים דברי חז"ל (שבת פח.) "ויתיצבו תחת ההר" - מלמד שכפה הקב"ה עליהם הר כגיגית ואמר להם: אם אתם מקבלים את התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. וממשיכה הגמרא שם: "מכאן מודעא רבה לאורייתא" ומפרש רש"י: שאם יזמינים לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם - יש להם תשובה, שקבלוה מאונס.

ומקשה בעל הפרשת דרכים: הלא דינא דמלכותא - דינא! כלומר, אם המלך מחוקק חק, כל בני המדינה חייבים לציית לו. והרי ה' הוא מלך העולם ואם ציונו לקבל את התורה מחויבים אנו להשמע לו, ואם כן איך יכולים ישראל פטור עצמם בטענה שקבלוה באונס? ומתריך: לפי שיטת רבנו תם, 'דינא דמלכותא' קיים בתנאי שהוא חל על כל אזרחי המדינה ללא יוצא מהכלל. ולפי זה יש לומר, שכיון שה' נתן את התורה רק לישראל ולא לכלל בריות תבל, ממילא לא חל הכלל של 'דינא דמלכותא', ועל כן טענת האונס בעינא עומדת. ברם, הסבר זה אינו תקף על כלל תרי"ג המצוות, שכן שבע מצוות מתוכן, ובראשן איסור עבודה זרה, אף בני נח נתחייבו בהן, ואם כן לגביהן אכן תופס הכלל של 'דינא דמלכותא דינא'. ולפי זה נמצא כי לגבי איסור יין נסך שיסודו הוא עבודה זרה - לא עומדת להם לישראל ה'מודעא רבה לאורייתא' ולא יכולים לפטור עצמם בטענת שקבלוה באונס! ולכן, בעוד שלגבי מאכלות אסורות היו ישראל יכולים לפטור עצמם מכח ה'מודעא רבה לאורייתא', הרי לענין שתיה היו חייבים להקפיד שתהא 'כדת של תורה' ולהמנע מייין נסך.

ודבר זה מדויק בלשון הפסוק באופן נפלא: "והשתיה כדת" - כדת של תורה, שלא טעמו מן היין. ומדוע? "ואין אונס" - לגבי איסור יין נסך אין את התירוץ של אונס. ומדוע? "כי כן יסד המלך על כל רב ביתו" - הקב"ה, מלכו של עולם, צוה איסור זה של עבודה זרה על כל בריות תבל, וממילא חל על כל ישראל הכלל של 'דינא דמלכותא דינא' ואין הם יכולים להשתמט מן האיסור בטענה שקבלוה באונס...

הפלא ופלא!...

(ומתוק האור - פנינים)

"לעשות כרצון איש ואיש" (א, ח)

הובא בפירוש "לקח טוב" על המגילה מאת רבינו מהרי"ט צהלון זלה"ה, ואלו דבריו: "נראה לי טעם הגון מדוע נפקד ממשטה הזה כלי זמר וניגון, לפי שכל מגמתו היתה לעשות כרצון איש ואיש, ואם כה יעשה שינגנו לפניהם, הנה המנגנים לא יוכלו לאכול או לשתות כלל - בהיותם מנגנים ומשוררים, ולא נאוה תהלה לשולחנם של מלכים שאלו יאכלו ואלו ירעבו, אלו יריעו ואלו ישתו וישכרו, כי חפץ שכולם יאכלו שמה, כקטן כגדול, ולא ניכר שוע לפני דל, כמו שאמר "למגדול ועד קטן".

"ואין להקשות שאם כן שמשים המשמשים הסעודה הרי נמנעים מלאכול? הא לא קשיא..."

שבעוד שהולכים ובאים יכולים לאכול ולשתות. וכן מדרך המוסר לתת לשמש פרוסה ממה שלפני המסובין והלוח ילך ואוכל, מה שאין כן במשוררים ומנגנים שאינם יכולים כלל לאכול ולשתות, ונראה גרעונם במה שיושבים רעבים גם צמאים

יהיה להם אמתלא על העבירה שהוכרחו לשתות מפני אונס מצות המלך, ומרדכי לא רצה שיאנסו אותם בכדי שלא ישתו, נמצא שנעשה בענין "אין אונס- כרצון איש ואיש"- היינו כרצון מרדכי וכרצון המן, כדאיתא במדרש [ילקוט אסתר רמז תתרמח]: "לעשות כרצון איש ואיש", אמר רבא לעשות כרצון מרדכי והמן, דכתיב 'איש יהודי' וכתיב 'איש צר ואויב'."

(משל ומליצה)

ביום השביעי כטוב לב המלך בין אמר למהומן בזתא חרבונא בגתא ואבגתא זתר וכרכס שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך אחשורוש (א' י')

איתא בגמ' מגילה (יב ע"ב) "ביום השביעי כטוב לב המלך בין", אטו עד השתא, לא טב לביה בחמרא (וכי עד היום השביעי לא היה טוב לבו בינו), אמר רבא יום השביעי שבת היה, שישאל אוכלין ושותין ומתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות, אבל עו-בדי כוכבים שאוכלין ושתיין אין מתחילין אלא בדברי תיפלות, וכן בסעודתו של אותו רשע, הללו אומרים צדיות נאות והללו אומרים פרסיות נאות, אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו אינו לא מדיי ולא פרסי אלא כשדיי, רצונכם לראותה, אמרו לו אין, ובלבד שתהא ערומה (שהבגדים מייפיים האדם, וכש"כ המ-לכה בבגדי מלכות), שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו, מלמד שהיתה ושתי הרשעה מביאה בנות ישראל ומפשיטתן ערומות, ועושה בהן מלאכה בשבת, והיינו דכתיב 'אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אש נגזר עליה', כשם שעשתה כך נגזר עליה", עכ"ל הגמ'.

והנה לכאורה הגמ' באה לשלול את ההבנה הפשוטה בפסוק, שאחשורוש קרא לושתו לבוא באופן הזה, מחמת שהיה שתוי יתר על המדה והיה שיכור שאינו שולט בדעתו, ואומרת הגמ' "אטו עד השתא לא טב לביה בחמרא", שאחשורוש שתה באותה מדה ששתה כל הימים שהיה "טוב לבו בין", כדרכו של משתה. וכוונת הפסוק "כטוב לב המלך בין"- "למלכות של עולם"- הקב"ה, ששמח בתורתן של עם ישראל שעוסקים בה בתוך סעו-

דתם, שאע"פ שיש להם מצוה לשתות יין, הם באים מתוך כך לדברי תורה ודברי תשבחות. וע"י זה נתרצה מסבב כל הסיבות להכין ולהקדים את "הרפואה למכה", סילוקה של ושתי וכניסת אסתר לבית המלכות, וגם להעניש את ושתי שמנעה את חידוש בניית ביהמ"ק, וכן על שהיתה מפשיטה בנות ישראל ועושה עמן מלאכה בשבת.

וכמובן שיש להוסיף לכך את מה שנאמר במדרש (אסתר"ר ג' י') "כל מקום שנאמר במגילה זו למלך אחשורוש, במלך אחשורוש הכתוב מדבר, וכל מקום שנאמר למלך סתם, משמש קדש וחול" (לפעמים המשמעות קודש), עכ"ל.

אלא שנראה שגם פשוטו של מקרא היה, שאחשורוש שתה יין במידה רבה, וכמו שרואים מדבריה של ושתי ששלחה להוכיח אותו, ואמרה: "אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי, וההוא נברא אשתתי בחמריה" (אבא- בלשאצר שתה יין כנגד אלף איש ולא השתכר, ואחשורוש היין איבד דעתו), וצריך לומר שכוונת הגמ' שהפסוק בא לומר, שמה שהתחדש וגרם לכל מה שהיה היה זה ש"מלכו של עולם" היה "כטוב לבו בין" של ישראל, בדברי התו-רה והתשבחות שמרוממים את שולחן סעודתם בשבת ובמוע-דים. וכמובן שושתי ראתה רק את הסיבה של השפעת היין על אחשורוש ולא את המלך העליון המסבב את כל הסיבות.

והדבר מתבאר באופן נפלא ביותר, ע"פ מה שכתבו הקדמונים (היע"ד בשם מנות הלוי ועוד) שבאותה שבת שהיה היום השביעי של המשתה, לא באו בני ישראל למשתה, מחמת חשש חילול שבת, מכיון שהמשתה היה בגינת המלך והיו שם זרעים ועשבים, וחששו שמא ישפכו מהמשקים על הצמחים, וגם שמא יעקרו מהצמחים, ולכן לא באו לאותו המשתה, וישבו בביתם בסעודת שבת, בה עסקו בתורה בתוך סעודתם, ובאותה שעה ראה הקב"ה בראיה את שולחנם של ישראל ושל אחשורוש ואת החילוק שבי-ניהם.

והנה נאמר (סנהדרין לה ע"א) "נכנס יין יצא סוד", שע"י היין מתגלה הפנימיות של האדם, וכמאמרם (עירובין ס' ע"ב) "בש-לשה דברים אדם ניכר בכיסו בכוסו ובכעסו", ובשתיית יין שהיא משפיעה על הדעת של האדם, מתגלים מסתורי לבו אותם דברים

שאלות מענינות בהלכה

שאלה: כדי לקרוא עשרת בני המן בנשימה אחת צריך לקרוא מהר, ולא יספיק להסתכל בפנים, מה יעשה, האם יקרא מתוך הכתב ובב' נשימות, או עדיף בנשימה אחת ובעל פה?
תשובה: קריאת עשרת בני המן צריכה להיות לכתחילה גם מתוך הכתב וגם בנשימה אחת (ושניהם מוזכרים בגמרא ובשו"ע) ואם לא יכול לעשות שניהם עדיף לבקש מאחר לקרוא (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

עצה טובה, אם קשה להעביר את העינים ולקרוא את השם הכתוב מצד ימין והמילה "ואת" הכתובה בצד שמאל, שיקפל את המגילה ויקרב את השמות שבצד ימין לתיבות "ואת" שבצד שמאל, ואז קל יותר לקרוא הכל בפנים ובנשימה אחת כיון שע"ז מונחים שניהם זה ליד זה. (הגר"א גניחובסקי זצ"ל)

שאלה: האם בעל יכול לשלוח מנות לאשתו?

תשובה: יסוד השאלה הוא אע"פ שבעל חייב ליתן לאשתו מזונות, מ"מ באופן שנותן יותר ממה שמחויב, דאין לומר שמה שקנתה אשה קנה בעלה, וה"ז כאילו נותן לעצמו שהרי איתא בגמרא (ב"ב נא:) בעל שנותן מתנה לאשתו קנתה, ואינו אוכל מזה כלום, וא"כ האם יכול בכה"ג לצאת ידי משלוח מנות?
תשובה: קי"ל אשתו כגופו ונחשב כאילו נותן לעצמו ולא יוצא זה ידי מצות משלוח מנות. (הגר"ח קניבסקי שליט"א)

שאלה: כתב המשנ"ב סי' תרצ"ב סק"א דנכון לכוון בשהחיינו גם על משלוח מנות וסעודת פורים ושאלתי מדוע לא הזכיר אף מתנות לאביונים?

תשובה: אמר רבינו שליט"א דאה"ג באמת צריך לכוון על מתנות לאביונים אבל המשנ"ב סובר שמתנות לאביונים זו מצות צדקה כללית של כל השנה.

שהוא מצניע אותם.

והיא שעמדה לזכות לעם ישראל בשעה זו, שהתברר ההבדל והחילוק שבין ישראל לעמים, שהגויים המהות והעצמיות שלהם היא התאוות והזנות, אבל עם ישראל הפנימיות שלו, הוא הרצון לעשות רצון הבורא ית"ש, וכמאמרם בגמ' (ברכות יז' ע"א) "רבן העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב שאר שבעיסה ושעבוד מלכות, יהיה רצון מלפניך שתצילנו מידם ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם".

ואיאת בכתבי האריז"ל (שעה"כ דרוש א' לפורים) "ולכן נקרא מגילה לשון גילוי", והמגילה מגלה על זמן ההסתר את הדברים הנסתרים, ועל השגחה הפרטית שהשגיח הבורא ית"ש עליהם אך בעת הגלות והחושך, וגם על ההבדל שבין ישראל לעמים, שהגויים מבקשים רק את טובתם והנאתם הפרטית, וכמה שיש להם כבוד והתנשאות הם מחפשים ומבקשים יותר מכן, וכדוֹ-גמת המן הרשע, שבעת ששאלו המלך "מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו", נאמר "ויאמר המן בלבו למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני", ולעומת זה על אסתר נאמר "לא ביקשה דבר כי אם את אשר יאמר הגי סריס המלך".

וכתב בספר בן יהודיע "יום השביעי שבת היה, שישראל אוכ־לין ושותין מתחילין בדברי תורה. פירוש, אל תתמה איך מתוך סעודה של אחשורוש שיש ממנה קטגוריא על ישראל, יצא לי־שראל תשועה גדולה והצלחה רבה וכו'. לכך אמר שישראל אוכ־לין ושותין מתחילין בדברי תורה, ולכן מצד זה יצא סגוריא על ישראל, וצמחה להם ישועה בהריגת ושתי בו ביום". שמתוך גנות העכו"ם ניכרה מעלת ישראל.

ויש בכך התבוננות מופלאה, שדוקא באותו הזמן שהוא העת שישראל חטאו בהשתתפות בסעודה של אחשורוש, דוקא מתוך כך התעוררה זכותם, וצמחה להם ההכנה לישועה בהריגת ושתי, שהכינה את הרפואה למכה, בכניסת אסתר לבית המלכות. ויש לכך קשר לדברי הגמ' (יבמות עח' ע"ב) שמפרשת את הפסוק (צפניה ב ג') 'אשר משפטו פעלו', "באשר משפטו- במקום שד־נים האדם שם מזכירים פועל צדקותיו", רש"י. וכן כאן כאשר התעוררה מדת הדין לתבוע עונש על שישראל השתתפו "ונהנו מסעודתו של אותו רשע", נזכרו זכויות ישראל בהנהגתם בסעודות שבת ויו"ט.

(משבצות זהב)

"גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות אשר למלך אחשורוש" (א' ט')

ידוע הפרוש הנפלא של הגר"א להסביר מדוע פעמים נכתבה ושתי בשם ושתי המלכה, ופעמים המלכה ושתי, ופרש הגר"א שאחשורוש לא היה מזרע המלוכה, ושתי אשתו היא היתה ה'כסוי המלכות' שלו, שהרי היא היתה הדור הרביעי לנבוכדנצר הרשע, ולכן כשקרא לה אחשורוש אמר להביא את ושתי המלכה דהינו היא סתם ושתי, בזכותי היא מלכה. אך כשהיא מאנה לבוא נאמר: "ותמאן המלכה ושתי", לומר לך שהיא מלכה בזכות עצמה ורק אחרי שושתי מלכה נקראה ושתי.

והנה בשעה שמבקש אחשורוש לדעת איך להגיב לסרובה המבזה של ושתי לבוא על פי הזמנתו, שואל אחשורוש "מה לעשות במלכה ושתי" וממוכן עונה: "אשר לא תבוא ושתי"

והכונה היא שהמלך תפס את עצמו, ופחד שיהרגו אתה ולכן שאל מה לעשות במלכה ושתי - רצה לרמז להם שלא יפסקו את דינה למות, אך המן שהיה לו חשבון ארוך איתה, חפץ במותה ולכן אמר אשר לא תבוא ושתי - היא סתם ושתי, ואם תהיה מלכה אחרת במקומה היא תהיה לא פחות טובה.

והנה כל זה מרמז בטעמי המקרא על המלים ושתי:

שכן הנה, בפעם הראשונה בה מזכרת ושתי המלכה - "גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים", מוטעמות המילים 'ושתי המלכה' - בטעם 'זקף קטן'... שכן אחשורוש אמנם טען בדיוק כך, שהוא זה שזקף את ושתי שהיתה קטנה ופשוטה עד לנישואיה עמו... לאחר מכן, מוזכרת ושתי בפסוק: "להביא את ושתי המלכה", כאשר כאן מטעמות המילים 'ושתי המלכה' בטעם: 'דרגה תביר'... והמשמעות פשוטה: צעד זה, נועד לשבר את דרגתה ואת מעמדה של המלכה ושתי, ולהביא למותה!

אולם המלכה אינה נענית בקלות... בפסוק נאמר: "ותמאן המלכה ושתי", והמילים הללו מוטעמות בטעם 'מונח רביעי' שכן ושתי היתה דור רביעי לנבוכדנצר המלך, וכרגע היא עומדת להסתלק מן המלוכה! דהינו מונח רביעי.

ואחשורוש? הוא מבקש מהשרים עצה "כדת מה לעשות במלכה ושתי", כאשר הפעם מוטעמות המילים בטעם 'טפחא אתנחתא', כביכול מבקש המלך משריו מעט אתנחתא... רגיעה ושיקול דעת, לפני שהם חורצים משפט בנושא אשר יש לו השלכות כל כך משמעותיות בשל מעמדה המיוחד של המלכה... אבל המן לא מותר... הוא אומר: "לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה", והטעמים הם: 'מונח אתנחתא'... כלומר: המן ממליץ להניח לאתנחתא, לשיקול הדעת ולרגיעה, אלא להעניש את המלכה תכף ומיד בלא חומר הדין! וההצעה שלו הנה: "אשר לא תבוא ושתי" - והטעם הוא: 'קדמא ואזלא רביעי', כביכול אומר הוא: תקדים ותלך מכאן זאת שהיא דור רביעי לנבוכדנצר... הרי לנו הפלא ופלא, כיצד מרומז בפסוקים כל המהלך כולו, מהחל ועד כלה, באזכוריה של המלכה ושתי - ובטעמיהם!

(הגר"א)

"כטוב לב המלך ביין" (א, י)

לא לחינם נאמר 'כטוב' לב המלך, בכ' הדמיון, ולא נאמר 'בטוב' לב המלך, שביאורו בעת טוטב לב המלך. לפי שאדם הריק משמחה אמיתית, כגון אחשורוש, היין רק מכניסו לדמיון של שמחה. ולכן כתוב כטוב לב המלך שהרי לא זכה לשמחה אמיתית. אבל המלא בתוכן רוחני אמיתי של תורה ומצוות, עד שלבו עולז בקרבו מהמעלות הרוחניות שהשיג, כאשר שותה יין המשמח לבב אנוש, לבו טוב ביין באמת, ושמחת אמת פורצת ממנו. כמבואר במדרש (אסתר רבה פרשה ג, יא) "אמר רבי יצחק עובדי כוכבים אין להם טובה דכתיב (קהלת ח, יג) 'טוב לא יהיה לרשע'. איתבון והכתיב [הקשו לו והכי כתוב] 'כטוב לב המלך ביין'? אמר להם: 'בטוב לב המלך' אין כתיב בכאן, אלא 'כטוב לב המלך' - טובה ואינה טובה. אבל טובתן של ישראל טובה שלימה. שנאמר (מלכים א ח, סו) 'וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה'". וזוהי אחת ההטעיות הגדולות שהיצר הרע מטעה את האדם, על ידי שמחליף לו את ההגדרות הנכונות של המידות הטובות והרעות, כאילו הוללות היא שמחה, וכובד ראש, הראוי להתבוננות בתכלית החיים, הנו עצבות. בעוד

ריתחא דאורייתא

מבית הגר"ח קנייבסקי

"ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש" (ב, טז)

לשון 'ותלקח' דהכא, מורה שגלוקחה בעל כרחא, שלא הלכה מדעתה ומרצונה כמפורש בקרא, וכדאיתא בחז"ל דאנוסה היתה.

והנה בקידושין (ב, ב) תניא: רבי שמעון אומר, מפני מה אמרה תורה 'כי יקח איש אשה' (דברים כב, יג) ולא כתבה 'כי תלקח אשה לאיש', וביארו תוס' ישנים (ד"ה מפני) דאי היה כתיב 'ותלקח' שפיר הוה ידעינן דבעינן לרצון האשה בקידושין, ד'תלקח' מורה על רצונה ודעתה, עיי"ש.

וצ"ע, דנסתר לכאורה מקרא הכא, ד'ותלקח' מורה על כפייה ואונס. עוד יל"ע כיון דאנוסה היתה, מה טעם ספרה למלך על רצון בגתן ותרש להורגו הרי אם היתה שותקת היה מת המלך אחשורוש, ושוב לא היתה אנוסה, ובמקום שיכול לעשות מעשה לבטל אונסו ולא עושה, שוב אינו נקרא אנוס, וק"ו אם עושה מעשה הגורם להמשך האונס.

תשובת הגר"ח קנייבסקי:

חששה שאם יהרגו את המלך יהרגו גם את אשתו כמנהגם כמ"ש בכתובות נ"א ב'.

(עיון הפרשה)

"ויאמר המלך לאסתר גם ביום השני במשתה היין מה שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך

ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש" (ז, א)

נוסח 'שאלה' ו'בקשה' כדאיתא הכא, מצינו נמי בבקשת דוד (תהלים כז, ד) 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבת בבית ה' כל ימי חיי וגו'.

וצריך ביאור, מה ההבדל בין לשון שאלה ובין לשון בקשה, ומה מוסיף זה על זה.

תשובת הגר"ח קנייבסקי שליט"א:

ע"י בתרגום דא' להקב"ה ואחד לאחשורוש.

(עיון הפרשה)

"ארורהמן אשר ביקש לאבדי ברוך מרדכי היהודי ארוים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים"

מקור לשון הפיוט בשו"ע (או"ח תרצ, טז) שהביא משמיה דירושלמי, צריך שיאמר 'ארור המן ברוך מרדכי'.

וצ"ב, מדוע בפסח לאחר סיפור יציאת מצרים לא נאמרה הלכה זו לומר 'ארור פרעה - ברוך משה'.

ועוד, דהכא איכא חיוב לומר 'ארור המן ברוך מרדכי', ומאידך 'חייב איניש לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי' (שו"ע שם תרצה, ב), ויש לבאר כיצד מתיישבים הנך שתי הלכות ההדד?

תשובת הגר"ח קנייבסקי שליט"א:

כי שם ניכר שהכל ע"י הקב"ה. אדרבה כל א' מסייע לחברתה.

(עיון הפרשה)

שבאמת אין כל סתירה בין כובד ראש לבין שמחת אמת. לפי שאין השמחה הפנימית ועילוז הלב חייבים לזעוק בראש כל חוצות באיסטירא בלגינא שקיש קיש קריא (בבא מציעא פה ע"ב), אלא לבו מתרונן בקרבו והוא מהלך בפנים מאירות מתוך כובד ראש התייחסות בעלת משקל לחיים. ועיין עוד להלן (פרק ט, יט) בביאור הכתוב: "שמחה ומשתה ויום טוב".

(נזר הקודש)

ביום השביעי כטוב לב המלך ביין (א' י')

כל מקום שנאמר במגילת אסתר המלך אחשורוש, באחשורוש הכתוב מדבר. ובכל מקום שנאמר מלך סתם. במלך מלכי המל-כים הכתוב מדבר. כטוב לב המלך ביין- כטוב ליבו של הקב"ה בינה של תורה. [ספרי דאגדתא פרשה א']
צ"ב מה השייכות בין יין לתורה שאמרו כאן חז"ל כטוב ליבו של הקב"ה בינה של תורה.

ונראה לבאר, שכוחו של היין הוא להשכיח את טרדותיו ודא-גותיו של האדם, וכמו שאמר החכם (משלי ל"א ו' ז') תנו שכר לאובד ויין למרי נפש. ישתה וישכח רישו ועמלו לא יזכר עוד, "היין גורם להשכיח מהאדם את כל צרותיו וחטאיו. כך התורה ע"י עסק התורה נשכחים כל צרותיו וחטאיו של האדם, כמו שנאמר (שם י, י"ב) "על כל פשעים תכסה אהבה". וברש"י שם, כשישראל מטיבים מעשיהם הקב"ה מכסה על פשעיהם, זהו סגולתה של התורה, כמו היין שהאדם נעשה שיכור ממנו וכאילו אין לו שום צרות כלל, כך ע"י עסק התורה נעשה האדם שיכור, מתנתק מכל הבלי העוה"ז הנקרא חושך, והתורה מכסה על כל פשעיו, כאילו לא חטא מעולם.

משל למדינה שנפלה למכת גניבות ולא היה ניתן לעצור את זה, עד שהחליט המלך, כי מעתה כל מי שנתפס בגניבתו, עונשו הוא שידו תיקצץ, ובכך פחתו הגניבות כמעט כליל, על עונש של השלכה לבית הכלא, יש המוכנים להסתכן, אבל על איבוד היד, כבר לא מוכנים להסתכן בכך. אחד השרים של המלך היה ידוע בגנינותיו העריבות, ותמיד היה מנגן לפני המלך על כינורו, והיה המלך מתענג מאוד על נגינתו, ואירע כי אף אותו השר נתפס בגניבה, וחרצו את דינו לקציצת ידו, אולם מכיון שהמלך רצה לה-משך ולהתענג על נגינתו העריבה, חנן אותו לזכות, אחר שראה זאת השר המנגן, שהמלך צריך אותו ויחון אותו לרחמים, חזר לסורו והמשיך בגניבותיו, וכאשר נתפס שנית והובא לפני המלך למשפט, אירע לו בדרכו את הגרוע מכל מבחינתו, אצבעותיו נק-טעו באופן שלא יוכל לשוב עוד ולנגן בכינורו. הפעם כבר לא חנן אותו המלך והורה לקצוץ את ידו, באומרו, עד עתה קיבלת חנינה על מעשיך, לא בזכותך, כי אם בזכות נגינתך העריבה עלי, אולם מעתה שכבר אינך מסוגל עוד לנגן עבורי, אין כל סיבה שישתנה גזר דינך משאר בני אדם.

כך הנמשל הוא, כל עוד נשמעת אצלינו מנגינת התורה, אף אם אין אנו מושלמים עוד וישנם חטאים שצריך לתקן, אבל הקב"ה מרחם עלינו כי אוהב הוא את מנגינת התורה, על כל פשעים תכסה אהבה, אבל אם לא ישמעו עוד מפיו צלילים של תורה שהקב"ה כל כך אוהב, כיצד נוכל לעמוד לפניו יתברך ולבקש על נפשנו? אין באמתחיתינו עוד את הסיבה שגרמה עד עתה לחני-נתנו, כי רק עסק התורה, היא המנגינה שהקב"ה מתענג עליה, וכ-

הגמרא, מדוע אחרי שקצף וכעס ודיבר על ענין זה גופא, עם כל זאת עדיין "חמתו בערה בו" - אמאי דלקה ביה כולי האי. תירצה הגמרא, ששלחה לו בר אוהריה - שומר הסוסים וכו'. אכן, עצם הבזיון והכעס על כך שסירבה לבוא אליו, על זה היה יכול לדבר, ועל ידי כך להפיג את כעסו. ואולם מה שביזתה אותו והזכירה לו שהיה ממונה על אורוות הסוסים, שאת זה לחשו לו הסריסים בחשאי, על כך לא היה יכול לחזור ולאמרו, כי היה מתבזה עוד יותר לעיני כל. וכיון שכן נשאר כעסו אצור בתוכו. וזהו שנאמר "וחמתו בערה בו".

(הגר"א ע"ד הפשט)

ישועת ישראל ע"י הגזירה להיות כל איש שורר בביתו

להיות כל איש שורר בביתו (א' כ"ב) מורי הפלא"ה פי' דזה היה שייך לנס, דבלי ספק היה מרדכי מסתיר את אסתר במקום מחבוא, והיה אומר להפקידים כשבאו לחפשה שאיננה בביתו ושיצאה לטייל כדרך הבתולות, ואם היו מתרעמים עליו למה הניחה לצאת בעת שהמלך ציוה לכל הבתולות להתקבץ אליו, היה מתנצל שאין בידו לעשות כלום כי איננה שומעת לו להיות סגור תמיד בביתו, ומוכרחים כל אנשי הבית לשמוע בקול האב, א"כ לא היה יכול להתנצל ולומר שאינה שומעת בקולו, כי גזירת המלך עליו להיות שורר בביתו, ולכן הצרכה להישאר בבית, ועי"ז נלקחה למלך, ונעשה הנס ע"י אותה הצדיקת.

(תורת משה)

"ויאמר ממוכן" (א' טז)

כתב החיד"א (בספרו "נחל אשכול") כתוב בספר "מנות הלוי": כל גדלותו של המן לא היתה רק שבעים יום, ומאז שגדלו עד שנתלה על העץ עברו שבעים ימים בלבד! וזה רמז כאן בשמו. "ממוכן" - מום כן גימטריא שבעים. כי מום עובר אחר שבעים יום.

עוד כתב בספר "מנות הלוי" בשם ספר "שערי בינה" מהר"ר אליעזר מגרמיזא זצ"ל, "כי כן צוה לו המלך", לא עמדה לו גדלותו של המן כי אם שבעים יום. "כן" - בגימטריא שבעים.

(החיד"א)

"לא על המלך לבדו עוותה ושתי המלכה כי על כל השרים" (א, טז)

הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע בספרו "יערות דבש" (ח"ב דרוש ב') נתן טעם בטענתו של המן, וכה לשונו: "הנה כל מחשבות המן היה לרוע כמבואר במדרש, ולזה התחכם באומרו (בסמוך פסוק טז) "לא על המלך לבדו עוותה ושתי המלכה כי על כל השרים וגו'" ויש להבין: הלא אין זה מדרך ארץ לומר שבשביל עיות המלך לבדו - אין כל כך מרידה, כמו העיוות לכל השרים! הלא כולם בטלים, וכל כבודם הוא שפלות נגד המלך! ומה אכפת

שהיא מתנגנת לה, צליליה נשמעים עד לפני כסא הכבוד ומנגנים על ישראל מכל צרה. זהו יינה של תורה, צלילי התורה הערבים כל כך, הם מבחינת יין המכסה על כל הדאגות, על כל החטאים, ומרוב אהבת תורה הקב"ה מרחם וחונן את האדם.

(אש תמיד)

ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים ויקצוף המלך מאוד וחמתו בערה בו [א] י"ב

ויש לתמוה על קצפו וחמתו של המלך אחשוורוש על כך שמיאנה ושתי המלכה לבוא אליו, והרי כל הסעודה היתה באופן שלא כופים אף אחד לשום דבר, הכל כרצון איש ואיש, כרצון מרדכי והמן, מי שרוצה אוכל כשר יקבל כשר. ומי שרוצה טרף יקבל טרף. והכל היה ללא כפייה כלל, וא"כ מדוע לא כיבד את רצונה של ושתי המלכה, שלא רצתה לבוא. הרי כל הסעודה היה כרצון איש ואיש, ומדוע דווקא אצלה דקדק והחמיר כל כך,

וי"ל עפ"י מה שיסדו בעלי המוסר. כי יש פעמים שהאדם הינו בעל חסד גדול, הוא יכול להקים מפעלי חסד גדולים ולהיטיב עם כל העולם כולו, אולם בתוך ביתו פנימה הכל נעלם. כאשר עושים את החסד לשם שמיים אזי קודם צריך לעשות את החסד בתוך הביית ולאחמ"כ לדקדק, בחסד עם העולם.

והמגיד ר' שלום שבדרון זצקו"ל היה מתאר את הדבר, ומספר על "בעל חסד" אחד שראה אשה ברחוב עם סלים כבדים ורץ כדי לעזור לה ולהקל מעליה את כובד הסלים שהיתה סוחבת, כשהוא התקרב וראה שזו אשתו, מיהר לתת לה גם את הסל שלו כדי שיהיה לו זמן ללכת ולעשות "חסד" עם מישהו אחר. ללמדך כי מי שהוא עושה חסד באמת לשם שמיים, דבר ראשון יעשה חסד עם בני ביתו,

ובזה מבואר למה קצף המלך אחשוורוש על ושתי המלכה, ומדוע החמיר איתה יותר מכל משתתפי סעודתו. שהרי הוא בוודאי לא עשה את החסד לשם שמיים אלא רק להראות את כבוד עושרו לעיני כל, ולכן מה שנוגע לאחרים היה מטיב איתם בכל טוב שבעולם ואינו כופה עליהם מאומה, אבל בתוך ביתו היה מושחת במידות, ולא היה יכול לסבול כלל אם מישהו המרה את פיו.

(עפ"י אש תמיד)

"ויקצוף המלך מאד וחמתו בערה בו" (א, יב)

אמאי דלקה ביה כולי האי. דשלחה ליה בר אהוריריה דאבא [שומר הסוסים] וכו' (מגילה יב:)

לכאורה שאלת הגמ' אינה מובנת "אמאי דלקה [בערה] ביה כולי האי". הרי אחשוורוש התבזה כאן לעיני כל, אחרי ששלח לה לבוא אליו, והיא מסרבת, היש לך בזיון גדול מזה, ובודאי ובודאי ש"חמתו בערה בו", עד שהוציאה להורג.

מה מקום איפוא יש לתמיהת הגמרא לפשר חמתו של אחשוורוש.

אלא שטבע האדם הוא שבעת שכועס, אם ידבר על סיבת הכעס גופא ילך כעסו ויפחת ושוב אין הכעס בוער בו. והקשתה

ליה למלך מה שעוותה לשרים? הלא יותר יש לה לקנוס בפגוע בכבוד המלך - אשה, וקים ליה בדרבה מיניה!".
"אבל הענין כן, לפי מה שכתוב בגמרא (ב"ב מג,א): בני עיר שנגנבו להם ספר תורה אין דנים בדייני אותו עיר, דהוי להו נוגעים, וכתב רמ"א דאם הכל נוגעים יכולין לדון הבני עיר, דמהיכן נקח דיינים, כי כולם נוגעים. והנה ודאי המלך מצי עביד דינא לנפשו, רק אין זה מנימוס המלך לדון המורד בו, דהוי ליה נוגע, רק ידונו שריו היושבים ראשונה במלכות. וזהו "כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין" - שהם ידונו דבר הנוגע לו. רק המן הבין שאם ידונו הם עתה, למחר יתחרט המלך וישפוך חמתו על הדיינים, ולכן אמר: אדוני המלך! ראוי אתה לדון! כי "לא על המלך לבד עושה ושתה המלכה כי על כל השרים", ואם כן כולם נוגעים, וחזר הדבר לדינו כנ"ל דיש למלך לבד לדון, ולכן "אם על המלך טוב" - ידון הוא בעצמו. "וייטב הדבר בעיני המלך וגו' ויעש המלך כדבר ממוכן". וזהו היה מחשבת המן".

"ולקח המלך רעיון זה, שמכאן והלאה מה שיהיה נוגע לכבודו וכבוד טוב המדינה - הכל נוגעים בדבר ויש למלך לבד לדון. וזהו שגרם סיבת מיתת המן, כי המן פגע בכבוד המלך והמלכה, כאומרו (להלן ז, ח) הגם לכבוש את המלכה עמי בבית" ואילו

היה כמקדם = היה נידון משרי המלך, והם היו אוהבים להמן, אבל עכשיו שהמן ביקש להרוג מרדכי אשר הציל נפש המלך, ודבר זה נוגע לכל שרי המלך, כי כולם חייבים בכבודו, והוא מטיב ונימוס המדינה לגמול טובה להמציל המלך מסכנת מות, וכל אחד מהמדינה יחשוב: מחר יתרחש לי כדבר זה להציל נפש המלך, אם כן דבר זה נוגע לכל שרי המלך, וכולם נוגעים, וחזר הדבר כנ"ל שהמלך בעצמו דנו, וצוה לתלותו, והרי עצתו עומדת לו לרעה, ובעצמו כרה לו בור ונלכד..."

(יערות דבש)

אשר לא תבוא ושתה לפני המלך אחשוורוש (אי יט')

יש להקשות מדוע לא נכתב במגילה במפורש מיתת ושתה, כמו שנכתב הריגת המן. תירץ רבי שלמה קלוגר מבראדי, עפי"מ שמ-צינו אצל לוט שאמר לו המלאך [בראשית יט', יז]: "ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחריו ואל תעמוד בכל הכיכר ההרה המלט פן תספה", וביארו חז"ל [מובא ברש"י שם] דהמלאך אמר ללוט דמאחר שאין אתה ניצל בזכות עצמך אלא רק בזכות אברהם אין אתה ראוי להביט עליהם. וא"כ גם כאן בזמן הריגת ושתה עדיין לא

ריתחא דאורייתא

שאלה: מי ששלח לחבירו בפורים משלוח מנות ספרים או חידושי תורה, האם יוצא בזה י"ח מש"לוח מנות או לאו.

תשובה: הנה ראיתי בשו"ת גאוני בתראי (הנדפס בסוף קונ-טרס ר' צבי חריף ז"ל ח"ב) סי' ד' בתשובת הגאון מוהר"י אב"ד אישפזיען, בעל מח"ס שו"ת אוהל יהושע, שנשאל בשאלה הנ"ל: והשיב כי משלוח מנות צריך לשלוח לחבירו מילי דשמי-חה, לשמח את חבירו בדבר גשמי (מאכל ומשקה), לא במילי דמצוה, אשר לאו ליהנות ניתנו, ואף דכתיב בהו שמחה פקודי ד' ישרים משמחי לב, הוא שמחה הרוחנית וכו' עכת"ד: והנה מה שתלה את זאת במצוות לאו ליהנות ניתנו, לכאורה יש לד-חות, לפמ"ש הט"ז יו"ד סי' רכ"א ס"ק מ"ג, דלימוד תורה לא דמי לשאר מצוות, דאמרי' בהו מצוות לל"ג, אבל התורה משמ-חת הלב ונמשך בזה הנאה לאדם, ולא אמרינן בזה מצוות לל"ג וכו' עכ"ד, הבאתיו לקמן בשו"ת סי' ע"ב, א"כ ג"כ י"ל דלא שייך בזה מצוות לאו ליהנות ניתנו, ויוצא בזה י"ח משל"מ, אך אפשר דזה אינו, כי נראה דלא כתב הט"ז כן רק באותו האדם עצמו שהוא לומד או מחדש איזה חידוש בתורה, אזי נמשך לו מזה הנאת הגוף, אבל מי שמחדש חד"ת ושולח אותם לחבירו, אין לחבירו בזה הנאת הגוף, ושפיר אמרי' בזה מצוות לאו להנות ניתנו, וכמ"ש הט"ז שם כן לעניין תק"ש וכו'.

אך מה שכתב שם הגאון הנ"ל, שגם בספרים אינו יוצא ידי חובת משלוח מנות מטעם הנ"ל, ע"ז יש לפקפק לפמ"ש הב"י והב"ח ביו"ד סי' רכ"א בשם שו"ת מיימון, שאם ראובן

אסר ספרו על שמעון, אסור שמעון ללמוד בו, מטעם שהרי אין החיוב על האדם להשאל ספרו לחבירו שלא לדעתו, כמו שאין חובה עליו ליתנו, שהרי מקלקל בכך, ומותר להשכירו, ונמצא מהנהו השכר שהיה צריך ליתן עכ"ד, ומובא בט"ז שם ס"ק מ', ובש"ך שם ס"ק נ"ה, וכן פסק המחבר שם סעי' י"א הבאתי כל הענין בשו"ת סי' מ"ג, הרי דלא שייך לומר בזה מל"ג, ונראה שזה תלוי במחלוקת הפוסקים שהבאתי בשו"ת סי' מ"ג, כי לפי מש"כ שם בשם באה"ט שכתב בשם הלק"ט, שאם שלח משל"מ מעות או כסות וכלים, אם יכול למכרם מיד לקנות לצורך סעודת פורים מהני, ויצא י"ח משל"מ, א"כ גם כן אם שלח לו ספרים אם יכול למכרם מיד לקנות לצורך סעודת פורים, ג"כ יצא חובת משל"מ בזה, ולפמ"ש בשם ת"ה ובשם הגאון מברעזאן שליט"א שא"י י"ח משל"מ במעות וכ-סות וכלים, א"כ גם בספרים אינו יוצא י"ח משל"מ (וידי חובת מתנות לאביונים אפשר שיוצא בספרים בדיעבד, לפמ"ש בשם הפרמ"ג שיוצא י"ח מתנל"א, אם נתן כתונת ובגדים וכו', ובפרט לפמ"ש בחידושי' אות ט"ו, שאם שלח לאביון חתיכת בשר טריפה, או שאר מאכל של איסור אכילה, באופן שהאביון יכול למכרו, יצא בזה י"ח מתנל"א כיון דהוי שוה כסף וכו', א"כ כ"ש אם שלח לו ספרים אפשר שיו"ח מתנות לאביונים), אמנם לפמ"ש הטור וש"ע יו"ד סי' ע"ר סעי' ב', שאסור למכור ספרים וכו', ורק כדי ללמוד תורה ולישא אשה מותר למכור ספרים, א"כ הרי אינו יכול למכור, ולא יצא ידי חובת משל"מ בספרים, אך מדברי המג"א סי' קנ"ג ס"ק כ"ג, משמע שיחיד מותר לו למכור ספרים שלו, וכן כתב הפתחי תשובה יו"ד סי' ע"ר ס"ק י' בשם ספר תפל"מ וכו', א"כ שפיר יכול למכור ויוצא י"ח משלוח מנות, וכו' לפמ"ש"ל בשם הלק"ט וצ"ע.

(ספר עיר מבצר בפתיחה אות יא)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

מתנות לאביונים

שאלה: האם בעל ואשה נחשבים לב' אביונים או לאביון א' לענין מתנות לאביונים. והאם אב ובנו הסמוך על שולחנו חשיבו לב' אביונים או לאביון א'.

תשובה: נחשבים לאביון אחד. [א"ה: עי' בשו"ת בנין עולם אור"ח סי' ל"ו דחשיבו לב' אביונים, והו"ד בכה"ח סי' תרצ"ד סק"י. ואולם הערה"ש שם ס"ב ובשו"ת התעוררות תשובה ח"ג סי' מ"ז כ' דחשיבו לאביון א'.]

שאלה: יהודי שיש לו סכום כסף שאפשר לקנות בו מגילה מהודרת לקריאתו בשעת קריאת המגילה בבית הכנסת, או לצרוך ריבוי מתנות לאביונים. מה עדיף לו לעשות בכספו, האם לרכוש מגילה מהודרת ביותר או לקנות מגילה כשרה ואת יתר הממון ליתן לעוד אביונים ביום הפורים.

תשובה: שיתן את כספו למתנות לאביונים.

שאלה: האם ישנה מעלה להסמיך מתנות לאביונים מיד לאחר קריאת התורה, כדי שברכת 'השהחינו' של קריאת המגילה תוצמד גם למצות המתנות לאביונים. ואם נאמר כך, אזי גם עדיף שלא יהיה הפסק בין המגילה למתנות לאביונים?

תשובה: נכון.

שאלה: האם ישנו חסרון ליתן לאביון מעות לאחר הצהרים, אחר זמן סעודת פורים, כיון דמסתמא כבר לא יוכל לרכוש בשעה זו צרכי הסעודה.

תשובה: אין בעיה בזה.

שאלה: האם מקיימים מתנות לאביונים כשהעני החזיר הצדקה לנותן?

תשובה: צריך לחלק בין המקרים, שאם העני קיבל כבר את המעות מיזו וזכה בהם, אזי אם החזיר לו יצא י"ח. אך אם מסרב הוא לקחת, לא יצא.

שאלה: האם יוצאים ידי חובה בנתינה להכנסת כלה עניה, באופן שרכוש בכסף בגדים ושאר עניניה.

תשובה: יוצאים ידי חובה, ובתנאי שיתנו לה כסף ולא בגדים או שאר דברים. [א"ה: עי' משנ"ב סי' תרצ"ד סק"ב, ובפרמ"ג נקיש דיוצא י"ח בבגדים דבדיעבד ועי' טו"א מגילה ז' ב' בקו"א].

שאלה: האם צריך להקדים בחלוקת כספי הצדקה בעל יסורים, שאין הממון קשור ליסורים.

תשובה: מסתבר שבעל יסורים היא סוג של קדימה בצדקה, הכל לפי הענין, ואם גבאי הקופת צדקה סבורים שהצדקה תסייע להקלת יסוריו, הרי צריך לרחם עליו ולהקדימו משו"ה.

(אגרת המלך)

היו ראויים ישראל לנס כל לא עשו תשובה ע"ז שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ומה שנהרגה ושתי זה לא היה בזכותם, ולכן גם לא זכו לראות בהריגתה, ומשום כך לא נכתב במגילה במפורש הריגתה של ושתי. אולם בזמן הריגת המן כבר עשו ישראל תשור-בה כהוגן, ובזכותן נעשית להם הישועה, לכך זכו לראות במפלתו של המן.

(מאמר אסתר)

וישלח ספרים אל כל מדינות המלך אל מדינה ומדינה כתבה ואל עם ועם כלשונו להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו (א' כב)

ואיתא בגמ' מגילה (יב ע"ב) "אמר רבא, אלמלא אגרות הרא-שוניות לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, אמרי מאי דשדיר לן להיות כל איש שורר בביתו, פשיטא אפילו קרחה בביתיה פרדשכא ליהו"י" (שאף הגרדן (מעבר עורות, מלא-כה בזויה) שורר בביתו. פרדשכא-פקיד ונגיד), שע"י האגרות הראשונות זלזלו באגרותיו (וכמו שפירש רש"י, "שהוחזר שוטה בעיני האומות") ולא שמו לב לאגרות השניות שהיתה בהן הג-זירה ד"להשמיד ולהרג ולאבד את כל היהודים", אחרת הם היו הורגין בהם לפני שבאו האגרות האחרונות של המלך, שביטלו את המשמעות של הקודמות, ונתנו ליהודים רשות וכח להרוג בשונאיהם "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם".

ובאופן אחר יש לומר ועי"ז יתברר ההצלה שהיתה בענין הזה עצמו של "להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו", וכמו ששמעתי מחותני הגה"צ משה שמעון הכהן וינטרוב זצ"ל לבאר את הנס ד"שורר בביתו", ע"פ דברי רבינו הגר"א שביאר את הנס הרמוז בפסוקים פרק ו' פס' י"ב "וישב מרדכי אל שער המלך והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש. ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו ויאמרו לו חכמים וזרש אשתו אם מזרע היהודים מרדכי אשר החילות לנפל לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו. עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהילו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר", וביאר הגר"א שהיה כאן דין ודברים בין החכמים וזרש אשתו לבין המן, שהם טענו לו שכיון שהמלך התחיל להראות חיבה למרדכי עד כדי שהמן הובילו בכל העיר, על כן צריך עתה בודאי להרוס את העץ שעשה המן לתלות את מרדכי אשר דיבר טוב על המלך.

והמן עמד בשלו וטען שזה רק מקרה שהמלך לא יכל לישון וכו', אבל מכיון שכבר פרע לו המלך את גמולו, אז דוקא עתה העת מוכשרת להנקם ממנו, ועי"ז טענו שאם זה רק מקרה א"כ ודאי שנתהפך מזלן של היהודים לטוב, שעשו תשובה ונתרצה להם הקב"ה, וא"כ ודאי שאין עתה העת מוכשרת לתלות את מרדכי וצריך תיכף ומיד להוריד את העץ, והיו שם דין ודברים בענין הזה ויתכן שהיו באים להסכמה להוריד את העץ, אבל הנס היה "שעודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהילו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר", שקודם לפני שיבוא הדבר להחלטה לקחו מהר את המן אל המשתה, ועי"ז נשאר העץ על מקומו.

וממילא בשעת המשתה כשהמלך קם בחמתו וראה את המן נופל על המטה ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, אז אמר חרבונא "גם הנה העץ אשר עשה המן" שהראה לו בא-

שומע ומבין את דבריהם, ועי"ז נגרמה התשועה לישראל.
(משבצות זהב)

להיות כל יש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו (פ"א כ"ב)

- יש להעיר איך יתוקן העוולה של ושתי שלא יקרה עוד פעם כזה ע"י תקנה זו של לדבר כלשון עמו, וראיתי לבאר דושתתי אמר דברים חריפים מאוד לאחשוורוש כמ"ש בגמרא [מגילה דף י"ב] ואיך מלאו לבם של המשרתים להגיד דברים כאלו להמלך, אלא הביאור הוא כי ושתי דיברה בלשון כשדית והם הי' פרסים ולא הבינו תוכן דבריה ורק חזרו והגידו להמלך הלשון של כשדית כמו שושתי אמרה מבלי שיבינו תוכן הדברים, אבל המלך והשרים שהבינו לשון כשדית שמעו ונתבזה המלך בזה, נמצא דאם היתה מדברת לשון בעלה הי' הסריסים מבינים מה שאמרה ולא הי' מוסרים לו הדברים בפרהסיא וכדי בזיון, וע"כ עשה תקנה זה לדבר כלשון עמו.

ומדבר כלשון עמו - ויש להעיר למה דוקא כתוב פרט זה, בש"למא שורר בביתו הוא כלל שהבעל הוא הבעה"ב בבית ואבל מה החידוש מיוחד בזה שכתב "מדבר כלשון עמו" יותר משאר דב-

מצע את העץ שהיה נראה מבית המלך, והמלך אמר תלוהו עליו ומדי תלו אותו, שזה היה עיקר הנס שהיה ברור ומוחלט פשע המן בעשותו העץ לתלות את מרדכי שהציל את המלך, והיתה האפשרות לתלות אותו במהרה קודם שתשכך חמת המלך וקודם שיבואו בניו וישתדלו בעבורו אלא מיד תלוהו עליו.

ועפי"ז ביאר חותני זצ"ל את הנס של "להיות כל איש שורר בביתו" שכיון שבאותה אסיפה דעת החכמים זורש היתה שצ"ריך להוציא את העץ, יתכן לולא דבר המלכות של כל איש שורר בביתו היו מלקים את העץ נגד דעת המן. אבל בשל התקנה הזאת השאירו את העץ על מקומו, והיה מוכן ומזומן לעת הצורך לתלות עליו את המן, ע"כ שמעת.

והנס שבגזרת "ומדבר כלשון עמו", יש לומר ע"פ האמור לקמן שהתחלת הנס היתה ע"י שמרדכי שמע את שני שומרי הסף בגת-נא ותרש" שהיו מספרים דבריהם לפניו בלשון טורסי, ואין יודעים שהיה מרדכי מכיר בשבעים לשון שהיה מיושבי לשכת הגזית" (רש"י), והנה קודם שנתחדש העניין של "ומדבר כלשון עמו", היה שם בודאי איסור גמור לדבר בלדון שאינה לשון המדינה, והיו בגתן ותרש מסתודדים ביניהם במקום שאין יכולים לשומעם, אבל ע"י שהותר האיסור ויכל כל אחד לדבר בלשון עמו, דיבור ביניהם בלשון טורסי לפני מרדכי, ולא עלתה על דעתם שהוא

ריתחא דאורייתא

מתנות לאביונים או משלוח מנות איזה קודם

(א) מי שאין לו די כסף רק או למתנות לאביונים או משלוח מנות איזה מהם יעשה, עי' בפרמ"ג סי' תרצ"ד משב"ז סק"א דמספק אם מתנות לאביונים הני ע"מ להחזיר אבל משלוח מנות לא. וע"כ לפי דבריו י"ל דמשלוח מנות קודם, דיכול לקיים מתנות לאביונים במתנה ע"מ להחזיר.

(ב) ועי' בשו"ת מור ואוהלות סוף סי' מ"א שכתוב דהכתוב הקדים משלוח מנות "כי יקיים משלוח מנו תקודם, ומביא מש"כ בפרמ"ג דעני המתפרנס מהצדקה אין חייב ליתן מתנות לאביונים אבל חייב במשלוח מנות. וזה שכתב הרמב"ם מוטב להרבות במתנות לאביונים מליתן הרבה משלוח מנות זה רק אחר שקיים המצוה כבר כתיקונה.

(ג) וראיתי בשו"ת קרן לדוד סי' קס"ד שמבאר למה הקדימו הכתוב, דמצות מתנות לאביונים אה"נ די ש בזה מצוה פרטיות לפורים לבד מחויב צדקה שיש בכל השנה, אבל גוף הדבר שייך בכל יום ולא דוקא בפורים, משא"כ מצות משלוח מנות הוא רק ביום פורים לחוד, וזה שמצינו מצוה של משלוח מנות שבת ויו"ט הוא רק "לאין נכון לו" דהיינו מי שאין לו אבל פורים הוא לכל אדם להרבות ריעות, ומשום זה הקדימו הכתוב דהוא מצוה מיוחד "רק ליום פורים", וע"כ מי שאין לו יקים משלוח מנות.

(ד) ולאידך אפשר לומר דמצות מתנות לאביונים חל קודם למצות משלוח מנות לפי הסברה דמשלוח מנות הוא לסעודת פורים ומתנות לאביונים הוא מיד, וכן הוא בשו"ע דין מתנות לאביונים הוא בסי' תרצ"ד ודין משלוח מנות הוא בסי' תרצ"ה עם הלכות סעודת פורים. ומי שאין לו סעודת פורים לפי מה

שהבאתי ממג"א וחת"ס הנ"ל דהוא דין בסעודת פורים ע"כ איש כזה אין חייב במשלוח מנות דהוא דין בסעודה.

(ה) ושמעתי מאמור"ר שליט"א פירוש נאה דבמגילה פ"ט פסוק י"ט כתב לעשות אותם ימי שמחה משתה ויו"ט ומשלוח מנות איש לרעהו ולא כתב מתנות לאביונים. ואחר כמה פסוקים בפסוק כ"ב כתב עה"פ לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, ולמה לא כתוב בפעם ראשונה גם מתנות לאביונים, ויש לומר דידוע דמרדכי ואסתר רצו שפורים יהיה לו דין יו"ט ממש שיהא אסור בעשיית מלאכה, ולא קיבלו עלייהו רק שיהא יום משתה ושמחה, א"כ שפיר מיושב דפעם ראשונה בפסוק י"ט כתבו יו"ט וע"כ לא כתב מתנות לאביונים דהוא יו"ט ומעות הוא מוקצה, אבל אח"כ דלא קיבלו ליו"ט לאסור בעשיית מלאכה שוב יכול לקיים מתנות לאביונים על כן כתוב ומתנה לאביונים. וגם לפ"ז מוכן למה בפסוק י"ט כתב שמחה משתה ובפסוק כ"ב כתב משתה ושמחה, דאם הוא יו"ט היום גופא הוא יום שמחה, ואח"כ כשלא קיבלו ליו"ט אז כתוב משתה ושמחה דע"י משתה נעשה שמחה ע"כ.

(ו) ולפ"ז שפיר י"ל דזה שמשלוח מנות קודם מתנות לאביונים בפסוק אין ראוי, דהסיבה הי' משום דהתקנה היתה קודם משום דהי' הו"א להיות אסור בעשיית מלאכה ע"כ אין שייך רק מצות משלוח מנות ואח"כ כשהי' תקנה שלא להיות יו"ט ממש הוסיפו מתנות לאביונים. אבל למעשה תקנות משלוח מנות היתה ראשון ומשום זה אפשר יש לו דין קדימה.

(אור הפורים)

בפועל בעבור שהקיש על דלתי רחמים ולא עמדו השערים בפניו ונפתחו לו.

ובס' עמק ברכה הביא ממרן הגרי"ז זצ"ל שאמר בשם אביו מרן הגר"ח הלוי זצ"ל, יש לעיין אם הנביא בשם השם ויאמר שהשם יעשה נס לישראל, או אם ימצא מי שיש לו ביטחון גמור שה' יעשה לו נס, יש להסתפק אם ראוי לומר שירה באופן זה קודם שיעשה הנס בפועל ולאת בזה ידי חובת שירה. וכתב להוכיח מן הכתוב בתהילים שדוד המלך משורר ואני בחסדך בטחתי יגל ליבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי, פירוש, אף שיש לי ביטחון מולט, ואני בחסדך בטחתי, עם כל זה רק יגל ליבי בישועתך. הלב יכול לשמוח בישועה. אבל מתי אשירה לה' - כי גמל עלי, רק לאחר הנס בפועל אז אשירה לה' יתברך, שזהו דין בשירה על הנס שאין אומרים שירה אלא לאחר הנס, ע"כ דבריו. [אש תמיד]

"ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת" (ב' ז')

איתא בגמרא (מגילה יג, א) תנא משום רבי מאיר, אל תקרי "לבית" אלא "לבית". כתב על כך מרן השפת אמת זי"ע בליקוטים למגילת אסתר: "ונראה דלכך לא פירש בהדיא לבית, שלא לאמר כי מחמת שהיתה יפת תואר לקחה, רק מחמת לגדל היתומה שאין לה אב ואם לקחה לבת, ולחביבות המצוה לקחה לאשה גם כן".

ובמגילת אסתר עם פירוש "חוט של חסד" מאת הגר"ר זלמן סורוצקין ז"ל כתב קצת בסגנון אחר: "שמעתי בשם גדול אחד, שאחרי שאימץ מרדכי אותה כיתומה להיות לו לבת, וגדלה בביתו, היה חשש של יחוד עמה בשעה שלא היה איש אחר מבני ביתו, ולכן הוכרח לקדשהכדי להתיר את היחוד... ונמצא שמטעם זה לא פירש הכתוב מתחילה שלקחה "לבית", כי אכן לקחה רק "לבית", אלא שבכדי לעשות מעשה זה שלם - הוצרך לקחתה "לבית". ודברי פי חכם חן!.

(שפת אמת - חוט של חסד)

"ובמות אבי ואמה לקחה מרדכי לו לבת" (ב' ז')

ובספר ישועה גדולה מהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל ביאר הטעם שהיתה צריכה להיות אסתר הגואל של פורים יתומה מאב ואם, כדי שלא תהיה לה אפשרות לפגום במצות כיבוד אב ואם, כדי להתגבר על המן בן בנו של עשו שהיה לו זכות כיבוד אב. וז"ל, ואמרו במדרש אמר הקב"ה לישראל אתם בכיתם ואמרתם "יתרו מים היינו ואין אב", חייכם אף הגואל שאני עתיד להעמיד לכם בגלות מדי לא היה לו אב ואם, וכמו שאיתא בגמרא עיברתה אמה מת אביה ילדתה אמה מתה אמה. ויש להבין למה דוקא היה הגואל באופן זה.

ונראה דהנה בכיבוד אב ואם אחז"ל אשרי מי שלא חמאן. והיינו כי כבר אמרו כי אי אפשר לקיים מצות כיבוד כראי, ולאי יגע אדם עד תכליתו בכל דיקדוקיה. אמנם אם אין לו אב ואם, והוא מצטער על זה שאין לו אב ואם כדי לקיים מצות כבוד, אם כן יש לו שכר, כאילו קיימו בתכלית הקיום ותכליתו של מצוה בלי חיסור כלל. ולכך אמרו אשרי מי שלא חמאן. והנה כל כחו של עמלק מזרע עשו היא זכות של כבוד אב ליצחק שמאוד נהג

רים כמו להתלבש כמו שרגילים אצלו ושאר התנהגות, ואפשר לומר דמדיוק כתוב כלשון "עמו" כי אפי' הם גרים במדינה שמ' דבר לשון אחד והבעל בעצמו מדבר לשון שני כלשון עמו ולא מה שמדברים במדינה שהם גרים גם כן מחויבת לדבר כמו לשון עמו אפי' אינו השפה של המדינה שגר בו.

"להיות כל איש שורר בביתו" (א, כב)

כתב הגאון המקובל רבי מאיר קאצנלבוין ז"ל מאייזנשטאט בספרו "משתה יין" על המגילה (פירודא תנ"ז) "שמעתי מפה קדוש מורי ורבי הגאון מוהר"ר גרשון נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מיין (=בעל עבודת הגרשוני) טעם למה כתב אחשוורוש: להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו, דבשלמא "להיות כל איש שורר בביתו" - יפה אמר על בזיון אשתו שבזתה אותו, אבל מה היה לו לכתוב "ומדבר כלשון עמו"? מה איכפת לו בזה? והנה דעתו בזה היה, שקשה עוד קושיה אחרת חזקה: וכי היו שלוחי המלך כל כך כסילים שהשיבו לפני המלך והשרים דברי זלזולים ובזיון שאמרה המלכה? וכי בשביל שהיא דיברה בפני הנשים - ישיבו הם לפני השרים? אם כן המה חייבים יותר מן המלכה!.

"אלא הענין כך הוא, שהיא דיברה לשון כשדים, והשלוחים היו פרסיים, ובלשון כשדים אמרה דבריה אל השלוחים לאמר: אמרו למלך כך וכך, אבל השלוחים לא היו מבינים את דבריה, אלא כל מה שאמרה המלכה להם, אמרו למלך: כך וכך אמרה המלכה! והיו שם שרי המלך בשולחן המלך שגם המה הבינו בלשון כשדים, וזה גרם בזיון למלך. שאם היתה מדברת המלכה הבזיון בלשון פרס, באופן שהיו מבינים השלוחים מה שאמרה, לא היו משיבים השלוחים את דבריה אל המלך לפני כל השרים והעממים, כי אין זה מדרך ארץ. לכן גזר ואמר שלא יעשו עוד כן, אלא שהאשה תדבר בלשון בעלה, ולא בלשונה. עד כאן דברי פי חכם חן".

(עבודת גרשוני)

פרק ב'

איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר

בן שמעי בן קיש איש ימיני [ב' ה']

ובגמרא [מגילה י"ב ע"ב] מבואר שכל השמות על שמו נקראו בו יאיר-בן שהאיר עיני ישראל בתפלתו, בו שמעי-בן ששמע אל תפלתו, בן קיש-שהקיש על שערי רחמים ופתחו לו, ולכאורה הסדר הפוך. והיה ראוי שקודם כל יהיה כתוב, בן קיש - שהקיש על שערי רחמים, לאחמ"כ בן שמעי-ששמע אל תפלתו, ורק אחר"כ בן יאיר- שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, כי הרי רק לאחר שהתפילות נתקבלו ופעלו את הישועה, אז אורו עיניהם של ישראל וליהודים היתה אורה ושמחה.

וי"ל שהסיבה שנכתב כסדר הזה משום שכבר בתחילת תפייתו לתו של מרדכי היה בטוח שתפלתו תיענה, לכן מיד נאמר בן יאיר שהאיר את עיניהם של ישראל בתפלתו, ואעפ"י שעדיין לא הגיעה הישועה, אבל לגודל בטחונו ואמנותו כבר היה בטוח בכך שתפלתו תתקבל ותישמע לפני ה' יתברך ויאיר עיניהם של ישראל, ולכך רק לאחמ"כ מוזכר שהשם שמע את תפילתו

כיון שכבר מתו, מ"מ כיבדו לאחר מיתתם. והרי נקטין דהוי דאורייתא, וכדמשמע פשוט הגמ' מכבדו בחייו ומכבדו במוותו. וכן נקט להלכה בתשובות דברי מלכיאל, ומכבדו במוותם הוא ע"י עבודת ד' וקיום המצות לעילוי נשמתם. ולכך אשרי שלא חמאן, משום דבחייו קשה מאוד שלא לפגום בכבודם, אבל במוותם קל הוא, ואז יקיים מצות כיבוד אביו ואמו בשלימות, ולכך אסתר ע"י שהיתה עובדת את השי"ת ומסרה נפשה לקיים המצוות ודאי היתה מכבדת הוריה לאחר מיתתם, וזה ביטל הכיבוד אב של עשו זקו של המן הרשע, ועי"ז גאלה את ישראל מצרתם. (גורל הפורים)

ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת. [ב' ז']

ויש לעיין, מדוע דוקא מגזירה זו של המן היו צריכים להיגאל ע"י גואל שאין לו אב ואם, ולא מצונו כן בשאר מקומות? ושמענו לתרץ בשם השפת אמת, שמכיון שהמן בא מזרעו של עשו ומכ- חו, ולעשו עומדת זכות מצות כיבוד אב שקיים - עד לעתיד לבוא, כמאמרם ז"ל (הובא באגרת תימן הנ"ל), על כן מי שיכול לגבור על זרעו של עשו, הוא רק מי שלא נכשל מעולם בפגיעה בכבוד אביו ואמו. ומכיון שלמעשה אין מי שלא נכשל בזה לרוב החומר של המצוה, וכמו שאמרו בתו"כ (קדושים פ"א, ד) הקיש מורא אב ואם למורא המקום, ועוד מאמרים נוראים שמצאנו בחז"ל על

בו כבוד כנודע. ואם כן מי שיבא לבטל זכותו וכחו צריך שיהיה לו גם כן מצוה זו של כיבוד בלי פקפוק. ומי הוא זה גבר שיש בידו מצוה זו בשלימות, ומי הוא שחף מפשע ולא יהיה פוגם בכבוד אביו בכל דהו. עד שבאתה הדסה - אסתר, שאין לה אב ואם כלל, והיא היתה תמיד מצטערת שלא היה סיפוק בידה לקיים מצות כיבוד, אם כן יחשב לה לצדקה כאלו קיימה אותן בתכלית השלימות. ואם כן יש בידה גם כן מצות כיבוד, לקום נגד זרעו של עשו. ולכך להכניע להמן בנו של עשו, שזכות כבוד בידו, הוצרך אסתר, שהיתה יתומה מאב ואם. וזהו שאמר הקב"ה, אתם אמרתם יתו- מים היינו ואין אב, רוצה לומר שתמה אבות, הגואל שאני מעמיד יהיה אסתר, שעל ידי שאין לה אב ואם תנצח להמן, עכ"ל. ולכאורה קשה דמנא לן דאסתר היתה מצטערת על זה שאין לה אב ואם כדי לקיים מצות כיבוד, וא"כ אף שלא פגמה במצות כיבוד אב ואם, איך שייך להיות עדיף ממי שלמעשה קיים המצוה. ונראה לענ"ד לבאר זאת ע"פ מה שאמר הרה"ק רי"ד מבעלזא זי"ע דעשו לא כיבד את אביו כראוי, שהרי הרמב"ם מנה את מצות כיבוד אב ואם למצוה אחת. ועשו שכיבוד אביו אבל גם צער את אמו, לא חשיב כלל שקיים מצוה מן התורה של כיבוד אב ואם. ולפ"ז נראה לומר דאסתר שלא פגמה כלל לא בכיבוד אב ולא בכיבוד אם, עדיף מעשו שקיים רק כיבוד אב, אבל ציער את אמו. ועוד נראה לומר דאסתר אף שלא כיבדה אביה ואמה בחייהם

ריתחא דאורייתא

שהחיינו בשעת הדלקת הנרות ועניית האמן הוי כהפסק, ואמר לי: דאולי יש לחלק בין ברכת הנהנין לברכת המצוות, וכל דברי הגרי"ז נאמרו רק בברכת הנהנין.

ושבו שקל את הדברים ובא למסקנה, ובהאי ליטנא היתה תשובתו הרמתה: שאענה אמן במחשבה. וע' בט"ז לאו"ח [סי' ס"ב ס"ק א'] ובמשנ"ב שם [סק"ח] וציין לי מרן בעל הקה"י זי"ע לעיין בספרו [ברכות סי' כ"ח] שדן בברית של שני תאומים שי- ברך רק פעם אחת שהחיינו, ואפילו במקום שיש הפסק ביניהם ואינו יכול לצאת אצל השני משום הראשון, ומשום שאין זה דבר הבא מזמן לזמן והשווה לנידון דידן.

[ועיין או"ח סי' תרסג שנחלקו המחבר והרמ"א ביו"ט שני של ר"ה אם אומרים שהחיינו על תקיעת שופר כשחל היום הראשון בחול או לאו, ועיין במשנ"ב שם [סק"ז] בטעם הדבר, ומה שהעיר בשעה"צ [ס"ק ה']].

א"ה. ע' בקונטרס 'אפריון שלמה' לרבינו זצ"ל בעניני חופה וקדושין, ושם דן רבינו אם מותר לכלה לענות אמן על ברכת האירוסין דהוי הספק בין ברכת בפה"ג לשתיה [לשיטות שב- רכת האירוסין מוטלת על החתן ולא על הכלה] והביא ששאל את מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל וענה שהכלה כן תענה אמן, אכן הגאון רבי שמואל אויערבאך שליט"א בהערותיו על הקו- נטרס שם כתב דלגבי קידוש בליל יו"ט גם אביו זצ"ל פסק שהאשה לא תענה אמן וצ"ע מאי שנא, ושם בקונטרס דן רבינו זצ"ל לפי"ד סהסטייפלער שגם בנדון זה הכלה תענה אמן במ- חשבה [ועי"ע בשש"כ פמ"ח הע' מב נ מש"כ בשם הגרש"ז זצ"ל בנדון כע"ז]

(רבי אלי' ברוך פינקל זצוק"ל)

זכורני שבשנת תשל"ב בפורים דפרזים, נכנסתי אל הקו- דש פנימה, לבית מרן גאון ישראל וקדושו מסטייפלא זיע"א. ושאלתיהו דכשאני חוזר לירושלים עיה"ק, ואני מתחייב שוב בקריאת המגילה ע"פ מאי דקיי"ל כהירושלמי (מגילה פ"ב ה"ג) שעקר דירתו נתחייב כאן וכאן [ע"י משנ"ב תרפ"ח סקי"ב] האם יש גם חיוב לברך ברכת שהחיינו או לא, וצדדי הספק האם פורים דפרזים ופורים דמוקפים הוא שני יו"ט לעצמם, או דהוי יו"ט אחד, שבפרזים נוהג ב"ד ובמוקפין בט"ו.

[ולכאורה יש להוכיח כצד הראשון מהירושלמי [שם] דבן עיר אינו מוציא בן כרך, דכל שאין מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם [עיין במשנ"ב שם סק"ח] דלכאורה מוכח מזה דהם שני יו"ט לעצמם, אולם אי"ז ראה שהרי התוס' ביב- מות [דף יד ע"א ד"ה כ'] הוכיחו מזה דה"ה שבני כפרים קוראים לעצמם, אף דבני כפרים הוא דין הקדמה בלבד ולא הוי דין יום נפרד לעצמם, ומוכח דכיון דאכתי לא מטי זמן קריאתם חשיבי כאינם מחויבים בדבר].

ומרן זצוק"ל מיאן להכריע בדבר, ורק שאלנו אם אני אקרא לבד את המגילה, וענית לי אני אצא ידי חובת הקריאה בצי- בור ע"י אחרים, ואמר לי דא"כ למאי נפק"מ בשאלתי, ואמר- תי דנפק"מ אם מותר לי לענות אמן אחר ברכת שהחיינו, אם איני מחויב בברכה זו, ושוב הוי הפסק בין ברכת המגילה לק- ריאתה, וכמו דמטו משמיה דמרן הגרי"ז שאשה לא תענה אמן על ברכת שהחיינו בקדוש ליל יו"ט, משום שהיא כבר בירכה

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: נוהגים בקריאת עשרת בני המן שכ"א אומר בעצמו [הובא במשנ"ב ס"ק נב], וכידוע הטעם משום שצ"ל בנשימה אחת, ועל נשימה לא שייך שומע כעונה [כן הובא בשם בעל הצפנת פענח בס' המועדים בהלכה (עמ' רא), ובשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' נז)]. וקשה למה לא תיקנו שהקהל יעצור את נשימתו עד שהבעל קורא יסיים את קריאת כל עשרת בני המן, דאת 'נשימהאחת' עושה הקהל, והש"ץ מוציאם בעשרת בני המן בשומע כעונה?

תשובה: אין מצטרף נשימתו להקורא

(דרך שיחה)

בגדר של 'כל הפושט יד'

שאלה: האם כל עני שרואים בפורים צריך ליתן לו מדין כל הפושט יד נותנים לו, או שזה לקולא שאת דין מתנות לאביונים הוא מקיים אצל כל הפושט יד [היינו שתי מתנות לשני עניים ולא יותר].

תשובה: לקולא לכאורה.

(קול מהיכל)

שאלה: מהו גדר עני שמותר ליתן לו מתנות לאביונים **תשובה:** מי שלא גומר את החודש.

(פסקי ההלכות)

נקראת 'בית' כמ"ש 'וכיפר בעדו ובעד ביתו' ואחז"ל 'ביתו' זו אשתו [יומא ב.]. ומדוע אכן האשה נקראת בית? הגמ' [כתובות נט:]: מבארת: תני ר' חייא אין אשה אלא לבנים, אין אשה אלא ליופי, אין אשה אלא לתכשיטי אשה. וזהו 'בית' בר"ת בנים, יופי, תכשיטין. והנה אצל אסתר נאמר במסכת מגילה [יג.] שהיתה יר-קרוקת, אלא שחוט של חסד היה משוך עליה, וא"כ נחסר ממנה היופי, ולכן לקחה מרדכי לו 'לבית' ולא 'לבית' שנחסר ממנה היו"ד.

(שער בת רבים)

"הנערות הראויות לתת לה מבית המלך" (ב, ט)

מלמד שהיתה מונה בהן שבעת ימי השבוע בכדי לדעת מתי הוא שבת (מגילה יג.) שאל הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע בספרו יערות דבש - אסתר, שנביאה היתה - לא ידעה איזהו יום השבת עד שהוצרכה לסימניהן של הנערות?

אלא- אסתר היתה מסתרת עמה ומולדתה לבל ידעו שהיא יהודיה. ואמרו חז"ל: בטלה מביאה לידי שעמום, אם כן, בודאי היתה אסתר גם עוסקת בכל ששת ימי המעשה במלאכה, כאשר חכמת לב. אם כן ישגוהו נערותיה כי בשבת אינה עושה במלאכה, וידעו מהו עמה. על כן הערימה אסתר בחכמתה וחלקה את הנערות כל אחת ליום אחר של השבוע, ממילא, הנערות ששרתוה בחול לא נמצאו עמה בשבת, והיו סבורות שהיא עוסקת תמיד

חומר מצוה זו, ועל כן אמרו בגמרא קידושין (לא, ב): אמר רבי יוחנן, אשרי מי שלא חמאן [שאי אפשר לקיים כבודם ככל הצורך והוא נענש עליהם - רש"י]. ועל כן מי שעמד כנגד המן היא דוקא אסתר - שאין לה אב ואם, וממילא לא נכשלה מעולם בביטול מצוה זו, ורק על ידה היו יכולים עם ישראל להתגבר על המן שבא מכח של עשו שכיבד את אביו, ע"כ. ושאלנו למרן הגרא"ל שטיינמן זצק"ל, דלכאורה אף שאסתר לא פגמה בכבוד אביה ואמה, מכל מקום הרי מעולם לא כיבדה אותם, וא"כ היאך היתה זכותה יכולה לעמוד כנגד זכותו של עשו שכיבד את אביו כראוי? ועוד, דאמר רבי יוחנן בקידושין (לא, ב) 'אשרי מי שלא חמאן', הרי שבמצוה זו יש ניסיון גדול מאד, ולא כל אדם זוכה לעמוד בו כראוי. וא"כ אסתר הרי כלל לא עמדה בניסיון זה, וכיצד יכולה זכותה לעמוד נגד עשו? ותירץ מרן זצק"ל: דבמצות כיבוד אב ואם יש את ה'קום עשה' - הכיבוד בפועל, ויש את ה'שב ואל תעשה' - לא לפגוע בכבודם חלילה. ואף שלא נוכל למצוא אדם שקיים את ה'קום עשה' בשלימות כראוי, מכל מקום מי שלא היו לו אביו ואם הרי סוף סוף לא פגם מעולם בכבודם, ובזה הוא שלם. [ואף דגם בענין זה לא עמד כלל בניסיון, מכל מקום אין עליו קטרוג בענין זה מכחו של עשו]. ומרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א ענה לנו, שגם אסתר כיבדה את אביה ואת אמה, כמו שאמרו חז"ל (קידושין לא, ב) מכבדו בחייו מכבדו במותו, וזהו הכיבוד השלם שאין בו כל צד פגם וזלזול שעלול להיות גם אצל מי שנזהר בכל כחו בכבוד הוריו. ובפעם אחרת אמר לנו מרן זצק"ל, שעשו אמר על יצחק אבינו (בראשית כז, מא): "קר-בו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי", וכנגד כיבוד אב ואם כזה, יכולה לעמוד זכותה של מי שלא היו לה מעולם אב ואם. שוב הראני בני היקר הרה"ג ר' משה שליט"א ביערות דבש (ח"ב דרוש ב) שעמד בענין זה, ותירץ וז"ל: והנה כיבוד אב ואם אמרו חז"ל אשרי מי שלא חמאן, והיינו כי כבר אמרו כי א"א לקיים מצות כיבוד כראוי, ולא יגיע אדם עת תכליתה בכל דקדוקיה, אמנם אם אין לו אב ואם והוא מצטער על זה שאין לו אב ואם כדי לקיים מצות כיבוד אב, א"כ יש לו שכר מה' כאילו קיימה בתכלית הקיום ותכליתו של המצוה בלי חיסור כלל, לכך אמרו אשרי מי שלא חמאן. והנה כחו של עמלק מזרעו של עשו הוא זכות כיבוד אב ליצחק שמאד נהג בו כבוד כנודע (ב"ר פס"ה, יב), וא"כ מי שיבוא לבטל זכותו וכחו צריך שתהיה לו ג"כ מצוה זו של כיבוד בלי פקפוק, ומי הוא זה שיש בידו מצוה זו בשלימות? ומי הוא שחף מפשע ולא יהיה פוגם בכבוד אביו בכל דהוא? עד שבאתה הדסה אסתר שאין לה אב ואם כלל, והיא היתה תמיד מצטערת שלא סיפק בידה לקיים מצות כיבוד, א"כ יחשב לה לצדקה כאילו קיימה אותה בתכלית השלימות, וא"כ יש בידה ג"כ מצות כיבוד לקום נגד זרעו של עשו, ולכך להכניע להמן בנו של עשו שזכות כיבוד בידו, הוצרכו לאסתר שהיתה יתומה מאב ואם, ע"כ דבריו הנפלאים.

(ס' הללי נפשי על מגילת אסתר)

"לקחה מרדכי לו לבת" (ב ז)

דרשו חז"ל שנשאה מרדכי לאשה, ואל תקרי לבת אלא 'לבית' [מגילה יג.] וקשה מדוע איפוא לא נכתב במפורש 'לבית'? מבאר השער בת רבים בשם בחירת אברהם, אשתו של האדם

במלאכה, ואילו הנערה הנמצאת עמה בשבת, סברה שאף פעם אינה עוסקת במלאכה...

(רבי יהונתן אייבשיץ)

"לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה" (ב, י)

פירוש מעניין במיוחד הובא בספר "בנין אריאל" מאת הג"ר שאול מאמשטרדם ז"ל נכדו של החכם צבי, וזה לשונו: "כבר הגדתי טעמאסתר שלא הגידה את עמה ומולדתה, כירא מרדכי פן יגזור המלך על אסתר במשתה היין שישעה לבוא בכתר מלכות - כמו שעשה לושת".

והנה ידוע מדברי חז"ל (מגילה יב, ב) שהמעשה בושת נתגלגל על ידי ש"בסעודתו של אותו רשע, הללו אומרים מדיות נאות, והללו אומרים פרסיות נאות, אמר להם אחשוורוש: כלי שאני משתמש בו אינו לא מדיי ולא פרסי אלא כשדיי, רצונכם לראותה? אמרו לו: אין, ובלבד שהיא ערומה".

והיינו שרצה להראות שאין דוגמת ושתי בכל האומות. ולפי זה, באסתר לא יעשה כן, לפי שלכל אחד היתה נדמית לו כאומתו (שם יג, א), וכל אחד היה חושב "זו משלנו", אם כן לא יועיל בהראותו אותה לעיני העמים לומר "שאינ דוגמתה בכל האומות", כי כל אחד יאמר: זו היא מאומה שלי. אכן אם היתה מגדת את עמה - לא היה אפשר לומר: זו משלנו, והיה מקום לחוש פן ייטב לבו ביין ויגזור גם עליה לבוא אל המלך אשר לא כדת, לכן "לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי ציוה עליה אשר לא תגיד", וזו היא חכמה ודעת שהיתה בו, עד כאן דברי המחוכמים. (בנין אריאל)

בקשה אחת הכוללת הכל

כל אשר תאמר ינתן לה וגו', לא ביקשה דבר כי אם את אשר יאמר הגי וגו'. (ב' י"ג)

משל למה הדבר דומה למספר נשים שמצאו חן בעיני המלך והוצע להם לבקש כל אשר ירצו וינתן להם, אחד ביקש כסף רב,

אחד ביקש התמנות הממשלה, ואחד ביקש להיות אזרח הארץ, אך החכם מכולם הבין כי כל הדברים האלו הם טובות זמניות, ומוטב לבקש דבר נצחי הכולל הכל, לכן ביקש שבכל עת שירצה דבר ינתן לו, וזה כבר כולל הכל ולתמיד, ובזה עוד נתפרסם שמו לחכם הרזים, כן היה באחשוורוש שבהגיע תור כל נערה ונערה, ניתן לה לבקש כל אשר תרצה, "כל אשר תאמר ינתן לה", וכל א' מהם ביקשו כסף וזהב או תכשיטים יקרים וכדומה, אך אסתר התחכמה וביקשה רק שתמיד כל אשר יאמר הגי בשבילה (שי- דעה שהגי דורש טובתה תמיד), ינתן לה, ובזה עצמה נשאת חן בעיני כולם כי הכירו חכמתה והשכלה. וזהו עצה נפלאה לנו בעת קריאת המגילה שגם אנו נבקש כזאת בעת רצון זה, שהקב"ה יתן לנו תמיד את כל מה שיחסר ויצטרך לנו, ונזכה בזה לישועה נצ- חית בכל. (שושנת יעקב)

"ויהי המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות וישם כתר מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי" (ב', יז).

ראיתי לבאר מדוע נעשה הנס דווקא על ידי אסתר המלכה, דהנה מה שהיה כוח ביד המן להוציא גזירה מרה כזו להשמיד לה- רוג ולאבד את כל היהודים, זהו כיון שהוא היה מזרע עמלק שהיה מצאצאי עשו הרשע, ולעשו היה זכות מצוות כיבוד אב שכיבד את יעקב אביו, ובכוח זה היה יכול המן לגזור גזירות קשות על ישראל. וכדי להתגבר על רשע זה היו צריכים צדיק כזה שלא פגם מימיו במצוות כיבוד ב, והנה אמרו בגמ' [קידושין דף לא ע"ב] "אמר בי יוחנן, אשרי מי שלא חמאן", [פי' אשרי מי שלא ראה את הוריו, כיון שאי אפשר לאדם להיזהר בכבודם בשלימות הרצויה]. דבר זה מצינו אצל אסתר המלכה כמו שאמרו [מגילה ד יג ע"א] "כי אין לה אב ואם - ובמות אביה ואמה, למה לי, אמר רב אחא, עיברתה - מת אביה, ילדתה - מתה אמה". הרי שאסתר המלכה לא זכתה לראות מימיה את הוריה, וממילא לא פגמה מעולם במ- צוות כיבוד אב ואם, ולפיכך רק היא היתה יכולה להתגבר על המן והמציא לישראל ישועה ורווחה ופורקן כהיום הזה.

בעומק הפרשה

ריתחא דאורייתא

"המקריב אותו לא יחשב לו פיגול יהיה" (י, ט"ז)

בגמ' זבחים (כ"ט:): איתא א"ר ינאי מנין למחשב בקדשים שהוא לוקה ת"ל לא יחשב, וברש"י (זבחים ב'). דהמחשב מחשבת שלא לשמה עובר באיסור לא יחשב.

וצ"ע דבמתני' (זבחים ב'). איתא כל הזבחים שנובחו שלא לשמן כשרים וכו', והא קי"ל כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, (ועי' בתורעק"א פ"ב דזבחים דדין זה נאמר גם בקדשים), וא"כ למה כשר הקרבן הא עובר בלאו דלא יחשב, וכיון דאמר רחמנא לא תעביד צריך להיות הדין דלא מהני? (אבי עזרי תליאה ביאת מקדש פ"ב)

תשובה: בלאו דלא יחשב אין האיסור לעבוד בשעה שחושב, אלא לא לשוב בשעת עבודה, והאיסור אינו על

העבודה במחשבה אלא על המחשבה בשעת עבודה, ואין כאן לא תעביד על השחיטה. ולא שייך לפסול השחיטה כיון שעשה בשעת העבודה מחשבה האסורה, ואם האיסור היה לא לעבוד במחשבה, הרי עבר על מימרא דרחמנא של לא תעביד, ר"ל לא לשחוט, אבל אין השחיטה עבירה אלא המחשבה, ולא שייך לפסול הקרבן.

[ויש להביא ראיה דהאיסור הוא המחשבה, דבגמ' זבחים (כ"ט:): אמרי' דכל דין המלקות הוי רק למ"ד דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו. מבוואר דמקרי לאו בלא מעשה, ואם האיסור היה לעבוד במחשבה, הרי לאו שיש בו מעשה].

ועי' מש"כ בזה להלן שאלה פ"ה.

(פירושים משולחן גבוה)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

בדין אכילה קודם קיום המצוות מתנתו לא- ביונים ומשלוח מנות

שאלה: האם מותר לאכול סעודה קודם שמקיים מצוות מתנות לאביונים ומשלוח מנות.
תשובה: יש מחמירים [אמר לי מרן שליט"א: דכל זה הוא רק בסעודה קבועה, אבל בסעודה שאינה קבועה דהיינו פת כביצה, בודאי שמותר לאכול. והוסיף: אני נוהג ליתן מתנות לאביונים ולשלוח משלוח מנות תיכף ומיד בבוקר אחרי התפילה וקריאת המגילה, משום ב' טעמים: א. בגלל שאיני רוצה לסעוד את הסעודה של שחרית בפורים לפני קיום מצות היום. ב. משום דברכת שהחיינו שמברכים לפני קריאת המגילה הרי קאי על כל מוות היום ואיני רוצה לעשות הפסק מדאי גדול בין ברכת שה-חיינו לקיום המצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים.

בגדר 'אביון' ביש לו הוצאות מיוחדת

שאלה: מה הדין הלכה למעשה, מי שיש לו מזונות ומ-לבושים בשבילו ובשביל בני ביתו לצורך שנה זו, אולם יש לו הוצאות אחרות [כגון נשואי ילדיו או הוצאות רפואיות וכדו'] האם חשיב בגדר 'אביון' ומותר ליטול 'מתנות לא-ביונים' או לא.

תשובה: תשאלו למו"ח שליט"א (זצ"ל) והוא יכריע בדבר.

ושאלנו דין זה מקמיה כבוד מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל ואמר להלכה למעשה:

אפילו מי שהוא מסודר בפרנסתו ויש לו כדי מחייתו למזונות ולמלבושים עבורו ועבור בני ביתו, אבל יש לו במשך השנה הבאה חובות הכרחיים כגון הכנסת כלה, או הוצאות רפואיות, או שכירות דירה, וכמו כן מי שהוא בעל חוב לצורך הוצאות חייו ואינו יכול להסתדר עם החובות וחייב תמיד לגלגל מזה לזה, כל אלו הרי הם בגדר 'אביונים' דפורים ומקיימים בהם 'מצוות מתנות לאביונים' דפורים, וכמו כן מה שנהגו בזמנינו לגבות ולאסוף צדקה עבור אלמנות ומשפחותיהם וחתנים וכלות יתומים ויתומות עבור הכנסתם לחופה ולפרנסה ומלבוש כל אלו חשיבי 'אביונים' ומקיימא בהם מצוות מתנות לאביונים דפורים. אמנם אם לאלמנות ויתומים הוקם ונוסד 'קרן' ויש להם מספיק עבור כל הוצאותיהם למשך השנה הזאת, וגובים עבורם רק בכדי שיהיה לו גם למשך השנים הבאות או כדי להכניסם לחופה בהגיע פרקם, הרי הם אינם בכלל 'אביונים' דפורים, מאחר שעבור כל הוצאותיהם לשנה זו יש להם, שוב לא חשיבי אביונים לקיים מבהם מצוות מתנות לאביונים דפורים. [התשובה נמסרה ע"י הרה"ג ר' דוד מורגנשטרן שליט"א].

(מה יפו פעמיין)

ובעניין זה כתב דבר נפלא במשך חכמה [פרשת תצווה, שמות כח, ט] לבאר מה שמצינו בגמ' [קידושין לא ע"א]: "שאלו את ר' אליעזר, עד היכן כיבוד אב ואם. אמר להם, צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתניה שמו. בקשו ממנו חכמים אבינם לאפוד בששים ריבוא שכר, ורב כהנא מתני, בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם, יודע אני בכם, שאם אני מבש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהספדתי בשביל כבוד אבא", ע"כ. והנה בירושלמי [מסכת פאה פרק א, ה"א] מפורש שמעה זה היה כאשר אבדה מהחושן אבן ישפה של בנימין.

וכתב שם המשך חכמה, דהנה כל השבטים לא היו שלמים במצוות כיבוד אב שהרי ציערו את יעקב אביהם כמה שמכרו את יוסף, וכן יוסף בעצמו ציער את אביו במה שלא שלח לו להודיעו כי הוא חי, רק בנימין הקטן הוא כיבד את אביו והיה מושלם במצוות כיבוד אב, ולכן דווקא אצל אבן ישפה של בנימין למדו חכמים עד היכן גדול כיבוד אב, ודו"ק, עכ"ד ודפח"ח.

(עמק פורים)

"ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש וכו"

(ב, כא)

בתחילה נאמר במגילה 'בגתן ותרש' ולבסוף כשהזכירו סופרי המלך את שמותם לפניו קראו להם 'בגתא ותרש' ממה נובע השינוי?

מובא בחז"ל שסופר המלך היה שמשי שהיה מבני המן, והוא בעורמתו החליט לכתוב את שבחו של מרדכי בצורה כזו שלא די שלא יקבל שכר אלא עוד יענש על מעשהו. כתב שמשי שמרדכי גילה והסיר את "בגתן או תרש" שרצו להרוג את המלך. בזה רצה שמשי שמרדכי יענש על כך שבגללו נהרגו גם בגתן וגם תרש אע"פ שאחד מהם היה חף מכל פשע.

אחז"ל (מגילה טז). שהיה 'שמשי מוחק וגבריאל כותב', ופירשו הדבר שגבריאל בא והרחיק את הא' מן הו' ובמקום "או" נכתב 'בגתא ותרש' וממילא מגיע למרדכי שכר.

(ליקוטי אברהם)

"וידוע הדבר למרדכי" (ב, כב)

כיצד העזו לשוחח ביניהם כאשר יושב שם מרדכי ושומע את דבריהם? בגמרא (מגילה יג, ע"ב) מבואר כי "בגתן ותרש שני טרסיים הוו [עם קטן ומבודד ששפתם לא היתה ידועה בעולם], והיו מספרין בלשון טורסי ואומרים: 'מיום שבאת זו [אסתר לארמון המלוכה] לא ראינו שינה בעינינו, בא ונטיל ארס בספל כדי שימות'. והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה, והיה יודע בשבעים לשון". ראו הם ישיש יהודי ובזו לו בלבם: "מה כבר יכול להבין יהודי זקן"? ולא ידעו כי מלומד הוא מהם פי כמה וכמה עד אין קץ.

וכמוהם אז, כך גם בזמננו אנו, ישנם הרואים יהודי בעל חזות תורנית ובזים לו בלבם: מה הוא מבין בענייני היום יום? ואינם יודעים כי 'הפוך בה והפוך בה דכולא בה' (אבות ה, כב). הלומיד

תורה נעשה חכם ונבון בכל שטחי החיים וחרף בכל מילי דעלמא, כנודע לכל מכריו.

(נזר הקודש)

פרק ג'

אחר הדברים האלה גידל המלך אחשוורוש את המן

(ג' א')

רבי יצחק אליהו לנדא מוילנא, פירש בדרך משל לאחד שהיה לו אשה רעה ויעץ לו חבריו לגרשה, ויגרשנה, ויאמר לו האיש תנה לי תודה כי יעצתיך לטובה, ויען לו מי יודע אם האשה השניה אשר אקח תחתיה תהיה טובה ממנה, ואולי תהיה עוד יותר רעה מהראשונה, לימים נשא אשה חדשה טובה מהראשונה, ויבוא אל חבריו לומר לו תודה על עצתו לגרש את הראשונה.

הנמשל, דממוכן נתן עצה לאחשוורוש להעביר את ושת, אשה רעה הממאנת לקיים דברו, והמלך שמע לדבריו ובכל זאת לא החזיר לו טובה עדיין, דאולי האשה השניה שיקח תחתיה תהיה יותר רעה מושת, אך לאחר שלקח את אסתר ונשא חן בעיניו, אז גידל המלך את המן הוא ממוכן אשר יעצו להעביר את ושת ולתת מלכותה לרעותה הטובה ממנה.

(משל ומליצה)

"המן" (ג' א')

הגמרא שואלת (חולין קלט, ב): "המן מן התורה מנין?" ותשובתה היא, שנאמר (בראשית ג, יא): "המן העץ". מדוע כה חשוב לדעת היכן מוזכר המן בתורה? הסבר לכך מביא הרב רוטר ב"שערי אהרון" בשם ה"חזון איש": בפרשת משפטים נאמר (שמות כג, יג): "ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך", ומבארת הגמרא (סנהדרין סג, ב): "שלא יאמר אדם לחברו, שמור לי בצד עבודה זרה פלונית" -

אסור להזכיר שם עבודה זרה כלל, חוץ מעבודה זרה שהוזכרה בתורה, כגון אותה שאומר משה רבינו (דברים ג, כט): "ונשב בגיא מול בית פעור".

הגמרא (שם) מספרת, כי פעם שאלו את אחד האמוראים היכן ישן בלילה, והוא ענה: "בקלנבו" - עיר הנקראת על שם עבודה זרה הנמצאת בה. מיד שאלוהו כיצד הוא מזכיר את שם העיר, והלא נאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו?" ענה האמורא, כי עבודה זרה זו נזכרת בכתוב, שנאמר (ישעיה מו, א): "כרע בל קרס נבו".

על פי זה יש לומר בדרך צחות, כי לגמרא היה קשה, הלא המן עשה עצמו עבודה זרה - ומסיבה זו מרדכי לא כרע לפניו ולא השתחוה לו - אם כן, היאך מותר להזכיר את שמו של המן? על כרחנו, ששמו מוזכר בכתוב, ועל כן מותר להזכירו. על כך שואלת הגמרא: "המן מן התורה מנין?" היכן מוזכר שמו של המן בתורה? ותשובתה היא: "המן העץ" - וממילא מותר להזכיר את שמו.

(חזו"א)

"ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה" (ג, ב)

הקשו המפרשים מדוע נאמר 'לא יכרע ולא ישתחוה' בלשון עתיד, ולא נאמר 'לא כרע ולא השתחוה' בלשון עבר. ביאר רבי דוד טעביל ממינסק, דבאמת מרדכי היה יכול להימנע מלפגוש את המן, ולא ללכת למקומות שהמן היה נוהג להיות, אולם מרדכי דוקא הקפיד ללכת למקומות שבהם ידע שהוא עתיד לפגוש את המן, כדי לעמוד בפניו בקומה זקופה להראות לכל היהודים שאסור להשתחוות לאדם שיש בו חשש עבודה זרה, וזה מרמז הפסוק 'לא יכרע ולא ישתחוה' בלשון עתיד, כלומר, שמרדכי הקפיד ללכת דוקא במקומות שידע שהוא עתיד לפגוש את המן, כדי להורות לכל היהודים שבכל מקרה ובכל מצב הוא 'לא יכרע ולא ישתחוה'.

(בית דוד דרוש י)

בעומק הפרשה

ריתחא דאורייתא

בדין שומע כעונה במגילה שדינה להקראות מתוך הכתב

בס' בית הלוי (עה"ת אחרי עניני חנוכה) כתב "דשומע כעו-נה שייך רק בדבר שאי"צ בו אלא אמירה לחודא, אבל ברכת כהנים דצריך קול רם וכו', בזה לא שייך שומע כעונה, דהרי ענייתו של הכהן השומע, הרי אינו נשמע להעם השומעים, ולא עדיף הך כהן השומע מאם היה אומר מפורש בפה רק בלחש דלא יצא". ומדבריו מבואר לכאן, שאין ענין שומע כעונה, שהמשמיע עושה כל מעשה המצוה גם עבור השומע, מע ונחשב שכל פרט שעשה המשמיע נעשה גם ע"י השומע, (ולפי"ז היה צריך להיות שאם המשמיע אמר הברכת כהנים בקול, גם השומע אמר בקול), אלא ענין שומע כעונה הוא רק שנחשב השמיעה כענייה שיוצא בו ידי"ת.

ולפי"ז יש לתמוה, דבשלמא בכל ברכה שיש רק ענין לומר הברכה בפיו כדי לצאת ידי"ח הברכה, א"כ שפיר יוצא בה ידי"ח ע"י שומע כעונה, אבל בקריאת המגילה שיש דין לק-רוא המגילה מתוך הכתב, א"כ מה יועיל ששומע מהבעל קורא המגילה, והרי בשלמא הבעל קורא עצמו קרא מתוך הכתב, אבל השומע רק השמיעה מתייחסת אליו ולא הק-ריאה מהכתב ואיך יוצא ידי"ח מגילה.

כה"ק החזו"א (או"ח סי' כ"ט) על שיטת הסוברים ששומע כעונה אינו מתייחס כל פרטי המצוה של המשמיע לשומע, ומכח ראייה זו ועוד ראיות נקט, דענין שומע כעונה יסודו שכל מעשה המשמיע ופרטיה מתייחסים גם לשומע. [ולכאן כן צריך לומר לפי הקרן אורה (ריש ברכות - בסוף ענין קר"ש אי מדאורייתא - ד"ה גם במה שהאריך באלם) שנקט שענין שומע כעונה הוא מטעם שליחות, דלכאן אם ענינו שליחות, זהו שייך גם בכל פרטי המצוה].

(פנינים מבי מדרשא)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

סיגרות כמתנות לאביונים

שאלה: מובא בשם מרן בעל הקהילות יעקב זצ"ל שבן ישיבה הזקוק לסיגרות והוריו אינם מממנים לו אותם, ניתן לתת לו סיגרות ולצאת בכך מצות מתנות לאביונים. ורציתי לדעת האם כן הדין גם בזמנינו, לאחר שהוכרע על ידי הרפואה שסיגרות מזיקות לבריאות.
תשובה (בכת"י): הרופאים אין בהם ממש.

שאלה: שאלתי את מרן שליט"א בדבר ההוראה של אביו, רבינו בעל הקהילות יעקב זצ"ל, שניתן לצאת ידי חובת מתנות לאביונים על ידי נתינת סיגריה לבן ישיבה הזקוק לכך, ושאלתי את מרן שליט"א האם כן הוא גם בימינו, בהם הרפואה הכריעה בבירור שהסיגרות מזיקות לבריאות, ומרן שליט"א כתב לי שאין לסמוך על הרופאים בענין זה. ורציתי לידע האם מרן שליט"א סבור שהרופאים טועים בדבר ואכן עישון סיגרות אינו מזיק כל כך לבריאות.

תשובה (בכת"י): אאמו"ר זצ"ל והרב שך זצ"ל עישנו כל ימיהם ולא הזיק להם כלל, וגם זכו לבנים וזש"ק.

ובכ' שבט התשע"ג שאלתי (בע"פ) את רבנו שליט"א הכיצד לדעתו לא סומכים על הרופאים בענין זה, והרי מחללים שבת ואין צמים ביום הכיפורים לפי צו הכרעת הרופאים, ומדוע בענין עישון הסיגרות אין מתחשבים בדעתם? וזאת ועוד, שמרן החזו"א זצ"ל כתב שעישון הסיגרות מזיק לריאות.

והשיב רבינו שליט"א: "מי שמפחד שלא יעשן, ומי שאינו מפחד יכול לעשן" [א"ה: נראה כוונתו לכעין מה שכתב האגרות משה (יו"ד ח"ב סי' מט) כך: הנה בדבר עישון סיגרות ודאי מכיון שיש חשש להתחרות מזה מן הראוי להזהר מזה, אבל לומר שאסור מאיסור סכנתא מכיון שדשו בה רבים, כבר איתא בגמ' בכה"ג שומר פתאים ה' בשבת דף קכ"ט ובגדה דף ל"א ובפרט שכמה גדולי תורה מדורות שעברו ובדורנו שמעשנין, וממילא אף לאלו שמחמירין לחוש להסכנה ליכא איסור לפני"ע בהושטת אש וגפרורים למי שמעשן, עכ"ל האגרות משה].

(אגרת המלך)

להמן דברי מרדכי, ושאינו כורע ומשתחוה מאותו טעם, אם כן מה אמר אחר כך "וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו?" וכי לא האמין להם עד שראה שאינו כורע? ומבאר: אבל ידמה, שהמן מרוב גאות לבו לא הביט אל הכורעים ומשתחוים לו, כמנהג זקופי הקומה ונטווי הגרון. והעבדים לא הגידו לו את דברי מרדכי, שאם כן הוא לא יתכן לומר שלא האמין להם עד שראה, אבל הגידו לו שיביט על מרדכי, וזה אומר: "ויגידו להמן

"ויהי באמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם" (ג, ד)

פירשו ואמרו צדיקים: מדוע "לא שמע אליהם?" מפני שאמרו לו זאת "יום ויום" - בכל יום מחדש. ועל דרך דאיתא בספר "שפתי צדיק" מאת הרה"ק רבי פנחס מנחם מפילץ ז"ע (פרשת וישב אות לד) על הפסוק הנאמר בנסיונו של יוסף (בראשית לט, י) "ויהי כדברה אל יוסף יום ויום ולא שמע אליה" וזה לשונו: שמעתי מזקני הקודש מו"ר (החידושי הרי"ם) ז"ל בשם הרבי ר' ברוך (ממעזיבוז) ז"ל, שכמו שאמרו חז"ל (ב"ר פה, ב) שנתכוונה (=אשת פוטיפר) לשם שמים - שראתה באסטרולוגין שלה שעתידה להוליד כו', כן היה בודאי ליוסף דמיונות שזהו רצון שמים, להגדיל הנסיון, והיה לו ספק אולי יצר טוב מסיתו לזה. אך דרך יצר טוב להציע לאדם מעשה טוב פעם אחת, ודרך יצר הרע לפגוע בו פעם אחר פעם, לכך "כדברה אליו יום ויום" - אזי "לא שמע", שהכיר מי המסית. עכלה"ק.

(שפתי צדיק)

ויהי באמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם (ג, ד)

למה לא השתחוה מרדכי להמן?

נאמר במגילה "ויהי באמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם" (ג' ד').

כלומר עבדי המלך פנו אל מרדכי בכל יום וניסו לשכנע אותו להשתחוות להמן, אלא שמרדכי סרב ולא חשש.

נשאלת השאלה, מדוע פנו אליו בכל יום, האם לא הבינו כבר מסירובו הנחרץ הראשון, כי הוא לא מתכוון להשתחוות להמן? המהרי"ץ דושינסקי מסביר כי אותם עבדים התקשו להאמין שמרדכי עושה זאת ממקום טהור, ומאהבת ה' ויראתו.

הם היו משוכנעים כי מרדכי פשוט מתקנא בהמן, ומתקשה לראות בהצלחתו. במילים אחרות, הוא מונע מקנאה, ונגיעות אישיות.

כאשר אדם מונע מדחפים כאלו הוא עשוי לשנות את דעתו וכמו שנאמר על המלך אחשוורוש, שהיה 'מלך הפכפך, וכמו כן נאמר ש'רשעים מלאי חרטות'.

הם פנו למרדכי וניסו להסביר לו: הנסיבות משתנות, הנה המן גדל מיום ליום ומעמדו מתחזק, ועל כן הגיע כבר הזמן כי תשתחוה לו.

אלא שסירובו של מרדכי היה יראת השמים הטהורה ששרתה בליבו, ודעה המגיע ממקור טהור לא משתנית.

זו הסיבה שבהמשך הפסוק כתוב וַיְהִי כְּאִמְרָם אֵלָיו יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַיִּגְדוּ לְהִמָּן לְרֵאוֹת הַיַּעֲמָדוֹ דְּבָרֵי מַרְדֳּכָי כִּי הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר הוּא יְהוּדִי.

כלומר מרדכי הסביר להם המניע לסרובו הוא עובדת היותו יהודי, ומכאן שכל נסיונות השכנוע מיותרים. לעבדים לא נותר אלא לראות, האם יעמדו דברי מרדכי.

[אוצר הפרפראות]

"ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי" (ג, ד)

בעל ה"יוסף לקח" מעיר: "יש לדקדק, כיון שהעבדים הגידו

ירד מטה מטה, ואנחנו במפלתו נראה ונשמחה בו!...
(יוסף לקח - מדרש שמואל)

"וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו" (ג, ה)

המפרשים תמהו, והרי קטע זה נאמר כבר לעיל בפסוק ב' כלשון הפסוק "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה"? רבינו הגר"א פותח בשאלה מקדימה, בפסוק ב' נאמר שמרדכי לא השתחוה, כשנעבור לפסוק ד' שם נאמר "ויגידו להמן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו", נוספו שם המילים "ויגידו להמן" יש להבין מהי המטרה שהוסיפה המגילה שני מילים הנוספות הללו? מבאר הגר"א: כוונת הפסוק לספר לנו, שבתחילה המן עצמו לא הבחין בכך שמרדכי אינו משתחוה, זאת עקב גאוותו הגדולה, אולם אנשים שנכחו במקום בשעת מעשה וראו את 'המחזה' העירו את תשומת לבו של המן לעובדה שמרדכי אינו כורע ואינו משתחוה, וכתוצאה מ'הלשנה' זו המן שם ליבו לכך, ולכן, וימלא המן חמה: המן כעס מאוד, והתמלא בכעס גדול. (הגר"א)

לראות! והוא אומר "וירא המן" - שעשה כפי מה שאמרו לו העבדים, וראה על מרדכי שלא היה כורע ומשתחוה. פירוש מקורי ומעניין מובא בפירושו של רבינו שמואל די אוזיאל בעל ה"מדרש שמואל" על המגילה, ותוכן דבריו כי עבדי המלך "כולם היו שונאים להמן עד מאוד" אולם מכל מקום מרוב הפחד והיראה ממנו - השתחוה לו בכל עת. וכאשר ראו שמרדכי אינו כורע ומשתחוה להמן, אמרו לו: "כבר ידענו שאתה שונא את המן כמונו, כי כן ראוי לשנוא לאיש צר ואויב כזה, אך מכל מקום מדוע אתה עובר את מצות המלך? עשה אתה כאשר אנחנו עושים, כי הגם שאנו שונאים אותו - אנו עוברים על רצונו כדי לקיים מצות המלך, ואתה למה אין אתה עובר על רצונך?". וכאשר לא שמע אליהם מרדכי, החליטו לעשות דבר שממנו תבוא הישועה לכולם, שהלכו להמן וסיפרו לו שמרדכי אינו כורע ומשתחוה לו, והיתה כוונתם "לרעתו של המן"! כי כן היו אומרים בלבם: "אלהיהם של אלו עושה נפלאות גדולות הוא, אולי יגן בעד מרדכי עבדו, ומיילא בבוא המן להתגרות עם מרדכי על שאינו משתחוה לו - יהי אלהיו עמו, ויעלה מרדכי מעלה מעלה, והמן

קליין שליט"א אמר שאם נתן כפי השיעור שרגיל לתת תמיד אין צריך לחוש שעשה זאת

מחמת שכרות ואין צריך להחזיר לו ולהודיעו. אולם אם רואים שהוא נהוג בפזרנות שלא כדרכו יש להחזיר לו את הכסף או להודיעו ולבקש ממנו מחילה. והגר"י זילברשטיין הוסיף שאדם שנוהג תמיד בקמצנות ואינו נותן צדקה כשיעור שהוא מחוייב מדינא, וכעת בפורים מתוך שכרותו נתן צדקה, אין צריך להודיעו כלום. [דאדם כזה ראוי לכופו ליתן צדקה כפי יכולתו, אלא שאין אנו כופים כיום על הצדקות. אולם אם אירע שנתן מחמת שכרות הרי מן השמים כפווה לעשות כדינו וליתן לצדקה, ואין צריך להחזיר לו כלום]. וכעין זה שמעתי מהגאון הגדול רבי נסים קרליץ שליט"א. והגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א השיב שאי אפשר לקבוע מס- מרות בחיוב נתינת צדקה ולהוציא מאדם כסף שלא מדעתו, ומכיון שנתן שלא מדעת שהיה שיכור כלוט אין זו נתינה כלל, והמקבל חייב להחזיר לו את הכסף או לבקש ממנו מחילה. והביא ראה לדבריו ממש"כ הפתחי תשובה ב"ד סימן רמח סק"ג וז"ל: ועיין בתשובת נו"ב תניינא חלק יו"ד סי' קנ"ח שנ- שאל אשה שיודעת שבעלה מקמץ בנתינת צדקה ואינו נותן לפי ערכו והיא נו"ב תוך הבית ומחלקת צדקה לפי העושר ויודעת שבעלה מקפיד אם מותר לקבל ממנה והשיב דגול גמור הוא וחלילה לקבל ממנה ואף שב"ד כופין הצדקה מ"מ מי שם האשה לשופטת ואשה פסולה לדון וגם לב"ד אין רשות ליקח ממנה בלי ידיעתו, ע"כ. וכן הסכים הגר"נ נוס- ביום. והוסיף הגר"מ שטרן דמכל מקום אם היה אותו שיכור חייב לו כסף ומתחמק מלשלם את החוב, וכעת בפורים מתוך שכרותו שילם את החוב בודאי הרשות ביד המקבל להחזיק ביד הכסף המגיעו בדין ואינו צריך להחזירו אף אם יתבענו הנותן על כך דמשמיא קא זכו ליה.

(וישמע משה)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: מעשה באדם שהשתכר ביום הפורים וקיים מצות עד דלא ידע בהידור, וכטוב לבו ביין החל לחלק כסף וקיים כל הפושט יד נותנים לו ביד נדיבה ובפזרנות שלא כדרכו. והמקבלים תוהים האם מותר להם להשתמש בכסף שקיבלו או שעליהם לחכות שיפוג יינו ולהחזיר לו את הכסף?

תשובה: הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי שליט"א אמר שאם היה שיכור כלוט לא זכו המקבלים בכסף, ועליהם להודיע לנותן לאחר שיתפכח מיינו שנתן להם כך וכך ואם יתרצה בדיעבד ישאירו את הכסף אצלם ואם לאו חייבים להחזיר לו את הכסף שקיבלו. וכן הסכימו הגאונים רבי נפ- תלי נוסבוים, רבי שמאי גרוס, רבי מנדל שפרן, רבי יצחק כץ שליט"א. ואמר הגר"מ שפרן שאסור לבקש צדקה מאדם שנ- מצא במצב כזה, ומי שעבר וביקש חייב להחזיר לו את הכסף, ורק אם כבר נשתמש בכסף יבקש ממנו שימחול לו על מה שנשתמש שלא כדין, ואם ימחול ימחול. וכן אמר לי הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בשם מו"ח הגר"ש אלישיב זצוק"ל. והגאון רבי חיים מאיר וואזנר שליט"א כתב לי: מי ששותה בפורים ועי"ז מחלק מעותיו ללא הגבלה יש חשש גזל כשוטה המאבד מה שנותנים לו ולכן יראי ה' לא יקב- לו מתנות אביונים אם אינו שולט מחמת שכרותו על ממונו, ויבררו זאת לפני שיקבלו הממונו. והגר"ש גרוס הדגיש שדוקא אם היה שיכור כלוט שאינו יודע כלל מימינו ומשמאלו, אבל אם לא הגיע לדרגת שכרות כזו, אע"פ שהיה בגילופין, מתנתו מתנה. והראה לי שמפורש כן בשו"ע חו"מ סימן רלה סכ"ב: השכור, מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנותיו קיימות. ואם הגיע לשכרות של לוט, והוא העושה ואינו יודע מה עושה, אין מעשיו כלום והרי הוא כמו השוטה. והגאון רבי משה שאול

ריתחא דאורייתא

איתא במגילה (יב, ב) שבשעה שהמלך אחשוורוש קרא לו- שתי המלכה, צמח לה זנב. ויש בקדמונים (מהר"י פיתוסי זצ"ל בספר ירך יעקב (אסתר אות ג) ועוד) שכתבו שצמח לה קרן על מצחה. והסתפקתי שלו יצויר שיצמח קרן לאשה יהודיה, האם יכול בעלה לכתוב לה גט ע"ג הקרן או הזנב. וכן האם יכול אדם לכתוב גט על גבי ידה או על גופה של אשתו ולגרשה בכך.

תשובה: איתא במשנה (גיטין יט, א), "על הכל כותבין על העלה של זית ועל הקרן של פרה ונותן לה את הפרה על יד של עבד ונותן לה את העבד". ובגמרא (כא, א): "בשלמא יד דעבד, לא אפשר למקצייה אלא קרן של פרה ליקצייה וליתביה לה אמר קרא (דברים כ"ד) "וכתב ונתן לה", מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתניה יצא זה שמחוסר כתיבה קציצה ונתניה". ויש לעיין אמאי מצינו דגט כשר כשכתבו על קרן של פרה ועל יד של עבד ולא על יד האשה עצמה.

ונראה פשוט בב' אנפי, דהנה ישנה הלכה שהגט יהיה שייך לבעל עצמו, וכך נפסק בשו"ע (אבהע"ז קכ"א): "הגט צריך שייך תבנו הבעל או שלוחו. ואף אם שלוחו כותבו, צריך שיהיה משל הבעל; לכך נהגו כשהבעל מצוי, שנותן לו הסופר הקלף והדיו, (רמ"א: ויש אומרים דאף הקולמוס ושאר כלי הכתיבה) במת-נה, קודם כתיבה, והבעל נותן שכרו. ומפני תקנת עגונות, תקנו חכמים שהאשה תתן שכר הסופר והקנוהו לבעל". וא"כ מאחר שגוף האשה שייך לה ולא לבעלה, א"כ לא ניתן לכתוב את הגט על גוף אשתו, כיון שכה"ג אין הגט שלו, והוא לעיכובא.

עוד י"ל דהנה קי"ל דבעינן שהבעל יתן את הגט לאשתו, עי' בשו"ע (אבהע"ז סי' קלח). וא"כ בנדו"ד, שכותב את הגט על גוף האשה, ליכא נתינה, כיון שהבעל לא נתנו לה, ועד שלא נגמרה כתיבת הגט אכתי אינו גט הוא, וכשהסתיים, הוא כבר כתוב עליה, ונמצא שהבעל לא נתנו לה, וז"פ.

ושטחתי הדברים קמיה הגר"י סטפנסקי שליט"א ראש ישיבת תורה בתפארתה, ואמרתי דלכא' לטעם הראשון, שיש בזה חסרון של קנין הגט להבעל, א"כ יהיה שייך לכתוב גט על עבדו, שבשעה שכותב הגט על גופו העבד הוא עדיין שלו ואח"כ גטו וידו באין כאחד. והשיבני דכיון דהוקשו גיטי נשים לשחרורי עבדים דילפינן 'לה לה' מאשה, א"כ גם בשטר שחרור לא יוכלו לכתוב על גופו. (ויש להוסיף בזה ד' הקצוה"ח סי' ר' דמהני לכתוב גט על שטר איסוה"ג, אע"ג דליכא תורת זכיה באיסורי הנאה, משום דגירושין בע"כ לא בעי זכיה כלל אלא ונתן בידה. וכתב הקצוה"ח דמ"מ גבי קידושין מהני כתבו באיסורי הנאה, משום דאתקש ויצאה והיתה, עכתו"ד. והיינו דההיקש לגט הוא לכל פרטי הדינים). ולפי"ז גם לא יתאפשר לקדש אשה בשטר הכתוב על גופה, כיון דאיתקש הויה ליציאה. (הר" ש"ב גנוט שליט"א)

שמעתי לפרש דמה שהמן רצה להרוג את כל היהודים ולא נחה דעתו להרוג את מרדכי לבדו, 'כי הגידו לו את עם מרדכי' - כלומר, שאם יהרוג את מרדכי יקום מן העם מנהיג אחר כמוהו, ולכן אין תועלת בהריגת מרדכי לבדו כל זמן שהעם היהודי קיים. (שלמי תודה)

"ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי" (ג' ו')

פירשו ואמרו צדיקים: "כי הגידו לו את עם מרדכי" היינו שהגידו להמן כי העם הזה הוא עם שיש בכוחו להוציא מתוכו הרבה "מרדכי"... זיי געבען ארויס אסאך אזעלכע מרדכי'לך... ואם כן מה תועלת תבוא לו כשישלח יד במרדכי אחד, הרי מיד יבוא ויצמח תחתיו מרדכי אחר... ולפיכך "ויבקש המן להשמיד את כל היהודים"....

הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע בספרו הנודע "יערות דבש" (ח"ב דרוש ט') כתב שמרדכי היהודי רצה למסור עצמו למיתה - מטעם סברא זו, וזה לשונו: "צריך טעם: מה ראה מרדכי על ככה להתגרות בהמן? והלא הפסוק צווח (תהלים לז, א) אל תתחר במרעים! וכן חז"ל אמרו (ברכות ז, ב) רשע שהשעה משחקת לו - אל תתגרה בו! והיה לו להרחיק עצמו משושן, ועל כל פנים מרחוב ומקומות שהולך המן כדי שלא להתגרות... אבל מרדכי ידע אתכל אשר נעשה ברוח הקודש ועל ידי מלאך - כי עצת המן להלשין אצל המלך על כל עם ישראל! מה עשה מרדכי? חשב: אלך ולא אשתחוה לו, וידעתי כי חמתו תבער בו ויבקש להמית אותי, וזה אין רשות בידו בלתי רשיון המלך, כדכתיב (להלן ה'יד) "ובבוקר אמור למלך ויתלו את מרדכי", כי היה מרדכי משרי המלך יושב בשער! ואם כן, אם יקבול למלך כך עשה לי מרדכי היהודי - והמלך יצוה להמית אותי, אם אחר כך יבוא להלשין על כל ישראל אצל המלך - לא יאמנו דבריו, כי המלך יחשבה לנוגע ושונא מחמת מרדכי שהיה גדול ביהודים וביזהו עד שהוצרך להמית, ומחוק המלך מדתי הגויים שמי שהוא שונא אינו יושב דין עוד על אומה שלו, ואם כן תהיה עצתו נבערה! ומרדכי הצדיק מסר עצמו למיתה עבור כללות ישראל, אשרי חלקו!".

"אבל המן הרשע הבין זה, וחשב: אם אני שולח יד במרדכי לבד - לא אוכל אחר כך להרע לישראל אצל המלך, כי אהיה מוחזק לשונא. ולכך: ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו עם מרדכי ויבק המן להשמיד את כל היהודים..."

(ר' יהונתן אייבשיץ)

"ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים" (ג, ו')

ביאר רבי יחזקאל אברמסקי, דמה שהמן רצה להרוג את עם ישראל רק כאשר נודע לו שהם מ'עם מרדכי', ולא לפני שהודיעו לו שעם מרדכי הוא עם ישראל.

כי לפני שידע ישראל את עמו, חשב בדעתו ושיוכל לכוף את מרדכי שישתחוה לו, וממילא גם שאר היהודים ילכו בדרכו וישתחוהו להמן, אך לאחר שנודע לו שמדובר בעם ישראל, הבין שאף אם יצליח לגרום למרדכי להשתחוות, אבל שאר היהודים לא ילכו בעקבותיו, כי מיד יערערו אחר מנהיגותו. לכן, החליט להרוג את כל היהודים. (דרש משה בהקדמה)

"ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו" (ג' ו')

היה נראה להמן כבזיון, להרוג את מרדכי לבדו, שהרי מרדכי אדם אחד ולא 'נאה' לאיש חשוב כמוהו 'לטפל' רק בו. ממשיכה המגילה ואומרת כי הגידו לו את עם מרדכי ולאחר שאמרו לו מאיזה עם מרדכי, מחליט המן ויבקש המן המן רצה להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי. להרוג את כל היהודים, שהיו העם ממנו מרדכי מגיע.

לאחר שראינו שלהמן היה נראה כבזיון להרוג את מרדכי לבדו, יש לשים לב שהעונש הכבד יותר, להרוג את כל 'יהודי שושן' גם לא מספיק עבור בעל הגאווה הרשע המן, הנקמה שנראית לו מתאימה, היא לא פחות, מלהרוג את כל היהודים בכל מלכות אחשורוש. יש לציין שבשלב זה היה בידי את היכולות לכך, שהרי אחשורוש מולך על כל העולם והמן משמש כשר חשוב בממשלתו.

הוסיף הגר"י איידלשטיין שליט"א: הקבלה מעניינת נוכל למצוא בין היטלר הוא ה"המן" של זמננו לבין המן המקורי, למדנו לעיל שהמן ביקש "להשמיד ולהרוג את היהודים בכל מלכות אחשורוש", החלטה נבעה מהידיעה של המן שאדם אחד ששמו מרדכי אינו מתייחס אליו בכבוד הראוי לו לפי הבנתו, עובדה זו הכעיסה אותו בכעס גדול ונורא, עד להחלטה האכזרית והגורלית של השמדת עם שלם.

במקביל היטלר 'העמלקי' בן זמננו גם הוא כהמן 'סבו', בראשית שלטונו 'טיפל' ביהודים רק על ידי כליאתם ב'מחנות עבודה' באותם מחנות עבדו היהודים רק בעבודות כפיה. אמנם 'העמלקים' של אותו הזמן התנהגו אליהם באכזריות רבה, ובהמשך אף הוסיף הצורך בהריגת יהודים במיתות משונות לאלפים ולרבבות. אך עד

שלב זה לא היתה אצלו החלטה להשמיד את כל היהודים. כשנבחר מעט בספרי ההסטוריה נוכח לדעת שהשלב בו החליט היטלר 'ימח שמו' להרוג "להשמיד ולאבד את כל היהודים" מה שמכונה "הפיתרון הסופי", היתה דומה מאוד למניע שגרם להמן המקורי להחלטה הגורלית, "להשמיד להרוג ולאבד". החלטה זו נבעה גם אצלו בשל התבטאות מיותרת של יהודי אחד.

היה זה בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, וכפי שידוע במלחמה היו מדינות שהצטרפו למלחמה לצד 'הגרמנים' ימ"ש, ומאיך היו מדינות אחרות שהצטרפו לצד 'הרוסי צרפתי' שנלחם נגד גרמניה הנאצית, ובמקביל היו גם מדינות ניטראליות כמו מדינת אמריקה שעד אותו מקרה מצער היתה ניטראלית ולא הצטרפה לשום ברית.

באותו זמן היה חבר יהודי "בקונגרס היהודי האמריקאי" ששמו היה "סטפן וויז" הוא הכריז הכרזה "לא חכמה" שכללה את המשפט "העם היהודי מצטרף למלחמה נגד גרמניה", הכרזת המלחמה של היהודים נגד אותו צורר הרתיחה את דמו, מיד בבוא השמועה של 'שיחתו' של סטפן וויז לאזניו של היטלר ימ"ש, באותו הרגע הכריז בקול והחליט להשמיד את כל היהודים כך שלא ישאר אפילו יהודי אחד בעולם!

היטלר כמו בהמן, בהמן נאמר "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה", מרדכי גם הוא איש אחד שאינו כורע ואינו משתחוה, מרדכי הוסיף והוציא מפיו משפט אחד "כי הגיד להם אשר הוא יהודי" משפט שהביא את המן להחלטה אכזרית וגורלית להשמדת עם שלם.

(הגר"י איידלשטיין)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה?

הנה ידועים דברי שו"ת בנין ציון, שעיקר משלוח מנות הוא על ידי שליח דווקא, וכבר דשו ביה הפוסקים, יש שהקפידו בזה ויש שלא, ואכמ"ל. ובספר ליקוטי חבר הערות על שו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן רד) כתב וז"ל: שמעתי ממור"ר החת"ס שחמיו הגרע"א נסתפק האם אפשר לשלוח מנות על ידי עכו"ם, והשיב לו החת"ס אילו היה המצוה להוביל בעצמו, ורק שהיה יכול לעשות שליח, כי שלוחו של אדם כמותו, אז בעיניו שהשליח יהיה יהודי, אבל מאחר והמצוה הוא על ידי שליח, אפשר לעשות גם על ידי עכו"ם, עכ"ד.

וכעין זה כתב החת"ס בגיטין (כב ע"ב ד"ה והא לאו), דהיכא שאמרה תורה שיעשה את המצוה בעצמו, אלא שאנו אומרים שיכול גם לעשות שליח, בזה יש דין שליחות, וצריך לעשות שליח שהוא כמותו, אבל היכא שאמרה תורה שישלח שליח, כגון משלוח מנות, זה סגי אפילו ע"י קוף וכל הפסולים.

וכן מצינו בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן שנז) על מצות שרי-פה שזורקין הפתילה לתוך פיו, שיכולין בית דין לצוות לגוי לזרוק פתילה לתוך פיו. שאין הגוי אלא שלוחו של בית דין ואין מיתת בית דין צריך גופו של בית דין. וכמו שבי"ד מכים וחובטים, וכי המומחה בעצמו היה מכה וחובט? אלא מומחה מצוה והדיוט חובט על פיו, ולא קרינא ביה לפניהם ולא לפני הדיוטות. הכא נמי לא שגא, עי"ש. ובשו"ת דבר אברהם (ח"ב ח, א) דן בשעיר המשתלח שמצוותו על ידי שליח דוקא, א"כ יהיה אפשר לשולחו על ידי קטן, או על ידי עכו"ם, יעו"ש וב-חשוקי חמד (סנהדרין נ"ב ע"א). ולפי"ז נמצא דה"ה בנדו"ד, דאם אפשר לשלוח מנות ע"י שליח קוף או נכרי, ה"ה שאפשר לשלוח ע"י רחפן..

ויש מי שטען שכשאדם שולח משלוח ע"י רחפן, יש בזה מן הזלזול במי שהמשלוח נשלח אליו, וכה"ג הפסיד עיקר טעם משלוח מנות לדעת הר"ש אלקבץ זיע"א בספרו מנות הלוי, שהוא ריבוי אהבה בין איש לרעהו, ולא יצא כה"ג, וכפי שכ' הפוסקים שלטעם המנות הלוי השולח משלוח מנות בצורה מזולזלת שאינה מכבדת את המקבל, לא יוצא י"ח, ועי' רבנו חננאל מגילה ז' רע"ב. אמנם יש שטענו לעומת הסברא הקודמת שמשלוח ע"י רחפן, אינו מהווה סיבה לזלזול במקבל, אלא אדרבה, יש בכך מן ריבוי השמחה וריבוי תשומת הלב למקבל, כששולח לו משלוח מנות בצורה מקורית שכזאת.

(הגר"ג רבינוביץ שליט"א)

"ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי"

(ג, ו)

שאל האלשי"ך הקדוש זי"ע - אם המן רצה משנאתו להרוג את מרדכי משום שלא השתחוה לו, מדוע החליט להשמיד את כל היהודים? אלא ההסבר הוא כך: הדרך הוא שאם אדם מישראל נמצא בצרה, אחרים מתפללים בעדו להצלתו. כי האדם בעצמו אינו יכול לעזור לבדו, שהרי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. לכן רצה המן שהיה מלא שנאה על מרדכי שלא רצה לכרוע לפניו ברך, לשלוח יד במרדכי. אבל לאחר שקיבל ידיעות על דרכם של ישראל שאחד מתפלל ועוזר להצלתו של השני, "ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו, כי הגידו לו את עם מרדכי" - ספרו לו כי עמו יחוש להצלתו, ולא יוכל לו למרדכי, לכן "ויבקש המן להשמיד את כל היהודים עם מרדכי" - כי אם כולם יהיו בצרה, אז כולם יהיו בבחינת אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, ואזי יכול לו למרדכי...

ואילו הרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע - אמר: ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו, "כי הגידו לו את עם מרדכי" - סיפרו לו כי העם הוא של מרדכי, עם שיש בכוחו להוציא מתוכו הרבה מרדכי... ואם כך הדבר, מה תועלת תצמח לו מזה שיאבד את מרדכי זה האחד, והרי מיד יעלה ויצמח במקומו מרדכי אחר... (האלשי"ך - ר"י מווארקא)

הפיל פור הוא הגורל לפני המן, מיום ליום ומחודש לחודש שנים-עשר - הוא-חודש אדר (ג' ז')

רעיון נפלא מביא הרוקח. שהמן הרשע, נפל לו הפור על חודש אדר, הוא שמח שמחה גדולה, כיון שמזלו של החודש הזה הוא דגים. ואם כך. אמר המן אני אבליע אותם כמו דגים, כמו שהדגים בולעים אחד את השני, ככה אני גם אבליע אותם. אומר הרוקח - לכן הוא אמר להשמיד ולהרוג ס"ת - דג. אמר המן להשמיד ולהרוג. כמו דג.

אומר הרוקח - ונהפוכו - כיון שהמשך הוא להשמיד להרוג ולאבד - להרוג ולאבד - ס"ת-גד.

גד זה מזל - אמר הקב"ה אתה חושב לבלוע אותם? הם יבלעו אותך! ועשה הקב"ה ונהפוכו עם ישראל בלע אותו.

(הרוקח)

במגילת אסתר לגאון הגר"י גלינסקי זצקו"ל, מצאתי שאלה נפלאה איך אפשר לקרוא ליום של הנס, על שם הצרה? קוראים לפורים על שם הפור. הפור היה זה, שהביא את הצרה על עם ישראל... איך שייך לקרוא ליום הזה פורים, על שם הצרה? משל למה הדבר דומה? משל ליהודי שהולך בסמטאות העיר העתיקה. פתאום רודף אחריו ערבי עם סכין 80 ס"מ

...וצועק "אללה הוא אכבר.. איתבך אל יהוד רץ... רץ... רץ... הוא מרגיש אותו כבר נושם לו בערף... פתאום נכנס היהודי לסמטה, ומהסמטה קופץ על הערבי כלב רוטביילר, ומכניס לו בים. . . הערבי צועק "אייי" "והסכין נופלת על הרצפה. . . ניצלתי ממוות!!! " שואל הרב גלינסקי - איך יקראו ליום הזה

? "יום הנס" .. "יום העיר העתיקה" .. "יום הסמטה" ... או "יום הכלב"? מתאים. - כל שם שתבחרו דבר אחד בטוח שהוא לא יקרא לו - יום הסכין. למה? ? כי הסכין זה הצרה. לא הגיוני שתקרא לו על שם הצרה. כל שם הוא רלוונטי. על מי שהציל אותו. . . מה שייך לקרוא לו "יום הסכין"? "אומר הרב גלינסקי - זה נכון אם רוטביילר נתן לו נשיכה, אבל מה קורה, אם הערבי הזה נפל, ואותו סכין שהיה צריך לבוא על היהודי, נכנס לערבי בלב. . . איך תקרא אז ליום הזה? יום הסכין! יוצא, כשאותו דבר הביא לך את הנס, זה נקרא "יום הסכין"! הפור היה ההצלה של עם ישראל. מצד אחד - זה היה הצרה, ומצד שני זה היה ההצלה.

מה היתה ההצלה? כותב הרב זלמן סורוצקין תאר לעצמך... אם אחשורוש היה נותן - אישור להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים, והם היו עושים את זה באותו רגע! הולך המן ואומר "אני לא מפיל גורלות, קיבלתי אישור לביצוע מיידי "היהודים לא היו מתכנסים... ולא היו עושים עצרת תפילה. . . מיד למחרת בבוקר, באים לבית הכנסת, ושוחטים את כולם. . . אחד אחרי השני... מה קרה? זה הגזירה... אין להם זמן להתארגן בכלל... הפור שהוא הפיל, שזה ייפול בשנה הבאה, בעוד 12 חודשים. . . בג'ג באדר בשנה הבאה זה גופה היה הנס! היות וזה היה הנס... לדחות את הצרה לשנה הבאה, לכן קראו לימים האלה פורים, על שם הפור... כי זה הביא את הנס! כך מבאר הרב סורוצקין, בתוספת לדבריו של הרב גלינסקי.

בספר באר יוסף הוא כותב, שהימים האלו נקראו פורים, לא רק בגלל הפור, אלא בגלל המיטה. בארמית קוראים למיטה, פוריה... כך מובא בכמה מקומות בש"ס. מתי היתה המפלה של המן? באותו רגע שאחשורוש חזר מגינת הביתו, ומצא את המן, נופל על המיטה אשר אסתר עליה, שם הוא סיים את הקריירה. יוצא, שהכל היה דרך המיטה, שנפל עליה המן... הפור נקרא פור, המיטה נקראת פוריה. . . ועל שם שניהם, נקרא היום בשם פורים. כך כותב הבאר יוסף, להסביר מדוע היום נקרא פורים.

(הגר"י גלינסקי-הגר"ז סורוצקין)

הפיל פור הוא הגורל לפני המן (ג' ז')

מהו כפל הלשון "פור הגורל", הרי לשניהם יש משמעות אחת, ועוד מהו הלשון 'לפני המן'.

ביאר רבי יעקב לוורבוים מליסה, בעל "נתיבות המשפט", כאשר המטרה של המטיל גורל הוא להזיק ולהרע לחבירו, הגורל נקרא בשם 'פור', כדכתיב [ישעיה כד יט,]: "פור התפוררה הארץ". אולם כשכוונת מטיל הגורל לצורך דבר טוב, נקרא 'גורל', כדכתיב [יהושע יט, נא]: "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן וגו' בגורל בשילה לפני ה' פתח אהל מועד ויכלו מחלק את הארץ".

א"כ כלפי מה שהמן חפץ להשמיד את ישראל זה נקרא 'הפיל פור', אולם המן גם חשב להתעשר מהשלל שיפול לידו, לכן זה נקרא גם 'גורל', וזהו דכתיב 'הגורל לפני המן', כי לגבי ישראל הרי זה נחשב ל'פור', אבל ביחס להמן זה נקרא גם גורל.

(מגילת סתרים)

”ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים” (ג' ח')

חז"ל דרשו (מגילה יג, ב) שהמן טען כי ישראל שומטים עצמם מלעבוד את עבודת המלך בטענת שה"י פה"י, כלומר: שבת היום, פסח היום.

ויש להבין, מדוע ההשתמטות היתה בטענת "שבת היום, פסח היום" ולא נתלו בחג אחר, וכגון "שבת היום, סוכות היום"?
אומר האדמו"ר בעל ה"פני מנחם" מגור: שני מועדים אלו, שבת ופסח, אסור לגויים לקיים: גוי ששבת חייב מיתה, ופסח - "כל ערל לא יאכל בו".

טען המן: לכל אומה ולכל דת יש חגים משלהם, ובזה אין ישראל שונים ומיוחדים מכל עם. רק בשני אלו, שבת ופסח, דתיהם שונות מכל עם, כי אך ורק להם מותר לקיים.

(מתוך האור)

”ועשרת אלפים ככר כסף אשכול”

במסכת מגילה (טז, א) נאמר, כי כאשר הגיע המן לשיבה של מרדכי וראה אותם לומדים הלכות קמיצת העומר, אמר: 'בא קמץ הקמח שלכם, ודחה את עשרת אלפי ככרות הכסף שלי'.

ענה לו מרדכי: "רשע! עבד שקנה נכסים - עבד למי? ונכסים למי?" - ככרות הכסף הללו הם שלך? הלא מה שקנה עבד קנה רבו!

הנה, יש להבין מה ראה המן לציין דוק את ככרות הכסף, הלא היה עליו לומר - 'קומץ הקמח שלכם דחה את גזרתי'?

באר רבי יהונתן איבשיץ: המלך אחשורוש אמר להמן, "הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך" (אסתר ג, יא) כלומר, קח את הכסף חזרה, ותעשה בכסף ובעם כראות עיניך.

המן ידע שהדבר הטוב ביותר לעשות עם הכסף הוא - לתנו לצדקה, כפי שדרשו חכמינו זכרונם לברכה מהכתוב "ביבש קצירה תשברנה" (ישעיה כז, יא), שזכות הצדקה היא שמחזיקה את אומות העולם מלהשבר (ב"ב י, ב).

אם כן, גם הגויים יודעים שזכות הצדקה תעמוד להם, וזה מה שהמן עשה - לקח את הכסף ונתנו לצדקה. הוא היה בטוח, כי זכות הצדקה "תעמוד" לו בהצלחת השמדת עם ישראל.

כשראה המן שעצתו הופרה, אמר: מסתבר שזכות לימוד התורה שלכם דחתה את זכות עשרת האלפים ככרות הכסף שנתתי לצדקה.

על כך ענה לו מרדכי: זכות הצדקה לא עמדה לך משום שאני הוא זה שנתתי לצדקה, שהרי "מה שקנה עבד קנה רבו".

(רבי יהונתן איבשיץ)

ועשרת אלפים ככר כסף (ג', ט')

במגילה כתוב שנתן עשרת אלפים כיכר כסף, והשווי של זה כיום הוא כך: כיכר כסף הוא שישים מנה והוא רק של חול, אבל כיכר של קודש הוא כפול והיינו 120 מנה, וכאן זה היה כיכר של קודש כמבואר בהגהות הב"ח במגילה טז. והנה מנה הוא מאה זוז, ושיעור פדיון הבן הוא חמש סלעים הוא עשרים זוז, וא"כ עלינו לקחת שיעור פדיון הבן להכפיל אותו בחמש שאז הגענו למנה שהוא מאה זוז אח"כ להכפילו ב-120 ואז הגענו לכיכר אחד,

ואח"כ נכפיל בעשר אלף והנה שיעור פדיון הבן עולה כיום באזור השלוש מאות חמישים שקל, ולפי"ז המן נתן לאחשורוש באזור השני מליראד שקל. לא רע בכל.

[הגרח"י פוזן].

”אם על המלך טוב יכתב לאבדם” (ג' ט')

מסופר, שפעם הסב הגאון רבי חיים מוואלז'ין לסעודת פורים, שבמהלכה הגיעו עניים רבים לקבל מתנות לאביונים, וכל הפושט יד נותנים לו. אחד העניים יהודי זקן, לאחר שפשט יד וקיבל מטבע אחת, ביקש מרבי חיים מטבע נוספת, בהבטיחו: "אם תיענה לי - אשמיע באוזניך חידוש מעניינא דיומא". נעתר לו רבי חיים, ואז שאלו הזקן: היכן נרמז במגילה מה שאמרו חז"ל במדרש שגזירת הכליה בימי המן נחתמה בטיט ולא בדם, ומשום כך עלה בידי מרדכי לבטל את הגזירה על ידי התשובה והצום?

כך שאל הזקן - ומיד גם השיב: הדבר נרמז בלשון הפסוק "אם על המלך טוב יכתב לאבדם", וכן להלן (ט, כב): "כי המן בן המדתא האגגי צורר כל היהודים חשב על היהודים לאבדם", ואת "לאבדם" יש לקרוא לא=בדם, כלומר: שהגזירה לא נחתמה בדם, אלא רק בטיט.

רבי חיים התפעל כל כך מחידוש זה, ובביקורו הקרוב בוילנא, סיפר זאת לרבו הגר"א, שהתרגש ואמר לו: 'הזקן שאמר לך דבר זה - הוא הזקן שגילה זאת למרדכי הצדיק, וזהו אליהו הנביא!' (כמוצא שלל רב)

ויסר המלך את טבעתו מעל ידו (ג' י')

בהתחלה, המן עשה כל מה שעלה על רוחו. אפילו המלך לא הגביל אותו. הוא קיבל את "טבעת המלך" וחתם בה כל מה שרצה. אכן המן היה בבחינת "המלך". מה היה חסר להמן? רק דבר אחד! הציק לו שיש "אחד" שלא מתכופף אליו. וראה זה פלא! כאשר המן ניסה לכופף את "האחד" הזה אליו, לא רק שהוא לא הצליח, אלא שהוא איבד גם את מה שהיה לו - ולא נשאר ממנו כלום. בהתחלה הוא היה "המלך". עכשיו הוא נהיה "כלום"!!! וכל זה מרומז בשמו של המן. "המן" בגימטריה. 95 "המלך" בגימטריה זה גם. 59 אכן כך היה בהתחלה. אך כאשר "המלך" הזה רצה לכבוש עוד "אחד", את מרדכי, לא נשאר ממנו כלום. כי המן + ועוד 1, שווה. 69 וגם "כלום" בגימטריה זה 96.

(המלקט)

הפיל פור הוא הגורל לפני המן (ג' י')

מהו כפל הלשון 'פור' ו'הגורל', הרי לשניהם יש משמעות אחת, ועוד מהו הלשון 'לפני המן'.

ביאר רבי יעקב לוורבוים מליסה, כאשר המטרה של המטיל גורל הוא להזיק ולהרע לחבירו, הגורל נקרא בשם 'פור', כדכ" תיב [ישעיה כד, יט]: "פור התפוררה הארץ", אולם כשכוונת מטיל הגורל לצורך דבר טוב, נקרא 'גורל', כדכתיב [יהושע יט גא]: "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן גור' בגורל בשילה לפני ה' פתח אהל מועד ויכלו מחלק את הארץ".

א"כ כלפי מה שהמן חפץ להשמיד את ישראל זה נקרא 'הפיל פור', אולם המן גם חשב להתעשר מהשלל שיפול לידו, לכן זה נקרא גם 'גורל', וזהו דכתיב 'הגורל לפני המלך' כי לגבי ישראל

הרי זה נחשב ל'פור', אבל ביחס להמן זה נקרא גם 'גורל'.

ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך (ג' יא)

א' במדרש (אסת"ר ז' כ"א, ומובא בתוס' מגילה י"ג:) דהכסף עולה בגימטריא הע"ץ, שרמז לו שיתלה עליו. וצריך ביאור מה שייך לכאן מה שבסוף יתלוהו על העץ, ומהו הענין לרמזו כאן. וי"ל ע"ד צחות, שהמן התחייב לתת כסף לאחשוורוש, וע"ז אמר לו, דכיון דסופו למות וליתלות על העץ א"כ הרי קם לי בדבריה מיני' ופטור מלשלם הכסף. [ובאחרונים יש נידון אי אמרי גם בגוים הדין של קם לי בדבריה מיני'].

ונראה לומר באופן אחר, דהנה בבעל הטורים (ר"פ ויצא) עה"כ והנה סולם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה כ' רמז דסולם בגי' ממון, שממון הוא דבר המוצב ארצה אבל ראשו מגיע השמימה, אם משתמשים בו לתכליתו הנכונה. וכאן רצה המן להשתמש עם הכסף לדבר היפך מהטור, אבל בני ישראל כבר הקדימו אותו וכדאי' (מגילה י"ג:) גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שע- תיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לש- קליו, דהיינו שהם השתמשו עם הכסף להדבר הנכון, וזכו שלא הי' יכול המן לקים את מחשבתו לעשות עם הכסף היפך מהטוב. וזה מ"ש חז"ל במדרש (במדב"ר מטות כ"ב ז') שני עשירים עמדו בעולם אחד מישראל ואחד מאומות העולם קרח מישראל והמן מאומות העולם ושניהם נאבדו מן העולם משום שלא התנהגו כראוי עם עשרם.

ואי' במדרש (אסת"ר ט' ב') שבאו כל העצים לפני הקב"ה וב- קשו שישתמשו בהם לתלות את המן, ולכל אחד אמר הקב"ה שהם נבראו לתכלית אחרת שי תקיימו בהם מצות כגון הדקל ללולבו כו', עד שבא הקוץ לפני הקדוש ברוך הוא ואמר רבש"ע אני שאין לי במה לתלות, אתן את עצמי ויתלה טמא זה עלי, והסכים הקב"ה וממנו מצאו ועשאו העץ. דהיינו הקוץ שאין לו תכלית אחרת נתקיים תכליתו ע"י שנתלה עליו המן. ולפ"ז יל"פ מה שנמש בזה שהכסף גי' העץ, שכשרצה המן לתת הכסף, אמר לו, לכסף יש תכלית אחרת וכבר הקדימו ישראל שקליהן וקיימו התכלית של הכסף, אבל העץ נתון לך שבזה יתקים תכליתו במה שיתלו אותך עליו.

(הגר"ח"ש קופמן זצוק"ל)

ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך (ג' יא)

כתב במנות הלוי, שמאת ה' היתה זאת שאחשוורוש יוותר על הכסף, כדי שישאר הכסף בידי המן, ואח"כ בעת שיתן אחשוורוש את בית המן לאסתר וממנה למרדכי, יפול הכסף בידי מרדכי, ולולי זאת היה נשאר בידי אחשוורוש.

והנה רעיון נפלא כתב היערות דבש [ח"ב דרשה ה'] שהמן חילק את הכסף צדקה לעניים, וז"ל "ואגב יש להבין, במה שאמר ר' (מגילה טז ע"א) כי המן אמר אתיה מלא קומצא דידכו ודחי יו"ד אלפים ככר כסף דידי, מה ענין קומץ שהוא קרבן לה', מן יו"ד אלפים ככר שנתן למלך אחשוורוש וחברותא כלפי שמיא, ואם יתן איש מתנה למלך בשר ודם הירצה לה', וכן אמרו (שם יג ע"ב) גלוי וידוע שעתיד המן וכו' לפיכך הקדים, מה זו קדימה,

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קניבסקי)

מתנות לאביונים בימות המשיח

שאלו למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א על מה שכ' הרמב"ם בפ"ה מהל' מגילה הי"ח שאפ"ל שכל המועדים עתידין להתבטל בימות המשיח, פורים לא יתבטל, וקשה היאך יקיימו מצוות מתנות לאביונים, הא כתב הרמב"ם שבימות המשיח יהי' שפע של כסף וזהב ואוכל כחול הים ולא יהיו אביונים. ותי' שיהי' אדם א' שיפקיר כל נכסיו וכולם יקיימו המצוה בו. וצ"ע דהא כ' המרדכי שאין ליתן מעשר עני לגדול הסמוך על שלחן אביו כיון שיש לו כל צרכו, וה"נ הכא כיון שיש לו בהישג יד כל צרכו אינו חשיב עני. ע"כ נראה דהנה כ' הגר"ח"ק בטעמא דקרא על השינוי בפסוקים במגילה שבתחילה כתיב רק מצוות שמחה ומ- שתה ומשלוח מנות, ואח"כ נמנו שוב המצוות הנ"ל יחד עם מתנות לאביונים, ותי' שבתחילה קיבלו עליהם את ימי הפורים בתורת יו"ט לאיסור מלאכה, וא"כ אינם יכו- לים לקיים מצוות מתנות לאביונים, ואח"כ שקיבלום רק כימי שמחה יכלו ליתן מתנות לאביונים והוסיפו גם מצוה זו [וע"ד הנ"ל יש לבאר מה שבתחילה כתיב ימי שמחה ומשתה ואח"כ ימי משתה ושמחה, דהנה מרן הגר"ח זצ"ל חילק בין סעודת פורים לסעודת יו"ט, דסעודת יו"ט הוא תוצאה ממצוות השמחה, משא"כ בפורים דהמשתה הוא דין בפ"ע, והכא נמי בתחילה שקבעוהו ביו"ט הקדימו השמחה דעיקר הדין הוא השמחה והמשתה הוא תוצאה, אבל אח"כ שביטלו היו"ט הוי המשתה מצוה בפ"ע ולכך הקדימוה למצות השמחה]. ובמקו"א כ' שבתחילה קיב- לוהו ביו"ט בגלל הנצחון, ומה שביטלוהו אח"כ אנו משום שלא רצו בטירחא אלא משום דאמרו אכתי עבדי אח- שורוש אנו ולפי"ז בימות המשיח יקבע פורים ביו"ט דתו לא עבדי אחשוורוש אנו ולא יקיימו כלל מצות מתנות לאביונים משום יו"ט.

(רביד הזהב)

זהו שקלים לקרבנות וזהו למלך טפש ורשע, וגם לא מצינו הקרא שנתן, הלא אמר הכסף נתון לך.

אבל הענין, כי אמר (ג' יא) ' הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך', כך פירושו, הכסף והעם, שבשניהם תעשה כטוב בעיניך, ותכלית הטוב לחלקם לעניים, וכן אומות העולם יודעים כי מצות צדקה רבה, ולמדו מנבוכדנצר מלכא, 'וחטאך בצדקה פרוק' (דניאל ד' כד), ואמרו חז"ל (ב"ב י' ע"ב) 'צדקה תרומם גוי', וזהו שהיה טוב בעיני כל השרים לחלקם לעניים, וכן עשה המן וחשב שזהו יותר מכל קרבנות, דכתיב 'ונבחר לה' מזבח', ולכך תמה שאין מלא קומצא קרבן ידחה יו"ד אלפים ככר כסף לעניים, שהוא טוב בעיני ה' מכל הקרבנות, ולכך השיב מרדכי, כי הצדקה מיוחסת לי, כי הכל שלי, עבד שקנה נכסים וכו'. ומאחר וכל בטחון המן שיצליח היה הואיל שפיזר נתן לאביונים כהנ"ל, ולכך עת הזכרת הנס צריך מתנות לאביונים והבן (כי זכות מח-

צית השקל, הגינה כנגד הצדקה שהמן פיזור).

ומכל מקום גרמה זכות צדקה להמן שלא נכלה זרעו, רק בני חזרו על פתחים, כי צדקה תציל ממות, ועל ידי כך זכה שיצאו ממנו גרים (גיטין נז ע"ב), וזהו מאמר חנה, 'שבעים בלחם נשכרו', שדרשו חז"ל (מגילה טו ע"ב) על בני המן, רעבים חדלו, פירוש הואיל שהיה זן רעבים, מכח זה בלחם נשכרו, ולא באו למות", עכ"ל.

(יערות דבש)

להשמיד. להרוג ולאבד את כל היהודים (ג' י"ג)

הגמרא במסכת מגילה ושואלת, מפני מה נגזרה כזו גזירה קשה על עם ישראל "להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים, מנער ועד זקן, טף ונשים ביום אחד"? ועונה הגמרא: "אמר רבי שמעון בר יוחאי לפי שנהנו מסעודתו של אחשוורוש".

ונשאלת השאלה: הרי בתורה יש כללים מה העונש לכל עבירה, ועל עבירה של אכילת מאכלי גויים - שזהו איסור לאו וזה החטא בו חטאו עם ישראל בסעודת אחשוורוש - אין עונש של מיתה, ומדוע נענשו בעונש חמור כל כך?

כדי להבין זאת נפתח במשל. מנהל בנק חיפש פקיד זוטרי בעמדת ה'עובר ושב'. ראיין מספר מועמדים ולבסוף בחר במועמד שנראה לו. ביום הראשון של עבודתו איחר העובד להגיע. מיד נקרא למנהל שהזהירו להגיע בזמן. אך הנה גם למחרת איחר הפקיד בתירוצים שונים של פקקים בדרך וכדו', הזהירו הנמנהל כי זו התראה שנייה ואחרונה וכי שוב לא יתקבלו תירוצים לאיחור, ואם יאחר שוב - יפוטר מיד. באותו בנק יצא מכרז לקבלת פקיד נוסף שיהיה אחראי על פתיחת חשבונות ללקוחות חדשים. המנהל ראיין מועמדים ובחר באדם הנראה לו מתאים וקבלו לעבודה. ביום הראשון לעבודתו נכנס לקוח חדש שרצה לפתוח חשבון בבנק כשהגיע לפקיד אמר לו הפקיד: "מדוע לך לפתוח חשבון בבנק זה? לך לבנק המקביל, שם יש תנאים יותר טובים, פטור מעמלות וריבית גבוהה יותר. לא כדאי לך לפתוח חשבון אצלנו". שמע ש זאת הלקוח ועזב מיד את הבנק. הדבר חזר על עצמו וכל לקוח חדש שנכנס עזב מייד לבנק המקביל.

מנהל הבנק ראה שבאותו יום לא נפתח שום חשבון חדש וכל לקוח חדש שננס עוזב מייד. המתין ללקוח חדש שנכנס לפקיד ומיד כשבא לצאת קרא לו מנהל הבנק ושאלו, מדוע אתה עוזב ולא פותח חשבון? ענה לו הלקוח: הפקיד שלך המליץ לי ללכת לבנק המקביל, שם אקבל תנאים טובים יותר. כעס מנהל הבנק ומיד בו במקום פיטר את הפקיד החדש והורה לו לעזוב מיד את הבנק.

ראה זאת אחד הנוכחים ושאל את המנהל: מדוע לפקיד הראשון שאיחר, נתת התראה והזדמנות נוספת לשיפור, ואילו את הפקיד הזה פיטרת מייד? ענה לו המנהל: הדבר פשוט, הפקיד הראשון קיבל על עצמו שהוא שייך לבנק שלנו, ורק איחר, ולכן נתתי לו הזדמנות נוספת. אך הפקיד הזה, ששלח לקוחות לבנקים אחרים, הוציא את עצמו משייכות לבנק שלנו. אין לו מה לעשות פה אפילו רגע אחד, לכן אין מה לתת לו הזדמנות נוספת לא ראי זה כראי זה.

הנמשל פשוט: כשיהודי מאושר להיות חלק מעם ישראל, ורק פעמים שהוא חוטא מחמת יצר הרע - הוא שייך לעם ישראל

ולכללים של חטא ועונשו. אך פה לא כתוב שאכלו בסעודת אחשוורוש אלא "נהנו" מסעודתו של אחשוורוש, דהיינו היה להם "כפי" להיות עם הגויים. זו לא היתה השתתפות גרידא בסעודה של גויים מחמת אין ברירה, אלא הנאה לשבת עם הגויים להרגיש שייכות איתם. זה כבר הוכיח כי הם שייכים לבנק אחר, לעם אחר. הם עזבו את צור מחצבתם וכרו להם בורות נשברים. במצב כזה אין דינם כיהודי שחטא אלא כעובר לדת אחרת, שנידון אחרת. לכן התחייבו עונש חמור כל כך.

אך לאחר הצום ותענית שגזרו אסתר ומרדכי נאמר "קיימו וקבלו עליהם" תיקנו זאת שקבלו תורה מאהבה ולא בכפייה, הרי שחזרו לצור מחצבתם, ונעשה הנס "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם".

נקבל על עצמינו ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך אהבה להקב"ה ונזכה לניסים ונפלאות אמן.

(המלקט)

ושללם לבוז (ג' י"ג)

מה התוספת בזה? וכי אחר שיושמדו היהודים, ישנה נ"מ האם שללם לבוז או לא?

מבאר החת"ס ע"פ הגמ' המספרת שכאשר טיטוס הרשע נכנס לא"י הוא ציוה לקחת את כספי היהודים לאוצר המלוכה ולא התיר לחיילים לבוז השלל. כיון שכך, נפתחה בפני היהודים אפשרות לשחדם בכסף ולהשאר עי"כ בחיים. המן לא רצה שכך יהיה, ולכן הבטיח ששללם יהיה לבוז וכך לא יהיה טעם לשחדם...

מסופר על הגר"ח וולוז'ין שפ"א תכננו כמה שרים לגרש את היהודים, והלך הרב לשחדם. רק א' היה רשע גדול שלא היה מוכן אף לראות פני יהודי. אמר הרב לעוזר השר אמור לו שאומר לו רק שתי מלים, ניאות השר, והרב נכנס אליו והניח ערימת שטרות ואמר שתי מלים: 'קח ושתוק'!... למחרת בישיבת השרים דיברו כולם בעד היהודים ורק השר הג"ל שתק. המלך הבין שהתפנית חלה בעקבות שוחד שקבלו השרים. הוא פנה לשר השותק ושאל לפשר שתיקתו. ענה הלה ואמר אני חושב לעצמי אם אני קיבלתי סכום כה גדול רק כדי לשתוק, כמה קיבלו האחרים על מנת לדבר...?

מסופר על האדמו"ר מסאטמר שפ"א התלונו בפניו על מצב הביש לו נקלעו שנתמנה שופט גוי רשע אנטישמי ארוך. אמר להם הרב זה לא כ"כ נורא כמו שאתם חושבים, אני ראיתיו, הוא בסדר גמור... בסדר גמור? תמהו. אכן השיב הרב, ראיתיו והוא לא בעל מום, אינו גידם ב"ה, יש לו שתי ידיים... תנו לו שוחד והכל יסתדר... וזה שאנו אומרים שבכל דור ודור קמים עלינו לכלותינו, והקב"ה מצילנו - כיצד - 'מידם' על ידי הממון שאנו דוחפים לידם...

[ומתוק האור]

"להרוג ולאבד את כל היהודים ביום אחד.. ושללם לבוז" (ג' י"ג)

פירש הגר"א: "מה שכתב שיהרגו 'ביום אחד' ואח"כ 'ושללם לבוז', כי אם היה אומר שישללו ג"כ, לא יהרגו ביום הזה, לכן אמר שלא יקחו שלל עד שיהרגו, וגם שיהא השלל שלהם, כדי שיהרגו בלב יותר מחמת הממון".

ושמעתי לבאר עפ"י דברי הגר"א דלכאורה צריך להבין היאך

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

אין אסתר מגדת מולדתה ואת-עמה כאשר צוה עליה מרדכי ואת- מאמר מרדכי אסתר עשה כאשר היתה באמנה אתו (אסתר ב, כ)

בקובץ "תורת העמק", גליון ז', עמוד נ"ז (אות ה'). הובא שאלה למרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, על מה שכתב להוכיח בספרו "טעמא דקרא", במגילת אסתר (ה', ח') דכתיב ומחר אעשה כדבר המלך. דמכאן ראייה דעקימת שפתיה הוי מעשה (ב"מ צ:), דהרי רש"י כתב שם וז"ל. ומחר אעשה כדבר המלך. מה שבקשת ממני כל הימים לגלות לך את עמי ואת מולדתי. עכ"ל. וקשה מהא דכתיב באסתר (ב'כ') אין אסתר מגדת וגו' ואת מאמר מרדכי אסתר עושה וגו'. והרי התם "עושה" היינו ששתקה. ע"כ? ותירץ מרן הגר"ח קנייבסקי שם וז"ל. היא ענתה שאינה יודעת, כדאיתא במדרש. עכ"ל.

את כל היהודים, אך לא רק זה בלבד, אלא שהגויים יבזו את רכושם של היהודים - "ושללם לבוז". תמה האלשיך הקדוש, מאי נפקא מינה למתים אם יבזו את רכושם, אם נגזרה מיתה על כל העם היהודי, מה איכפת להם מה יהיה עם רכושם, מה יעשו עם ממונם?! ונראה לתרץ, עמים רבים הופיעו על בימת ההיסטוריה, פעלו, הקימו ארמונות, בנו מפעלים בארץ, כבשו, התפרסמו, אבל עם השנים שקעו בתהום הנשיה, עברו, חלפו, אין זכר לכל תפארתם. אין להם שם ושארית בארץ. וזה מה שהמן רצה לעשות לעם ישראל - 'שללם לבוז' - שלא יהיה זכר לעם ישראל, להעלימו, כנגד "מחה תמחה את זכר עמלק", אותו ציווי להכרית כל זכר לעמלק.

(נר לשולחן שבת)

גודל חסדי ה' שהמן "קנה" את ישראל

ועשרת אלפים ככר כסף אשכול וגו' להביא אל גנזי המלך. (ג' ט')

יש לדקדק למה הוצרך המן לקנות היהודים בכסף מלא מאחשורוש, הלא אחשורוש היה שונא ישראל עוד יותר מהמן, ובודאי היה מתרצה לאבדם גם בלי שום כסף, אמנם זה היה מחסדי ה' שהמן דוקא קנאם בכסף, כי אילו היה ההסכם ביניהם לאבד את היהודים בלי שום קנין כסף, לא היה שום אופן שאחשורוש יוכל לחזור אח"כ מגזירה זו, כי כתב אשר נכתב בשם המלך אין להשיב, משא"כ עתה שקנה אותם המן בקנין גמור, יש מקום לטעון דמה שצוה אחשורוש בתחילה לאבדם, לא היה מפני שזהו רצונו, אלא מפני שנמכרו להמן והרי הם קנין כספו של המן אשר בידו לעשות אתם כל מה שירצה כדין כל שאר נכסיו שבידו לעשות בהם כרצונו ואין מי שיעכב בעדו, וממילא אח"כ כשהמן נתלה ובא מרדכי והראה לאחשורוש

ביקש להשמיד 'ביום אחד', וכי אפשר להרוג את כל היהודים ביום אחד, וע"כ צריך לומר שהמן הבטיח כל מי שיהרוג יקבל שלל, וע"י זה כל אחד מהגוים יהיה מוכן להרוג, וביום אחד היתה יכולה להתממש גזירת השמד.

(הגר"א)

"והעיר שושן נבוכה, ומרדכי ידע, ובכל מדינה וגו' אבל גדול ליהודים (ג, טו ד, ג)

וצ"ב שינוי הלשון מדוע לגבי שושן כתוב לשון 'נבוכה' ואילו בשאר מדינות המלך כתוב 'אבל גדול ליהודים', וכשתמהתי כן לפני מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א [ביום הפורים תשע"א] השיב דבני שושן היו נבוכים ומבולבלים ולא ידעו מה קורה איתם, אולם אצל שאר היהודים היה זה לאחר מכן. עכ"ד. ונראה דכוונתו דבני שושן היו נבוכים ומבולבלים כי בתחילה אחשורוש התייחס אליהם בכבוד ואף הזמינם לסעודתו, ואילו לאחמ"כ הוא מפנה להם עורף וגוזר עליהם כליה ולכך היו במבוכה, ולא ידעו כיצד עליהם לנהוג, אולם אצל יתר היהודים בשאר מדינות המלך כשנודע להם דבר הגזירה היה זה לאחר שמרדכי קרע את בגדיו, לבש שק ואפר וזעק זעקה גדולה ומרה, וכיון שראה שמרדכי מתנהג כך היה זה אצלם אבל גדול. ועי' במהרש"א (מגילה יא.) שביאר דמש"כ העיר שושן נבוכה קאי גם על הגוים כיון שכולם היו מצטערים ודואגים שמה אותם מבקש המן לאבד, שהרי המן אמר לאחשורוש ישנו עם אחד וגו' ולא פירש להדיא לאיזה עם כוונתו, משא"כ בכל מדינה ומדינה דכתיב בהו אבל גדול ליהודים, כי שם ידעו שכוונתו ליהודים כדכתיב ונשלוח ספרים וגו' ולאבד את כל היהודים. עכת"ד. אמנם עי' ברש"י שם שכ' דוהעיר שושן נבוכה קאי על היהודים שבה.

(הגר"ח קנייבסקי שליט"א)

והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה (ג' טו')

ביאר רבי שלמה קלוגר מבראדי, דכוונת הפסוק הוא, דאחשורוש רוש היתה דרכו להשתגע כשותה יין ואין בו דעת כמו שמבואר בגמ' [מגילה יב, ב'] "ויקצף המלך מאד", אמאי דלקה ביה כולי האי, אמר רבא, שלחה ליה: בא אהורייריה דאבא, אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי, וההוא גברא [אחשורוש] אשתטי בח-מריה נשתטה ביינו".

א"כ כיון שאחשורוש ראה מה שנעשה לו משתיית יין שהרג את ושתי, החליט לפרוש מן היין ולא היה שותה עוד יין, אולם עכשיו שישב לשתות עם המן, וכשנודע זאת לאנשי שושן שהמ-לך התחיל לשתות, נתייראו פן ישתגע כדרכו, ומי יודע על מי יצא הקצף, וז"ש ו'המלך והמן ישבו לשתות' אז 'והעיר שושן נבוכה' מפחד פן יקצוף עליהם.

(מאמר אסתר)

"להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד ... ושללם לבוז". (ג' י"ג)

ותוכניתו האכזרית של המן היתה "להשמיד, להרוג ולאבד"

הכתב שהיה בידו עוד מזמן הבית, איך שהמן מוכר את עצמו למרדכי להיות עבדו קנין ביתו, א"כ הרי כל מה שקנה עבד קנה רבו ובדין הוא שכל רכושו של המן - הכולל כל היהודים אשר קנה מאחשוורוש, הכל שייך באמת למרדכי שהוא בעליו של המן, וכיון שמרדכי אינו רוצה לאבד היהודים א"כ הדין מחייב שיעשו כרצונו ולא לאבדם, וממילא בטלו האגרות הראשונות - לא מחמת שינוי גזירת המלך, כי זה אי אפשר, אלא מפני שינוי הבעלים וא"ש, ולפי זה היה זה מגודל חסדי ה' מה שהמן קנה את ישראל בקנין גמור ע"י כסף, כי אילו היה הגזירה בחינם - בלי קנין כסף, לא היה אחשוורוש יכול לחזור מדבריו, משא"כ עתה שכל הגזירה היה רק מטעם קנינו של המן, כיון שנשתנה הבעלים נשתנה גם הגזירה ונשארו בחיים.

קין ישועה [מבעל הבן איש חי ז"ע]

פרק ד'

"ותתחלחל המלכה מאד ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו לא קבל" (ד, ז)

מה טעם שלחה אסתר בגדים למרדכי, הרי לא מחסרון בגד לבש שק, הלא הוא - מדעת קרע את בגדיו, משום סיגוף וצער, וגם את הבגדים האחרים יקרע? אלא מסביר הרה"ק בעל התפארת שלמה ז"ע - רמזה אסתר בשליחת הבגדים כי היא חולקת על דרכו של מרדכי! מרדכי קיוה להצמיח ישועה לעם ישראל ע"י סיגופים מחמת צער גלות השכינה, לפיכך סבר שראוי לכל אחד ללבוש שק ולעלות אפר. אך אסתר, רוח אחרת היתה עמה: היא סברה כי יש לעורר את הרחמים ע"י שמחה. כי השכינה אינה שורה מתוך עצבות, ככתוב: "עבדו את ה' בשמחה", ועוד כתוב: "עוז וחדוה במקומו". ובשליחת בגדי המלכות למרדכי, לכך נת-כוונה! וזה היה חלק מתפילתה שמרדכי ילך בדרך השמחה! וכ- מובא במדרש: שכאשר הרכיבו את מרדכי ברחובות העיר והלבי- שהו בגדי מלכות, שלחה אסתר והביאה שבעה אלפים נושאי כלי זמר. וכאשר בא מרדכי לכלל שמחה, היה בכוחו לעורר רחמים וחסדים!...

הייתי נוכח באיזה חידון מסוג של טריוויה שנעשה לבחורים באחד מאיגודי בני הישיבות... שאלו שם שאלות אמריקאיות וכל הבחורים היו צריכים לענות... ואחת השאלות הייתה: באיזה יום בשנה אתה מרגיש הכי הרבה קרבת אלוקים והתעלות?? שלוש תשובות. א: יום כיפור. ב!! תחילת זמן. ג. סעודת פור... ים יותר משמונים אחוז מהבחורים ענו סעודת פורים!!!! האנשים מבחוץ שעמדו שם מהצד היו בטוחים שהבחורים האלו עשו צחוק... היה אפילו יהודי מבוגר אחד שהזדעזע כל כולו מהרמה הירודה של הבחורי ישיבות בדורנו. אבל לא!!! הם לא התבדחו!!! הם צדקו!!! ואני לא מתבייש להודות שגם אני עניתי את אותה תשובה... כן... אני מרגיש בימים של פורים התעלות והתרוממות עוד יותר גדולה מעשרת ימי תשובה... אה מה אתה אומר עלי?? אתה בהלם ממני ומהבחורי ישיבות של היום... אתה בטח חושב שאני ליצן עם אף אדום עגול... אז אני אוכיח לך מינייה וביה עד כמה אני צודק... יש לי שאלה: מתי נראה לך יותר חשוב לתת צדקה?? האם בעשרת ימי תשובה או בערב פורים?? ברור שבעשרת

ימי תשובה!!! ללא ספק!!! בעשי"ת כתוב בגמ' להדיא: שתשובה ותפילה וצדקה מעבירים את רוע הגזירה!! אנחנו מכריזים את זה בשאגות ב"נתנה תוקף..." כולנו מפחדים מיום הדין... וכולנו רוצים לסדר את עצמנו וחז"ל... ל מודיעים לנו בצורה מפורשת שצדקה זה אחד משלושת הדברים שמסדרים אותך ליום הדין... ואני שואל אותך כעת נתונים יבשים: בקופות הצדקה...: תנחש מתי נכנס יותר תרומות??? בימים הנוראים או בפורים?? אז זהו!!! שלא תאמיני!!! אבל בפורים נכנסים כמויות הרבה יותר גדולות של צדקה מאשר בימים הנוראים!!! כן... זה נתונים יבשים שמ- גיעים מהחפ"ק... איך אתה מסביר את זה??? זה הרי היה אמור להיות בדיוק הפוך!!! בערב פורים ש... שכל האוירה פורימית והכל צחוקים... אף אחד לא מבוהל ולא חרד מכלום... אז אין שום דחף ושום סיבה מיוחדת לתת צדקה... ואילו בימים הנוראים שזוחלים ורועדים מיום בואך... היו אמורים לתת כמויות הרבה יותר גדולות של צדקה???... נו אז איך אתה מסביר את התופעה הזו שזה בדיוק הפוך?? דווקא בפורים כלל ישראל נותנים הרבה יותר צדקה מימים הנוראים??? נו... מה טמון בזה??? מה רואים מכאן?? שבסופו של דבר אין תחליף לכח של שמחה!!!! אין תח- ליף ללב שנפתח מתוך שמחה!!! הכח שיש לשמחה של פורים להרחיב את... הלב הוא כח ששווה עשרת מונות יותר מאימת הדין של ימים הנוראים וזו... עובדה!!! הוכחתי לך את זה מנתון עובדתי מקצועי!!! אז אותו דבר בדיוק לגבי עבודת ה'... כן יש לנו את חודש אלול... שבחודש אלול אנחנו מתחזקים בתורה וב- עבודת ה' מתוך אימת הדין... אבל בחודש אדר?? מי שתופס את אדר בצורה הנכונה... מי שלוקח את ההצתה של השמחה והטוב לבב של ה"משנכנס אדר..." ומגייס את זה לעבודת ה'... הוא יכול לנסוג ולהתעלות לחיזוק הרבה יותר ממה שהיה לו בחודש אלול מתוך אימת דין... ואם נראה לך שזה משפטים שמתאימים למוהר"ן מברסלב... זיע"א אז תתפלא לשמוע שגם היולנא גאון זיע"א אומר את המשפטים האלו ממש על שמחת תורה... וצריך לדעת את זה!!! ולאמץ את זה בחודש אדר שנכנס כעת!!!! עכ- שיו חכה!!! כאן מגיע ההסתייגות!!! נא לא להתבלבל ולא להפוך את הקערה על פיה!!! באופן טבעי חודש אדר הוא חודש של ריפיון!!! באופן טבעי השמחה והעליצות של פורים בדרך כלל לא לוקחת אותנו למקום טוב כי... כי... אל תשכח שהיצר הרע גם רוקד לצלילי המוזיקה הקצבית... והוא דווקא יודע ומשתלב הרבה יותר בקלות באוירה של שמחה מאשר באוירה של רצינות כך... שגם לא להפוך את הקערה על פיה!!! מה שאמרתי לך פה שחודש אדר הוא חודש התעלות יותר מחודש אלול... זה... זה רק למי שתפס את המושכות חזק חזק... חזק כי מי שלא??... אז באופן טבעי זה בדיוק הפוך... זו הסיבה שבחודש אלול אנחנו בוחרים להיות רציניים... כי... כי לכאורה לפי הנתונים שהבאתי לך מקודם שהוכח מדעית שההישגים שלנו בפורים יותר גדולים מאשר בחודש אלול... אז לכאורה בא נחליף דיסק... נתחיל לה- שתכר ולהתחפש בחודש אלול...??? אז זהו שלא!!! בדרך כלל כשאנחנו מקבלים את המעלית לו שקוראים לה שמחה וששון... הנטייה הטבעית שלנו להשתמש במעלית הזו רק לכיוון מטה... ולא לכיוון מעלה... ולכן בחודש אלול זה מלחיץ וגורלי מידי בש- ביל לקחת את ההימור הזה... אבל בחודש אדר... אנחנו כן מאפ- שרים לעצמנו לקחת את ההימור נ... כנסים לטורבו של שמחה... וכאן!!!! כאן הבחירה בידך והמושכות לגמרי בידיים שלך... לאן!!!

לאן לקחת את השמחה של הימים הבאים... לטוב או למוטב ...
... כן משוכנע אדר יש בעולם כח סגולי של שמחה !!! יש כח
סגולי של הילוך מהיר יותר... ואתה תחליט לאן לקחת את זה.
האם לקחת את זה לעוד כמה סגירות ששם תתחיל להתמכרות
שלך... האם לקחת את זה להתפרקות ולחיסול חשבונות עם כל
מיני אנשים... !!! או או לקחת את זה לזעקה אמיתית קלי קלי
למה עזבתני... וקפיצה בבת אחת לרמפה רוחנית שיכולה להביא
אותך לקנה מידה אחר ברוחניות... מושגים אחרים בלימוד התו-
רה... מושגים חדשים במשטר עצמי מול החברה הרדודה וחסרת
הרסן בימים אלו... הרי שלך לפניך!! זה בידך!!! : זכור משוכנע
אדר מרבים בשמחה זה לא סיסמא !

[תפאר"ש - אז נדבר]

"ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו"

(ד' - ד')

האם אסתר חשבה שמרדכי לבש שק מחמת שלא היו לו בג-
דים, הרי ברור שמחמת סיגוף קרע את בגדיו ולבש שק, אז מה
יועיל שתשלח לו בגדים חדשים? התשובה, אסתר רצתה לרמוז
למרדכי שהיא חולקת עליו בדרך בה יש לנקוט כדי להצמיח
ישועה לעם ישראל. מרדכי סבר שיש להסתגף ובכך להשתתף
בצער השכינה שהיא בגלות ואילו אסתר סברה שיש לעורר את
הרחמים ע"י שמחה שהרי אין השמחה שורה מתוך עצבות. ואכן,
אומר המדרש, כאשר הלבישו את מרדכי בבגדי מלכות והרכי-
בוהו על הסוס, שלחה אסתר שבעת אלפים נושאי כלי זמר כדי
שמרדכי יגיע לכלל שמחה ובכך יהיה בכוחו לעורר רחמים.

(מדשן ביתך)

ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מזה זה (ד', ה')

הנה אסתר שולחת לשאול את מרדכי למה קרע את בגדיו
ולבש שק וכו', ונשאלת השאלה: איך יתכן דמרדכי ואנשי שושן
ידעו על גזירת המן להשמיד להרוג ולאבד, ואילו אסתר שנמ-
צאת בבית המלוכה של אחשורוש והמן אינה יודעת על גזירה זו?
ועמד על כך המדרש רבה בקהלת (פרשה ח', ה'), וביאר המדרש
דאסתר היתה עסוקה בנקיון הבית לפסח - דהרי זה היה ב"ג
בניסן - שמכבדים את הבית, וכתוב בפסוק "שומר מצוה לא ידע
דבר רע". וז"ל המדרש "שומר מצוה לא ידע דבר רע, זו אסתר
שהיתה עסוקה במצות ביעור חמץ, ועת ומשפט ידע לב חכם, זה
מרדכי דכתיב (אסתר ד') ומרדכי ידע את כל אשר נעשה". בתו-
רה תמימה ביאר המדרש נסמך על הדרשה הקודמת דהעושה
מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות ולכן לא בשרוה
לאסתר בשורה רעה.

ובפירוש מהר"ו [על המדרש] כתב: "זה היה י"ג ניסן, כמפורש
'ויקראו סופרי המלך בחודש הראשון בשלשה עשר יום בו' ול-
ערב בודקין את החמץ, ואולי הכונה כמבואר בשו"ע שביום י"ג
צריך לפנות כל החדרים. וכמש"כ ותבואנה נערות אסתר ויגידו
לה הרי שהיא לאי דעה, וכמש"כ ומאמר מרדכי אסתר עושה הרי
ששמרה כל התורה וכל המצוות". עכ"ל.

ועיין מה שפלפל בדברי המדרש הנ"ל הג"ר שלמה קלוגר זצ"ל
בחכמת שלמה (גליון שו"ע סי' תל"ג סעיף א') לענין הלכה במ-

צות בדיקה בי"ד בניסן. ובמצות בדיקה ע"י נשים.
החתם סופר (אור"ח סי' קל"ו) מסיים את התשובה בזה הלשון:
"והיותי חוץ לחדר לימודי כי גרשוני נשים צדקניות המכבדים
ליו"ט של פסח ע"כ לא יכולתי להאריך ככל הצורך". ע"כ. ובנוב"י
(תנינא סי' נ"ז. תשובה מנן המחבר) כתב: "...הנה ביומי דניסן אני
טרוד מאוד בטרדות הציבור... ונוסף לזה אין לי מקום פנאי ואני
מטולטל מחדר לחדר ומזוית לזוית כי מגרדין הכתלים ומכבדין
את הבית לכבוד החג. לכן אני בא בקצרה מה שנראה לענ"ד".
עכ"ל.

(בארות יצחק)

ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גנזי

המלך (ד' ז')

הראה לה בזה את גודל שנאת המן ואחשורוש ליהודים, שהמן
היה מסכים לתת הון עצום למלך כדי שיסכים לרצונו, והמלך
ויתר על מה שהובטח לו, למרות שיכל להשיג את שני הדברים
יחד, הן איבוד היהודים והן סכום גדול כזה, אך מרוב שחפץ בע-
צמו לאבד את היהודים ויתר על הכסף.

ובספר שלמי תודה (ולהג"ר שלום בן ציון זצ"ל, פורים עמ'
תל"ט) מפרש, שמרדכי אמר לאסתר, שאם אחשורוש היה מקבל
הכסף מהמן, היה מקום לחשוב שאולי נתרצה לגזירה בשל בצע
הכסף שיקבל מהמן, ואם כך אולי יש אפשרות לבטל את הגזירה
ע"י שיתנו למלך סכום יותר גדול ממה שנתן לו המן, ועוד כהנה
תחבולות אבל מכיון שאמר אחשורוש להמן 'הכסף נתון לך' וגו',
הרי מוכח שלא מחמת הכסף הסכים לגזירה, רק מפני שגם הוא
שונא לישראל, וא"כ קשה יותר לבטל הגזירה, וזהו 'את פרשת
הכסף דקאמר', עכ"ל.

ובספר לקוטי חבר בן חיים כתב, שמעתי ממרן זצוק"ל
(החת"ס) וז"ל "וצ"ב לאיזה ענין שם מרדכי זאת בפי אסתר,
והרי האמת המלך לא קיבל הכסף, אמנם באמת המן אמר דב-
רים האלו בינו לבין המלך ואיש לא היה עמהם, אלא שאליהו
ז"ל גילה הכל למרדכי, כמו שאריז"ל במדרש. והנה מרדכי רצה
ללמד לאסתר טענה אשר על ידה יחרה אף המלך בהמן, וממילא
יבטל את הגזירה ולזה שם בפיה שתאמר למלך כי האיש הזה
מתפאר אשר קנה את כל היהודים בעד עשרת אלפין ככר כסף
להשמיד ולהרוג, וכן אמרה 'כי נמכרנו אני ועמי', ואחרי כי דבר
זה גנאי גודל למלך למכור נפשות נקיים בעד רצי כסף (לשון רי-
צוי ע"י כסף, תהילים ס"ח), ובאשר באמת מיאן המלך בזה, אמר
'מי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות כן', וכאשר אמרה 'המן הרע
הזה', כלתה אליו הרעה מאת המלך", עכ"ד.

(שלמי תודה)

ומרדכי ידע את כל אשר נעשה (ד'-י"א)

מלבד כחותיהם הסגוליים של חכמי ישראל ויכולתם לעשות
מעשים היוצאים מגדר הטבע, הם נחוו בחכמה ובפקחות יתרה
המסיעות להם לדעת את אשר לפניהם. בכח חכמה זו הם
מעניקים לכל הפונים אליהם עצה ותושיה, ומדריכים אותם
כיצד להתמודד עם הקשיים הנערמים במהלך חייהם. רבי חיים
קניבסקי שליט"א סיפר שפעם הגיעה אל ה"בית הלוי", אשה

בוכיה, וספרה שבעלה ברח והותיר אותה עגונה וחסרת כל. שאלה הרב: "נו, ומה ביכלתי לעשות עבורך?", והאשה השיבה כשהיא ממררת בבכי: "ברצוני שהרב יאמר לי האם הוא חי או מת". והרב מבריסק השיב "הוא חי". הוסיפה האשה לשאול: "האם אודנו שומר על יהדותו או שהוא השתמד והמיר את דתו?", "הוא יהודי" - ענה לה הרב. "אז מתי יחזור?" - שאלה האשה ותקוה גדולה נשמעה בקולה. "בקרוב ממש" - השיב הרב. והאשה, מאוששת משהו, יצאה מחדרו. כעבור זמן מה התקיימו דברי הרב במלואם, האיש חזר לביתו כשומר תורה ומצוות, ותהום כל העיר בריסק מן המופת המופלא ומרוח הקודש של הרב. כאשר הגיע השמועה לאזני הרב הגיב: "מדוע סבורים אתם שזהו מופת? הרי אשה זו שאלה האם בעלה חי או מת, והשבתה לה שהוא חי, על פי ההלכה שלכל אדם יש חזקת חיים. אחר כך שאלה האם הוא נשאר יהודי או שהשתמד, ומשום שלכל אדם יש חזקת כשרות, עניתי שהוא נשאר יהודי. ולאחר מכן התענינה האשה מתי ישוב הבעל, וסברתי שאם הוא נותר יהודי וגם חי - "בודאי שישוּב בקרוב"... (ומתוק האור)

"אל תדמי בנפשך להימלט בית המלך מכל היהודים... כי אם החרש תחרישי בעת הזאת, רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, ואת ובית אביך תאבדו, ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות" [ד, יד].

המגילה מדגישה בפרק יב, כי מרדכי היה מתהלך מידי יום ביומו, לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר. לכאורה, מעיר הרב אזרחי בספרו 'מועדי ה', זהו מעשה הגיוני ביותר.

לשם מה הדגישו זאת במגילה, הלא סוף כל סוף בת דודו היתה, ולפי דברי חז"ל, היתה אשתו?

מדוע איפה יש בזה מן החדש או מן החידוש אך עיין שם בפירושו רש"י: זה אחד משני צדיקים שניתן להם רמז לישועה - דוד ומרדכי. דוד שנאמר 'גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך' - אמר לא בא לידי דבר אלא לסמוך עליו להילחם על זה. וכן מרדכי אמר, לא אירע לצדקת זו שתלקח למשכב ערל אלא שעתידיה לקום להושיע לישראל, לפיכך היה מחזר לדעת מה יהא בסופה.

הרי שהתהלכותו של מרדכי בחצר בית הנשים היתה התהלכות של לימוד השגחה. של קליטת הרמז, כדי לדעת כיצד לקיים את שליחותה המיוחדת של אסתר.

כמו כן אצל דוד. הלומד את הפסוק שלא בעיון, מעלה על דעתו כי כוונתו של דוד היתה, ללמוד מגבורתו, בעמדו מול הדוב והארי על עמדו מול גלית.

אם התגבר על ארי ודב - יתגבר אף על גלית. אבל חז"ל גילו לנו, כי לא זאת כוונתו. משום שאין להקיש מא-ריות ודובים אל גלית.

אלא שאמר: לא בא לידי דבר זה אלא לסמוך עליו להילחם עם זה.

כלומר למה נתנו לו לדוד גבורה כזאת, כלפי הדוב והארי, הלא דוד מצד עצמו אין בידו להתגבר עליהם, ומדוע ניתנה לו הגבורה הזו, אם לא כדי ללמדו כי תבא השעה, שיתנו לו לדוד גבורה למ-

עלה מגבורתו, למעלה מיכולתו.

עליו רק לקלוט את הרמז להיות מוכן לשליחות, ולכוון את מעשיו ולכוון את השעה. לדעת מתי תהיה שעת הפקודה. ושעה זו, אמנם הגיעה, במלחמת דוד וגלית.

עומד איפה מרדכי וממשיך את לימוד הרמז. הנה מלמד הוא את אסתר, עתה היא השעה. מי יודע, אם לעת כזו הגעת למלכות. זו היא שעת הפקודה. שעת קיום השליחות.

הנקודה המרכזית בדברי מרדכי היא, כי מה שצריך לשכנע את אסתר, לעשות את הלא יאומן הזה, להיכנס לספק פיקוח נפש, גור פני ורחני כאחד, אינו משום כח ההשפעה שיש לזאת, אשר המלך בחר לו לאשה ולמלכה.

כל זה, אינו מוציא מכלל ספק פיקוח נפש. אדרבה יש לה לא-סתר סימוכין לחשוב, כי רחוק הדבר שיושיט לה אחשוורוש את שרביטו. ועל כל פנים מידי ספק לא יצא מה שבכל זאת שכנע אותה, הוא לא המהלך הטבעי, של השפעת אשה על בעלה וכ-דומה.

המשכנע, הוא הלימוד של המהלך השמימי: "מי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות".

(הרב עזריאל יונה)

ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות (ד' י"ד)

רש"י פי' ומי יודע אם יחפוץ ביך המלך לשנה הבאה שהוא זמן ההריגה. והאבן עזרא פי' באופן אחר, שאמר לה שמא לא הגעת למלכות אלא בעבור העת הזאת שתושיעי את ישראל. והיינו שכבר עבר חמש שנים מעת שנלקחה לאחשוורוש ולא ראו עדיין שום תועלת שנצמח מזה שנלקחה אליו, ועכשיו בא הזדמנות להציל את ישראל, ולא רצתה לעשות כן מחמת שחששה מאזהרת אחשוורוש שכל איש ואשה אשר יבוא אל המלך וגו' אחת דתו להמית. ואמר לה מרדכי שאין לה להפסיד את ההזדמנות, שהרי חמש שנים אנו מחכים להעת הזאת שבשבילה הגיעה למלכות, ומי אומר שאין זה העת הזאת.

וזהו יסוד גדול בחיים, שצריך כל אחד לחשוב בעת שיש לו הזדמנות לעשות נחת רוח להשי"ת, שאף אם הדבר בא בקושי, יראה לעמדו בה ולעשותו, דמי יודע אם לעת כזאת ולמטה זו שיעמדו בנסיון זה ה' כל תכליתו בירידת נשמתו לעוה"ז, ועל הרגע הזה אנו מצפים. ויל"פ עד"ז מה דמצינו בגמ' (עבודה זרה י. וי"ז. וי"ח.) שיצא בת קול ואמר אשריך וכו' שזכית לחיי העוה"ב, ובכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת, וק' מה ענין בכי' זו, שלכאו' אדרבה יש לו לשמוח בזה שאפשר לזכות לעוה"ב בשעה אחת. וי"ל, דמזה ראה, שאפשר דרגע אחד בחיי האדם ונסיון אחד שיעבור עליו, זהו תכלית כל חייו, ואם יעמוד בה, זה יביאו לחיי העוה"ב, וכיון שכן הוא, הרי מהיכן ידע האדם מתי הוא הרגע הזאת, וכמה פעמים מגיע לאדם הזדמנות לקנות עולמו, והאדם אינו חושב שזהו תכלית חייו ולפעמים דוחהו, שאומר אקיימנה למחר או פעם אחרת, ועי"ז הוא מפסידו, ועי"ז בכה. ועל כן על האדם ללמוד מזה כל בכל עת אשר יבא לידי נסיון, שלא יחשוב דלא יקרה כלום אם הפעם לא יתגבר, כי יתכן שכל תכליתו הוא להתגבר על נסיון זו, ועי"ז דוקא יזכה לחיי העוה"ב.

ומסופר על האריז"ל שבא אל אדם אחד וגילה לו שעליו לתת סכום כסף לפלוני כי כל סיבת ירידתו לזה העולם הוא לצורך זה שיחזיר כסף שלקח ממנו בגלגול הקודם. והדם הזה, לולא שגילה

"וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונערותי אצום כן ובכן אבוא אל המלך" (ד' ט"ז)

אומרים בשם הגר"א: ב"ש שלשת ימים לילה ויום" יש שבעים ושתיים שעות. אך אסתר אמרה כי "אני ונערותי אצום כן" - רק שבעים שעות, כמנין 'כן', שכדי לבוא ולהתיצב אל המלך כשהיא במיטבה היא נאלצת לשבור את הצום שעתים לפני סוף היום. אולם למרות שהיא עצמה לא תשלים את הצום במלואו, היא סומכת על עם ישראל שהם יצומו שבעים ושתיים שעות מלאות. "ובכן אבוא אל המלך" - כמנין 'בכן', ומכח זה תבוא אל המלך וה' יהיה בעזרה.

(הגר"א)

לך כנוס את כל היהודים וכו' וצומו עלי וכו', ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר צוהו עליו (ד' יז - טז)

ויעבור " כתוב בגמ' מגילה, אמר רב ש"העביר" מרדכי יו"ט הראשון של פסח בתענית. וקשה, לא וכי לא היה יכול מרדכי לתקן תענית ביום חול, כדי שלא יצטרך להתענות דווקא ביום טוב? אלא הסביר זאת הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא ז"ע על פי מה שמסופר על הרה"ק רבי יצחק מדרוהוביטש ז"ע שטרם שנתפרסם היה עני גדול ועסק במלמדות אצל כפרי אחד, פעם חלה הכפרי מאוד ואמרו לו שייתן צדקה לעשרה עניים שיתענו יום שלם ויבקשו רחמים עליו, מובן שהראשון מהעשרה היה ר' יצחק הוא לא התענה כלל כמו התשעה האחרים, אלא קנה בשר ודגים ומטעמים וסעד עם בני ביתו והטיבו לבם יחד, הכפרי הבריא, וכשנודע לו איך שר' יצחק התענה חרה לו מאוד, נתן לו הכסף על מנת שיתענה? לאחר זמן מה ר' איך מלאו לבו לעבור על דברי משלחו, השיבו ר' יצחק כי בתחילה חשבתי לעשות כדברך, אבל חשבתי בלבי איזו פעולה תהיה מתעניתי, הלא בשמים רגילים למדי בתעניות, לכן התבוננתי שיותר טוב לעשות בממונך סעודה יפה לי ולמשפחתי, שבזה תתקיים התעוררות בשמים וישאלו מה יום מיומיים, היכן לקח העני המרוד הזה סעודה שלמה כזו לו ולמשפחתו, וימצא הדבר כי אתה החיית אותנו בכסף, ובזכות זו תזכה לרפואה. ועל פי זה אפשר לומר שזו הייתה מחשבת מרדכי, שחשב לעצמו, כי אם יתקן תענית ביום חול, כבר רגילים בשמים שישראל מתענים על כל צרה שלא תבוא, אבל תענית בפסח לא אירעה עדיין, כי ביום טוב הכול שמחים וסועדים לבן, ומזה תתעורר בשמים התמיהה מה קרה? ויודע למעלה כי עת צרה ליעקב, ואז ממנה ייושע. (האדמו"ר ר"ד מבעלז)

ויעבר מרדכי (ד' יז)

פרש"י (וכן אי' בגמ' ט"ז). שעבר על דת להתענות יו"ט ראשון של פסח שהתענה י"ד בניסן וט"ו וט"ז, שהרי ביום י"ג נכתבו הספרים. וק' דאה"נ אז נכתבו הספרים, אבל זמן הגזירה לא ה' כי אם לשנה הבאה, וא"כ מה ה' דחוף לו כ"כ להתענות כבר עכשיו ולבטל את ישראל מאכילת כזית מצה בליל פסח. ובתפארת שלמה תי' עפ"י מה שמסופר על אחד מהצדיקים מתלמידי הבעש"ט ז"ע, שהוא ה' מקבוצה של עשרה לומדים

לו האריז"ל כן, ה' יכול לעבור על כל חייו בלי לקיים תפקידו. וממילא, אנחנו, אה"נ שאין לנו את האריז"ל שיגלה לנו, ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, מכ"מ צריכים אנו לזכור בעת שבא עני לפתחנו או בעת שעובר עלינו איזה נסיון, שלא להפסיד את ההזדמנות, והקב"ה מצפה להאדם לרגע הזאת שימלא תכליתו.

ור' שמעון שוואב זצ"ל סיפר שבא פעם לפני החפץ חיים, והחפץ חיים שאלו, האם הנך כהן, והשיב שלא. אמר לו, אתה יודע למה אני כהן ואתה לא, והסביר, כי לפני הרבה הרבה שנים בשעה שמששה רבינו אמר לכלל ישראל אחרי חטא העגל מי לה' אלי, זקיני מיד רץ אליו, אבל זקינך לא רץ. ולכן זכה זקיני לו ולכל הדורות הביאים אחריו, לכהונה. ורצה ללמדו, שבשביל שבני לוי ניצלו ההזדמנות שהגיע אליהו, ועמדו בנסיון, לכן זכו לכל הדורות הבאים אחריהם. ולכן על כל אדם ליזהר שלא יבזבז הזדמנות שיפול לפניו, או נסיון אחד שיבא לפניו, יתחזק לעמוד בו, כי יתכן שבזה יקים כל תכלית ירידתו לעוה"ז, ויוכל לזכות לו ובלניו אחריו.

(שיחות הגר"ח"ש קיפמן זצוק"ל)

"וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו" (ד, טז)

איתא [בילקוט אסתר רמז תתרגו] "וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו" וכי יש אדם צם ואוכל, אלא אתם צמים על שאכלתם ושיתיתם מסעודתו של אחשוורוש.

תמה רבי שלמה קלוגר מבראדי, על דברי הילקוט, הרי משמע שהיה קשה לו ד'ואל תאכלו ואל תשתו' מיותר הוא, א"כ מה התירוק, שצמו על שאכלו ושיתו בסעודתו של אחשוורוש, הרי אם היתה אומרת סתם שיצומו, היינו ג"כ מבינים שלא יאכלו ולא ישיתו, והיה התיקון על מה שאכלו בסעודתו של אותו רשע. פירש על דרך משל לעני שעשה עבירה וקנסו אותו לתת לצדקה דבר מועט כפי מה שמשגת ידו, ואמר העני מה תרויחו בקנס המועט שלי, הרי אצלי זה דבר חשוב ואצלכם הדבר המועט אינו נחשב לכלום, והשיבו לו דבאמת אצלנו זה לא נחשב כלל, אך אם לא נקח ממך כלום, אף אם כעת אתה אומר שיש לך חרטה, למחרת תשוב לאוולתך משום שלא היה לך מה להפסיד, אולם אם תתן את הדבר המועט, אף שאצלנו אינו כלום, אלך זה דבר חשוב ויהיה לך צער גדול, שוב לא תשוב לעשות עבירה. וכך הוא הנמשל, דמה שהקב"ה חפץ שהאדם ישוב בתשובה ע"י סיגופין וכדו', ודאי שאין להקב"ה שום ריוח בדבר, ועיקר התשובה לפני השי"ת היא הוידוי ועזיבת החטא והחרטה, רק שהסיגופין מועילים לזה, שלולי הצער מהסיגופין אין להאמין לו שגם עכשיו הוא מתחרט, כי למחרת ישוב לאוולתו, אך אם מצטער ע"י מה שחטא ביסורין וסיגופין, אז בודאי לא ישוב לחטאו.

זהו כוונת המדרש הנ"ל, אסתר שגזרה עליהם לצום, ולא שיהיה להקב"ה ריוח מהתענית שלהם, רק עיקר הטעם כיון שחטאו במה שאכלו ושיתו מסעודתו של אחשוורוש, לכך 'צומו עלי' - כעת, וממילא 'ואל תאכלו ואל תשתו' - היינו שיותר כבר לא תשובו מהיום והלאה לאכול דבר איסור, אבל אם לא תצומו יש לחשוש שתחזרו שוב לחטאו.

(מאמר אסתר)

כאשר היה מושיט את השרביט היה מחזיק את גולת הכסף בידו, ומושיט לעבר הנכנס את צדו השני העומד על הרצפה. כשהגיעה אסתר, שנה המלך ממנהגו והפך את השרביט, כך שהושיט לעברה את החלק שהיה רגיל להחזיק בידו - ככתוב שרביט הזהב אשר "בידו" - כל זאת כדי להראות לה שהוא מכבד אותה ואוהב אותה. אולם כשראתה אסתר את מעשהו, היא רצתה להוכיח לו שאינה תלוי בו ובטובתו, ולכן "ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט" - באותו חלק שבדרך כלל היה מושיט לאחריהם.

(קהלת משה)

"יבוא המלך והמן" (ה ד)

הגמרא מביאה י"ב טעמים מדוע הזמינה אסתר את המן אל המשתה, ומוסיפה הגמ' שאליהו הנביא אמר שאכן אסתר חשבה על כל הטעמים.

הגר"א אמר שאילו היה שם היה אומר טעם נוסף: נאמר על אסתר 'ותתחלחל המלכה' - אמר רב: שפרסה נדה והנה אחז"ל ששני אנשים שעוברת ביניהם אשה נדה אם היא בתחילת נדתה - הורגת אחד מהם, ואם היא בסוף נידתה - מריבה עושה ביניהם.

והגמ' בתענית כט. אומר תשאם מת אחד משרי האומות הם מבטלים גזירותיהם, מחשש שמחמת גזירתם הוא מת.

כעת מובן מדוע הזמינה אסתר את המלך והמן למשתה, כדי שתעבור ביניהם ואז ממ"נ, אם בתחילת נידתה - ימות אחד מהם, ואם בסוף - תבטל גזירתם בעקבות מריבה שתפרוץ ביניהם!

בזה נבין כיצד היה מסוגל המן לקחת את מרדכי שנוא נפשו ברחוב העיר ולהכריז 'ככה יעשה לאיש כו' ולא התאבד לפני כן? אלא מבאר השפת אמת שידע המן שאם ישלח יד בנפשו תבטל הגזירה, ולכן העדיף 'לבלוע את הצפרדע' ובלבד שלבסוף תוכניתו תצא לפועל.

וזה מעורר שאלה -

אם ראינו כל כך הרבה סיבות הגיוניות להזמנת המן והמלך למשתה ולהביא בכך לביטול הגזירה, היכן כאן הנס?

כתוב בספרים ששם הוי"ה רמוז במגילה בר"ת 'בא ה'מלך ו'המן ה'יום אל המשתה...

מדוע נרמז שם ה' דוקא במלך והמן ודוקא בפסוק זה? אלא מבאר הגר"פ גולדווסר שרמזו לנושאף בשעה שעשתה אסתר השתדלות טבעית בכל זאת היא ידעה שהכל מה' ואין לתלות דבר במעשיה אלא בהשגחה. ראייה לכך - שהנה בשעת המשתה שוא לאותה המלך 'מי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לבו לעשו תכן? והיא עונה 'איש צר ואויב' ומכוונת בידיה אל אחשוורוש! לומר לך שבאמת כל פנייתה היתה לקוב"ה ולא לבשר ודם ח"ו.

(הגר"א - הגר"פ גולדווסר שליט"א)

וְתֹאמַר אֶסְתֵּר אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יָבֹוא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן הַיּוֹם אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ (ה' ד')

איתא בגמרא (ט"ו ב') דהא דזימנה אסתר את המן, אמרי תנאי עשר טעמים, ואמוראי שני טעמים, ואמרינן בגמרא דאמר אליהו דאסתר באמת חשבה כל הי"ב טעמים.

ואיתא בשם הגר"א טעם י"ג, דהנה אם אשה נדה עוברת בין

שפירנסם עשיר אחד והחזיקם על שולחנו. ויום אחד חלה בתו של העשיר, וביקש מהעשרה לומדים שיתפללו בעדה, ונתן להם ע"ז סכום כסף. ותשעה מהם הלכו להתפלל, והעשירי לקח את הכסף וקנה אוכל ועשה סעודה וזימן את כל עניי העיר, והבעה"ב חרה לו ע"ז כי מה ראה לעשות סעודה דוקא עכשיו שחלתה בתו במקום לצום ולהתפלל לרפואתה. והשיב לו הצדיק, כי אם הוא יתענה לא יהי' מזה כ"כ רושם בשמים, כי רגיל הוא להתענות ואין זה דבר יוצא מן הכלל. אבל כשעושה סעודה הרי זה דבר שלא כהרגלו, ומי נעשה מזה רושם בשמים ושואלים מה היום מיומיים שהצדיק הזה יושב בסעודה. ואז יגידו שהוא בגלל מחלת בתו של הבעה"ב הזה, ויכול הבר להועיל בעדה יותר משאם יתענה.

ולפ"ז מבאר שמשום זה דוקא אמר מרדכי שיתענו בליל פסח. דבזוה"ק (פ' בא דף מ:) אי' דכשישראל מספרים ביציאת מצרים בליל פסח, באים כל הפמליא של מעלה לרואת היאך עוסקים ישראל בסיפור יציאת מצרים. ולכן אמר מרדכי באותה שנה שי- צומו, ואז כשיבואו הפמליא של מעלה בליל פסח לראותם עוסקים בהסיפור, ובמקום זה ימצאו אותם בתעניתם, יעשה הדבר רעש גדול בשמים שישאלו כולם לדעת מה זה ועל מה זה, ויועיל לבטל את הגזירה. וזהו באמת מש"כ בלילה ההוא נדדה וגו', שד- רשו חז"ל (מגילה ט"ו:) שנדדו עליונים ונדדו תחתונים.

ובעיקר מה שאמרו שעבר על דת להתענות בפסח, הק' ביערות דבש למה נקטו עבירה זו של התענית ביו"ט ולא מרו מה שנתב- טלו עי"ז מכזית מצה. ובערוך לנר (יבמות קכ"א): מביא מחלוקת במדרשים אם צמו גם בלילות או רק בימים, ואם רק בימים אז לק"מ. וע' מש"כ במשחת שמן ח"א סי' מ"ז (ובמהדור' חדשה ח"ב סי' קי"א).

(שיחות הגר"ש קויפמן זצוק"ל)

פרק ה'

ותלבש אסתר מלכות ותעמדו וגו' נוכח בית המלך. (ה' א')

אין עמידה אלא תפילה, שאסתר התפללה אז להקב"ה, "נוכח בית המלך" נוכח בית המקדש, והתחננה לפניו ית' א-לי א-לי למה עזבתני, רחוק מישעותי דברי שאגתי. והנהי דוע שבתפילה זו פעלה את הישועה כפי שאומרים באשר הניא "ראית את תפי- לת מרדכי ואסתר, המן ובניו על העץ תלית", א"כ יש להתעורר בפסוקים אלו שגם עתה תעמוד לפני הכבוד ותתפלל עבורינו.

נוכח בית המלך. סופי תיבות נוכ'ח ב'ית המלך' גימטריא שם חת"ך, שהוא השם החות"ך חיים לכל חי, ומספרו "חן חסד רח- מים". וידוע כי הוא שם הפרנסה היוצא מס"ת הפסוק פות'ח א'ת יד'ך, וכן יוצא מס"ת הפסוק והי'ית א'ך שמ'ח, ואפשר לכוון כאן לזכות לכל השפעות אלו.

(שושנת יעקב)

"ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו" (ה' ב')

לשם מה מדגיש הכתוב שהשרביט היה "בידו"? מבאר ה"קהלת משה" שלמלך היה שרביט ובראשו גולת כסף.

עכ"פ. אמנם תנאי יש בדבר, שצריך שיאמר את הדברים ויבקש את הדבר באותה חשק ובאותה רצון נמרץ שהי' אז להמן לתלות את מרדכי, ואז בודאי אמירתו יעשה פירות, שיזכה להיושע. (שיחות הגר"ש קויפמאן זצוק"ל)

"וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו וימלא המן על מרדכי חמה" (ה', ט')

צריך ביאור מהו הענין הנוסף של "לא קם ולא זע", הרי עצם זה שלא השתחוהו להמן כמצות המלך היא גופא מרידה במצות המלך ופגיעה בהמן, ודי בה להעלות את חמתו. וגם צ"ב למה אמנם נהג כן מרדכי, והרי ליכא איסור כ"א בהשתחויה לפניו ובגוף הדבר מצינו ביאור נפלא בזה בספורנו בפר' ויחי (מ"ח, ב') עה"פ "ויתחזק ישראל וישב על המטה", דכתב שם וז"ל, "וישב על המטה", לחלוק כבוד למלכות כפי האפשר לו אז, וההיפך "ולא קם ולא זע ממנו". עכ"ל. וכוונתו, דיעקב אבינו היה צריך לחלוק כבוד למלכות (ליוסף) ולקום לפניו, אך מחמת מחלתו לא היה אפשר לו לקום, ולכן לכל הפחות התחזק בגופו והתיישב לפניו "כפי האפשר לו אז". וע"ז אומר הספורנו דזהו ההיפך ממה שעשה מרדכי שלא קם ולא זע מפני המן, והיינו, דלכאורה קשיא מה שהקשינו, דאפילו אם להשתחוות להמן אי אפשר משום האיסור אך לכל הפחות היה לו לחלוק לו כבוד מה שאפשר, שי-קום לפניו, ולכה"פ שיזוע מפניו (לכה"פ "תזוזה כלשהי המראה שהוא מכבדו בשעה שעובר לפניו), אלא ודאי הואיל ומרדכי רצה שלא לחלוק כבוד להמן כלל ועיקר, ואף להראות לו שאינו פוחד ממנו, לכם לא רק שלא השתחוה לו שזה היה אי אפשר אלא אף "לא קם ולא זע ממנו". זהו תוכן ביאור דברי הספורנו. וזהו שכתב כאן המלבי"ם (ובא ליישב קושייתו שם, למה בת-חילה (ג' ה') שכמרדכי לא השתחוה לו כתוב סתם "וימלא המן חמה", וכאן כתוב "וימלא המן על מרדכי חמה") וז"ל, "ולא זע", ראה (המן) שחוץ מה שלא קם מפניו אין לו שום יראה ופחד במה שיודע כי בנפשו הוא, שאם נמנע להשתחוות לו מצד דתו עכ"פ ראוי שיפחד בידעו כי ענוש יענוש, ולכן עתה התמלא על מרדכי עצמו חמה, כי בראשונה היה החמה כוללת כל עם מרדכי ודתם, וע"ז למעלה כתב סתם וימלא המן חמה. עכ"ל.

ואכתי צ"ב למה אמנם נהג כן מרדכי והחמיר גם במה שלא היה בו איסור, אטו רצה להוסיף להמן חמה על חמתו, במה של-כאורה אינו מן הצורך ובפרט ש"בנפשו הוא" כדברי המלבי"ם. ומצאתי תשובה נפלאה לזה בספר חסידים (סי' מ"ה) וז"ל, לעו-לם יתפלל אדם שלא תבוא תקלה על ידו וכו', וכן מצינו במרד-כי "ומרדכי לא קם ולא זע", אמר אם אקום מפניו ישתחוה הכל לע"ז, מוטב שיהרגוני ואל תבוא תקלה על ידי. עכ"ל. ולכאורה דבריו צ"ב, אטו זה הטעם שמרדכי לא השתחוה להמן, כדי שלא ילמדו ממנו, והא ממנו"פ, אי מותר להשתחוות לו ישתחוה מר-דכי וישתחוה כולם אחריו, ואי אסור א"כ מהאי טעמא גופא לה השתחוה מרדכי, ולפיכך נראה (ומפורש יוצא כן מדבריו) דהספר חסידים בא ליישב מה שהקשינו, דודאי להשתחוות להמן סבר מרדכי שאסור מן הדיו, אך למה מרדכי לא קם ולא זע, ועל זה תירץ הס"ח, דידוע ידע מרדכי שאם הוא למרות שאינו משת-חוה אך לכה"פ "יקום" מפני המן כדי לחלוק לו כבוד (ואפילו אי מפני אימת המלכות), ואפילו אם אף לא "יקום" אך לכה"פ "

שני אנשים, אחד מהם מת, והרי כתיב ותתחלחל המלכה, וילפינן בגמרא (ט"ו א') שפירסה נדה, והלכך מחשבתה היתה דתעבור ביניהם, וימות אחד מהם, או אחשוורוש או המן.

והנה מקשים אמאי מרדכי הלשין על בגתן ותרש ומנע את הריגת אחשוורוש, הרי אדרבה היה לו להניח שיהרג אחשוורוש, כדי להציל את אסתר מאיסור אשת איש, ומתריצים, דאם יהרג אחשוורוש יעשה המן מלך, ויעשה המן צרות וסכנות לעם ישראל. ולפי"ז יקשה על הגר"א, דנהי דאם המן ימות, אם כן שפיר דמי, אבל שמא אחשוורוש ימות, ואז יעלה המן לגדולה.

ויש ליישב, דבזמן בגתן ותרש עוד לא נכתבו האגרות, ולא היו צרות ליהודים חוץ ממה שדאגו שהמן רוצה לעשות, משא"כ הכא היה כבר צרות, ואם כן שווה לעשות שיהא ספק שהמן ימות, אף שיש ספק שהמן ימלוך.

ועוד יש ליישב, דרק ספק אם המן יהא מלך, והלכך הספק שימות המן, עדיפא מהספק שיהא מלך, משא"כ במעשה דבגתא ותרש, לא היה צד דהמן ימות, אם כן מכיון די שספק שהמן יהא מלך, שוב אסור להרוג את אחשוורוש.

(הרב גניחובסקי זצוק"ל)

יבוא המלך והמן היום אל המשתה (ה'ד')

בספרים אל' דכאן נרמז שמו של הקב"ה, שראשי התיבות יבוא ה'מלך ו'המן ה'יום, הוא שם הוי"ה כסדרו. ושמעתי מהג"ר חיים פלאהר שליט"א בשם הג"ר יעקב קמינצקי זצ"ל ביאור למה דוקא בפסוק זה נרמז שמו ית'. דאי' בגמ' (ט"ו:) מה ראתה אסתר שזימנה את המן וכו', כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך ויסיחו דעתן מן הרחמים. ונמצא שעכשיו שאמרה המילים האלו והזמינה את המן אל המשתה, זה גרם שיסירו ישראל את בטחונם מעל אסתר ויתלו בטחונם בהשי"ת, ולכן דוקא כאן נרמז שם הוי"ה שהוא השם של חסד ורחמים, וכמש"כ (תהלים ל"ב י') והבוטח בה' חסד יסובבנו. ובילקוט מעם לועז מביא רעיון דומה, שהעם היו בטוחים שיועיל להם הזכות שהי' למרדכי אצל המלך שהצילו מעצת בגתן ותרש, אבל ברגע ששילם אחשוורוש למרדכי שהרכיבו על הסוס, נתיאשו ישראל מזה ותלו בטחונם בהשי"ת.

וינו היהודים בכל איביהם מכת חרב והרג ואבדו

(ה' - ה')

לכאו' בזה נכלל הכל, שהרגו את כל אויביהם, וק' א"כ מה שה-פסוק ממשיך ועשו בשונאיהם כרצונם, דמה נשאר להם עדיין לעשות, הא בבזה הרי לא שלחו את ידם, ומה יש להוסיף על הכאתם בהם מכת חרב והרג ואבדן. ות' באמרי נועם, דכ' והימים האלה נזכרים ונעשים, דהיינו שבכל שנה ושנה בימי הפורים נת-עוררים הכוחות והאורות שהיו אז, ולכן אע"פ שאצלינו בזמנינו אין מתקיים ענין מכת חרב והרג ואבדן, אבל יש לנו את הע-נין הזה של לעשות בשונאיהם כרצונם, היינו הרצון להתגבר על היצה"ר ולנצחו, שכח זה יש לנו וזהו מעבודת יום הפורים.

ובשם משמואל (שנת תרע"ז) כ' בענין זה דברים נפלאים, שיש בכל שנה בפורים הכח לכל אחד מישראל לאמר למלך מלכי המלכים לתלות את המן ולמחות את שמו, מתוך לבו של עצמו

שעה אחת בכל יום ויום, ובבקשה זו כבר הרויח הכל, כי מלבד הזכות שיהיה לו בזה כל יום, יהיה תמיד קרוב למלך לבקש ממנו את מבוקשו וינתן לו הכל, וזהו "תפילה לעני כי יעטוף" הוא מת-פלל תפילה אחת העוטפת בתוכה כל הבקשות והישועות, והוא אשר "לפני ה' ישפוך שיחו" שבכל יום יוכל לשפוך שיחו לפני ה' עכ"ד"ק, וזהו מה שאסתר ביקשה מהקב"ה בעת שאמר לה מה שאלתך וניתן לך, ואמרה "שאלתי ובקשתי" כלומר שאלתי הוא בקשתי - דהיינו זה גופא שאוכל תמיד לבקש מלפניו ית' כל מה שאצטרך, זהו שאלתי, וממילא ימלא ה' כל משאלותי לטוב בה עכ"ד"ק, וזה יכול כל אחד ג"כ לכיין בעת רצון זו המתעוררת כאן, שיהיה קרוב לה' כל השנה, ושהקב"ה ימלא כל משאלות לבו לטובה בכל יום ויום.

(שושנת יעקב)

"וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו וימלא המן על מרדכי חמה. ויתאפק המן ויבוא אל ביתו וישלח ויבא את אוהביו ואת זרש אשתו" (ה, ט)

כתב רבינו יוסף חיים בספרו קרן ישועה, כי כעת זעם המן על מרדכי יותר מבעבר, לפי שעד עתה היה מרדכי רק לא כורע ולא משתחוה להמן ככתוב לעיל (פרק ג, ה) אבל היה קם מלפניו דרך כבוד. אבל כעת, לאחר המשתה הראשון, ראה המן שמרדכי "לא קם ולא זע ממנו", וזה הביאו לטירוף הדעת. ויש לבאר בזה, שבתחילה מרדכי נזהר רק שלא להשתחוות להמן, משום צלם העבודה זרה שהיה תלוי על צווארו, כדי שלא ייראו שמשתחוה לעבודה זרה. אבל עם זאת נזהר שלא להתגרות בהמן, כאזהרת חז"ל (ברכות ז, ע"ב) "אם ראית רשע שהשעה משחקת לו, אל תתגרה בו". ולכן היה קם לפניו דרך כבוד, למען יראה שאינו מתכוון להשפילו אלא שאינו רשאי להשתחוות אליו. אבל כעת כשראה מרדכי שישראל עשו תשובה בשלושת ימי המשתה, וכבר התחילה הארת פני ה' אל עם ישראל כאשר אסתר נשאה חן לפני המלך בשעה שנכנסה לפניו ללא רשות, ידע שבהתבטל כוחו הרוחני של המן, הרי הוא כקליפת השום וכאילו כבר עבר ובטל מן העולם. ולכן לא חשש עתה להתגרות בו על ידי שלא קם ולא זע ממנו.

אמנם לפי פשטם של דברים, מרדכי לא שינה מהנהגתו. אלא שלאחר שהמן הוזמן למשתה עם אסתר, עלתה גאוותו יותר מבעבר. לפי שזו היתה פסגת המדרגה שאדם מן השורה יכול להשתוות למדרגת המלך. וכפי שעולה מדבריו לזרש אשתו ולכל אוהביו. שלאחר שסיפר להם את כבוד עושרו ורוב בניו ואת כל אשר גדלו המלך, סיים בפסגת מעלתו ואמר: "אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך אל המשתה אשר עשתה כי אם אותי!". וכגודל גאוות האדם כן גודל עלבונו. ולפיכך מעתה לא יכול היה לשאת את זלזול מרדכי בו וביקש להתנקם מיד במרדכי.

(נזר הקודש)

"וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו וימלא המן על מרדכי חמה" (ה, ט)

הקשו המפרשים מדוע מרדכי סיכן את עצמו וכל ישראל,

יזוע" מפניו, יבואו שאר העם אף להשתחוות, ויאמרו דם מרדכי הרי כיבד אותנו, ולכה"פ פחד ממנו. (ואולי יהיו שיאמרו שבשעה שקם הוא באמת גם השתחוה מעט, ואחרים יוסיפו שהשתחוה גם מלא קומתו וכיו"ב, כדרכם של אנשים מהמון העם הנתלים בכל דבר כדי לחפש קולות והיתרים). ולמד הס"ח מזה אגב אורחיה. על גדלותו של מרדכי שהכניס עצמו לסכנה נוראה, וידע כי זה "בנפשו" ואעפ"כ אמר "מוטב שיהרגוני ואל תבוא תקלה על ידי" כדברי הס"ח.

ומהגאון ר' פינחס פרנקל זצ"ל, מו"צ דקרית אונסדורף ירוש-לים, שמעתי לבאר למה דוקא כאן כתוב שמרדכי "לא קם ולא זע" ואילו לעיל בפרק ג' לא כתיב כ"א שלא כרע ולא השתחוה. וי"ל דודאי גם בתחילה לא קם ולא זע, אלא דבא הכתוב ללמדנו, שלא תחשוב שאחר שראה מרדכי איזו גזירה קשה באה ע"י שלא כרע ולא השתחוה להמן אולי מכאן ולהבא חשש מרדכי והחל לכל הפחות לכבד את המן באיזה אופן כגון שיקום לפניו או לפחות יזוע מפניו שיראה כאילו הוא מכבדו, קמ"ל הפסוק שאפילו השתא המשיך מרדכי בהנהגתו זו ש"לא קם ולא זע ממנו". עכ"ד. ודפח"ח ונאים הדברים למי שאמרו.

ביאור נוסף למה מרדכי לא קם ולא זע, כתב הבנין אריאל, דגם הוא נתקשה דתינח מה שלא כרע ולא השתחוה שפיר החמיר על עצמו משום ליתא דע"ז, אך למה לא קם ולא זע והכניס עצמו לסכנה, ותירץ. דהא אמרו חז"ל (עי' מגילה סוף טו.) שהטעם שהמן אמר "וכל זה איננו שוה לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי" הוא משום שמרדכי בא אליו בטענת שהוא עבד שלו, ועבד שקנה נכסים הכל לרבו, וא"כ י"ל שמרדכי לא רצה להראות שום הכנעה לפניו, דאם יכניע עצמו אליו הרי זה מוכיח שנתייאש ממנו שיהיה לו עבד, וממילא היה יוצא לחירות, אבל השתא שלא נכנע הרי שלא נתייאש, וא"כ כל נכסיו למרדכי, וממילא גם העשרת אלפים כבר כסף שקנה בהם את היהודים אין במכירה ממש כי הכסף שייך למרדכי. ובזה מדויק לשון הפסוק, דלעיל בפרק ג' כשלא השתחוה להמן לא כתיב שלא כרע ולא השתחוה "לו" או "לפניו", ואילו הכא כתיב

"ולא קם ולא זע ממנו", אלא דלעיל הטעם שלא כרע לא היה מחמת הממן עצמו כ"א מחמת הע"ז שעל בגדו, משא"כ הכא שלא קם ולא זע היה זה "ממנו", שמן היה הסיבה לזה. עכ"ד בקר-צר.

(דברי הפורים)

ותאמר שאלתי ובקשתי (ה' ז')

"שאלה" הוא על דבר שרוצה או שצריך מיד, ו"בקשה" הוא שייך גם לאחר זמן, ונכללו בשתי לשונות אלו כל מה שהאדם צריך ורוצה לפעול מהקב"ה, בין דבר שמפריע לו מאד ורוצה להיושע בזה היום, ובין מה שרוצה ומבקש לזכות לזה במשך ימי חייו, כי את הכל אפשר לפעול כאן.

ואמרי יוסף מספינקא זי"ע ביאר זאת לבקשה נפלאה, עפ"י דברי מרן הבעל שם טוב הק' זי"ע עה"פ תפילה לעני כי יעטוף לפני ה' ישפוך שיחו, משל למלך גדול ורחמן, אשר הכריז שכל מי שצריך לשאול דבר, יבא ושאל וינתן לו, וכל אחד בא ושאלתו בפיו, זה כסף, זה שררה, וכדומה, אכן כל אחד קיבל כפי בקש-תו, מיהו חכם אחד היה שם, שביקש בקשה אחת העולה על כל הבקשות כולן והכל נכלל בה, והיא שינתן רשות לדבר עם המלך

דבשלמא מה ש"לא יכרע ולא ישתחוה" הוא משום אביזרייהו דעבודה זרה, אך מדוע 'לא קם ולא זע ממנו' והרי אין בזה סרך איסור.

ביאר רבי שאול מאמסטרדם, דאמרו חז"ל [עיי' לקמן ברש"י ה, ג] שהמן נמכר למרדכי לעבד, א"כ אפשר לומר שלכן מרדכי לא הראה שום סימן הכנעה להמן, כדי שלא יתפרש כאילו שמרדכי התיימש ממנו, והדין הוא [גיטין לט, ב]: האומר נתייאשתי מפלוני עבדי יצא לחירות. ולכן מרדכי מסר את נפשו, כיון שהמן עבדו, ואז כל נכסיו הם של מרדכי, וממילא הקנין שקנה את ישראל בעשרת אלפים ככר כסף, אין בו כלום, משום שקנה במעות שאינם שלו, כי כל מה שקנה עבד קנה רבו. [עיי' להלן ה, יג ד"ה וכל זה מהגרי"ז סולובייציק].

(בנין אריאל)

"וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו וימלא המן על מרדכי חמה" (ה ט)

שמעתי בשם רבי נפתלי טרופ מראדין שפירש, דדרך העולם היא, כשאדם שונא לחבירו, והשונא עובר על ידו, הרי השונא עושה עליו רושם, והוא נבהל קצת ומרגיש שלא במנוחה כל כך, אבל מרדכי 'לא קם ולא זע ממנו', מפני שהמן היה בעיניו כלא כלום, ולא עשה עליו רושם כלל, וזו כוונת הכתוב: 'וכראות המן וגו', שראה שמרדכי אינו מחשיבו לכלום, התמלא עליו חימה.

(שלמי תודה)

וישלח ויבא את אוהביו ואת זרש אשתו (ה י')

צריך להבין דכאן הקדים הכתוב את 'אוהביו לפני זרש אשתו' ואחר כך בתשובתם הקדים את 'זרש' ל'אוהביו' דכתיב [ה' יד]: "ותאמר לו זרש אשתו וכל אוהביו יעשו עין גבוה חמשים אמה", ואילו אח"כ נאמר להיפך [ו, יג]: "ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו" - הזכיר 'זרש' בתחילה, ואח"כ 'ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו אם מזרע היהודים וגו'."

ביאר רבי שלמה קלוגר מבראדי, דאמרו חז"ל [מגילה יד, ב] שהנשים רחמניות הן. וא"כ בתחילה המן חשש אולי זרש אשתו תהיה רחמנית כדרך הנשים ותרחם על מרדכי, לכך קרא קודם ל'אוהביו' ואח"כ לזרש אשתו, אבל באמת היתה זרש מרשעת ביותר, ולכן נאמר ותאמר לו זרש אשתו וכל אוהביו יעשו עין וכו', אמנם אח"כ כשנפל המן מכח עצה זו, נאמר 'ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרה', דקרא בתחילה לזרש לה-ראות לה מה שנעשה לו מעצה שלו, ואחר כך בתשובתם לרעה נאמר 'ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו אם מזרע היהודים וגו' דלא רצתה זרש לפתור לו לרעה, ומשום כך 'אוהביו' אמרו תחילה ואח"כ 'זרש אשתו'."

"ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוכ בניו" (ה, יא)

מה פשר הסיפור על 'רוב בניו'.

ביאר רבי מיכאל הלוי הורוויץ אב"ד קרקא, משום שלא כל בניו הסכימו עמו באותה עצה להשמיד ולאבד היהודים, אלא רק 'רוב בניו' הסכימו לזה, וכמו שדרש"י חז"ל [מגילה טז, ב]: "כי

מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו', 'לרוב אחיו' - ולא לכל אחיו. א"כ גם כאן פירשו מהמן מקצת בניו ולא הסכימו לעצתו עצת רשעים, וזהו שהתפאר המן בפני אוהביו כי רוב בניו הסכימו איתו בעצה אחת. ומאותם בניו שהתנגדו לעצה זו, מהם יצאו הרבנן שלמדו תורה בבני ברק, כדאייתא בגמ' (סנהדרין צו, ב): "מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק".

(מגילת ספר - מגילה)

"וכל זה איננו שוה לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי וגו'" (ה' י"ג)

פירוש, שלמרות כל הכבוד שיש לו מזה שכל עבדי המלך משתחוים לו, והמלך גידלו ונישאו מעל כל השרים, מ"מ הואיל ומרדכי אינו כורע ומשתחוה לו שוב כל הכבוד "איננו שוה לי". וכל כך למה. ורבים מבארים שמכאן רואים גודל גאוותו והשתחית מידותיו מחמת הגאווה, שרוצה הוא להרוג אומה שלימה בגלל שיהודי אחד אינו משתחוה לו. (ורבים גם מבארים שעל כן אמרו בחולין [קלט:]) שהמן מן התורה מנין "המן העץ", ואכמ"ל. אך יש מבארים עוד, שהמן ידע שמרדכי הוא איש האמת, וראה גם עכשיו היאך אינו חת ואינו ירא מלעשות מעשים המנוגדים לכל "שכל אנושי", ואפילו אחר הגזירה הקשה עדיין הוא ממשיך בהנהגתו שלא לכרוע ולא להשתחוות, ואז הבין המן שמה שכל העולם כולו משתחוה לו אין זה אלא "שקר" גדול, זה משתחוה מפני הפחד, וזה משתחוה מפני שרוצה הוא להחניף לו, וזה מפני טובת הנאה שרוצה הוא להשיג בכך. נמצא שמחמת שמרדכי לא השתחוה הבין המן שאין כאן שום כבוד ולא מעמד, ועל כן אמר "וכל זה איננו שוה לי", כל הכבוד שיש לי בטל ומבוטל בעיני כעפרא דארעא.

"וכל זה איננו שוה לי" (ה, יג)

תמיהה גדולה בדבר, שהרי המן היה בתחתית המדרגה. עבד, בלן, אשר עלה למדרגת ראש השרים שכולם כורעים ומשתחוים לו, וכל זאת במלכות אחשוורוש שמשלה על כל העולם, וכיצד אומר הוא על כבוד עצום שכזה: "איננו שוה לי".

אלא, שהאדם המרוכז בענייני גשמיותו, נמצא תמיד במצב של העדר וחסרון, וכמו שאמרו חז"ל (קה"ר) "אין אדם מת וחצי תאוותו בידו", וכמה טובה וכבוד שיקבל, לא ימלאו הם את חסרונו. ועל כן התייחס המן לכל הכבוד העצום לו זכה כ"איננו שוה לי".

על פי זה יבואר דברי הגמ' (חולין קלט:): "המן מן התורה מנין - שנאמר 'המן העץ'. ולכאורה, מה ענין הפסוק 'המן העץ' להמן הרשע.

אלא כך ביאור שאלת הגמרא: "המן מן התורה - מנין" - היכן מצינו שורש תכונת המן הרשע אשר כל הטוב שבעולם "איננו שוה לי" לעומת חסרון פעוט.

על כך משיבה הגמרא: "המן העץ" - את שורש תכונת המן הרשע מצינו אצל אדם הראשון אשר חטא וטעם מפרי העץ האסור. שהרי אדם הראשון קודם החטא ישב בכבודו של עולם ומלאכים היו צולין לו בשר ומסניגין לו יין ושרתה עליו ברכה

פרק ו'

בלילה הוא נדדה שנת המלך (ו' א')

בפעם הראשונה הגיעה אסתר אל אחשוורוש ביום טוב של פסח, ובפעם השנייה היא הגיעה ביום ראשון של חול המועד. בין זה לזה, במוצאי יום טוב של פסח, נדדה שנת המלך. בזמן הזה בא המן לחצר בית המלך כדי לומר למלך לתלות את מרדכי על העץ שהכין לו, וסופו שתלו את המן על העץ. נשאלת השאלה: לשם מה היה צריך את כל ענין ה"בלילה הוא נדדה שנת המלך"? הלא המאורעות היו יכולים להתרחש גם בלי 'נדודי השינה' של המלך... ביום הראשון אסתר עושה משתה לאחשוורוש ולהמן, אך עדיין לא מגלה את סודה. למחרת היא מגלה לאחשוורוש את מוצאה ואומרת לו: "כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולא-בד", ומצביעה על המן: "איש צר ואויב המן הרע הזה". אחשוורוש קוצף על המן ומצוה לתלותו על העץ אשר הכין למרדכי. מה אנו משיגים מכך שנדדה שנת המלך? כשיש צרה לישראל, בזכות מה הקב"ה מביא להם את הגאולה והישועה? המצב הטוב ביותר הוא כאשר הם עצמם, מצד זכויותיהם, ראויים לגאולה. ומה עושה הקב"ה כאשר מצד מעשיהם הם אינם ראויים לגאולה וישועה? על כך אומרים: "זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם". גם כאשר לבני הבנים אין זכויות, הם זוכים לגאולה בזכות אבות. ואם חלילה כבר אכלו לגמרי את כל זכות האבות ותמו 'חסדי אבות', איך בני בניהם יזכו לגאולה? על כך מוסיפים: "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו". אם אין להם זכויות, לא מצד עצמם ולא מצד אבותיהם, הוא מביא את הגאולה "למען שמו", שכבר נשבע הקב"ה שיגאלם וישיעם. וכיון שאין להם זכויות והקב"ה גואלם "למען שמו", שמא גאולתם תהיה בדין וברוגז? על כך אומרים:

ללא גבול, ואף על פי כן, לא יכל לעמוד באיסור היחיד שנאמר לו "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו" (בראשית ב, יז), והיתה כל הטובה לגביו בבחינת "איננו שווה ל...".

(רבי אהרן קוטלר)

יעש העץ (ה' י"ד)

יש להבין למה סיבב הקב"ה שהמן בעצמו יעשה העץ למרדכי ולבסוף יתלה הוא עצמו עליו, הלא היה יכול לעשות שכמו שכעס אחשוורוש על ושותי כן יכעוס על המן ויצוה למרדכי לתלותו על עץ, וי"ל כי הקב"ה סיבב כן לטובת ישראל ולמפלת המן, כי הרי טבע בני ישראל שהם רחמנים וכמאמר הכתוב ונתן לך רחמים ורחמן, וכן אמרו חז"ל שלשה סימנים יש באומה זו, רחמנים ביישנים וגומלי חסדים.

ומעתה אם היה מסבב הקב"ה שאחשוורוש יצוה למרדכי לעשות לו עץ בשביל לתלות את המן, בודאי היה מרדכי ברוב מדת טובו ורחמנותו יושב ומעיין בעומק הדין כמה אמות צריך להיות גובהו כדי לצאת ידי חובתו ולא יותר מזה, וכן לא היה נוקם ונוטר לעשות פרסום גדול יותר מה שנצטווה מפי המלך, וא"כ לא היה הדבר כרצונו ית' שרצה שיתבזה הרשע באופן היותר נעלה, לכן סיבב הקב"ה שהמן בעצמו יעשה העץ, והלא הוא עשאה בתכלית הרשעות והנקמה והפרסום, ולכן עשאה גבוה חמשים אמה כדי שיתבזה מרדכי באופן היותר חזק, וממילא כאשר נהפוך הדבר והמן נתלה על עץ הזה, נתבזה הוא באופן היותר נעלה, ובור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל.

ליקוט אורה, עמ' ק"ע, בשם מהר"י ט"ב מסאטמאר זי"ע

ריתחא דאורייתא

כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי וגו' (ד, י)

ואפשר לבאר מקרא זה דהנה באמר קני את וחמור (כלומר שהקנה החפץ לאדם דהוי בר זכיה ויחד עמו לחמור שאינו בר זכיה) פסק הרמב"ם (פכ"ב ממכירה הי"ב) דקנה האדם מחצה, ומאידך גבי קדושין באופן שקידש נשים רבות כאחת ואמר כולכם מקודשות לי והוי ביניהן שתי אחיות דלא שייך לקדשן, פסק הרמב"ם (פ"ג מאישות) דכל הני נשים אינן מקודשות כלל. וקשה דמאי שנא קדושין דלא מהני כשחלק אין שייך בהם קדושין, ממכר דמהני לאדם אף שהקנה עמו לחמור דלא שייכא בו זכיה.

וביאר בזה באבי עזרי (פ"ט מאישות ה"ב) דחלוק מכר מקדושין, דבמכר איכא מעשה קנין שעל ידו נקנה לו הדבר, ואולם בקדושין ליכא רק מעשה קדושין אלא נאמרו דינים מיוחדים אף בעשיית הקדושין, כגון דבעינן נתן הוא ואמר הוא ואיכא נמי דין יד לקדושין, וכיון שישש דינים מיוחדים לכך אם כייל איהו בקדושין גם הני דלא שייכא בהו תפיסת

קדושין אין הקדושין חלין כלל, כי דיני עשיית הקדושין המה חלק בלתי נפרד ממעשה הקדושין, משא"כ במכר דאיכא רק מעשה קנין גרידא להכי מהני אף בקני את וחמור כיון דליכא דינים מיוחדים בעשיה.

ולפי"ז יש לפרש דזהו מה שאמרה אסתר לאחשוורוש, "כי נמכרנו אני ועמי" והרי אותי ודאי אינך רוצה למכור וא"כ לא תמכור אלא את עצמו ולא אותי, ומהני כמו קני את וחמור במכר, ולכך "אילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי" כי אז באמת היה חל המכר על עמי ואין בימי מה לעשות, אבל כיון שנמכרנו "להשמיד להרוג ולאבד" שזה דין גזירת המלכות שיש בו דינים מיוחדים של עשיה בזה לא מהני קני את וחמור וכמו בקדושין וא"כ לא חלה הגזירה גם על עמי כשם שלא חלה עלי.

ועיין במרכה"מ שביאר דעת הרמב"ם בדרך אחר, דהחילוק בין קדושין למכר הוא חילוק בין ממונות לאיסורין, ולפי"ז ג"כ יש לפרש עד"ז, דאילו לעבדים ולשפחות נמכרנו דהו"ל ממונות וקנה מחצה כלומר את עמי החרשתי, דאין בידי מה לעשות, אבל כיון שנמכרנו להשמיד להרוג ולאבד א"כ הו"ל דיני נפשות ולא קנה כלל.

(רב"ד דיסקין שליט"א)

”ויאמרו נערי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר”

(ו' ג')

יש להבין כיצד העיזו משרתי אחשוורוש לזלזל בפניו בחשיבות הצלתו ולומר שלא מגיע למרדכי כל טובה על הצלת המלך. הגר"מ שפירא ביאר זאת על פי המדרש (ב"ר סד) בו מסופר על אריה שטרף טרף ונתקע עצם בגרונו, אמר: מי שיוציא לי את העצם יבוא על שכרו, בא הקורא המצרי שמקורו ארוך והוציא את העצם, אמר אל הארי: תן לי את שכרי, שאג הארי ואמר: וכי יש לך שחר גדול מכך שנכנסת ללוע הארי ויצאת בשלום. אף אבימלך אמר לאברהם כן (בראשית כג, כט) כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום. ויש להבין דבריו מה שפתח שלא הרע לו, ועובר שעשה לו טוב. ועוד מהו הטוב שעשו עמו והרי גרשוהו, אלא עצם הדבר 'אשר לא נגענוך' נחשב ש'עשינו עמך רק טוב'. וכך בכל הדורות 'גוי טוב' נקרא מי שלא מציק ליהודים ומתעצל להרגם.

זה שאמרו משרתי אחשוורוש על מרדכי 'לא נעשה עמו דבר'. אף שעשה טובה והציל את המלך, כי עצם הדבר שיצא בשלום מהתעסקות עם המלך היא הטובה הגדולה ביותר.

(הגר"מ שפירא)

מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה (ו' ג')

א) רבינו כ"ק מרן אדמו"ר מגור זצק"ל הגיד באמרותיו הטהורים "יסוד כל המגילה הוא הכרת הטוב, מרדכי אמר לאחשוורוש אודות בגתן ותרש, וכאשר הכיר לו טובה על כך, 'מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה' (אסתר ו, ג), ומזה נשתלשל כל הנס והגאולה, ומה שאחר כך מינוהו למרדכי, דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו, אומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, סעודת פורים סעודה של הכרת הטוב, 'ממיתה לחיים לא כ"ש דאמרינן שירה' (מגילה יד א)

ב) עם רעיון זה נוכל לתרץ קושיה מופלאת שנתחבט בה הגאון הרש"ש בהגהותיו בתחילת מסכת שקלים. במשנה הפותחת את מסכת שקלים נאמר: "באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים ובחמשה עשר בו קורין את המגלה בכרכין ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינין את הקברות ויוצאין אף על הכלאים".

יום חמשה עשר בחודש אדר הוא כידוע יום הפורים בערים המוקפין, וכפי שהמשנה עצמה מציינת שהוא יום שבו קוראים את המגילה בכרכים. יום זה נתעטר בעטרות מצוה לרוב: מקרא מגילה ומתנות לאביונים, משלוח מנות ומשתה ושמחה. נשאלת איפוא השאלה: האם לא נמצא יום אחר שהוא מתאים יותר לאותם העבודות של תיקוני הדרכים וסלילת הכבישים, מאשר יום חג הפורים. "וקצת תימה דבט"ו באדר דהוא זמן שמחת פורים בירושלים יעדו לבית דין עסקים רבי העמל כאלה" - מקשה הרש"ש על אתר. לטעמי, לא קצת תימה יש כאן אלא רוב תימה הוא.

ג) הסדר הציבורי הוא אבן יסוד ביכולתו של אדם לנהל חיים מתוקנים. כשם כשם שאדם לא יכול לנהל את חייו בבית שחפציו הפוכים, החלונות פרוצים, והדלף בתקרתו, כך הוא גם לגבי רשות הרבים שהיא למעשה רשותו של כל יחיד ויחיד,

"ומביא גואל לבני בניהם למען שמו - באהבה". גם כשהגאולה תהיה "למען שמו", היא תהיה "באהבה", עם כל הגעשמאק'. כך היה בנס של קריעת ים סוף. השליש האמצעי של הים נקרע, לא למטה בקרקע ולא למעלה על המים. אם היה נקרע למטה - היו צריכים לרדת, אם היה למעלה - היו צריכים לעלות. מה עשה הקב"ה? קרע את הים באמצע, שיהיה ישר, ובני ישראל לא יצטרכו לרדת וגם לא לעלות. זוהי גאולה של 'באהבה'. כך היה אצל דוד המלך שהרג את גלית הפלשתי. רועה צאן קטן מכריע את האיש הענק והגיבור הזה שגופו מכוסה בשריון קשקשים וראשו מוגן בכובע נחושת. אבן אחת פוגעת במצחו והורגת אותו. נס! אך בתוך הנס הגדול היה עוד נס קטן. בדרך הטבע, אדם שמתמוטט כתוצאה מאבן שפוגעת במצחו - נופל לאחוריו, אך גלית לא נפל לאחוריו אלא נפל על פניו, לפני דוד. ולמה? כדי שדוד לא יטרח ללכת כמה אמות כדי לכרות את ראשו... ואם תתמה, בתוך הנס הגדול של הריגת גלית, איזו משמעות יש לצורת הנפילה, אחורה או קדימה? הרי זה דבר של מה בכך! וכי יש נפקא מינה לדוד אם ילך כמה אמות פחות או יותר? בעיני הבריות זה דבר קטן, אבל באמת הוא דבר גדול מאוד - זהו החלק של ה'באהבה' של ישו-עת ה'. וכי קלה היא בעינינו? ולפי זה אפשר לומר אף לענייננו. מן השמים גלגלו את המאורעות הניסיים על ידי "בלילה ההוא נדדה שנת המלך", כי זהו החלק של הגעשמאק' והתוספת של ה'באהבה' של ישועת ה'. הכל היה ערוך ומוכן לתלות את מרדכי, היהודי המסכן והשפל. לאחר שהמן הכין את העץ, הוא בא למלך כדי שיצווה לתלות עליו את מרדכי. ואז, "בלילה ההוא", הכל התהפך. המן הגאווותן והזחוח נאלץ להרכיב את מרדכי על הסוס ברחוב העיר, ולבסוף תלו אותו על העץ אשר הכין למרדכי. איזו ישועה עם 'געשמאק'...

[יחי ראובן]

וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש שני סריסי המלך משמרי הסף אשר בקשו לשלח יד במלך אחשוורוש " [ו',ב'] מדוע לעיל [ב', כ"א] נזכרו בשם "בגתן ותרש", וכאן הזכירים בשם "בגתנא ותרש"?

מתרץ רבי חיים ויטאל בספרו עץ הדעת. תירוץ נפלא על הפסוק "ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים לפני המלך" [ו', א], אמרו חז"ל: מלמד ששמשי [סופר רש"י] מוחק, וגבריאל כותב [מגילה] המלך שונא ישראל היה ט"ז]. לכן כשנכתב ענין בגתן ותרש בספר, כתבו "הגיד מרדכי על בגתנא או תרש", כדי שאם לעתיד יקרא המלך בספר, יפרשו כאילו בשעת מעשה היה ספק ולא היה ידוע מי הציל את המלך, האם מרדכי אמר על בגתן, או שתרש הגיד על בגתן, וממילא לא יכירו טובה למרדכי. כאשר כעת ביקש המלך את ספר הזכרונות, קירב המלאך את שתי אותיותיה של המילה "או", וצירף אות "אלף" אל "בגתן", ואות "ו" ל"תרש", ונעשה "בגתנא ותרש", ועל ידי כך בגתן ותרש. שמרדכי לבדו הגיד על שניהם המשמעות ברורה

בי חיים ויטאל, עץ הדעת טוב [שנים מקרא]

”וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ

ביקרו” (ו, ט)

כתב רבינו מהרי”ט צהלון זלה”ה בפירושו למגילה ”לקח טוב”:
הנה הרשע המן דקדק דקדוק נמרץ, שלא רצה להשיב דבר
כאשר שאל ממנו המלך. רצוני בזה, שתמצא הפרש עצום ורב,
דק מחוספס כחוט השערה - והוא כהר גבוה ותלול. הלא הוא,
שבדברי המלך תמצא כתוב: מה לעשות ”באיש” אשר המלך חפץ
ביקרו, אמנם בדברי המן תמצא: ככה יעשה ”לאיש”, ולא קאמר
”באיש”!

המנם הכוונה, שהמלך שאל ממנו שיאמר איזה מעלה ראויה
לעשות ”באיש” הלזה, רצוני - שבעצמותו תהיה הגדולה, למשל:
ימנו אותו שר וגודל ומשנה למלך, באופן שהמעלה תהיה בגופו.
אך הרשע המן, להיותו מפחד שלא יהיה אדם זה, ולא רצה
לעלותו מעלה - שמא באורך הזמן יעלה עליו, לא רצה לתת
הכבוד בעצמותו, אלא מעלה עוברת כבוד מדומה לפי שעה. ולזה
אמר ”לאיש”, כלומר: מעלה זו ראוי לעשות לאיש אשר המלך
חפץ ביקרו, לא ”באיש” שאינה מעלה קיימת בעצמו, אלא עוברת,
כמלבוש, וכסוס ורכיבה...

(לקח טוב)

ונתון הלבוש והסוס על יד איש משרי המלך הפי רתמים והלבישו את האיש אשר המלך חפץ ביקרו והרכיבו על הסוס ברחוב העיר וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו [ו' ט]

הנה אתת כל הכבוד והיקר הזה הציע המן לעשות לאיש אשר
המלך חפץ ביקרו, בחושו כי בוודאי כונת המלך לעשות לו כן
באשר הוא השר החשוב ביותר מעל כל השרים.
אלא שיש להבין מה עלה על דעתו של המן לבקש דבר זה
שיקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, כל שאר
הדברים, לבוש מלכות, סוס וכתר המלך, כל זה מובן שהם מראים
על חשיבותו, אבל מהו הצורך החשוב בקריאה הגדולה הזו בר-
חובות העיר, הלא בין כה וכה הכל יראו את כבודו כשהוא רכוב
על הסוס. ולומר שזהו רק בשביל להשפיל את מרדכי, זה דוחק,
והגאון הגר”א נבנצאל שליט”א לבאר העניין עפ”י הסוגי” בגמ’
(ב”מ ח’ ע”ב) שם מביאה הגמ’ את דינו של שמואל ברכוב ומ-
נהיג שאחד קונה והשני אינו קונה ובמסקנה מעמידה הגמ’ את
הספק באופן באופן שהרכוב והמנהיג אוחזים בבהמה בו זמנית,
ויש להסתפק איזה משניהם קנינו עדיף וחשוב יותר, האם הרכוב
או המנהיג. זהו איפה ביאור יסוד חששו של המן, אמנם הוא יהיה
הרכוב על הסוס ואילו מרדכי ינהיג, אולם מאחר ולא מוכח מי
מהם יותר חשוב, הרכוב או המנהיג, לפיכך ביקש המן עצה ותח-
בולה כדי שיהיה הדבר ברור ללא שום ספיקות כי היושב והרכוב
על הסוס הוא הראשון במעלה. וחשיבותו רבה יותר, ועל כן ביקש
כי המנהיג את הסוס יצעק בכל רחובות העיר, ככה יעשה לאיש
אשר המלך חפץ ביקרו, וכך ידעו הכל ויבינו ללא צל של ספק כי
האדם החשוב אשר יש לו השליטה בסוס המלך, הוא זה הרכוב
על הסוס ולא המנהיג, ויחלקו הכבוד לו עצמו אשר יהיה רכוב
על הסוס.

(אש תמיד)

כמו שהגדיר זאת בטוב טעם אותו ‘חסיד אחד’ שראה ‘אדם אחד
שהיה מסקל מרשותו לרשות הרבים’ ואמר לו: ”ריקה מפני מה
אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך” וברבות הימים
’היה מהלך באותו רשות הרבים ונכשל באותן אבנים ואמר יפה
אמר לי אותו חסיד’ (ב”ק נ ב).

רשות הרבים שדרכיה מתקנות וכבישיה סלולים, מקוות המים
ערוכות וקברותיה מצויינים ומסומנים, היא רשות הרבים שכל
יחיד ויחיד יכול להשתמש בה ולהנות ממנה.

וכשם שחובה על כל אדם להכיר טובה לחבירו שגמל עמו
חסד וכיוצא בזה, כך קיימת חובה מוסרית על האדם להכיר טובה
אפילו לדומם שמשרת אותו בעולמו של הקב”ה, וכהמובא על
רבי יוחנן שהיה קורא לבגדיו ‘מכבדותא’ שכן הם אלה שמכבדים
את הופעתו, ועל רבי חסדא מסופר שהיה מעדיף שהקוצים ידקרו
ויפצעו את גופו מאשר שיקרעו את בגדיו (ב”ק צא ב).

רגש זה של הכרת הטוב לדומם הוא דרגה עילאית ומרוממת
בהכרת הטוב, והוא מלמד על אמות מידה מוסריות נכונות
ונבונות (האדמ”ר מגור זצוק”ל)

”למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני” (ו, ו)

איך עלה על דעת המן שהוא המדובר, הלא אם אכן הכוונה
אליו, מה זה עלה על דעת המלך פתאום, לפנות בוקר, לעשות
עמו יקר וגדולה. ובודאי היה זה דבר חדש שנוגד כעת שצריכים
לעשות לאיזה אדם כבוד, וכי מפני ש”אין לעשות יקר יותר ממני”
הרי זה מחייב שכוונת המלך אליו.

לכן נראה לפרש שגם המן הבין שאין הוא המדובר, ואם כן
מפני מה הפליג כל כך בשכרו של אותו אדם.

אלא אמר בלבו שאף שהמלך יעשה זאת לאדם אחר, על כל
פנים אחר כך גם לו יעשה כבוד כזה, שהרי אותו גידלו ונשאו על
כל השרים, ולכן יעץ כן כדי שגם לו יעשה כן אחרי זה.

(שפת אמת)

”ויאמר המן... איש אשר המלך חפץ ביקרו” (ו, ז)

מה ראה המן להקדים ולחזור על הלשון שנקט בה המלך: ”חפץ
ביקרו”.

נראה הוא כי חשש המן שמא אין המלך מתכוון אליו, אלא
למרדכי, שהרי ידע המן שהמלך חייב למרדכי הכרת הטוב. אבל
מכיון שלא נקט המלך לשון ל”איש אשר המלך חייב ביקרו”, אלא
”חפץ ביקרו” דוקא, כלומר, איש שהמלך אוהבו וחפץ להיטיב
עמו, ולא איש שעל המלך לשלם לו חוב וכדו’, ממילא היה בטוח
שאין הכונה למרדכי.

ולכן שוב חזר המן והדגיש: ”איש אשר המלך חפץ ביקרו”,
ושמע המלך ולא ערער על דבריו, אז בטוח היה לחלוטין שעליו
דיבר המלך, שכן ”למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני”.

(מהרי”ץ דושינסקי)

”וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ

ביקרו” (ו' ט')

”וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ

ביקרו” (ו' י"א)

שני פסוקים אלו יש להם את אותם טעמי המקרא. ותמוה, הרי ה"ככה יעשה" השני נאמר על ידי המן בעת לכתו ברחוב כאוב ומושפל- הולך ומכריז לפני מרדכי הצדיק: "ככה יעשה לאיש אשר המלך"? ואילו הראשון היה כשאמר למלך מה צריך לומר למי שהמלך חפץ ביקרו, ואז היה בטוח שהוא המועמד לקבל כבוד ויקר זה. אומר הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל (מוסף ש"ק י"ג מפי הרה"ג שמואל בויאר שליט"א), כל זה כלול בציווי של אחשוורוש להמן הרשע "אל תפל דבר מכל אשר דברת", הכל מכלל כפי שדברת- אל תפל דבר!, אותם המילים, אותו הניגון, באותה השמחה ובאותה המרץ, תכריז: ככה "יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו"

(הגר"ב צ' פלמן זצק"ל)

”וילבש את מרדכי וירכיבהו ברחוב העיר” (ו' י"א)

מרדכי לבש בגדי מלכות ומעליהם את הפתיל תכלת. הוא לא התביש להראות יהודי.

גמר להתלבש, והמן כבדו לעלות על הסוס. אומר מרדכי: אין לי כח לטפס, אחרי שלשה ימי צום...

- אז מה נעשה?

- תתכופף ואני אעלה עליך!

וכשהמן התכופף, קדם כל - המן השתחוה למרדכי, במקום שמרדכי ישתחוה לו ["ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה"]. דבר שני, מרדכי נצל את ההזדמנות ונתן לו בעיטה אחת מאחור...

תמה המן: הרי אמרת שאין לך כח? זה נקרא בלי כח? מזל שבאמת אינך בשיא הכח...

אמר לו מרדכי: נכון, אין לי כח למרחצאות, בגדים וסוסים, אבל לבעוט בך זו מצוה, שנאמר "ואתה על במותימו תדרך" (דברים לג, כט), ולמצוות יש לי כח.

ולכאורה, מדוע מרדכי בעט בו מאחוריו ולא בפניו לקיים מה שנאמר: "שני רשעים שברת" (תהלים ג, ה)?

התשובה היא: המן היה עבד כנעני, ועבד כנעני יוצא בשן ועין. אם מרדכי היה נותן לו שתי סטירות ומוציא לו שן, היה המן יוצא לחרות, וזה מרדכי לא רצה, כי זה עבירה לשחרר עבד, לכן בעיטה מאחורה כן, אבל לא סטירה על פרצופו.

(מתוך האור)

”והמן נדחף” (ו, יב)

הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א כותב בספרו "טעמא דקרא": בשם אאמו"ר שליט"א (=הסטייפלר זצ"ל) והמן נדחף אל ביתו, מי דחפו? יש לומר דאנשי שער המלך דחפוהו כשבא להחזיר את הסוס והלבוש, לפי שהיה מלוכלך ממה ששפכה בתו עליו, ואין לבוא כן אל שער המלך...

(טעמא דקרא)

אבל וחפוי ראש (ו יב).

אמרו חז"ל (מגילה טז, א) שבתו של המן ראתה את המן ומרדכי, זה מוביל את זה, והיתה סבורה שהמן רוכב על הסוס ומרדכי מוליכו, ושפכה על פניו עביט של שופכין, ולאחר מכן ראתה שזה אביה, ונפלה מראש הגג ומתה. וביארו בזה את דברי הכתוב (אסתר ו, יב) 'אבל וחפוי ראש - אבל על בתו, וחפוי ראש על שאירע לו'. ומקשים העולם: לכאורה קשה, הרי קודם נשפכו עליו המים, ורק אחר כך נפלה עליו בתו ומתה, א"כ צריך לכתוב קודם 'חפוי ראש' ואח"כ 'אבל'! אלא מתרצים בדרך צחות (הובא ב'שיח הפרשה' להגה"ח רבי חיים יצחק שוירץ זצ"ל) שהמן היה 'שיינע מענטש', והלך עם כובע בעל שוליים רחבות, כמנהג אנשים חשובים, על כן כששפכה עליו את המים לא הרגיש בהם, כי נשאר לעמוד על השוליים הרחבות, אך אחר כך כשראה שבתו נפלה ומתה, דפק על ראשו 'אוי ווי' מרוב צער, ומחמת כן התקפלו שולי הכובע, או אז נשפכו עליו המים הסרוחים, והשמחה היתה שלימה כפולה ומכופלת...

(המלקט)

ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר

קרה וכו'י נפול תפול בפניו (ו' י"ג)

במלבי"ם במגילת אסתר. מקשה על הפסוק 'ויספר המן לזרש אשתו את כל אשר קרהו' היינו מה שהיה צריך להרכיב את מרדכי על הסוס ולומר ככה יעשה לאיש, ויאמרו לו זרש אשתו וחי- כמיו 'אם מזרע היהודים מרדכי אשר החילות לנפול לפניו נפול תפול לפניו'. וכל הרואה עומד תמה ומשתומם, איזה 'רבנית' היא זרש?, בעלה 'המן' שהוא כתר המשפחה חוזר הביתה אבל וחפוי ראש, במקום לומר לו כמה דברי חיזוק, הם מדכאים אותו יותר, "נפול תפול לפניו"...! ופירש המלבי"ם שבתחילה אמר להם המן 'את כל אשר קרהו', היינו שתלה כל הדבר במקרה פשוט, ועי"ז הרגיע את בני המשפחה, שעוד לא הספיק לומר למלך לתלות את מרדכי ורק היה איזה מקרה קטן. אמרו לו יועציו אולי אצלינו הכל במקרה, אבל אתה התחלת עם יהודים שיש להם השגחה פרטית [כמ"ש הרמב"ם ב'מורה נבוכים' שאומות העולם נשגחים בהשגחה כללית כמו מין הצפור, מין החמור, אך לבני ישראל יש השגחה פרטית, ופרטי פרטית] וממילא אם מזרע היהודים מרדכי, דע לך שאתה בסכנה גדולה, ואין זה בדרך מקרה כלל, אלא כפי הנראה שהקב"ה בא להפיל אותך לגמרי. מהו עצתה של זרש? - "נפול תפול לפניו", לך למרדכי הצדיק ותיכנע לפניו בבכייה, באותה שעה יתגאה מרדכי לרגע אחד, לרגע אחד יפסיק מתשובתו ותפילתו, ובאותה שעה תגבר ידך לעשות חיל להכניע את מרדכי, כי כל עיקר שלימותו מחמת שהוא במידת ההשתוות בלב זך ונקי, לכן לך ליפול לפניו, לך תקנה לו שישי, ותן לו הקפה שישיית, תכבד אותו תכניס בו קצת גאווה, עד שתצליח להכניס בו פניה אחת. אך למעשה עצתה לא הצליחה, כי מרדכי נשאר בצדקותו השלימה עכ"ד. וזאת למדנו מדברי הצדיקים שיש לנו בפורים עצה לזכות לאבד את החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, אם שלחו לי משלוח מנות מכובד ושאר הבלים, הכל מת- בטלים ובטלים בתוך הכוס יין, וכך נזכה לעשות איזה מעשה טהור ונקי, שעל ידו יתעלו כל המעשים של כל השנה אמן ואמן.

(ממשקה ישראל)

ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את אשר קרהו (ו', י"ג)

יש קושיא עצומה הרי ראינו מקודם, שבשעה שהמן יצא מהמטה שמה שמח הוא כמעט מת מזה שמרדכי לא כורע ומשתחוה לו! הגאווה הסרוחה שלו היתה כל כך טבועה בנפשו - עד שהוא היה חייב להנשים את עצמו כשכהגיע לביתו ולספר לכולם על כבודו הגדול, אז איך הוא לא מת לפחות מאה פעמים לאחר כל הסיפור הזה שהולך את מרדכי ברחובות שושן??? הרי הוא ירד מאיגרא רמא לבירא עמיקתא!!

והתירוץ הוא מדהים עוד יותר! כתוב בפסוק: "ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו" אתם שומעים? הוא אמר להם: קרה לי היום 'מקרה' נדיר, ממש צירוף מקרים מדהים ביותר: אני הולך בבוקר לבקש לתלות את מרדכי על העץ, ובדיוק כשאני נכנס, המלך מחפש איזה שר 'רציני' שיגמול טובה למישהו שהציל את המלך, והוא רוצה לעשות לו כבוד, אז הוא ציוה אותי לעשות זאת, ובמקרה אני רואה שמדובר במרדכי היהודי! אני בא להלביש אותו בבגדי המלך ובדיוק הוא צריך להסתפר... איזה צירוף מקרים, ואז אני מחפש איזו מספרה ופתאום אני מגלה שיש שביתת ספרים בכל שושן, אז סיפרתי אותו בעצמי! לאחר מכן, הוא היה צריך להתרחץ ובדיוק אני מגלה שכל בתי המרחץ בשר-שן - סגורים! אז רחצתי אותי ובעצמי, ואח"כ קרה עוד משהו מוזר, שלא מצאתי שום שרפרף בכל האיזור אז התכופפתי כמו שרפ-רף... והכי מדהים, שבדיוק כשאני עובר מתחת לבית שלנו עם הסוס, הבת שלנו באותו רגע שופכת את העציץ של בית הכסא עם כל מי השופכין שבו - על הראש שלי, ממש 'ברוך שכינותי'... זה לא יאומן!! הרשע הזה, היה בטוח שהכל קרה במקרה! הוא לא ראה כאן שום פעולה מכוונת של מרדכי היהודי נגדו, ולכן הוא לא מת מזה! מה שאין כן לעיל, כשהמן עבר ליד מרדכי היהודי לאחר המשתה הראשון ומרדכי בדוקא נשאר אדיש ולא השתחווה לו, ולא זו בלבד, אלא גם נפנף לו בסנדל שברגלו לרמוז להמן, על השטר שהוא מכר את עצמו לעבד למרדכי, זהו מעשה בזדון ובכוונה נגד המן, ומזה הוא כמעט מת...

ואפילו אוהביו זרש אשתו מרגישים בטעות של המן והם אומרים לו: המן, זה לא במקרה! דע לך, אם מזרע היהודים מרדכי וכבר התחלת ליפול לפניו - אתה הולך ליפול מפלה מוחצת!! כי כאשר עם ישראל גובר - עמלק יורד מטה מטה. וכל המהלך הזה מובא בדברות קדשו של הגר"א בפירושו למגילה (אסתר ו יג) וז"ל: כי הם סברו [זרש ואוהביו של המן] שכיון שהמן בא למלך ואמר לתלות את מרדכי ושלח המלך וקרא למרדכי והשיב מרדכי וראה המלך שהדין עם מרדכי [שלא נעשה עמו דבר] ולכך ציוה שבעבור זה ירכיב המן למרדכי, ואם כן, אפשר שעכשיו יהיה מרדכי משנה למלך ולא המן! וסיפרו להם המן כל כל אשר קרהו **דהיינו שהוא מקרה ואינו ידוע מאין היה לו זאת.** ע"ש.

(שיחת חיזוק)

"ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו" (ו', יג)

אמר הרה"ק בעל השפת אמת מגור ז"ע - בא וראה, כמה שווה חברות שתלויה בדבר! לפני כן, בעת שסיפר להם את צרותיו, הם קרוים "אוהביו", ולאחר מכן כששמעו את הדברים, והם רוצים

לענות לו, הם קרואים "חכמיו". למה? מה קרה? אלא, בהתחלה כשהוא סיפר להם את "אשר קרהו", הוא עוד הגיע בתור "המן" משנה למלך. ולכן כולם רצו להחניף לו ולהסתובב סביבו, והיתה זו "אהבה התלויה בדבר", לכן הם נקראים "אוהביו". אבל כשרק החלו להריח ולהבין שהאדם העומד לפניהם בצרות - "נפול" יפול", בטלה אהבתם וכולם החלו להתרחק ממנו, וכבר הם נקראים "חכמיו"

(שפת אמת)

ויבהילו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר. (אסתר ו' י"ד)

נראה הא דעשה המן למרדכי היקר וגדולה שצוהו המלך, בו-דאי הי' קשה לו מכמה מיתות, ומוטב הי' לו לחנוק את עצמו מלעשות זאת. וגם, איך יראה אחר כך את מרדכי בשער מהלך. ומה - על שלא קם וזע ממנו, אמר "וכל זה איננו שוה" כו', מכל שכן אחר כל הכבוד הזה. אך אותו רשע, שחפץ לראות באבדן בני ישראל בסוף השנה, גבר על עצמו, וקיבל כל הבושת כדי לראות נקמתו ביהודים. אך כשאמרו לו חכמיו "אם זמרע [היהודים] כו' [נפול תפול לפניו]", הבין שוב שלא יקוים הגזירה. בפרט למה שנראה במדרשים שהמן הבין כי אסתר יהודית היא, ולכך הרג את התך. אם כן, ידע ששובי תגדל מרדכי, והוא יתבטל. ולכן הי' חונק את עצמו בודאי, שלא לילך למשתה אסתר ולרואת מרדכי יושב בשער המלך. לכן "ויבהילו" - להביא קודם שהתישב בדעתו, שהי' נצרך לנקום ממנו לתלותו על העץ שהכין לו, כנ"ל.

(שפת אמת - ליקוטים)

פרק ז'

מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן (ז' ה')

יש להבין דאין היה יכול אחשוורוש להכחיש את מה שנכתב ונחתם בטבעת המלך הגלוי לכל העמים. פירש רבי יוסף דב סולובייציק מבריסק, דבאמת מה שהמן ביקש להסית את אחשוורוש נגד היהודים לא היה השמדה גופנית, אלא השמדה ואבדן רוחני, כמו שאמר לו [אסתר ג' ח-ט]: "וד-תיהם שונות מכל עם וכו', אם על המלך טוב יכתב לאבדם", כלומר, דעיקר קטרוגו היה על ענייני דתם משונים מכל האומות וניכרים בפני עצמם לאומה נפרדת, ולכן 'כתב לאבדם', ונמצא שאחשוורוש היה מוכן שינתן פקודה על היהודים שיעזבו את דתם המיוחדת להם ויתערבו בין העמים, ועי"ז לא יהיו קיימים בפני עצמם. והנוהג הוא שאין המלך מפרט כל פרטי ודקדוקי החוק והפקודה, אלא אומר את עיקר הפקודה, ושרי המלך ויועציו מפרשים את חוקי המלך לפרטים וכן את העונש. המגיע למי שעובר על הפקודה, ושרי כל עיר ועיר מוטלת עליהם ההוצאה לפועל של רצון המלך וחוקיו. וגם העונשים הללו אי"ז בסמכות השרים לקבוע העונש, אלא יש ספרי חוקים שבו מפורטים איזה עונש מגיע למי שעובר על חוק וציווי המלך, ונמצא דאע"ג שהמלך אינו אומר רק עיקר הפקודה מ"מ ממילא נכלל במאמרו גם העונש ע"ז, שהרי זהו חוק קבוע מכבר במלוכה מה עונשו של העובר על

חוקי המלך.

הנה אחשוורוש עיקר תכליתו ורצונו היתה להעביר אותם על דתם בין אומות העולם, וכפי שביקש זאת המן ממנו 'יכתב לא-בדמ', ולכן השיב המלך להמן [אסתר ג' יא]: 'ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך', ולא אמר לו 'והעם לעשות לו כטוב בעיניך', שאז היה משמע דנותן לו רשות להרוג אותם, רק אמר 'לעשות בו כטוב בעיניך' כלומר, שנותן לו רשות לפעול מה שביכולתו, בכדי לגרום שיעזבו ישראל את דתם וית-בוללו בין כל האומות.

אולם המן התחיל לכתוב הפקודה מסופה: [ג' יג] "להרוג ולאבד את כל היהודים", כי באמת היו כלולים בפקודת המלך שני עני-נים אלו: להעבירם על הדת, וההריגה- למי שיעבור על פקודת המלך. אלא שהמן הקדים את ההרג, דמשמעו שיעיקר המטרה היא הריגת היהודים, ומובן ממילא דמי שיעזוב את דתו אינו בכלל הגזירה, ולכן הקדים בתחילה 'להרוג' ואח"כ 'לאבד', שכן בדעתו היה עיקר תכליתו המבוקש ההריגה. וזהו שאמרה לו אסתר: 'כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד', ובאמת זהו בזיון גדול שיהיה עיקר מבוקשו להרוג אומה שלמה, ומשום כך אחשוורוש הכחיש ואמר: 'מי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות כן'.

[בית הלוי- פרשת כי תשא]

ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה (ז' ו')

בגמ' [מגילה טז, א'] איתא: "המן הרע הזה"- אמר רבי אלעזר: מלמד שהיתה מחווה כלפי אחשוורוש, ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן". צריך להבין מאמר זה, וכי שייך לומר שאסתר התכוונה לכ-וון את ידה כלפי אחשוורוש לומר לו שהוא האויב, הרי היא באה לבקש מהמלך שירחם עליה, ואיך לא חששה שתהרג.

ביאר רבי דוב בער טרוויש מוילנא, דהגמ' [שם] מפרשת הפ-סוק [אסתר ז' ד'] "כי אין הצר שוה בנזק המלך", שאסתר אמרה למלך שהמן צורר היהודים אינו חושש לנזק שיהיה למלך, שהרי הוא קינא באשתך הקודמת ושתי, ולכן יעץ לך להורגה, ועכשיו הוא מקנא בי ומבקש להורגני. ומבואר בזה, שאסתר רצתה שהמ-לך יראה את רשעותו של המן, כי הוא האויב הגדול כלפיו, שהרי הוא רוצה להרוג את כל נשותיו של אחשוורוש, וזהו כוונת הפסוק: 'ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה', כלומר, שאיש צר ואויב למלך הוא המן הרשע הזה, והצביעה בידה כלפי אחשוורוש לומר לו שהאיש הצר ואויב שלך הוא המן הרשע, אך כמו שיש מקום לטעות בכוונתה כשהצביעה בידה כלפי המלך, שהוא עצמו הצר ואויב, לכן בא המלאך והסיט את ידה כלפי המן הרשע, כדי שלא יהיה מקום לטעות.

[גרגירי כסף]

"כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד"

יהודי עשיר חי בימי רבינו שרירא גאון, ולו שני בנים, היה בידו אוצר נדיר - ספר תורה נדיר ויקר ערך אשר לפי המסורת נכתב על ידי עזרא הסופר בכבודו ובעצמו. משנפטר האיש החלו בני בניו לריב, כל אחד מהם חפץ לתת לאחיו את כל הרכוש ובלבד שהספר היקר יפול בחלקו.

כיון שהיו הם יראי שמים פנו לרבינו שרירא גאון כדי שיוורם את אשר יעשו. רבי שרירא שמע את הצדדים ופסק: יערכו נא שני

האחים גורל, ואשר יעלה בגורל יזכה בספר. ואכן, ערכו השנים גורל, האחד זכה, וחבירו יצא בפנים נפולות, אולם קיבל עליו את הדין.

בעירם התגורר מומר רשע ושונא ישראל שלא היה מסוגל לראות עד כמה מייקרים השנים את התורה, לפיכך חדר באישון לילה לבית הכנסת, פתח את ארון הקדוש והוציא את ספר התורה מנרתיקו. היה זה בשבוע שבו קראו בתורה בפרשת משפטים, וכשפתח המומר את הספר והבחין בפסוק "ועבדתם את ה' אלוקיכם", הבין הרשע כי הזדמנות פז נקרתה בידו, ומחק ביד זדונית את האות ע' מהמילה "ועבדתם" ותחתיה כתב את האות א', כך שבמקום "ועבדתם את ה'" נכתב "ואבדתם".

לאחר כמה ימים, כשהוציא האח הזוכה את ספר התורה כדי לקרוא בו, והבחין בטעות הנוראה חשכו עיניו, ספר התורה שעברו הפסיד את כל רכושו התברר כספר שאינו מוגה, ולא עוד אלא שנמצאו בו דברי גידוף רח"ל, וודאי שאינו ראוי ליחסו לעזרא הסופר.

מרוב צער ויגון נפל למשכב, וכמעט שהגיע עד שערי מות, אלא שבא' הלילות הופיע אביו בחלומו, סיפר לו על מעשהו של המומר, וכדי לחזק את דבריו ולהרגיעו אמר לו, שאם יחפש תחת התיבה יגלה את עינו של המומר שניטלה ממנו כעונש על שמחק את האות עי"ן מספר התורה, ובכך קוים בו מאמר הכתוב "עין תחת עין".

על פי מעשה זה ישב רבינו שרירא שאלה במגילת אסתר: כשא-סתר סיפרה לאחשוורוש על גזירת המן אמרה לו: "כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו הח-רשתי כי אין הצר שוה בנזק המלך" [ז, ד] ואחשוורוש ענה לה: "מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן".

וקשה, וכי היה אחשוורוש חולה במחלת השכחה?! הרי במו ידיו חתם הוא על גזירת המן לאבד את כל היהודים, ומה מקום כאן לפליאתו הגדולה?

לאור המעשה דלעיל אפשר לומר, שכפי שמפורש בפסוק ביקש המן מהמלך "אם על המלך טוב יכתב לאבדם" אך בצו המלכותי שאותו הגיש למלך כתב "לעבדם", והיינו להפוך אותם לעבדים, ועל צו זה חתם המלך. אלא שכמעשהו של המומר, לאחר שיצא המן מבית המלך החליף את האות ע' באות א', ועל ידי כך יצא שהמלך חתם על צו שבו נאמר שיש לאבד את היהודים.

אסתר היתה מודעת למהלך שבו נקט המן, ולפיכך אמרה למלך "ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי" - אם היה המן משאיר את הצו על כנו ובכך הכל מורה לכל היהודים להפוך לעבדי המלך, לא הייתי אומרת דבר, "כי אין הצר שוה בנזק המלך" אלא שרשע זה זייף את מכתבך והחליף את האות א' באות ע', ובשל כך יצא ש"נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד".

ומעתה מובן היטב מדוע תמה המלך "מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן" שכן הוא לא הורה לאבדם אלא לעבדם. (הסיפור מובא באהבת ישראל מאפסא)

"כי נמכרנו אני ועמי להרג ולאבד" (ז' ג')

"שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי: מפני מה נתחבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה? אמר להם: אמרו אתם! אמרו לו: מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע" (מגילה יב, א)

השרים שהוא המן האגגי, השני במעלתו למלך, והוא המייצר לישראל, א"כ כשהוא יהיה לראש' בודאי ייפגע כבוד המלך, ומשום כך אמרה אסתר שהיא חוששת אפ' לנזק 'צר' לכבודו של המלך, וא"כ על אחת כמה וכמה שאחשוש מפגיעתו הרעה של המן ראש השרים השואף למלוך ולהיות לראש עליון. (שער בת רבים)

"ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גנזי המלך ביהודים לאבדם" (ז, ט)

שאל אחד את הגרי"ז זצ"ל מפני מה היה צריך מרדכי לספר לאסתר שהמן רצה לתת לאחשוורוש עשרת אלפים ככר כסף, למאי נפ' מ' בזה. והשיב הגרי"ז זצ"ל שבאמת רצה המן לקנות את כל היהודים מהמלך, ובשביל זה רצה לתת למלך את הכסף לקנות את היהודים בקנין כסף, והמלך שלא רצה לקבל את הכסף אין זה משום שלא רצה למכור לו את היהודים אלא רק לא רצה לקבל הכסף, וא"כ אפשר לומר שבאמת הוא לקח בתחילה את הכסף כדי שתחול המכירה, ורק אחרי שחלה המכירה אמר לו המלך הכסף נתון לך והעם לעשות כטוב בעיניך. והיוצא לפי"ז שהיה כאן שני דברים מכירת היהודים להמן וגם גזירת להשמיד ולהרוג, וזהו ששלח מרדכי להודיע לאסתר את פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול, שתדע שמכרו את כל היהודים להמן.

ולפי"ז הוסיף הגרי"ז זצ"ל שעתה יובן שפיר מדוע הרגו את המן כי מפני שהוא קנה את כל היהודים, הרי היו צריכים קודם ללקח את הקונה כדי שתתבטל המכירה, ורק אחרי זה לבטל הגזירה, כי לפני שתתבטל המכירה א"א לבטל הגזירה, כי הרי היהודים הם קניינו של המן.

ועוד הוסיף מרן זצ"ל שידוקדק לפי"ז הפסוק "כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרג ולאבד" כי מצד גזירת "להשמיד להרוג ולאבד" לבד לא היתה אסתר בסכנה, כי הרי לא היו הורגים אותה משום שהיא היתה המלכה, אולם מפני שבמכירת היהודים היתה גם אסתר בכלל, א"כ גם היא היתה קנינו של המן, וממילא גם היא היתה בגזירת להשמיד ולהרוג. ומפי הרד"ס שמעתי שמרן זצ"ל הסביר בזה את המדרש שהראה מרדכי להמן שטר מכירה שקנה אותו לעבד, ולכאורה יש להבין וכי מרדכי רצה להתגרות בהמן? אולם להנ"ל מבואר שפיר שהראה מרדכי להמן שטר מכירה, להודיע לו שמה שקנה המן את היהודים אין זה אומר שהם קניינו, דהיות שהוא עבד מרדכי, א"כ מה שקנה עבד קנה רבו ואין היהודים שייכים להמן.

(הגרי"ז)

"ויאמר המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן" (ז, ה)

תמיהתו וצביעותו של אחשוורוש זועקות לשמים. וכי הוא לא היה שותף בכיר ופעיל במכירת העם? וכי לא הסיר את טבעתו באמרו 'העם לעשות בו כטוב בעיניך'? מבאר החתם סופר בהקדים תמיה נוספת, כיצד אומר אחשוורוש 'הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך', והרי אוהב כסף לא ישבע כסף, וכיצד הוא מוותר כל כך בקלות על עשרת אלפים

אמנם רבי שמעון בר יוחאי דוחה את תשובת תלמידיו, מחמת הקושיא מדוע אשמים יהודי כל העולם בחטאם של יהודי שושן, אבל גם הוא מסכים לכך שיהודי שושן ראויים היו לכליה מחמת השתתפותם בסעודת אחשוורוש.

מפליא להוכח, כיצד אנשי עיר שלמה הולכים בעינים עצומות אחר תאוותיהם, מבלי לשעות לאזהרת מרדכי שאסור להנות מאותה סעודה, ומבלי להתבונן מה יהא בסופם.

הסבא מנובהרדוק המשיל זאת לאדם שלא היתה לו פרנסה והגיע עד מצב של פת לחם, בא אליו חברו ואמר לו: "אני אסדר לך פנסיון מלא, עם שלש ארוחות ביום, מטה מוצעת, כולל רחצה חמה. כל שעליך לעשות הוא לכרוך מגבת סביב עיניך ולומר שאתה עור, ואני אביא אותך לבית חולים", וכך היה. לאחר ימים מספר, בא החבר לבקר את ה"חולה". הרעיף עליו ה"עור" דברי תודה ושבחים על הרעיון הנפלא והוסיף: "אתה חבר אמיתי". שאל אותו החבר: "נו, אבל אתה שוכב כל היום בבית החולים, אתה לא רוצה לשחות בים?".

"ודאי שאני רוצה, אבל איך אלך לים, והרי אני 'לא רואה'!?"
"אני אדאג לך - אחוז בידי ואוביל אותך לים".
הוביל אותו ה"חבר" לבית הכנסת "איצקוביץ", ואמר לו: 'הגענו לחוף הים, אתה יכול לפשוט בגדיך!'.

לאחר שהסיר ה"עור" את בגדיו, הוריד את המגבת מעל עיניו, והבין את מצבו...

אומר הסבא מנובהרדוק: כך משטה היצר הרע באדם, בתחילה הוא מראה עצמו כאוהב ומסית אותו לחטוא, מסמא את עיניו, ומשפיע עליו כל טוב.

אחר כך הוא ממחר להשטין עליו, ולבסוף הוא רץ להרגו ולהביאו לפני בית דין של מעלה, וכפי שאמרו חז"ל (ב"ב טז, א): "הוא שטן, הוא יצר הרע, הוא מלאך המות"...
לאחר שהיצה"ר מביא את האדם לשמים, הוא מסיר את הכסות מעל עיניו ומציג אותו ערום ועריה... כמו שאומר שלמה המלך "סוף דבר הכל נשמע"

(הסבא מנובהרדוק)

ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי (ז, ד).

פירש הגרי"ז סולובייצק מבריסק, דבאמת גם זה היה מפורש בגזירה, שאסור לקנות יהודים לעבדים כדי להצילם עי"ז מגזירת "להשמיד להרוג ולאבד", כמבואר בתרגום שני (ד, ב) דהיה איש ישראל הולך לאיש נכרי ואומר לו מבקש אני ממך להיותנו אני ובני ואשתי לך לעבדים רק ניצול מן המוות הזאת, והיה אומר לו האיש הנכרי לאיש ישראל לא ראית מה שכתב המלך אחשוורוש בדתו הנתונה כי איש נכרי אשר ימצא אצלו איש יהודי ייהרג כמותו, ונתקיים [דברים כח, סח]: "והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה". וכ"ה בפירש"י (מגילה יא, א). זהו שהזכירה אסתר בבקשתה כי נעלו בפניהם גם הצלה זו להתמכר לעבדים ולשפחות. רבי מרדכי גימפל יפה מרוזנאי פירש בדרך נוספת, דכאשר אסתר דיברה לפני המלך, אמרה את מה שאמרו חז"ל (סנהדרין קד, ב): "כל המיצר לישראל נעשה ראש". וטענה: 'ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו' - דאם היינו נמסרים תחת שלטונו של אדם שפל, וע"כ הוא היה עולה במדרגתו ונעשה לראש, אז - 'החרשתי', כי אין זה פוגע בכבודו ובמעלתו של המלך - 'אין הצר שווה בנזק המלך'. אך היות שנמכרנו לראש

ככר כסף?

אלא ברור שאחשוורוש כלל לא ויתר על הסכום העצום הזה, אלא ביקש המלך מהמן שלא יודע ברבים ענין הכסף, ולאחר תום 'העבודה' תתן לי את הכסף 'מתחת השולחן'.

ומדוע? חשש המלך שאם יתגלה שהוא מכר את היהודים תמורת בצע כסף יוכל הדבר לגרום למרד ולנפילתו, שיאמרו שאר העמים הנתונים למרותו שהיום הוא מוכר את היהודים, מחר ישלמו לו והוא יהיה מוכן למכור אף אותנו... ולכן העדיף המלך שענין הכסף לא יתגלה, והוא יסביר את ענין השמדת היהודים כענין 'אידיאולוגי', מפני שהם מזיקים וטפילים וכו', וטיעון זה יתקבל יותר על לב ההמונים הנבערים. 'ומרדכי ידע את כל אשר נעשה' אחז"ל שאלהיה הנביא שח לו, וי"א שבעל החלום גילה לו. מרדכי שולח להודיע זאת לאסתר ע"י התך - 'ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו ואת פרשת הכסף אשר אמר המן וגו'". והנה מגיעה אסתר לאחשוורוש ואומרת לו הסוד נתגלה, 'כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד'.

אחשוורוש ששומע זאת - נדהם. מהיכן היא יודעת על המכירה הסודית? מי גילה [יש אומרים שלכן היא נקראת 'מגילה'...]. פרט חסוי זה? הוא ממחר לשאול - 'מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן' - להדליף את ענין הכסף? ואסתר מצביעה על המן אומרת 'המן הרע הזה'.

ענין זה מצטרף אצל המלך לחשדות כבדים שהיו לו כבר קודם, שהמן רוצה לרשת את מלכותו, תחילה המן מוזמן למשתה ע"י אסתר, אח"כ הוא מבקש בגדי מלכות וסוס מלכות, ועתה הוא מגלה את סודי בענין המכירה כדי להבאישיני בעיני העם. מיד והמלך קם בחמתו ממשתה היין וגו'.

ביאור נוסף, מבאר האלשיך הקדוש: כשהמן ביקש לקנות את היהודים הוא אמר 'אם על המלך טוב יכתב **לעבדם**' - לעשותם עבדים - ולזה הסכים המלך, אולם המן כתב **לאבדם** ועל זה אמרה אסתר 'ואילו **לעבדים** ולשפחות נמכרנו החרשתי' שאילו היה עושה רק כפי שסיכם עמך, ומוכר אותנו לעבדים - החרשתי. ועל זה תמה המלך 'מי הוא זה ואי זה הוא שמלאו לבו לעשות כן' ולזיף את איגרת המלך ולכתוב **לאבדם** במקום **לעבדם**? (חתם סופר - אלשי"ך הק')

"ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה" (ז' ו')

בדברי חז"ל (מגילה ט"ז ע"א) מוצאים אנו דרשה מעניינת לגבי אסתר ואחשוורוש, וז"ל הגמ' שם "ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה, אמר ר' אלעזר, מלמד שהיתה מחווה כלפי אחשוורוש, ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן" ע"כ. ולכאורה אין זה דבר מובן, הלא אסתר באה באסטרטגיה מיוחדת, של 'הפרד ומשול', להפריד בין המן ואחשוורוש, ובכך להסיר את חינו של 'המן' בעיניו של אחשוורוש, וע"י כך לבטל את הגזירה הנוראה מעל עם ישראל, א"כ תמוה מדוע תהא אומרת "איש צר ואויב" על אחשוורוש, הלא זה היפך השתדלנות שהיא באמצע לעשות. אלא הביאור הוא כך, עפ"י דברי רש"י כאן בפסוק וז"ל: "כי יד על כס ק-ה", ידו של הקב"ה הורמה לישבע בכסאו, להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית. ומהו "כס" ולא נאמר כסא, ואף השם נחלק לחציו. נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם, עד שימחה שמו על עמלק כולו, וכשימחה שמו, יהיה השם שלם

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

משנכנס אדר מרבים בשמחה

אמרו בתענית דף כ"ט א' כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבים בשמחה. והקשו לפני רבנו מה טעם לא הביא הרמב"ם והשו"ע דין זה דמר-בים בשמחה, ולענין אב כתבו ברמב"ם פ"ה מתענית ה"ו ובשו"ע סימן תקנ"א דין זה דממעטים בשמחה, ותירץ דכיון דליכא דין והלכה למעשה מחמת השמחה, אלא שהוא זמן ששמחים בו אבל אינו דין, ואמנם אמרו בת-ענית שם שהוא זמן טוב להצליח במשפט מכל מקום אין נ"מ לדינא להיות אז בשמחה, אבל בחודש אב איכא כמה למעשה כגון לגבי כיבוס וגיהוץ וממעטים בשמחה דכתבו אין הכונה למעט בשמחה כפשוטו אלא מיעוט שמחה לענין דינא (וע"ע בחת"ס ח"א או"ח סי' ק"ס ד"ה יפה נתעורר). ומה שכתבו התוס' במגילה ה' ב' שלא יהיו ששים כלל גם שם משמע כוונתם לענין דינא שלא יעשו בו שמחה, אבל לא כפשוטו מיעוט שמחת הלב. ורמז בתורה לזה שמרבים בשמחה בחודש אדר, כתב בטעמא דקרא פרשת מסעי: בפרשת חלוקת ארץ ישראל לגבול-תיה (מדבר ל"ד ד') נאמר: ונסב לכם הגבול מנגב... ויצא חצר אדר ועבר עצמונה, "ומלשון הפסוק ויצא חצר אדר וגו', רמז דבחודש אדר מתעצמת מזל ישראל. ולענין מר-בים בשמחה מתחילת החודש הקשו דהא הנס היה בי"ג אדר ומה טעם מרבים בשמחה כבר מתחילת החודש, אך הביאור בזה שכל ימי החודש הוא מזל רע שנהפך להם לשמחה ולא רק הימים עצמם שנעשה בהם הנס וע"י כן בטעמא דקרא אסתר על הפסוק "החדש אשר נהפך להם לשמחה" (כן שמענו מפי רבנו.)

(שיח הפורים)

והכסא שלם. דהיינו התורה אומרת לך עיקר מחיית עמלק היא לא על מה שהוא עשה לך בדרך, אלא על כך שהוא הגורם שאין כסאו של הקב"ה שלם, תעזוב את מה שעמלק רצה לעשות לך, אבל כל עוד שהוא לא מחוי מן העולם, אין הכיסא שלם, תתעלה מעל הרגשות הטבעיים שלך, ותתמקד בכבוד שמים. ממילא גם אסתר כשרואה את 'אחשוורוש' מול העינים, לא עושה חשבונות, לא מעניין אותה כרגע כלום, לא אסטרטגיה כזו, או שתדלנות אחרת, היא רואה מול העיניים שונא של הקב"ה רח"ל, ולכן מיד אומרת "איש צר ואויב" על אחשוורוש, אפילו שמהלך כזה יכול בעצם להזיק לה וממילא גם לישועת עם ישראל, אבל כשמגיעם לכזו דרגה שלא מעניין כלום אלא רק כבוד שמים, לא רואים שום דבר אלא את העמלק הזה שמפריע לשלמות כסאו של הקב"ה, כי הוא זה שגורם שאין הכיסא שלם, עד שברגע האחרון מגיע מלאך וסוטר את ידה כלפי המן.

(שפתי כהן)

"ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה" (ז, ו)

איתא בגמרא (מגילה טז, א): "אמר רבי אלעזר מלמד שהיתה מחווה כלפי אחשורוש, ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן". ופירש רש"י דילפינן כן מאריכות לשונה "איש צר ואויב המן הרע הזה", ולפיכך חילק רבי אלעזר את הכתוב לשנים, איש צר ואויב= אחשורוש, המן הרע הזה - המן.

וכתב בספר "ילקוט גרשוני": לכאורה מנא להו לחז"ל דבר זה שרצתה להראות כלפי אחשורוש? וראיתי בשם הגאון רבי מאיר אייזנשטאט זלה"ה דהנה מודה במקצת דחייב שבועה ילפינן ליה (ב"ק קו, ב) מ"אשר יאמר כי הוא זה", והיאך נרמז שם מודה במקצת? אלא לשון "הוא" - הוא נסתר, ולשון "זה" הוא נוכח, על כן כשכופר בחמשים זוז, מה שכופר - על זה יתכן לשון "הוא", שהוא נסתר, ועל החמשים שמודה יתכן לשון "זה", שהוא נוכח, ושפיר למדו מפסוק זה חיוב מודה במקצת (עי' שיטמ"ק ב"מ צתא, ד"ה והרז"ה; פרדס יוסף פרשת משפטים כב, ח בשם רבי אברהם בן הגר"א ז"ל).

וכאן נמי אחשורוש שאל על שניהם, על האויב הנגלה ועל האויב הנסתר, לכן אמר: מי הוא "זה" - דהיינו אויב הנגלה, ואי זה "הוא" - האויב הנסתר. ורצתה אסתר להשיב על שניהם, "זה" - היינו המן, ו"הוא" - היינו אחשורוש, דהמן האויב הנגלה ואחשורוש האויב הנסתר, אך בא מלאך וסטר ידה כלפי המן, לכן לא השיבה כלל על "הוא", רק "איש צר ואויב המן הרע הזה". ודברי פי חכם חן. שפתים ישק! ...

(ילקוט הגרשוני)

איש צר ואויב, המן הרע הזה (ז' ו')

מה התכוונה אסתר לומר לאחשורוש במילים "איש צר ואויב"? הלא אחשורוש שאל אותה: "מי הוא זה", והיה עליה לענות ישר וללא הקדמות: "המן הוא האיש!"

ברם, באמת לא ביקש אחשורוש לדעת את שמו של האיש בלבד. הוא שאל בלשון כפולה: "מי הוא זה - ואיזה הוא", כאילו ביקש לומר לה: "מי זה שיכול להעלות על דעתו לעשות דבר כזה, להשמיד עם שלם, טף ונשים ביום אחד? מה יכולה להיות הסיבה לשנאה עיוורת שכזו?" על שאלה זו התכוונה אסתר לענות לו כאשר ענתה לו: "איש צר ואויב".

כדי להבין את תשובתה, עלינו להכיר את תכונותיו של עמלק, השורש שממנו צמח אותו רשע.

בפרשת "זכור" נאמר על עמלק: "ויזנב בך כל הנחשלים אחריו". בנוהג שבעולם, כאשר שני עמים עושים ביניהם מלחמה, הם מעמידים חיילים מול חיילים, גיבורים מול גיבורים. אבל לשלוח חיילים חמושים שיפגעו בנשים וילדים חסרי מגן, אין זו מלחמה, אלא - נבזות. לזה מסוגל אך ורק - עמלק!

מזה אפשר להבין, מה הם מניעיו של עמלק במלחמתו עם עם ישראל.

משל למה הדבר דומה? לסעודה שמסובים בה אורחים. המכובדים שבהם, באו לסעודה כדי לשהות ולבלות במחיצת המארחים. הפשוטים והבזויים שבהם, באו כדי למלאות את כריסם. אכילתם היא "לשמה"... במה ניכר ההבדל שביניהם? שניהם אוכלים את המנה המוגשת להם, אבל בעלי התאוה ילקקו גם את הפירורים ואת השאריות עד כלות הנפש ...

כן הדבר במלחמה. מי שאינו בוחל בשום אמצעים, מי שמאבד

כל צורת אנוש, אינו מנהל מלחמה כדי לנצח; אצלו המלחמה היא המטרה - הוא בא לתת פורקן לשנאה העיוורת המפעפעת בלבו. זוהי ההגדרה של מלחמת עמלק: "ויזנב בך" - כיון שהתקיף את החלשים, הוכיח שהוא נלחם מתוך שנאה, ולשם שנאה. אין לו אתנו שום סכסוך, שלשמו הוא נלחם. אצלו, השנאה היא המטרה. גם נכדו וממשיך דרכו, המן, ביקש להשמיד להרוג ולאבד - מתוך שנאה לשמה. אצלו השאלה "מי הוא זה ואיזהו" אינה במקום.

אין צורך לבקש הסבר, אין טעם לחפש את הסיבה. אין שום הגיון במעשיו של המן, מלבד זה שהוא בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו - שונא אותנו!

"איש צר ואויב" - בכל אישיותו ועצמותו הוא "צר ואויב". זה היה המסר, שאסתר העבירה לאחשורוש; ולכן, לא נשארה לאחשורוש ברירה אחרת אלא לומר: "תלוהו עליו!"

(ע"פ המגיד מדובנא)

והמלך שב מגינת הביתן אל בית משתה היין והמן נופל על המיטה אשר אסתר עליה ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר יצא מפי המלך ופני המן חפו [ז' ז-ח]

ובאבן עזרא פירש וז"ל ופני המן חפו - המשרתים והטעם כסו פניו כי כן משפט מלכי פרס שיכסו עבדי המלך פני מי שכעס עליו המלך שלא יראנו עוד המלך וזה דבר ידוע בספרי פרס.

מבואר באבן עזרא כי מה שנאמר "ופני המן חפו", אין הכוונה רק לשון בושה בעלמא, אלא שבפועל כיסו את פניו ומשום שכך היה נהוג אצל מלכי פרס לכסות פני מי שהמלך כועס עליו.

ותמה ע"ז הגר"ז, מדוע יש צורך לכתוב פרט זה במגילה, הלא לכאורה אין לפרט זה שום שייכות להשתלשלות הנס, רק נוהג מסוים שהש מקובל בזמנם, ואיזה תועלת תצמח לנו מידיעה זו עד שצריכה המגילה להשמיענו אותה.

ותירץ הגר"ז זצקו"ל שאכן יש לפרט זה חלק חשוב בהשתלשלות הנס, והוא משום שכאשר נתבונן בפסוקים מאז שחשפה אסתר בפני אחשורוש את עמה ומולדתה והתאוונה בפניו על המן הרשע שמבקש להשמידם, נבחין כי זמן רב לוקח למלך אחשורוש עד שהוא מורה על תלייתו של המן.

אסתר מתחילה לספר למלך כי נמכרנו אני ועמי וכו' עד שאומרת לו איש צר ואויב המן הרע הזה, תחילה קם המלך בחמתו ויוצא אל גינת ביתן המלך ואינו מצווה להורגו, גם כאשר חזר ומוצא את המן נופל על המיטה אשר אסתר עליה, הוא כועס עליו נוראות ומטיח בפניו, "הגם לכבוש את המלכה עימי בבית", אך עדיין אינו מורה על תלייתו, רק כאשר ניגש חרבונה ומראה על עץ גבוה 50 אמה אשר עומד בבית המן מוכן לתלות את מרדכי עליו, אז מצווה אחשורוש לעבדיו ואומר להם "תלוהו עליו". יוצא כי הציווי על תליית המן הגיע בסופו של דבר רק לאחר דברי חרבונה שהראה על העץ וגרם למלך עי"ז להחליט על מיתתו של המן. ואילו לא היו מכסים את פני המן. אלא פניו היו מגולות, בוודאי חרבונה לא היה מעיז בנפשו לספר רע על המן שהרי היה גדול השרים וכולם היו כפופים אליו, כי רק במבט עינו עליו ובקפידתו היה יכול המן להשתיקו. כי כולם פחדו ממנו. אבל מאחר שפניו היו מכוסות מצא חרבונה את האומץ לדבר סרה על

המון, ולפיכך נקבע פרט זה במגילה כי הוא שייך להשתלשלות המאורעות שהביאו להחלטת המלך לתלות את המן על העץ.

ולפי"ז יש ליתן טעם חדש למנהג התחפושות שנהגים להתחפש בפורים, ומובא מנהג זה ברמ"א ובדרכי משה הביא בשם המהר"ם מינין שהמנהג לא היה סתם להתחפש אלא לבישת פר- צופים בדווקא, וצריך למצוא טעם ומקור לזה. ולפי הנ"ל י"ל כי מאחר וכיסוי פניו של המן גרם לנס הגדול ולמפלתו הסופית עד כדי תלייתו על העץ, לכך אנו שמחים בזה ומבטאים זאת ע"י לבישת פרצופים.

(הגרי"ז-אש תמיד)

"והמלך שב מגנת הביתן והנה המן נופל על המטה אשר אסתר עליה ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר יצא מפי המלך ופני המן חפו" (ז' ח')

ולכאורה קשה דאם המן רצה לכבוש את אסתר שיפול עליה ולמה נפל על המטה אשר אסתר עליה? ועוד קשה מה הדגיש המלך עמי בבית וכי לכבוש את המלכה כשאינו בבית אין זה חמור?

ועוד קשה למה פני המן חפו רק כאשר הדבר יצא מפי המלך, עצם הדבר שהמלך תפס אותו במצב כזה צריכה לגרום לו לבושה?

ונראה ליישב ע"פ הגמ' בב"מ שרבנן תקנו קנין ד' אמות, ואמרת שם הגמ' ראה את המציאה ונפל עליה לא קנה, ד' אמות תקנו רבנן נפילה לא תקנו.

וא"כ הוא הדין להמן שרצה לכבוש את אסתר ולכן נפל על המטה אשר אסתר עליה ולא על אסתר עצמה דנפילה לא קונה, אמר לו אחשוורוש הגם לכבוש את המלכה עמי בבית? כל קנין ד' אמות זה רק ברשות הרבים ולא ברשות היחיד, הדבר יצא מפי המלך ופני המן חפו שאחשוורוש יותר תלמיד חכם ממנו.

(המלקט-מילתא דבדיחותא)

"והמלך שב מגנת הביתן אל בית משתה היין" [ז' ח']

חז"ל אומרים (מגילה ט"ז): "מקיש שיבה לקימה, מה קימה בחימה אף שיבה בחימה". הוא השקיע מאה מליון בגינה שלו, הביא עציצים מכל העולם, ויצא לשם להרגע. אז למה הוא לא נרגע? כי הקב"ה הוריד מהשמים כת של מלאכי השרת בדמות בני אדם, ואחשוורוש רואה שהם מחריבים לו את הגינה! גינה כזאת צריכה עשר שנים של השקעה כדי לטפחה, ומספיק עשרה רגעים כדי להחריבה. הם מחריבים ומחריבים, והמלך רואה את זה ומתפוצץ: "מה אתם עושים?!" - וכל מלאך אומר לו: "המן ציוה עלי!".

שואל הגאון, איך יתכן שמלאכים משקרים, לא מצאנו דבר כזה בכל התנ"ך! ומתריך יסוד נפלא: הנהגת הקב"ה היא להעניש כל רשע במידה כנגד מידה. אם המן היה בא לאחשוורוש בצורה ישירה, ואמר לו בפשטות: "יש לי צוואה מסבא עמלק למחות את זכרם של היהודים מהעולם, וראיתי את היהודים עושים כך וכך", ונניח שהיה אומר דברים אמיתיים, ואחשוורוש היה כועס וגוזר גזירה, אז היה המן מקבל את סופו באופן ישיר. אבל חז"ל

ומוסיף הגאון שגם אצל פרעה היה כך, כי הוא רימה את בני שיראל בפה רך כדי שיכנסו לעבדות, ולכן השאיר הקב"ה את 'בעל צפון' כדי שפרעה יחשוב שהוא שומר על מצרים, וכך פיתה אותו הקב"ה שיבא לים, וסילק אותו מהעולם ברמאות כביכול. המלך רותח עכשיו: "המן החריב לי את הגינה!". תראו איזה מושחת, אומרים לו שהמן רוצה להשמיד אומה שלימה, ולהרוג גם את המלכה שלו, והוא יוצא להרגע, אבל אם מחריבים לו את העציצים - על זה הוא לא ישתוק! הוא מתנהג ממש כמו 'איש שמורת הטבע', שדואג רק על הפרחים שלו.

לפני שנים ובת, כשגרתי בבני ברק, הייתי מגיע לירושלים בכל ליל שישי לומר שיעור. פעם אחת נסעתי לירושלים במונית לפני פורים, והנהג הפעיל את החדשות, וראש העיר 'טדי' מדבר שם. מה קרה? בכניסה לעיר היו פרחים בצורת "ברוכים הבאים לי-רושלים", ובאותו לילה באו בריונים ועקרו אותם. אמר אז ראש העיר: "כבר ראיתי הרבה עוולות בירושלים בשנות כהונתי, והב- לגתי על הרבה דברים. אבל מחריבים את העציצים האלה - על זה לא אשתוק!". וכך היה לי שיעור מעניני דיומא ממש, 'גלגולו של אחשוורוש' מדבר...

אבל מי הביא את המלאכים האלה, האם אסתר עם ההשתד- לות שלה? רק התפילות שלנו ושל אסתר, רק הן עזרו כאן! (שיח שלמה)

"ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גמ הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דיבר טוב על המלך עומד בבית המן גבוה חמשים אמה ויאמר המלך תלוה עליו" (ט ז)

מדוע אמר אשר דיבר טוב על המלך ולא אמר במפורש אשר הציל את המלך ממות? חז"ל אומרים שמכאן שחרבונא פעל מתוך שנאת המן ולא אהבת מרדכי, ומכאן הראיה, שהרי היה לו לומר שהציל את המלך.

ועוד יש לבאר שיש לפסק את דברי חרבונה אחרת, וכך לעמוד על כוונתו. הוא אומר לאחשוורוש הנה העץ אשר עשה המן למרדכי. נקודה. אשר דיבר - המן כשעשה העץ - טוב על המלך, דהיינו עץ גבוה זה טוב גם למלך... ולכן אין פלא שמיד "ויאמר המלך תלוהו עליו"...

(בשם הגר"א)

וגם חרבונה זכור לטוב

שואל הגר"ח קנייבסקי שליט"א מדוע בתחילה קראהו חרבונא בא' ולבסוף בה'?

ומיישב ע"פ התרגום שחרבונא הוא מלשון חורבן, שכל מקום שהיה צריך להחריב הוא היה ממונה על זה. ומבואר בהל' גיטין [אהע"ז ס"ס קכט] ששמות בלע"ז נכתבין בא' בסוף [כגון אוסטריא], ובלשון הקדש נכתבין בה' [כגון נתניה]. ולכן בתחילה נכתב בא' הוא לשון חורבן בלע"ז, אולם לבסוף שע"י החורבן

שלו [את המן] בנה ועשה תשועה לישראל שינוהו מלע"ז ללשון ישראל וכינוהו חרבונה [שמצורף בו המילה 'בונה']. ולכן בסוף המגילה אנו אומרים 'וגם חרבונה זכור לטוב' שהשתנה לטובה מא' לה'.

(דרך שיחה)

"יעשו עץ גבוה חמישים אמה" (ז ט)

שואל ב'אגרת הטיול' מה ראה המן לעשות את העץ גבוה כל כך? ומבאר שראה המן בחלומו את מרדכי פורח באויר למעלה מעל גג ביתו, וביתו היה גבוה כבתי השרים, ואמרה לו אשתו שיקיים את מאמר החלום ע"י שיעשה עץ גבוה נ' אמה שהוא יותר גבוה מביתו, ויתלה בו את מרדכי, וכך יפתר החלום על דרך זו. [א.ה. דוגמא לזה מצינו בגמרא (גיטין לה א) בההוא אתתא דקללה לרבה בר רב הונא ואמרה 'כבי תרי עבדא לי תתהפך כורסיך', כלומר שיהיה אבל על בניו, צוה מיד להפוך את הכסא כדי שתחול דיבור הקללה על זה וינצל אחר כך. וכן מצינו בילקוט (ח"ב רמז ל"א; מועד קטן ט א-ב) בענין ששלח לבנו ואמר לו האנשים האלה אנשי צורה הם, זיל לגבייהו דלברכינך כו' והם אמרו יהא רעוא דתזרע ולא תחצד כו' יתבלבל פתורך. בא ואמר לאביו שקללהו, אמר לו אביו, כלחו ברכתא נהוה. ומקשה מהר"ם פאדווה בהגה"ה שם, למה באמת אמר להם בלשון קללה, עיין שם מה שכתב. אבל אני פירשתי הענין, כי הם ראו בגזירה שנגזר עליו מצד המערכת דברים רעים, על כן הוציאו הברכות בלשון קללה שיספיק גזירת המערכת על דיבור לשון קללה, אבל כוונתו לברכה. עכ"ד של"ה פרשת וישלח הגה תורה אור. וכ"כ החת"ס שהחולם חלום רע כדוגמת הרואה שנפלה דלת ביתו, יעקרנה ויתקיים הדבר בזה].

אולם החלום הורה על כך עתידה שתשים אסתר את מרדכי על בית המן.

ומוסיף ואומר שי"א שהמן חישב את הגי' של תחילת וסוף מרדכי ונתקבל מספר נ'. [והוספתי שבאמצע נותר דר"ך שרצה בזה לרומסו ולדורכו, אך ב'דבר אשר זדו עליהם' ועל דאטפת אטפון ונתקיים בו 'ואתה על במותימו תדרו'ך... כשעלה מרדכי על הסוס]. אך לא ידע שיתקיים בעצמו היות וסופו הוא נ'. לומר לך שזה מה שיעלה לו בסופו...

[והוספתי שבילקוט (אסתר פרק ה רמז תתרנה) הובא שהיה המן חוזר ומבקש קורה של חמשים אמה, ולא מצא אלא קורה שהיתה בתוך ביתו, לפי שהיה בנו פרשנדתא הגמון בקרדוניא, ונטל נסר אחד מתיבותו של נח שהיה ארכו של נסר חמשים אמה, שעשה הקב"ה זכרון בעולם שידעו דורות העולם שבא מבול לעולם, שכן כתיב זכר עשה לנפלאותיו. ע"כ. ותמוה הדבר, מה ראה המן להרוס ביתו רק בשביל להשיג נסר באורך 50 אמה? ולפי מה שנתבאר הרי בזה ביאור נפלא, שרצה בזה לקיים דבר החלום שראה את מרדכי מרחף מעל ביתו, ובזה כביכול השליטו על ביתו, ובזה יקויים החלום ודו"ק.

(של"ה הקדוש)

תלוהו עליו (ז ט)

נראה לפרש, דלכאורה למה הכין המן העץ בביתו, הלא כפי

מעלת גדולתו וגאוותו היה יכול לעשותו ברחוב העיר ואין מוחה בידו, ואי משום שלא רצה שמרדכי ידע מזה, כדי שיבא אליו פתאום להרגו, וכי בגלל שיעשנו ברחוב העיר יחשבו מרדכי שזה בשבילו, אולי זה מיועד לאיזה מורד במלכות, אך ידוע הדבר הנהוג בין השרים, כי בראותם עצמם שעתידין למות במיתות משונות מגזירת המלך, או שרואין ירידת מעלתם וגודל השפלות העתיד לבא עליהם, בוחרים מוות מחיים וממיתים עצמם טרם יבא עליהם מיתה חמורה יותר, והנה המן היה חכם גדול בחכמת התכונה כפי הנראה מחז"ל שהיה מפיל גורלות לראות במזלות בימים ובחדשים, וא"כ בודאי ראה כי עתיד ליפול ביד מרדכי ול- נחול מפלה אדריה שאין אחריה שום תקומה, ולכן השתדל בכל יכולתו להוציא מרדכי מן העולם ולבטל גזירת המזל בזה, ולכן עשה עץ גבוה חמשים אמה המכוון לפי שמות כוחות הטומאה כולי האי ואולי יוכל להציל את נפשו ממפלתו, אך עכ"ז ידע כי בדרך הטבע יפול במיתה משונה, לכן התחכם והכין העץ בביתו, כדי שבראותו כי סופו קרובה לבא יתלה את עצמו עליו טרם יתלוהו שונאיו בהשפלה אדירה, וזהו מה שאמר חרבונה למלך, "גם" הנה העץ אשר הכין המן למרדכי וגו', גם לרבות שהכין העץ גם בשביל מרדכי, וגם בשביל עצמו שלא להיות מושפל ע"י שא- חרים יתלוהו, וכשמוע זאת המלך, אמר מיד "תלוהו עליו" קודם שיתלה את עצמו מהרו אתם לתלותו, כדי ששפיר ימות בהשפלה בהיותו נתלה ע"י אחרים.

(מדרש אליהו)

"ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי" (ז ט)

היאך תלו את המן על עץ מקה"ק והלא היא מעילה כן שמעתי להקשות על המבואר בפרקי דר"א דעץ שתלו בו המן מקודש הקדשים היה

ובתרגום שני כתוב שמרדכי עצמו תלוהו והלא מעילה היא ויש מביאים תירוץ נפלא, משו"ת יד אליהו לר' אליהו מלובלין (סי' נ', נדפס תע"ב), ע"פ הגמ' בע"ז ס"ב ע"א ובאו בה פריצים וחיללוהו, שכלי קודש שנשתמשו בהם זרים כיון שפרצום נעשו חול,

לפי"ז המן נענש מדה כנגד מדה, שהוא סבר בדעתו להכשיל בזה את ישראל במשתה אחשוורוש, וג"כ סבר להכשיל את מרדכי ולתלות אותו על עץ שיש בו משום מעילה,

אבל הוא לא ידע שכיון שבאו גוים - הוא עצמו בהכנתו, באמת פקע קדושתיהו, ונענש בזה עצמו ותלו אותו על אותו עץ - רק בגלל שהכין והיה מותר...

ופירש בזה יפה, מה שאמרו במד"ר: "לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו - תנא לו הכין", והיינו כנ"ל, דהכנה של המן הועילה לו להמן לתלות אותו עצמו, כי אילו לא היה מכין לא היו תולים אותו משום מעילה...

פרק ח'

"ביום ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר המלכה את בית המן וגו' ותשם אסתר את מרדכי על בית

המן" (ח, א)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: אדם שמאריך בתפילת שמונה עשרה והחזן מתחיל לקרוא את המגילה האם מותר לשמוע את קריאת מגילה באמצע תפילת שמונה עשרה או לא

תשובה: מותר

שאלה: מעשה שהיה פורים תשע"ח בילד בגיל אחד עשרה שהלך עם אביו לבית הכנסת לשמוע מגילה אחרי שחזרו הביתה הילד אמר לאביו שלא הצליח לשמוע כמה מילים במגילה האב רוצה ללכת ללמוד בכולל פורים השאלה האם חייב לבטל מזמנו להשיג מגילה כשרה לקרוא לבנו מגילה מדין מצות חינוך או מספיק שהאב לקח את בנו לבית הכנסת לשמוע מגילה ואינו חייב לדאוג שבנו יצא ידי חובה

תשובה: חייב

שאלה: מה הדין הלכה למעשה מי שיש לו מזונות ומלבושים בשבילו ובשביל בני ביתו לצורך שנה זו אולם יש לו הוצאות אחרות וכגון נישואי ילדיו או הוצאות רפואיות וכל כהאי גוונא האם תשיב בגדר אביון ומותר ליטול מתנות לאביונים או לא?

תשובה: תשאלו למו"ח והוא יכריע בדבר ושאלנו דין זה מקמיה כבוד מרן הגרי"ש אלישיב זצק"ל ואמר להלכה למעשה אפילו מי שהוא מסודר בפרנסתו ויש לו כדי מחייתו למזונות ולמלבושים עברו ועבור בני ביתו אבל יש לו במשך השנה הבאה חובות הכרחיים כגון הכנסת כלה או הוצאות רפואיות או שכירות דירה וכמו כן מי שהוא בעל חוב לצורך הוצאות חייו ואינו יכול להסתדר עם החובות וחייב תמיד לגלגל מזה לזה כל אלו הרי הם בגדר אביונים דפורים ומקיימים בהם מצות מתנות לאביונים דפורים וכמו"כ מה שנהגו בזמננו לגבות ולאסוף צדקה עבור אלמנות ומשפחותיהם וחתנים וכלות יתומים ויתומות עבור הכנסתם לחופה ולפרנסה ומלבוש כל אלו תשיבי אביונים ומקיימם בהם מצות מתל"א דפורים אמנם אם לאלמנות ויתומים הוקם ונוסד קרן ויש להם מספיק עבור כל הוצאותיהם למשך השנה הזאת וגוברים עבורם רק בכדי שיהיה לו גם למשך השנים הבאות או כדי להכניסם לחופה בהגיע פרקם הרי הם אינם בכלל אביונים דפורים מאחר שעבור כל הוצאותיהם לשנה זו יש להם שוב לא תשיבי אביונים לקיים בהם מצות מתל"א דפורים

משמים שבית המן ינתן למרדכי, ובית המן בודאי היה בנין וארמו מפואר, ואותו הבנין רב הפאר נמסר למרדכי הצדיק...
(רבי יואל מסאטמר)

הקשה הגרי"ז סולובייציק מבריסק, דכיון שהמן היה מזרע עמלק, הרי הדין הוא שצריך לאבד גם ממונו, כדאיתא במכילתא [בשלח פ"ב] ומובא ברש"י [דברים יט יט] 'תמחה את זכר עמלק' - מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה שלא היא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה". א"כ היאך לקחה אסתר ומרדכי את בית המן, והרי חייבין לאבדו מן העולם שלא יאמרו בית זה של עמלק היה.

מיישב הגרי"ז, דכיון שהרג אחשוורוש את המן, והדין הוא שכל הרוגי מלכות נכסיהם שייך למלך, כמבואר בגמ' [סנהדרין מח, ב] א"כ כשהרגו את המן זכה אחשוורוש בביתו, ונמצא כשנתן אחשוורוש למרדכי את בית המן לא היה כבר משל עמלק, וזה דומה להא דאיתא בגמ' [גיטין לח, א] דעמון ומאוב טהרו בסיחון, דע"י סיחון נטהרה ארץ עמון ומואב לישראל. וא"כ גם כאן לא חל מצות איבוד על בית המן, משום שזכה אחשוורוש בכל הנכסים. (מאורי המועדים)

"ביום ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר המלכה את בית המן צרר היהודיים" (ח, א)

נתאר לעצמנו שהממשלה היתה מחליטה להעניק את ביתו של מחבל מפורסם לאחד מגדולי הדור. האם לא היינו מביעים שאט נפש מעצם ההבטה בקורות הבטון והאבן של הבית הזה, שממנו יצא רוצח האחראי להריגתם של יהודים?! כיצד בכלל אפשר להסתכל על בית שכזה? ואם כן מה פשר הענין שאחשוורוש נתן את בית המן צורר היהודים למרדכי? ואיך הסכים מרדכי לפתוח בית מדרש במקום כזה?

התשובה היא, שדווקא בית כזה, שהעמים כל כך הרבה צרות ויסורים על העם היהודי, והביא לשפך דמעות לים של תפילות ותחנונים, בקשות וסליחות מהקב"ה - יש בו בבחינת "גדולה הסרת הטבעת", והוא מתאים לצדיקים.

אפשר ללמוד מכאן, אגב, כמה רחוקה היא דעת ההמון מדעת התורה. על בית שהמוני העם היו יורקים עליו ומסבים את מבטם ממנו, סבורה התורה שהוא מתאים לגדולי הדור.

גם בית פרעה אליו נלקחה שרה היה מלא דמעות, וכמדומני שמובא בחז"ל שגם יוסף הצדיק נלקח לשם דמעותיו נשקו עם דמעותיה של שרה זקנתו, ומכוחו של אותו בית ניגאל משם, עד שנהפך למושל על כל העולם.

(טובך יביעו - פרשת לך לך)

"ותשם אסתר את מרדכי על בית המן" (ח' ז')

פעם בסעודת פורים בצל הרה"ק רבי יואל מסאטמר ז"ע, כטבו לב המלך ביין, פתח הרבי ואמר בצחות: למה התגלגל הדבר מהשמים שינתן בית המן למרדכי? וכי אין הקב"ה יכול לשלוח למרדכי סכום כסף מכובד בכדי שיוכל לקנות לעצמו בית מגורים כפי רצונו ומחשבתו?

אף הוא חזר ויישב: היא הנותנת! לו היה הקב"ה מזמין למרדכי הצדיק סכום כסף בכדי לבנות בית, הלא היה בונה לעצמו בית קטנטן לפי "השגותיו"... וכדרך הצדיקים שמסתפקים במועט ואין להם כל "השגה" בבנינים וארמונות מפוארים... לפיכך סיבבו

"ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך" (ח ח)

מפרש המלבי"ם פירוש נפלא: הנה בגזירת המן נכתב לאמר "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים", והנה את תיבת "היהודים" יש לפרשה בשני אופנים, ניתן לפרש במונח הפשוט שישנה גזירה "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים", אך ניתן לפרש גם אחרת, כי נגזרה גזירה נוראה "להשמיד להרוג ולאבד את כל", היינו להרוג את כולם, ומי יהיה ההורג? "היהודים".

וזה מה שאמר להם אחשוורוש למרדכי ואסתר: ואתם כתבו על "היהודים" כטוב בעיניכם בשם המלך, כלומר על תיבת "היהודים" שנכתבה באגרות הראשונות תכתבו פירוש המתאים לרצונכם, והיינו שתכתבו כי כוונת המלך היתה שיש "להשמיד להרוג ולאבד את כל", כלומר: את כל "חיל עם ומדינה הצרים אותם", ומי יהיה ההורג? "היהודים".

ואכן כעצה מחוכמת זו עשו מרדכי ואסתר, וכפי שנאמר להלן שכתבו כי "נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר וגו' להשמיד ולהרוג ולאבד את כל חיעם ומדינה הצרים אותם"....

(מלבי"ם)

"האחשתרנים בני הרמכים" (ת, י)

הגמרא (מגילה יח.) אומרת: אטו אנן "האחשתרנים בני הרמכים" מי ידעין. [פירוש גם אנו לא יודעים מי הם אותם 'אחשתרנים בני הרמכים'].

לפי הנ"ל מובן מה שאמרו חז"ל (מגילה ג:) מבטלין תלמוד תורה למקרא מגילה. והלא יקשה: וכי מקרא מגילה אינו תלמוד תורה.

אלא כיון שאת שלוש מילים אלו אין אנו מבינים פירושן, א"כ חשוב הדבר כביטול תורה, לעומת לימוד תורה שהיינו מבינים את פירושו.

(רבי יהושע לייב דיסקין מברסק)

"ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוך וארגמן והעיר שושן צהלה ושמחה" (ח, טו)

רבי שלמה אלקבץ בחיבורו הנפלא על מגילת אסתר העיר כאן הערה גדולה, מדוע רק כשיצא מן המלך, וכי ביאתו אל המלך לא היה כן, הלא כבר הגידה אסתר מה הוא לה, וכל ביאתו אל המלך היתה לאחר מפלתו של המן, לאחר שהמלך כבר חפץ ביקרו. ומצאתי במלבי"ם בפירושו כאן שכתב וזה לשונו: "ומרדכי יצא, להודיע צדקת מרדכי שלא קיבל על עצמו שום גדולה עד שנכון לבו בטוח שהיתה אורה ותשועה לאחיו האומללים שאז יצא בלבוש מלכות לא קודם" ע"כ.

נורא נוראות הדברים מה שהמלבי"ם מפרש, כי הישועה הלא כבר התחילה קודם, מרדכי הרי נכנס לבית המלך כבר כי הגידה אסתר שמרדכי הוא דודה, ואחשוורוש קיבל אותו בכבוד וגדולה, אבל מרדכי הצדיק לא קיבל על עצמו שום גדולה עד שנכון לבו ובטוח שהיתה אורה ותשועה לאחיו, וזה אחר שיצא מן המלך שקיבל דרישתו לקיים האיגרת לטובת הכלל ישראל שאז יצא בלבוש מלכות כמו קודם, וסיפר שהעיר שושן שמחה כמאמר

החכם בעלזו בצדיקים ישמח עם, שכל העמים שמחו בעלזו מרדכי הצדיק.

מה אנו לומדים מכאן? את המעלה והמידה הטובה להיות תמיד נושא בעול עם הכלל כולו. יש הרבה תקופות שיחידים מקבלים כבוד מלכות, אבל בזמן שיודע שיש כה הרבה צרות וסבל של כלל ישראל צריך לשתף את עצמו עם המצב של הכלל ישראל, ולא יחזיק את עצמו כאיש נפרד מהכלל ישראל, להשתתף תמיד בצערם ולכאוב עימם את כאבם.

וזה לימוד גם עבורנו, כשמתפללים בישיבה פרקי תהלים אחר התפלה שלא יזלזלו בזה! מבקשים על הכלל ישראל, הנה כל תקנת אנשי כנסת הגדולה בשמונה עשרה ברכות שתיקנו בתפילת העמידה לא מוזכר בכל הברכות ברכה על הפרט אלא על כלל ישראל, מתי מוסיפים בקשות על הפרט, זה באלוקי נצור. ויתירה מזו הרי אנו מוצאים בחז"ל הקדושים שצרת הכלל ישראל זהו כביכול גם צרתו של הקב"ה, שברחמיו הגדולים וחסדיו הגדולים גם כן משתתף בצרתם, ולכן כשמתפללים על הכלל ישראל ועל יחיד מהכלל ישראל, צריכים לדעת כי זוהי תפילה שהקב"ה יהיה שמח בתפילה זו.

(רבי מיכל יהודה ליפקוביץ, כתבי תלמידים)

"ליהודים היתה אורה" (ח, טז)

אורה זו תורה (מגילה טז:)

אמרו חז"ל (שבת פח.) "הדר קבלוה בימי אחשוורוש" - ברצון. במדרש (תנחומא נח ג) נאמר שהקב"ה כפה עליהם הר כגיגית כדי שיקבלו תורה שבעל פה.

בספר 'לחמי תודה' כתב שהגימטריה של המילה "בכתב" (תורה שבכתב) = 424. הגימטריה של המילה "בעל פה" (תורה שבעל פה) = 187. אם נחברם, נקבל תוצאה - 611, גימטריה של המילה "תורה". להורות, שרק כששניהם מחוברים, התורה שבע"פ עם התורה שבכתב, אזי קרויים "תורה", אולם אם מפרידים ביניהם אין זו "תורה".

לפי זה יובן, שכשבאו חז"ל לעשות חשבוננו של עולם, וראו שיעיקר הגזירה היתה בגלל שנהנו מסעודתו של אחשוורוש (שם יב.) ומשך הסעודה היה 187 ימים, כמנין תורה "בעל פה", התעוררו להבין את החסרון שבקבלת תורה שבעל פה מאונס, ועל כן "הדור קבלוה" - ברצון. וזהו ביאור הפסוק "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון" - "אורה זו תורה", שקיבלוה בשמחה ובאהבה.

(מנחת יצחק דרושים)

"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" (ח, טז)

אורה זו תורה, ששון זו מילה, יקר זו תפילין (מגילה טז:)

מדוע שינה הכתוב וכתב "אורה ושמחה וששון ויקר", היה לו לכתוב במפורש: "ליהודים היתה תורה מילה ותפילין".

אלא שזו גופא היתה הגאולה, ושעתה הרגישו בנפשם כי תורה זו "אורה" ומצות מילה זה "ששון" ותפילין הן "ויקר".

וזהו "הדר קבלוה" - מאהבה, שתחילה היתה קבלתם בבחינת "אמונה", אבל עתה הרגישו כך בחוש ממש.

(שפת אמת תרמ"ח)

"ליהודים היתה אורה ושמחה וששן ויקר" (ח' טז)

בפסוק זה נאמר "ששון" בכתיב חסר - "ששן", ואילו בפסוק הבא נכתב "שמחה וששון ליהודים" בכתיב מלא. ויש לפרש שה"ששון" הראשון הרי פירושוו חז"ל על מצוות מילה. ואמרו בגמרא (כתובות ת.), שאין אומרים בברכת המילה "שהשמחה במעונו" משום שיש צער לתינוק. לכן כתוב "ששן" חסר.

אבל שמחת פורים היא שמחה שלימה כמו שכתב המאירי (הובא בביאור הלכה סי' תרצה): "חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה באכילה ושתייה עד שלא יחסר שום דבר". לכן נכתב "ששון" מלא.

(הגר"ח קנייבסקי שליט"א, טעמא דקרא)

ורבים מעמי הארץ מתיהדים וכו' (ח' ט"ז)

בספר "תורת משה נתן" מובא: דהנה מבואר במגילה את גודל הפחד אשר נפל על יושבי המדינות עד שכתוב "ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם". ולכן, מרדכי רצה לבחון מי הוא אשר מתגייר באמת לשם שמים ומי שעושה כן רק לפניו מפחד ובאמת שנאתו בלבו נגד ישראל. ובמה יוכל לבחון זאת? נזכר מרדכי בדברי חז"ל "נכנס יין יצא סוד", לכן גזר גזירה על כל היהודים שיקהלו וישתו יין רב ועל ידי כך ישתו יותר מכדי צורכם וישתכרו, וכך מי שהיה באמת יהודי בלב ונפש אז גם בעת שהיה שיכור צעק "ברוך מרדכי" "ארור המן", אבל מי שנתגייר ולבו בל עמו, אז כשהיה שיכור "יצא הסוד" כי נשכח ממנו כל אשר נעשה, והוציא מפיו מה שהוא בלבבו וקילל את מרדכי ובירך את המן ואז מיד הרגוהו, והיה זה עצה נכונה מאוד. וכיון שהוקבע כן בגזירת מרדכי בעת ההוא לא זז המנהג ממקומו ומנהגן של ישראל תורה הוא בכדי להזכיר את גודל החכמה והנס של מרדכי בעת ההיא!...

(תורת משה נתן)

שמחה וששון ליהודים {ח' יז}

הימים שאחרי מלחמת ששת הימים צרובים בלב הזיכרון הקולקטיבי היהודי כימים של שמחה פורצת גבולות. אופוריה עד אין קץ ואושר אמיתי. הלב התרוגן לנוכח הניסים הגלויים שנעשו לעם היושב בציון והמציאות החדשה שנתהוותה בארץ הקדושה: חיל האוויר המצרי הוכחד, שכם וקבר יוסף בידינו. כך גם הר הבית, הכותל המערבי, קבר רחל, ומערת המכפלה. לבו של מי לא חיך באותם ימים.

שני אנשים לא חייכו. הרב מבריסק שהזכיר כי מי שנעשה לו נס מנכין לו מזכויותיו. והרבי מסאטמר שפרץ בבכי קורע לב: כה הרבה קרבנות, דם יהודי נשפך כמים. הרוגים, הורים שכולים, אלמנות יתומים, פצועים שישאו את מומיהם לכל החיים - ים של סבל. איך אפשר לשמוח?

"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"

בכל מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע שמחה וששון ליהודים

משתה ויום טוב. ולמרות זאת מרדכי היהודי לא קובע מיד את הימים האלה כימי שמחה ומשתה אלא הוא ממתין לזמן מאוחר יותר - לאחר שהיהודים יכו בשונאיהם. רק אז הוא מכריז על 'ימי משתה ושמחה'.

מדוע המתין מרדכי? מדוע לא קבע מיד את יום החלטת אחר-שוורוש לטובת היהודים כיום של נס ושמחה לדורות? מסביר הרב אליעזר אשכנזי, כי מרדכי חשש כי על אף ש-נצחו ישראל במלחמה, ימותו כמה מהם, והשמחה לא תהיה שלמה. מה עם היתומים, האלמנות, הפצועים?

רק לאחר שהתברר כי "איש לא עמד בפניהם", ראה מרדכי לקבוע את ימי הפורים כימי משתה ושמחה. שכן הדופק היהודי פועם בלב אחד, והאחדות הישראלית היא מוחלטת. אם יהיו אבדות בנפש, השמחה איננה שלמה.

זו הסיבה שימי החנוכה לא נקבעו כימי משתה ושמחה על אף הניצחון המשכנע והמוחלט על היוונים. במלחמה הארוכה בין ה'זדים' ל'עוסקי תורתך' נהרגו ונפצעו גם כמה מהחשמונאים כדרכה של מלחמה, והשמחה בלב היהודי הכללית לא היתה שלמה.

בנקודה זו ראוי להוסיף את דברי הגמרא במסכת כתובות המציינת כי כאשר מכניסים תינוק בבריתו של אברהם אבינו לא מוסיפים בברכת המזון - כמו בסעודת נישואין - את המילים 'שה-שמחה במעונו', מפני שיש יהודי אחד במקום ששמחתו אינה שלמה - התינוק המתייסר בפצע הברית.

משלוח המנות איש לרעהו בחג הפורים מסמל בדיוק את התפיסה הזו: השמחה היהודית בפורים איננה שלמה, עד שיהיו כל ישראל שמחים ומאושרים באהבה ובאחוה כאיש אחד בלב אחד.

[מעובד על פי מעיין המועד עמוד תי]

פרק ט'

"ונהפוך הוא" (ט א)

מרחן הפני מנחם מגור זי"ע כותב כמה רמזים בתיבת "מגילה" והיפוכיה, לקיים ענין "ונהפוך הוא". וכה לשונו בספרו "שולי הגליון" (מגילה, ב): "בפורים כתיב: ונהפוך הוא, הנה "מגילה" אותיות "לגימה" - חייב איניש לבסומי בפוריא (שם). וכן אותיות "גמילה" - גמילות חסד, מתנות לאביונים ומשלוח מנות. וכן אותיות "גלימה" - שנהגו להשתנות בבגדים אחרים (סי' תרצו סעי' ח')...

"וכן אותיות "מי גלה", והוא רמז לתורה, כדאיתא בקבלת התורה (שבת פח, א): מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, ובפורים "קיימו וקבלו" הדר קבלוה בימי אחשוורוש (שם)...

"והיום טוב דפורים הוא מוצנע, "מי גילה", שהרי לא כתיב "יום טוב", ולא קיבלו עליהם מלאכה (מגילה ה, ב), ורק בפנימיות יש בו שמחה והארות. וענין היום טוב המוצנע, וכן מה שנהגו להצניע עצמם ולהתחפש בבגדים אחרים, יש לומר דהנה הנס היה על ידי מרדכי ואסתר דקאתו משאול דקאתי מבנימין דקאתי מרחל, ועליהם אמרינן בגמרא (שם, יג, ב) בשכר צניעות שהיתה בהם זכו וכו'... (האדמו"ר מגור זצוק"ל)

"ויכו היהודים בכל אויביהם מכת חרב והרג ואבדן"

(ט ה)

פירש הגר"א, בתחילה היכו אותם ב'חרב' על מקום שלא ימותו מזה להרבותן ביסורים, ואח"כ הרגו וגו', כמו שהיה רצונם לראות ביהודים בתחילה.

הקשה הגר"ח קנייבסקי שליט"א דצריך להבין הטעם מדוע הרבו להם ביסורים, והרי מצות מחיית עמלק מספיק שיהרגו, ואף שהם רצו לעשות כן בישראל, הלא נקמה איננה ממידת ישראל.

וכן מצינו לגבי אגג במדרש [איכה רבה ספ"ג]: כתיב (שמואל א טו, לג) "ויספף שמואל את אגג" א"ר אבא בר כהנא התחיל מחתך בבשרו חתיכות חתיכות ומאכיל לנעמיות וכו', ויאמר אגג כו' כך ממיתין השרים מיתות מרות וכו', ויאמר שמואל כאשר שכלה נשים חרבך", פירוש, כמו שאתה נהגת עם ישראל באכזריות. וגם שם יש להבין הרי אין מידת ישראל אכזריות.

תירץ הגר"ח עפ"מ ש"כ הרמב"ן בפרשת בשלח [שמות יז, טז] דמה שציוה הקב"ה למחות את עמלק יותר מכל האומות שנלחמו עם ישראל, משום שעמלק עיקר מלחמתו היה נגד הקב"ה להראות שאין הוא יכול להציל ח"ו. וכן מצינו בחז"ל [תנחומא פרשת כי תצא סי' יג] "אשר קרך" - משל לאמבטיה רותחת שלא היתה בריה יכולה לירד בתוכה וכו', כך כשיצאו ישראל ממצרים, ונקרע הים לפניהם ונשתקעו המצרים לתוכו, נפל פחדם על כל האומות, והיו מתייראין מישראל כשראו נסי הקב"ה בפרעה ובא עמלק להראות לכולם שאינו מתיירא ושאינו הקב"ה כביכול יכול להציל מידו. וכן מצינו שאמרו חז"ל [תנחומא שם סי' ט]: "מה היו בית עמלק עושין, היו מחתכין מילותיהם של ישראל וזורקין כלפי מעלה ואומרים בזה בחרת טול לך מה שבחרת".

לפיכך יש בזה ענין ג"כ להינקם בעמלק כמו שרצה לעשות בישראל ולהראות כח השי"ת ושיוודע כל המחשבות, ואדרבה כל מה שרצה לעשות בנו עושים בו, ועי"ז יתקדש שמו יתברך שעושה בו מידה כנגד מידה, ותחת שהוא רצה לחלל את שם ה', מצוה עלינו להיפך לקדש שם ה' עי"ז.

(טעמא דקרא)

"רוב בניו" (ט, ז)

באחד מימי הפורים שאל ר' צבי כגן זצ"ל את החזו"א: רבי, הגמרא אומרת שלהמן הרשע היו מאתיים ושמונה בנים [כמנין רוב בניו הכתוב במגילה] אם כן, מדוע נמנו במגילה עשרה בנים בלבד?

הוא מותיב לה והוא מפרק לה: אילו היו נכתבים כולם במגילה, והיינו חייבים לקרותם בנשימה אחת, הן היינו נחנקים למות... חייך החזו"א ואמר: ר' צבי הוציאני ידי חובת שמחת פורים...

(מעשה איש)

על כן היהודים הפרזים והיושבים בערי הפרזות עושים וכו' שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות

איש לרעהו (ט' יא)

יש לדקדק דבפסוק שלפנינו כשמרדכי שלח ליהודים לקיים עליהם לעשות את ימי הפורים מוזכר "יום טוב", ולא נזכרה מצות

"מתנות לאביונים". ואילו אח"כ כשנכתב במגילה מה שקיבלו על עצמם כתיב [להלן ט' כב]: "לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומי שלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים", ומבואר בגמ' [מגילה ה' ב'] ש"יום טוב" לא קיבלו על עצמם. אבל מוזכר שקיבלו לקיים מצות "מתנות לאביונים".

פירש רבי יהונתן אייבשיץ, דהחויב להאכיל עניים בימים טובים כבר מובא בזוהר הק' [ח"א י' ב] שהפליג בזה מאוד וכתב שם ביום טוב צריך לסעוד עם האורחים, אבל בשבת מותר לסעוד בלא אורחים. א"כ בתחילה כששלח מרדכי לקיים את ימי הפורים לעשותם ליום טוב, ממילא כלול בזה גם ענין "מתנות לאביונים" כמו שבכל יום טוב צריך שידאגו לצרכי העניים, ומכיון שאח"כ הם לא קיבלו עליהם "יום טוב", צריך לפרט שהם קיבלו עליהם "מתנות לאביונים", ומשום כך נכתב במפורש מצות מתנות לא-ביונים.

[יערות דבש]

"ומה בקשתך עוד ותעש" (ט, יב)

שמעתי מהרב אלימלך בידרמן שליט"א רעיון מופלא - הנביא ישעיה (סה, כד) אומר: "טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע".

נשאלת השאלה: אם טרם יקראו כבר אני אענה, הרי שלא היו צריכים לדבר עוד, מדוע ממשיך הכתוב: 'עוד הם מדברים ואני אשמע? לשם מה כפל הלשון? ומה הסיבה שפעם כתוב 'אענה' ופעם 'אשמע'?

אלא, כאשר אדם קורא לה' - הוא זועק מן הלב. על כך אומר לו הקב"ה: אני אענה ואתן לך. זה יקרה טרם יקראו, אני יודע שאתה רוצה מן הלב. אבל יש עוד סוג בקשות - בקשות של 'עוד', של מותרות - אדם רוצה שה' יתן לו רכב, שיהיה לו עושר, שיהיו לו דברים שלא בהכרח מגיעים לו. כשהוא מבקש דברים כאלו - הוא לא צועק, רק מבקש, לכן נאמר לשון דבור - "עוד הם מדברים", והקב"ה אומר 'ואני אשמע' - אבדוק אם זה מגיע לך.

כל זה - אומר הרב בידרמן - קורה במשך כל השנה... אבל בפורים חלים כללים אחרים. בפורים נאמר: "ויאמר המלך לאסתר... ומה בקשתך עוד ותעש". כל פעם שכתוב 'המלך' במגילה הכוונה למלכו של עולם. כאן מבטיח הקב"ה: אתן לך גם את הפינוקים, גם את מה שלא מגיע לך. ביום פורים יכול אדם לבקש מאת הקב"ה פינוקים שאינם מגיעים לו, תוספות שעליהן הוא אינו קורא, אלא רק מדבר.

זו המתנה של יום פורים, ובפרט של שושן פורים. אז יש את שיא הקרבה, כמו שהיתה לקב"ה באותו יום שבו נתן לנו את ההבטחה הזו. אדם צריך לזכור לדבר, לזכור שיש לו אפשרות לבקש פינוקים, ולקבל אותם, כמו ילד קטן שמקבל מעבר למה שמגיע לו. כל מה שירצה הוא יכול לזכות לקבל!

הרב אהליאב חיון שליטא סיפר מעשה מדהים - הוא פגש את הרב שלמה מוסאיף זצ"ל, שהקים את בית כנסת 'מוסאיף' בי-רושלים, ביום פורים, וראה אותו עצוב מאד. לשאלתו מה ארע לו, ספר כי יש לו בן שעזב את ביתו בבוכרה לפני שתיים עשרה שנה, בהיותו בחור צעיר. בתכניתו היה לעזב את האמפריה הרוסית והגיע לאמריקה, אבל הוא לא ידוע אם הצליח לעשות זאת. למ-עשה לא נוצר ביניהם מאז שום קשר. טלפונים היו יקרי המציאות, וקשרי מכתבים היו קלושים למדי. הוא לא יודע מאומה על בנו,

וכולו דואג.

אמר לו הרב חיון: "מה בקשתך במשתה היין, ותעש. הבה נשב לסעודת פורים, ונתפלל שהבן שלך ישוב, וה' יתן לך את בקש-תך".

הם ישבו לסעודה, והתפללו. כעבור שבוע דפק מישהו בדלת ביתו של הרב מוסאיוף. כשפתח לו, ושמע אות ואומר 'אבא', נדהם. הוא לא הצליח לזהות את הבן! לפני שתים עשרה שנה כשיצא מן הבית, היה ללא חתימת זקן כלל, והנה הוא מולו חי ובריא!

עד מהרה סיפר הבן את ספורו הבלתי יאמן: "התגוררתי בחו"ל, והתאמצתי מאד לפרנס את עצמי. לא יכלתי לחשוב על ממון נסיעה לארץ ישראל. לפני כשבוע ישבתי במקום כלשהו, וכנראה דברתי בעברית בטון שהצליח להגיע לאזניו של זקן אחד. הוא נגש אלי מיד, ואמר לי: 'שמע, יש לי כרטיס לארץ ישראל, אבל אני לא יכול לנסוע לשם. אין לי מה לעשות בכרטיס הטיסה שקניתי. קח אותו, ועשה בו כטוב בעיניך!'.

כשקבלתי את הכרטיס לידי בחינם, ארזתי את חפצי ונסעתי לארץ ישראל, בתקווה גדולה לפגוש כאן את אבי..."

כשברר הרב מוסאיוף בדיוק באיזה יום ובאיזו שעה נגש אליו הזקן, וחשב את הפרשי השעות, התברר לו שהיה זה בפורים, בדיוק בזמן הסעודה.

שתי עשרה שנה הוא לא רואה את הבן, אבל כשהוא מבקש מאת ה' בסעודת פורים, שולח הקב"ה זקן בקצה העולם, שנגש ונותן לבן כרטיס טיסה בחינם...

זה כוחו של יום הפורים! גם דברים שאי אפשר בכלל לדמיון איך אפשר לקבל, הקב"ה שולח.

מכאן צריך כל אחד ללמוד על כחה של בקשה. אפשר לבקש מהקב"ה גם על 'עוד', והקב"ה יכול לתת הכל.

*

"מה בקשתך עוד" - הקב"ה מוכן לתת לנו 'עוד', אפילו מות-רות, ובלבד שנבקש כמו שצריך.

יהודי צריך מה כוחה של תפילה רגילה. אפילו דבור הקב"ה שומע! אדם יכול לתפוס גדולות ונצורות בבקשה אמתית!

(רבי גואל אלקריף שליט"א - דורש טוב פורים)

"ומתנות לאביונים" (ט' כב')

האלשי"ך הק' מפרש, שלעניים לא היה חלק בחטאים שעבורם נתחייבו ישראל שבאותו הדור כליה. כי נבוכדנצר לא הכריח את העניים להשתחוות לצלם, כי לא היו נחשבים בעיניו כלל, וגם אחשוורוש לא הזמינם לסעודה מהאי טעמא. ולכן קיבל הקב"ה את תפילתם, כאמור בפסוק (תהילים כב) 'ולא שקץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע', ובזכותם של העניים הציל הקב"ה את עם ישראל, ובכך זכו שיתנו להם "מתנות לא-ביונים" בפורים, ואל להם לעניים ולהתבייש לבקש צדקה בפו-רים, כי בשיין הם נוטלים, כי בזכותם היתה הישועה לישראל, עכ"ד. וראיתי לומר, הדגשה במאמר הגמ' 'שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה', שקריאת המגילה שכתוב בה החיוב לתת לאביונים מחזקת את האביונים ומרוממת את רוחם, וע"י כך 'עיניהם של עניים נשואות', ולא מתביישים לקבל הצדקה. כתב בחידושי הריטב"א לב"מ (החדשים ע"ה ע"ב) "כל הפ-

שוט יד ליטול נותנין לו וכו', שאין יום זה מדין צדקה בלבד, אלא מדין שמחה ומנות". ובחידושי הרמב"ן (ולב"מ שם) "אלא נותנין לכל כדי שיהיו הכל שמחין עמנו בין ראוי בין שאינו ראוי, דימי משתה ושמחה כתיב, ומשלוח מנות נמי כתיב". וכן בחידושי הריטב"א למגילה כתב "שאין נתינה זו מדין צדקה גרידתא, אלא מדין שמחה שהרי אף לעשירים יש לשלוח מנות" (וביאור דבריו, שכשם שמצות "משלוח מנות" היא מדין שמחה, כך גם "מתנות לאביונים", שנאמרה יחד עמה, היא מדין שמחה, אלא שהחילוק הוא, שהעשירים שמחים במיני מאכל והעניים במעות), עכ"ל.

ובדברי הראשונים הנ"ל נתבאר מש"כ המשנ"ב (תרצ"ד סק"א) לדייק מלשון המחבר "חייב כל אדם ליתן" וכו', וז"ל "דאף עני המתפרס מן הצדקה, דעת כמה אחרונים דצריך לתת ממה שנתנו לו", עכ"ל. ואף דבהלכות צדקה מבואר בש"ך (יו"ד רנ"ג סק"א) שמה שכתב הרמב"ם (מת"ע פ"ח) 'ואפילו עני המתפרס מן הצדקה חייב ליתן צדקה לאחר' "מיירי ביש לו פרנס-תו", וביאור דבריו, ע"פ מש"כ הרמ"א (רנ"א ס"ג בהנ"ה) "פרנ-סת עצמו קודמת לכל אדם ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסה", ומקור הרמ"א מדברי הגמ' (ב"מ לג ע"ט) "אבידתו ואבידת אביו, אבידתו קודמת", ובגמ' יליף לה מהפסוק "אפס כי לא יהי כך אביון, שלך קודם לכל אדם", שלא מסתבר שהתורה חייבה לעסוק בצרכי הזולת, למרות שע"י כל יחסר לו עצמו. אמנם "מתנות לאביונים", שחיובם כאמור לא מדין צדקה לבד, חייב אף מי שאין לו כדי פרנסתו, וכמו שעני חייב בכל המצוות. ואפשר שבכך מתבאר גם מש"כ המשנ"ב (ביה"ל ד"ה ליתן לפחות) בשם הפמ"ג, "נסתפקתי מתנה לאביון אי מהני מתנה על מנת להחזיר, ומשלוח מנות לא מהני כי מצוה מאכל ומשקה שישמחו בפורים", והנה בצדקה דבר שפוט הוא דלא יוצא מצות צדקה במתנה ע"מ להחזיר, וכ"כ בקובץ שיעורים (קידושין אות ל"ו). דבצדקה יסוד החיוב לספק לעני את צרכיו, ובמתנה על מנת להחזיר אינו מספיק לו מאומה, משא"כ במתנות לאביונים אם היא מצות נתינת לאביונים והרי נתן לו והסכים לתנאו דמ-תנה על מנת להחזיר.

(משכבות זהב)

לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות

איש לרעהו ומתנות לאביונים (ט' - כב')

מה שנתקן דוקא ביו"ט של פורים מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים, מה שלא מצינו בשאר הימים טובים, משום שעמלק רצו לקלקל ענין האחדות בכלל ישראל ולהפריד זה מזה, וכמו שאמר המן ישנו עם אחד מפוזר ומפורד. והתשובה לזה הי' לך כנוס את כל היהודים, שכ' בשפת אמת, שזה הי' כדי להיות היפך ממפוזר ומפורד. וכן גם כשבאו להתגבר עליהם. כ' "נקהל" ועמוד על נפשם. שע"י שנקהל יחד באחדות קבלו והאחדות בכל ישראל מעורר רחמים למעלה. ומובא מהשר שלום מב-עלז, שאמר על מה שאומרים לאחר קריאת התורה בימי שני וחמישי ד' יהי רצון, ואח"כ אומרים אחינו כל בית ישראל, דק' למה הבקשה החמישי אין מתחילים עם יהי רצון כמו השאר. ותל' שזה עצמו כשיהודי מבקש אחינו כל בית ישראל, שמבקשים אחד על השני ויש אחדות, זה מעורר רחמים ורצון למעלה, ואין צורך לומר יהי רצון. ולכן תיקנו כאן מצות אלו שהם המרבים

אחדות ומקרים את הלבבות זל"ז, היפך מעללו של עמלק. וגם בענין משתה ושמחה, שיש לנו מצות להרבות בשתיית ביום זה, יש בזה ענין תיקון הפירוד, וכדאי' בספרים שראשי התיבות של נ'דחי ישראל י'כנס הוא יין, שע"י שמתקבצים ביחד ושותים יין ומתרבה השמחה, מרבים בזה האחדות.
(שיחות הגר"ש קויפאמן זצוק"ל)

בקשתך עוד ותעש', כי ביום הפורים פתוחים כל השערים, ולכן גם המתפלל ומבקש 'עוד' יזכה ל'ותעש', כי אפשר לפעול גם דברים הנוספים יותר מן ההכרח, ויהי רצון שיהיו לכל ישראל השפעות טובות בהרחבה יתירה, אמן.

[באר הפרשה]

"משלוח מנות ומתנות לאביונים"

הנה בימי הפורים, אחרי שהקב"ה עזר וניצלו, תיקנו חכמים את מצוות היום, משלוח מנות, מתנות לאביונים, וקריאת המגילה. והנה קריאת המגילה מובן שתיקנו לקרוא את הנס, כדי לראות עד כמה ההשגחה מסובבת את הכל, והגאון מבאר שכל דבר שהיה מתחילה, זה היה שרשרת של גאולה, לא סתם, אמנם לא היה נס שלא כדרך הטבע, אבל בדרך הטבע הקב"ה מביא שכל דבר, פרט זה, פרט זה, ופרט זה, הכל מסדר מראש כדי שתהיה הגאולה, אבל למה תיקנו משלוח מנות ומתנות לאביונים?

ובשלמא אם החטא היה שלא נתנו צדקה, אבל כיון שלא זה היה החטא, רק החטא היה דבר אחר, מה השייכות בשביל זה לתקן מתנות לאביונים ומשלוח מנות איש לרעהו?

רק הכלל הוא כך, כתוב בדור ההפלגה שאפילו שהיה מרידה בהקב"ה, הם רצו לעשות מלחמה עם הקב"ה, ובנו בניינים גדולים מאוד, בוני המגדל! כדי לעשות מלחמה עם הקב"ה. וזה הרי חוצפה שאין כמותה! ובאמת זה דבר בלתי מובן! אפשר לעשות מלחמה עם הקב"ה? טוב, אנשים כאלה... בכל זאת זה הרי חוצפה נוראה לעשות מלחמה עם הקב"ה!

אף על פי כן כתוב שלא הענישם, כיון שהיו ביחד, למרות שזה לא בסדר, אבל אם הם ביחד אי אפשר להענישם. ולכן הקב"ה עשה שהתפזרו, שכל אחד דיבר שפה אחרת ואחד לא הבין מה שהשני אומר, ממילא האחדות כבר התקלקלה, ואז היה יכול כבר לפזר אותם, והפסיקו. אחרת לא היו יכולים, וכמו שכתוב בפסוק ויהי כל הארץ שפה אחת וכו', ומחמת זה אי אפשר להענישם.

ואותו הדבר בדורו של אחאב, כתוב שהיו עובדי עבודה זרה אבל היו יורדין למלחמה ונוצחין, למה? מפני שלא היה ביניהם ריב, היה אחדות, בזמן שיש אחדות אין עונש.

אם כן גם כאן, הגזירות שהיו על כלל ישראל, אם היה אחרות לא היה יכול להיות, לכן העצות שראו החכמים צורך לעשות, שיהיה אחדות, וזה על ידי משלוח מנות, מתנות לאביונים, העיקר שירגישו כל אחד עם השני כאילו ידידים - אחדות, כי אם יש אחדות אין גזירות.

ממילא זה הכלל שצריך ללמוד, כל זמן שנמצאים באחדות אי אפשר... זה היה בדור ההפלגה וזה היה בדור של אחאב, ולהיפך אם אין אחדות אז תיכף ומיד יכול להיות הגזירות, וגם אז כנראה לפני כן לא היה כל כך אחדות, ולכן היתה הגזירה, ולכן עשו את התקנה שכלל ישראל יהיו באחדות, וזה על ידי משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, הכל שיהיה אחדות.

ולכן כתוב אפילו ביום כיפור בשם המקובלים - בשם האר"י ז"ל שיום כיפורים - כפורים, כמו פורים, כמו שבפורים יש אהבה ואחוה, כך יום כיפור צריך להיות, כדי שיזכו בדין. כתוב שהשטן בא ואומר כלל ישראל כולם ביחד, כולם אוהבים אחד את השני, מוחלים אחד לשני, אז יש סיכוי הכי גדול שיזכו לשנה טובה, וזה הכלל הנ"ל. זה הלימוד מפורים כמו פורים צריך להיות

וקיבל היהודים אשר החל לעשות (ט' כג')

לכאורה קשה היאך היו רשאים לקבל על עצמם מצוה חדשה, והרי יש איסור של "בל תוסיף", שאסור להוסיף על מצוות התורה. פירש רבי יהונתן אייבשיץ, דבעת קבלת התורה, כפה עליהן הקב"ה הר כגיגית, והקבלה היתה באונס כמבואר בגמ' [שבת פח, א'], וא"כ הרי גם הלאו של 'בל תוסיף' קבלו באונס. ולכן בזמן הנס דפורים 'דהדר קבלוה ברצון' כדאיתא שם בגמ', היה להם רשות ופתחון פה להתנות שיהיו רשאים להוסיף עליהם מצוות קריאת המגילה בנוסף לשאר מצוות התורה.

ובזה מתבאר הפסוק: 'וקיבל היהודים' - כל התורה כולה ברצון, 'אשר החלו לעשות' - באונס, ולכך היו יכולים לקבל גם את 'אשר כתב מרדכי עליהם' - היינו קריאת המגילה, ולא חששו לאיסור 'בל תוסיף', משום שהיתנו שיהיו רשאים להוסיף.

[יערות דבש ח"ב דרוש ח']

רוב בניו וקנינו על העץ תלית (פזמון לחנוכה)

איך מצינו שנתלה קניני המן ימ"ש, אכן אי' במדרש ע"פ וכ"ז איננו שוה וגו' שהי' כל אוצרותיו חקוקים על לבו, ע"ז אמר כ"ז איננו שוה לי, ומסתמא כשבא להמסיבה עם המלך והמלכה הי' בוודאי לבוש ברוב קניניו ונתלה עמו.

בסעודת פורים שמעתי פירושו באופן בדיחותא: שהמן אמר לכל שיש לו הרבה בנים, משום שרצה לקבל תקצי-בים ממשלתיים לכולם, ועי"ז היה לו הרבה כסף וקנינים, אך למ-עשה בעת שחפשו היהודים אחר בניו נודעו להם שהמן רימה את כולם, ולא היה לו כי אם י' בנים. וכיון שנודע רמאותו נפסק ההק-צבה למשפחת המן. וממילא רוב בניו "וקניניו" על העץ תלית... (המלקט)

מה שאלתך וינתן לך, ומה בקשתך עוד ותעש (ט')

י"ב

לכאורה קשה דתיבת 'עוד' אינו מובן הרי עדיין לא ביקשה מאומה, ומבאר הרה"ק ה'מראה יחזקאל' זי"ע כי המתפלל אל ה' על דברים הכרחיים מוכרח היא ליענות ולכן כאשר האדם מבקש לחם לאכול ובגד ללבוש בודאי יענהו השי"ת וימלא משאלותיו, אמנם המתפלל על עושר וגדולה שהם יותר מן ההכרח, אזי ידונו אותו אם הוא ראוי לכך אם לאו, והיינו דכתיב והיה טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע, שאם יקרא המתפלל ויבקש על עסקי 'טרם' אלו הענינים הכרחיים שזקוק לחיי היום יום, אזי 'ואני אענה', אבל אם 'עוד' - הם מדברים' שהם מבקשים 'עוד' שאין חיי הנפש תלויים בהם, אזי 'ואני אשמע' ואשקול אם ראוי הוא ליענות בכך אם לאו. עפי"ז יש לפרש כאן במגילה 'ומה

אהבה ואחוה, גם ביום כיפור צריכים את זה כדי שיצליחו. אם כן זה צריך ללמוד, שצריך תמיד כולם מה שיותר להשתדל עד כמה שאפשר להיות באחדות, וככל שיתאחדו אין כוח לשטן, אין כוח ליצר הרע לעשות צרות. הקב"ה יעזור כלל ישראל יתאחדו, ועל ידי זה כתוב שיזכו גם כן לגאולה השלמה במהרה בימינו אמן סלה.

(הגראי"ל שטיינמן - פרי חיים)

"על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור"

(ט כו)

כאן כתיב 'פורים' מלא עם ו' ועוד פעם כתיב [שם ט, כח] 'וימי הפורים' 'פורים' מלא, ושלוש פעמים כתיב [שם ט, כט-לא-לב] 'אגרת הפרים' "את ימי הפרים" "דברי הפרים" - 'פרים' חסר ו'. ביאר רבי שלמה הכהן מוילנא, דזהו שאמרו [מגילה ב, א]: "מגילה נקראת ב"א, ב"ב ב"ג ב"ד ובט"ו". י"ד וט"ו - הם פורים מלאים, לקריאת המגילה למשתה ושמחה ולמשלוח מנות, והשלושה האחרים [י"א י"ב י"ג] של בני הכפרים הם לקריאת המגילה בלבד, כי השמחה נוהגת רק בזמנה, ולכן נכתבו חסרים ו'. [חשק שלמה מגילה שם].

פירוש נוסף, ביאר הגר"ח קניבסקי שליט"א במש"כ בכל המקומות 'פרים' חסר ו', חוץ משני מקומות שכתוב מלא, דהפסוק: "על כן קראו לימים האלה פורים" קאי על הפורים שבימי מרדכי ואסתר שאז היתה שמחת פורים מושלמת, שניצלו ממות לחיים וגם קיבלו את התורה מרצון, אבל שאר הפורים שקאי לדורות שאין השמחה מושלמת, כמ"ש [בקינות]: "איך אעלוץ בפור", וגם בבית שני היו כל הזמן תחת שעבודים ומלחמות, כתוב 'פרים' חסר ו', ומה שכתוב 'וימי הפורים האלה לא יעברו' מלא עם ו', משום דקאי על לעתיד לבא, כמ"ש בירושלמי [פ"ק דמגילה] דילפינן מזה שפורים לא יבטל בימות המשיח, ואז יהיה שמחת פורים בשלימות.

(טעמא דקרא)

"על כן היהודים הפרזים" (ט יט)

מעשה במרן הבעש"ט הק' זי"ע שהתאכסן פעם בשבת קודש אצל יהודי עשיר שקבלו בסבר פנים יפות ונתן לו מכל טוב, לאחר השבת נפרד ממנו הבעש"ט והודה לו מאד על מצות הכנסת אורחים שקיים למהדרין מן המהדרין, ובזאת מסר לו מכתב וביקש ממנו למסרו ליהודי פלוני הגר בעיר הסמוכה, הסכים האיש לעשות לו טובה והבטיח להעביר את המכתב למחוז חפצו, אולם למחרת פרח הדבר מזכוננו, ובלא משים נתגלגל המכתב ונפל בין הכלים הישנים שלו.

עברו שנים ומזלו של העשיר התהפך, ובמשך זמן קצר איבד את כל עשרו עד שהגיע לפת לחם, בלית ברירה התחיל למכור את כליו היקרים, וכאשר אף הם תמו התחיל לחפש אחר כל דבר שיש בו ערך כדי שיוכל למכרו ולכלכל את בניו ובני ביתו, יום אחד בהיותו עסוק בחיפושים אחרי חפצי ערך, נתקלו עיניו במכתב שביקש ממנו הבעש"ט למסור לפני כמה שנים, מיד נטל את המכתב ונסע לשם כדי לקיים השליחות, ויהיה כאשר פתח המקבל את המכתב מצא כתוב שם בכהאי לישנא "המראה ונותן

כתב זה, הינו יהודי בן טובים שירד מנכסיו, נא להחזיק לו טובה", ועל זה חתם הבעש"ט את שמו בכתי"ק, ואכן הלוח לו הלוח סכום כסף גדול ועזר לו לשלוח ידו במסחר ומאז ראה ברכה הצלחה בכל מעשה ידיו, ונתברר שהיו עיני הבעש"ט צופיות למרחוק וידע שעתידי הגלגל להתהפך עליו, ועל כן הקדים לו הרפואה והישועה למכה.

והנה בימים אלה זוכה כל יהודי ויהודי במכתב כזה מבורא כל עולמים, שבידו לפתחו ולקבל שפע רב מבורא כל עולמים שעל ידו יוכל היושע בעת נסיון והסתר, ולצאת מאפילה לאור גדול, אולם הכל תלוי איך האדם מקבלו מן השי"ת, שאם יזרקנו מאחורי הדלת לא יהיה לו מזה שום תועלת, לפיכך כל משכיל יתנהג בתבונה להכין את עצמו מבעוד מועד וממילא יוכל לק- לוט ולהשריש בלבו מאורות החג לאורך ימים.

סיפר החסיד רבי נחום זעליג שטרנברג ז"ל מחשובי חסידי גור, שזכה להיות ב'טיש' האחרון האחרון בפורים שערך הרה"ק בעל ה'אמרי אמת' מגור זי"ע בפולין, המקום היה עמוס בחסידים שעמדו בכל מקום פנוי כדי לחזות בזיו הדרו ולשמוע מפיו דברי אלקים חיים, בין השאר שמע שהקשה הרבי, מדוע לא קבלו היהודים עליהם ועל זרעם את יום הפורים ליום טוב [דבתחילה כתיב (ט יט) "על כן היהודים הפרזים וגו' עושים את יום ארבעה עשר לחודש אדר שמחה ומשתה ויום טוב" דמשמע שאסורין במלאכה, ואח"כ כתיב (פסוק כב) "לעשות אותם ימי משתה ושמחה" בלבד ולא נאמר יום טוב, ואמרו (מגילה ה:): "מלאה לא קבילו עליהו", את הקושיא זכה החסיד לשמוע מפה קדשו ואולם התשובה לא הצליח לשמוע, רק ראה שכולם מחיכים כששמעו את התירוק, וכשהלך לברר מה השיב הרבי, חזרו לפניו על התירוק, דכיון דמחיבי איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע, נמצא שאין לאדם דעת ביום זה, והלא בלי דעת אי אפשר לקבל את היום טוב.

ובענין מה שלא קיבלו על עצמם איסור מלאכה יש להקשות בתרתי, חדא כיצד קבעו מרדכי ואסתר יום טוב באותה שנה, ואיך ירצו צדיקים בדבר בטל שאין לו קיום, ועוד תימה, למה נזכר כלל במגילת אסתר אחר שלא נתקבל איסורו לדורות, ומבאר הרה"ק בעל ה'ישמח משה' מאוהעל זי"ע בחיבורו 'עסיס רמני' על מגילת אסתר (ד"ה כימים אשר נחו, נדפס ב'ישמח משה' על נ"ך), דקושיא חדא מתורצת בחברתה, דהנה אמרו חז"ל (ביצה טז.) "כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב", ולכן קבעו את יום הפורים לאסרו בעשיית מלאכה ולעשותו יו"ט כדי שלא ינכו את ההוצאות ממה שנקצב לאדם בראש השנה, ולכן גם כאשר בני ישראל לא קיבלו לדורות את איסור עשיית המלאכה נתקבלה תקנת מרדכי בשמים שיהא בכלל יו"ט, והלא מקרא מלא דיבר הכתוב (איוב כב, כח) "ותגזור אומר ויקם לך", לכן הגם שלא נתקיים היו"ט אבל מחמת דיבורם וגזירתם נשאר לעולם שההוצאות אינם בכלל מה שקצוב לאדם בתחילת השנה, ומשום הכי נכתב כן במגילה כי דבריו קיימים לדורות עולם. ודבר ברור הוא, שאם פסק כן ה'ישמח משה' בעולם הזה נתקבל כן להלכה ולמעשה בשמים, והיה רצון שיזכו בני ישראל לשפע רב כל הימים.

(באר החיים)

"ומשלוח מנות איש לרעהו" (ט יט)

חידוש להלכה חידש ה"שפת אמת" (מגילה ז:): דאינו ראוי שי- שלח אדם משלוח מנות לרבו או למי שגדול ממנו בחכמה, שהרי כתיב (אסתר ט, יט) "ומשלוח מנות איש לרעהו" וחציף הוא לקטן לכנות "רעהו" למי שגדול ממנו, אך אם שלח הגדול לקטן תחילה מותר הקטן להחזיר ולשלוח לו מנות, שהרי גילה הגדול את דעתו שהוא מחשיב את הקטן בכלל "רעהו", וממילא מותר לו לתת לו משלוח מנות.

לפי זה שמעתי דבר נחמד מצדיק אחד, דבפורים חייב הקב"ה לתת לנו משלוח מנות עם השפעות טובות תחילה, ורק אז נח- זיר לו מצוות ומעשים טובים, שהרי אסור לנו לפתוח ולכנות את הקב"ה בכינוי "רעהו", ומשום הכי מוכרח הקב"ה כביכול להשפיע כל טוב סלה, כדי שיוכלו בני ישראל לקיים מצות היום ולהחזיר לו מנות של מצוות ומעשים טובים.

ויבוארו דבריו ביתר שאת ע"פ מאמר חז"ל (איכ"ר פרשה ה, כא) שדרשו את הפסוק (איכה ה, כא) "השיבנו ה' אליך ונשובה - אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע, שלך הוא 'השיבנו', אמר להם שלכם הוא שנאמר (מלאכי ג, ז) "שובו אלי ואשובה אליכם נאם ה'", אמרה לפניו רבש"ע שלך הוא, שנאמר (תהלים פה, ה) 'שובנו אלך ישענו' לך נאמר 'השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימיני כקדם", היינו שיש כביכול ויכוח בין הקב"ה לכנסת ישראל, זו אומרת "השיבנו ה' אליך" תחילה ואח"כ "ונשובה", שאנו נחזור בתשובה ונתקרב אליו יתב"ש, ואילו הקב"ה אומר "שובו אלי" תחילה ואח"כ "ואשובה אליכם" אולם בפורים כולי עלמא לא פליגי שהצדק עם בני ישראל, שהרי כל מתנה נחשבת כמשלוח מנות וא"כ אסור לישראל לתת ולשלוח תחילה, וממילא מוכרח להתקיים "השיבנו ה' אליך", לפעול את הגאולה השלימה ובא לציון גואל, על כן הבה כולנו ננצל שעת הכושר זו כי כבר כשל כח הסבל, ועוד בשנה זו נזכה בשוב ה' ציון, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן.

(שפ"א)

"על כן היהודים וגו' עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו" (ט, טי)

ובפסוקים להלן שמרדכי כתב לקיים את ימי הפורים כתוב 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות וגו' ומתנות לא- ביונים' (שם, כב).

ויש לדקדק בשינוי לשון הפסוקים לגבי עצם ימי הפורים, שבתחילה כתוב 'שמחה ומשתה וי"ט ומשלוח מנות' ובשניה כתוב 'ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות וגו' ומתנות לאביונים'. הרי שיש כאן שלשה שינויים, בתחילה כתוב יו"ט ובשניה נשמט, וכבר דנו על זה בגמרא (מגילה ה, ב) ותירצו "מלאכה לא קבילו עלייהו". (וידוע שזה ראשי תיבות **עמלק מלאכה לא קבילו עלייהו**).

והשינוי השני, בתחילה כתוב 'שמחה ומשתה' ובשניה כתוב 'משתה ושמחה', הלא דבר הוא שבתחילה הקדים שמחה למשתה, ובשניה הקדים משתה לשמחה. והשינוי השלישי, שבשניה כתוב מתנות לאביונים, ובראשונה לא נזכר כלל.

והנראה בזה, שיש שתי סוגי משתה, יש שאדם שמח ומתוך השמחה לוקח יין לשתות וכדומה. ויש להפך, שאדם רוצה להגיע לשמחה אז לוקח יין ושותה.

והנה כל השנויים נעוצים בזה, שהפסוק הראשון מדובר באותה שנה שנעשה בו נס והיו אז במדרגה גבוהה, והפסוק השני מדבר בשנה השניה שמרדכי כתב להם לקיים עליהם וכו'.

ולכן בשנה הראשונה שהיו בדרגה גבוהה עשו יו"ט, ובשנה השניה ירדו ממדרגתם ולא קיבלו איסור מלאכה. כמו כן, בראשונה היה השמחה בעצם, ובשנה השניה היו צריכים לעורר את השמחה ע"י משתה, ולכן כתוב בראשונה שמחה לפני משתה, ובשניה היו צריכים לעורר את השמחה ולכן הקדימו את המשתה, ומתוך המשתה הגיעו לשמחה.

והנה האביונים אין להם כסף למשתה, בשנה הראשונה לא היו צריכים לזה שבביל לעורר אצלם את השמחה, שהיה אצל כולם השמחה בעצם, אך בשנה השניה היו צריכים לעורר את השמחה ולכן הוסיפו ציווי של מתנות לאביונים שיהיה להם משתה שיעורר להם את השמחה, וזה כפתור ופרח.

(ר"א זאב ורנר זצוק"ל אב"ד טבריה)

"קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וכו'" (ט, טז)

בגמ' (שבת פח) בענין קבלת התורה כתיב: "ויתיצבו בתחתית ההר" מלמד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כנגיית ואמר: אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו, פה תהא קבורתכם, ממשיכה הגמ' ואומרת: אף על פי כן הדר קיבלוה (אחרי הרבה שנים קיבלו שוב את התורה) בימי אחשוורוש מרצון ומאהבה, דכתיב "קיימו וקבלו עליהם".

ודורשים: "קיימו" מה ש"קיבלו" כבר.

ונשאלת השאלה: במה היתה הקבלה הזאת חזקה ושרירה יותר מן ההיא, בשעת מתן תורה? הרי גם הפעם היתה הקבלה על ידי אונס, משום שהיו מתייראים מפני המן? אלא מסביר זאת הגר"א מוילנא זי"ע בדרך פלפול: המשנה בבא בתרא (פרק א' משנה ג') אומרת: "המקיף את חבריו משלוש רוחותיו, גזר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית - אין מחייבין אותו" (מי מקיף את שדהו של חבריו בגדר משלושה צדדים, אין מחייבים את המוקף להשתתף בהוצאות הגדר, אף על פי שהוא נהנה ממנה, מפני שהוא יכול לטעון, שאין הגדר נחוצה לו) "רבי יוסי אומר - אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל" (אם עמד המוקף וגדר בעצמו את הצד הרביעי של השדה, מחייבין אותו בתשלום מחצית הגדר מכל שלושת הצדדים הקודמים, משום שבגידור הצד הרביעי גילה דעתו שהוא זקוק לגדר והוא נהנה משלוש הגדרות שהקים המקיף...) ממשיך הגר"א ואומר: והוא הדין כאן: הואיל ו"קיימו וקבלו היהודים" הואיל ומלבד תרי"ג המצוות קיבלו היהודים עליהם לקיים עוד מצוה נוספת - קריאת המגילה, גילו בזה את דעתם שהם מרוצים מכל המצוות הקודמות מהר סיני, ולפיכך - "מגלגלין עליו את הכל"....

(הגר"א)

”קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם” (ט, כז)

יש והיה שואל לבחורי הישיבה, הביאו לי ראייה מן המגילה, איך הוא הדין, גר שנתגייר חייב בקריאת המגילה או לא? הרי הוא לא היה באותו הנס?

משלא השיבו המשיך ואמר, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב 'קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם', מי המה הנלוים לישראל ואינם בני עממין, הוה אומר, הגר ועבד כנעני.

(בשם הגאון הרב אברהם גנחובסקי זצ"ל)

קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם (ט כז)

בגמ' (ז) דרשו קימו וקיבלו שקיימו למעלה מה שקיבלו למטה. והק' תוס' שצריכים הפסוק לדרשה אחרת, שדרשו חז"ל (שבת פ"ח) שקבלו ישראל את התורה שניחת בימי אחשורוש. ויש לתרץ דשניהם אחד, ועפ"י היסוד דאי' בספרים עה"כ (תה- לים קכ"א ה') ה' צלך על יד ימינך, שהנהגה מלמעלה כלפי האדם תלוי כפי הנהגת אותו האדם למטה, שמתנהגים עמו כמו צל. ולכן כאן שקבלו אז את התורה מאהבה, ממילא ה' הנהגה כלפיהם כן מלמעלה שקימו למעלה מה שקיבלו למטה. ויש לראות ענין זה בבעל האורים פ' פקודי (שמות מ' י"ח) עה"כ ויקם משה את המשכן, דפי' משכן לא נאמר אלא "המשכן" לרבות משכן של מעלה, דאי' בפביקתא שצוה הקב"ה למלאכים להקים לו משכן למעלה. דהיינו בעת שהקים משה את המשכן למטה, כן גם למעלה שהקימו שם משכן.

קימו וקבלו {היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עשים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה

(אסתר ט, כז).

ידוע שבספרי ההלכה נקראים שני הימים בשם חג הפורים, י"ד וט"ו, עד כדי כך שאבל רח"ל שיושב שבעה, אפי' הוא גר בירד- שלים אינו יושב שבעה לא בי"ד ולא בט"ו. אין אומרים הספדים ואסור בתענית שני הימים, לכל ישראל כאחד. ורק חיובי קריאת המגילה ומשתה וסעודה, בזה חילקו בין הפרזים והמוקפים, אך השמחה היא בשני הימים לכולם. כאחד. כי זהו פשוט לשון המגילה 'להיות עושים את שני הימים האלה וצ"ע שהרי היום טוב הוא לכאורה רק ליום המנוחה - שבו נחו מאויביהם. וביאר הערוגות הבושם שעשו דבר זה כדי ללמדנו לשמוח עם שמחת חברנו. ולכן כתוב קיימו וקבלו, הגם שקוראים קיימו וקבלו, אך במגלה כתוב בלא ו'. ללמדנו שקבלנו על עצמינו להיות עושים שני הימים האלה, ונעשה אחדות שאחד שמח בשמחת חברו, וזהו 'קבלו' לשון יחיד מרוב אחדות. וזהו תיקון על מה שאמר המן 'מפוזר ומפורד'. כי יש שני מדרגות באחדות ישראל, לשמוח בשמחת חברו, ומדרגה פחותה הימנו הצטער בצרת חברו, שזה יותר קל. והנה, אם אנחנו עדיין בגלות של בית שני משום שנאת חינום, הרי שעדיין יש שנאת חינום, ופי' הנצי"ב בהקדמתו, שעיקר נוסח המפלות התחיל בסוף בית שני, שכל אחד היה לו חצר משלו, ושלח משלוח מנות רק לבני מפלגתו, השאר לא היו

מספיק 'חסידיש' או 'חניאקיש', וזהו סיבת חורבן בית שני, וצ- ריך שיהיה שווה בשווה לאחד מתוך מפלגתו ואחר שאינו מתוך מפלגתו. אותה שמחה ממש. אמנם על כל פנים כל זמן שרק מצטערים בצער השני, זהו גם מדרגה באחדות. אך המדרגה השלימה שתהיה כשיבא משיח, שכל שמחה ורווח בממון או ברוחניות שיש לאחר, יהיה שמחה ממש כשמח בשמחת עצמו. וזהו תיקון השלם. כשראה הבעלזער רב שעדיין אנו בגלות, אמר שהגם שאין שמחים בשמחתם, אך על כל פנים דואגים בדאג- תם. בזה מפרש הערוגות הבושם, הגם שעשו את יום טוב פורים לפי יום המנוחה ולא לפי המלחמה, עכ"ז בני המוקפים בתוך מלחמתם, בין עריפת ראש אחד לשני, היו שותים כוס לחיים על שמחת אחיהם יושבי הפרזות. כי השתתפו עם שמחת חבריהם, לכן חייבו את כולם 'להיות עושים את שני הימים האלה'.

(ע' ממשקה ישראל)

שמחה ומשתה (ט' י"ט) משתה ושמחה (ט' כ"ב)

בס' אוהל יעקב להמגיד מדובנא הביא בהערות יריעות האוהל בשם הגאון ר' יעקב צבי זצ"ל פירוש נוסף, דהנה במגילה כתוב מיד לאחר תשועת ישראל מהמן הרשע "שמחה ומשתה" ואילו בהמשך המגילה כאשר קבעו לעשותם בכל שנה ושנה כתוב להיפך, "משתה ושמחה" וצריך ביאור מדוע ישנו שינוי?

אלא דבתחילה מיד לאחר הנס שמחו שמחה מהלב על נס הצלתם ועשו משתה על הצלתם, משא"כ כאשר מרדכי ואסתר קבעו לדורות את ימי הפורים, היו צריכים להקדים את המשתה לשמחה דלולי המשתה לא ישחו כ"כ על נס שנעשה בעבר, לכך צריך להקדים את משתה היין לשמחה, ומכאן בעו חז"ל דחייב איניש לבסומי בכדי שתגרום לו לשמחה על הנס, וביאור "עד דלא ידע בין אורר המן לברוך מרדכי, יתבאר ע"פ מה שדרשו חז"ל בגמ' על הפס' "לעשות כרצון איש ואיש" - אלו מרדכי והמן שנעשה במשתה אחשוורוש רצון שניהם והוא דשניהם לא רצו לאנוס את ישראל לשתות, מרדכי נתכוון כדי שלא ישתו כלל, דהיינו, יין נסך והמן נתכוון כדי שישתו מתוך בחירה ויגדל עונשם, אומנם לאחר ששתו מעט רצונו של מרדכי היה שימשיכו לש- תות עד שישתכרו, כדי שגם אם יעשו חטאים במשתה לא יהיה עליהם כ"כ תרעומת, יען כי חטאו באנוס שכרותם, בבלי דעת וכוונה תחילה, ואילו המן הרשע רצונו היה שלא ישתו עוד, בכדי שיחטאו בכוונה תחילה וירבה עליהם הקצף.

ומעתה יתבאר מאמרם ז"ל, דצריך האדם לשתות יין ברמה כזו של שכרות, עד שלא ידע מה רצונו של מרדכי ומה רצונו של המן ובכך יעשה זכר לרצונו של מרדכי דרצה שישתו ישראל עד שישתכרו, ומה שהזכירו ארור וברוך, הוא מאחר והזכירום רצו חז"ל לקיים בהם המאמר "זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב". (הרועה בשושנים)

"לעשות אותם ימי משתה ושמחה"

בפורים (תשעה) הראו לפני רבינו שליט"א דברי החתם סופר בהא דאמרו בגמרא "חייב איניש לבסומי בפוריא", דלב, ס, ג, מ, ו, הוא ראשי תיבות, 'סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי' (תהלים קיט), ונשאל רבינו מה המשמעות ומה תוכן הדברים בזה.

פרק י'

"וישם המלך אחשוורוש מס על הארץ ואיי הים" (י) (א')

הכתיב במגילה הוא "אחשוורוש" בלי ווי"ם. בספר משיבת נפש (עמ' תט"ז) הביא לבאר: אחשוורוש שראה את גודל ההשגחה פר-טית ש"מקרה".. רודף "מקרה"... והכל מאת ה', אך לא למד מזה כלום - דאחרי כל הנס כל מחשבתו זה לקחת מס, להגדיל את עשירותו... ולא השכיל ללמוד על החיבור ממקרה למקרה לראות שהכל מאת ה', לכן לקחו לו את הווי"ם, ו"ו הוא ו"ו חיבור, אך אחשוורוש שאינו מחבר ממקרה למקרה לקחו לו את הו"ו. לעומת זאת "יתרו" שנקרא "יתר" הוסיפו לו ו"ו, כי הוא כן חיבר לעצמו בין יציאת מצרים, למחייית עמלק, ולמתן תורה - לכן התווסף לו ו"ו. המורה על ידיעת חיבור הדברים.

(בארות יצחק)

וישם המלך אחשוורוש מס על הארץ [י א]

מזה שמסיים המגילה עם זה, אפשר לראות כמה גדלה רשע-תו וסכלותו של אחשוורוש. שהגר"א ביאר, דכוונת אחשוורוש בזה המס ה', כי בעת שלקח את אסתר ורצה לדעת את עמה ואת מור-לדתה, כ' (ב' י"ח) והנחה למדינות עשה, שלכבודה הניח להם מן המס שעליהם, שחשב שעי"ז היא תדלה לאיזה אומה היא שייכת. ועכשיו אחרי כל מהעשה שפתאום נודע לו שהיא יהודית, וא"כ אין היא שייכת לשום מדינה, נמצא שכל ההנחות היו מקח טעות ובזבזו כסף. ולכן שם עכשיו מס על הארץ שרצה לקבל בחזרה המס שהניח מעליהם אז. והגר' שלמה ברעוודא הסביר את הר-עיון שבדבר, דזה מראה טבעו הרע של אחשוורוש, שאחרי כל הנסים הנפלאים שנעשו דונהפוך הוא והיהודים שלטו בשונאיהם וכו', במקום להתרגש ולהתפעל מזה, ה' דבר אחד שהדאיג את אחשוורוש, את הכסף שהפסיד ע"י ההנחות שעשה, ולא התבונן בכלל בכל הנסים שנעשו. וזהו הלימוד שבבילנו, שנהי' היפך מזה, ונדע להתבונן בכל הנסים שנעשו, ונבין מזה שיש בכל מצב השג-חת השי"ת, ונצא עם משהו מיום הגדול הזה יום הפורים.

(שיחות הגר"ש קויפמאן צוק"ל)

"וישם המלך אחשוורוש מס על הארץ ואיי הים"

(י, א')

תמוה, מה שייך סיפור זה שאחשוורוש שם מסים על ארצותיו לנס של פורים כדי לכתבו במגילה. ותירץ הגרי"ז סולובייצק מבריסק, דהנה אחרי כל הפרשה של תליית המן ובניו שהיו משרי המלכות, וההרג שעשו היהודים באויביהם הרי מטבע הדברים היתה צריכה להיות מרידה עצומה מכל יושבי הארצות במלך, וגם שהגויים יקחו נקם ביהודים על כך, אך למעשה בדרך נס היה ההיפך, כי מלכותו של אחשוורוש עוד נתחזקה יותר, והיה עוד בכוחו להטיל מסים נוספים על מדינותיו, ודבר זה היה חלק מן הנס עצמו של פורים, ומובן מדוע הדבר מסופר במגילה.

(הגרי"ז)

והשיב רבינו שליט"א לבאר עפ"י הגמרא בב"ב (י, א) עשרה דברים קשים וכו' "פחד קשה יין מפיגו", הרי שהיין מפיג את הפחד, וא"כ עלול אדם לחשוש שריבוי היין בפורים יפיג את הפחד של יראת שמים, קמ"ל דלא. ואדרבה קיום המצוה מדברי קבלה של שתיית יין מוסיף יראת שמים עד ש'סמר מפחדך בשרי' וגו'. ועכשיו בעריכת הדברים הוסיף רבינו שליט"א לבאר עפ"ז את המשך המימרא בגמ', "חייב איניש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". כי הנה לכאורה הפחד שנפל על כולם אז בימי אחשוורוש שייך ל"ארור המן", וזה חלק מהקללה שיהיו בפחד בזמן גלותם וכדאיתא בפרשת התוכחה (בחוקות). אולם אח"כ שנעשה הנס ונתהפכו הדברים אז אדרבה היה פחד ששייך ל"ברוך מרדכי", עד אשר היה מצב של 'ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם', וזה פחד של יראת שמים וכמו דכתיב 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך', והיינו, שניתן רשות לקדושה להכניע את הקליפה.

ופשיטא שכל אורות והשפעות הפורים גנוזים במצוות שתיקנו לנו חז"ל, וממצות שתיית היין בוקע ועולה שם ה' אשר בקרבנו אשר מעורר פחד ויראה בקרב עמי הארץ, "ואם לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כל שכן" (שבת צט, ב), ובודאי מועיל לכל בר ישראל להוסיף בלבו ליראה את השם הנכבד והנורא.

(פתחי אברהם)

"קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וכו'" (ט, טז)

בגמ' (שבת פח) בענין קבלת התורה כתיב: "ויתיצבו בתחתית ההר" מלמד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית ואמר: אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו, פה תהא קבורתכם, ממשיכה הגמ' ואומרת: אף על פי כן הדר קיבלוה (אחרי הרבה שנים קיבלו שוב את התורה) בימי אחשוורוש, מרצון ומאהבה, דכתיב "קיימו וקבלו עליהם" - ודורשים: "קיימו" מה ש'קיבלו' כבר.

ונשאלת השאלה: במה היתה הקבלה הזאת חזקה ושרירה יותר מן ההיא, בשעת מתן תורה? הרי גם הפעם היתה הקבלה על ידי אונס, משום שהיו מתייראים מפני המן? אלא הסביר זאת הגר"א מוילנא זי"ע בדרך פלפול: המשנה בבא בתרא (פרק א משנה ג) אומרת: "המקיף את חבירו משלוש רוחותיו, גדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית - אין מחייבין אותו" (מי שמקיף את שדהו של חבירו בגדר משלושה צדדים, אין מחייבים את המוקף להשתתף בהוצאות הגדר, אף על פי שהוא נהנה ממנה, מפני שהוא יכול לטעון, שאין הגדר נחוצה לו). "רבי יוסי אומר - אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל". (אם עמד המוקף וגדר בעצמו את הצד הרביעי של השדה, מחייבין אותו בתשלום מחצית הגדר מכל שלושת הצדדים הקודמים, משום שבגידור הצד הרביעי גילה דעתו שהוא זקוק לגדר והוא נהנה משלוש הגדרות שהקים המקיף...). ממשיך הגר"א ואומר: והוא הדין כאן: הואיל ו"קיימו וקיבלו היהודים", הואיל ומלבד תרי"ג המצוות קמו עכשיו היהודים וקיבלו עליהם לקיים עוד מצוה נוספת - קריאת המגילה, גילו בזה את דעתם שהם מרוצים מכל המצוות הקודמות מהר סיני, ולפיכך - "מגלגלין עליו את הכל"...

(פנינים)

כי מרדכי היהודי וגו' (י ג')

יש לדקדק על הלשון "כי" מרדכי היהודי, איזה נתינת טעם הוא זה למה שנאמר לפניו, וכן למה דוקא כאן נאמר עליו תואר "היהודי", אך הדבר יבואר עפ"י המגיד מדובנא זי"ע, בכוונת הכ"תוב הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, כי כשהקב"ה עושה נסים ונפלאות או חסדים טבעיים באיזה זמן מן הזמנים, כבר הוכשר אותו זמן שבכל שנה ושנה כשיחזור אותו זמן, יתעורר שוב החסד והנס שנעשה לראשונה באותו זמן, וכך יומשך לכל הדורות נסים ונפלאות בזמן מסוגל זה, וזהו הודו לה' כי טוב - כי לעולם חסדו, לעולם ועד כשיבוא אותו זמן יהיה נמשך חסד הראשון שעשה ה' באותו זמן, וזהו גם כוונת המגילה והימים האלה נזכרים ונעשים, שבכל שנה ושנה בימים האלה מתעוררים שוב הנסים שעשה ה' בימי מרדכי ואסתר עכת"ק. וזהו כוונת הפסוק כאן, שאח"רי שכתוב בפסוק שלפני זה פרשת גדולת מרדכי שהכל כתוב בספר דברי הימים למלכי מדי ופרס, שכל זה לתכלית שלא יעיוז לעולם לשלוח יד ביהודים, כי הקב"ה שומר את ישראל ומפיר עצת אויביהם ונוקם את נקמותיהם, לזה אמר הטעם לכל זה כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש, כלומר א' כי מרדכי הוא יהודי, ואם מזרע היהודים הוא נפול תפול לפניו, ב' כי בתוך שם יהודי יש שם הוי"ה, הרומז שהשי"ת שיתף שמו ביניהם ולא יטוש ה' את עמו, ג' ומשנה למלך, שבכל שנה הנס חוזר ונשנה, ומרדכי הצדיק חוזר ומתנוצץ להאיר בעת ההוא לדורות עולם, ד' וגדול ליהודים - לעמוד בפרץ ולהצילם מכליון וחרק, ה' דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו - בלשון הוה ועתיד, כי תמיד עומד ומוכן הוא לעורר ישועתם.

(כי מעשיו הגיד לעמו)

"ורצוי לרב אחיו" (י ג)

ולא לכל אחיו, מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין (מגילה טז):

בכתב סופר הביא בשם אביו החת"ס על מה שפרשו ממנו מקצת סנהדרין משום שהיה בטל מלימודו. והקשה, הלא ודאי מה שביטל מן התורה היה על פי דין, שהרי הצלת נפשות דוחה כל התורה כולה, ואיזו טענה היתה עליו.

ותירץ כי אמנם כן, ודאי נהג מרדכי כדן, אבל מכל מקום אין ממציאים לאדם מן השמים מצות פיקוח נפש וכדו' שתדחה את לימוד תורתו, אלא אם כן בשמים אין שבעים רצון כל כך מתורתו, ולכך פירשו הסנהדרין ממרדכי. ודברי פי חכם חן, והדברים עמוקים.

(מין הסטייפלר, קריינא דאיגרתא)

"ורצוי לרב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל

זרעו" (י ג')

היה מרדכי מתייחס לכל בני עמו בשווה, ולא היה נותן יתרון והעדפה כלשהי לבני שבטו, שבט בנימין, יותר משאר כל השבטים. לכן היה רצוי רק "לרוב אחיו", שהם כל השבטים, חוץ

בפירוש "חוט של חסד" מאת הג"ר זלמן סורוצקין ז"ל כתב בצחות: הנה פליגי רב ושמואל (מגילה יב, א) אי אחשורוש מלך "פקח" היה או מלך "טיפש" היה, אבל זה ודאי נראה לאורך כל המגילה שהוא היה איש חלש מזג, ולא עשה שום דבר מדעת עצמו [חוץ מהציווי להמן להרכיב את מרדכי על הסוס שבהשגחה מיוחדת עשה כן מדעת עצמו]. אומרים לו להרוג את ושתי - והורג, לקבץ בתולות - ומקבץ, המן מייעץ לו להשמיד את היהודים - ומסכים, חרבונה אומר לו לתלות את המן - ותולה, וכדומה רבות. ועל מלך חלש מזג כזה כתבו בדברי הימים למלכי מדי ופרס את "תקפו וגבורתו" - לא פחות!!

מזה יכולים אנו ללמוד עד כמה אפשר לסמוך על "דברי ימי עולם" שכתבו שלוחי המלכים בכל מדינה ומדינה.. הסופרים שלא היו מצליחים למצוא במלך "תוקף וגבורה" - היו הרי נתלים על עץ גבוה חמשים אמה... כך נראים "ספרי דברי הימים" של מלכי העולם...

(חוט של חסד)

"הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי

מדי ופרס" (י, ב)

פעמים רבות לאחר קריאת המגילה בפורים היה רבי יחזקאל אברמסקי מרמז בידו שרוצה לומר משהו, והיה הציבור מתאסף סביבו ועומדים צפופים ומאזינים באוזן קשבת. והיה אז אומר: אמרו נא לי, מהו פירוש הפסוק שבסוף מגילה אסתר שקראנו זה עתה: "וכל מעשה תקפו וגו' הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס", מהו "המראה מקום" הזה שמציינים לקורא המגילה לעיין בדברי הימים למלכי מדי ופרס. מבטיח אני לכם שעוד לא היה אדם בעולם שילך לעיין שם בעקבות המראה-מקום הזה...

אומר לכם: הכוונה בפסוק היא כך: אחרי שקראנו את כל המגילה, יכול לעלות על דעתו של מישהו שקראנו עכשיו היסטוריה, סיפור היסטורי (געשיכטע) ועל זה אומר הפסוק: "וכל מעשה תקפו וגו' - אם חפץ אתה בהיסטוריה, בסיפור היסטורי - "הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס", לך לך לשם, ושם תוכל למצוא "געשיכטע" (היסטוריה). אבל אנחנו לא היסטוריה קראנו עכשיו - זו כתובה היא "על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס". אלא מה קראנו - אסתר ברוח הקודש נאמרה!...

והיה בעל "חזון יחזקאל" משתבח מאד בביאורו הנפלא הזה.

(פניני רבינו יחזקאל)

"ודובר שלום לכל זרעו" (י ג)

מין הגרי"ז היה אומר על דרך צחות, שיש לומר שאפילו כאשר מרדכי היהודי נעשה מקורב למלכות, ולא סתם מקורב למלכות, אלא - "כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש, וגדול ליהודים", עם כל זה היה "ודובר שלום" - היה אומר "שלום" [גוט מארגן], "א גוט יאהר", "שלום" וכו' וכו', "לכל זרעו" - צו יעדען אינגאלע [לכל ילד...], ולא הרגיש שום פחיתות כבוד זה, אלא "ודובר שלום" לכל זרעו"...

משבט בנימין אשר היו חפצים שיקרבם וינשאם יותר מזולתם. ועל כך ממשיך הכתוב שהיה דורש טובת כולם בשווה - "דורש טוב לעמו", ואף על פי שהוא לא היה רצוי להם, הוא מצידו "דובר שלום לכל זרעו", ולמרות הטענות שהיו בלבם עליו, היה הוא מקדים לדברם לשלום.

(אלשיך)

"כי מרדכי היהודי" (י"ג)

מורן האמרי אמת מגור זי"ע אמר פעם: איתא במשנה (שקלים פ"ה משנה א) "פתחיה זה מרדכי", ודעת רש"י במנחות (סד, ב) כי הכוונה היא למרדכי היהודי שהיה נקרא שמו "פתחיה" (וראה תוס' שם ד"ה אמר להו). ויש לומר, כי מאז שנעשה מרדכי "משנה למלך וגדול ליהודים" נכפל ונתגדל שמו, ומאות מ' של מרדכי נעשה פ' - כפול, ומאות ר' נעשה ת' - כפול, ומאות ד' נעשה ח' - גם כן כפול. אמנם כיון שחזר והשפיל עצמו, כדכתיב "דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו", נתקטן חלק השני של שמו, ומאות כ' נעשה י' - חצי, ומאות י' נעשה ה' - חצי, ולפיכך נקרא שמו "פתחיה". עכתדה"ק. שפתיים ישק!

(האדמו"ר מגור זצוק"ל)

בין שבילי המוסר

פורים - יום כפורים

ידוע שישנה הקבלה, בין יום הפורים לבין יום הכיפורים... תשימו לב...

בערב יום הכיפור אנחנו אוכלים ביום הכיפורים אנחנו צמים. בפורים זה בדיוק להיפך... בערב יום פורים אנחנו צמים וביום הפורים אנחנו אוכלים. כותב הגאון מוילנה, ביאור בפני עצמו בכל חג וחג, צריך להיות "חציו לכם וחציו לה"... אם כך, אז החצי שלכם, של יום הכיפורים, שהוא כולו לה' - הוא יום הפורים. ביום הכיפורים, אנחנו כולו לה'... אנחנו לא אוכלים ולא מתרחצים... הכל לקב"ה, מהבוקר ועד הלילה! עשרים ושש שעות כמלאכים! אבל צריך לקיים גם את "חציו לכם"... מתי מקיימים את זה? מתי נותנים לגוף, את הבונוס שלו? את הבונוס של הגוף, נותנים בפורים! ביום הזה מקבל הגוף את הפיצוי שלו.

רבתי, ערב יום כיפור, נפסק בשולחן ערוך (סימן תר"ו), שכל אדם שיש לו מריבה עם חברו, צריך להתפייס איתו בערב יום הכיפורים. על עבירות שבין אדם לחברו, אומרים חז"ל - אין יום הכיפורים מכפר, עד שירצה את חברו... אז מה הוא עושה? הולך לחבר שלו... "דוד, תמחל לי... פגעתי בך... סליחה, סליחה, סליחה" ההוא רועד כמו דג לפני יום כיפור "מה אני לא אסלח לך?!" אני רוצה שהקב"ה יסלח לי גם... סולח לך! "נו... בסדר הוא סלח לך... אבל פגעת בו, אתה צריך לפצות אותו... איך תעשה את זה? מגיע פורים, זה ההשלמה לגוף... הסליחה שהוא אמר, זה ההשלמה לנפש... איך מפצים את הגוף? משלוח מנות איש לרעהו... תפצה את הגוף שפגעת, משלוח מנות... צריך לדעת, שעיקר המשלוח מנות איש לרעהו, זה לא לאלה שאתה חבר שלהם... משלוח מנות, הוא לאלה שאתה לא חבר שלהם... לאלה שיש לך איתם ויכוחים כל השנה... ואפשר גם לשלוח לחמתך...

אם אתה רוצה שהיא תזמין אותך בפסח. יש תיקון לנשמה... זה ערב יום כיפור, ויש תיקון לגוף... זה ערב פורים.

יום הכיפורים, אחרי ארבעים ימי הכנה...מה השיא? תפילת נעילה. מתחילת התפילה ועד סופה, פותחים את ארון הקודש... למעלה פותחים את השערים...אם פותחים אז פותחים גם כאן... מתי מתחילה תפילת נעילה? כתוב בשולחן ערוך - מתי שהשמש בראשי האילנות...מתי מסיימים את זה? אחרי השקיעה, בצאת הכוכבים... חושך... יצא החג.

יום הפורים הוא כיום הכיפורים... סעודת פורים, צריך להתחיל אותה - אומרים לנו רבותינו הראשונים לפני שקיעת החמה, בעוד היום גדול...ומתי מסיימים אותה? בעוד היום גדול, בתוך הלילה...תגיד איזה מן דבר זה? מתחילים ביום ומסיימים בלילה, ואומרים "על הניסים?" כבר יצא החג...מה אתה אומר "על הניסים" עכשיו?!

התשובה פשוטה סעודת פורים, זה תפילת הנעילה... התפילה - המסיימת את יום הפורים...כמו שיש לך תפילת נעילה, ביום הכיפורים, יש לך בפורים סעודת נעילה.

כמו שיש לך תפילת נעילה, ביום הכיפורים, יש לך בפורים סעודת נעילה.

רבתי, אם אלה פני הדברים נוכל ללכת רק לעוד רמז נפלא: רבותינו מגלים לנו...בזאת יבוא אהרון אל הקודש, במה הוא בא? אומרים לנו חז"ל בזאת כותב הפרדס יוסף - תשובה ותפילה וצדקה, מעבירים את רוע הגזרה.

על כל המחזורים למעלה כתוב קול צום ממון. אומר הפרדס יוסף: 136 צום = 136 ממון = 136 קול = 136 136 כפול 3 = 408

בזאת - בתפילה צדקה ותשובה יבוא אהרון אל הקודש, יום הכיפורים הוא כמו יום הפורים

מה עושים בפורים? יש לנו צום... יש לנו קול...ויש לנו ממון צום- תענית אסתר. קול- מקרא מגילה.

ממון- מתנות לאביונים, בזאת יבוא אהרון אל הקודש- גם בפורים. תיקנו לנו את כל התקנות בפורים. מעין יום הכיפורים! אם אלה פני הדברים, אני רוצה לומר דבר שאמרנו אותו פעם, אבל אני חושב שכדאי להגיד אותו אפילו מאה פעמים, כדי שהדבר יכנס לראש ישנו פיוט שאומרים אותו בתפילת נעילה, אני לא מכיר את כל הנוסחאות, ואני מאוד רגיש לענין הזה, כי פעם אחת נפלתי עמוק בענין הזה של הנוסחאות, ואחרי זה ראיתי שכל דבר שאתה מדבר צריך לקרוא קודם...ישנו פיוט, שהאשכנזים אומרים אותו בתפילת נעילה פתח לנו שער בעת נעילת שער...בני עדות המזרח, נראה לי שלא אומרים אותו... מה קרה לי פעם? הזמינו אותי לדבר בת"א בערב יום כיפור...כמדומני, זה יצא יום ראשון בלילה... התקשר אלי רב בת"א, ואמר לי "תשמע, פעמיים בשנה, בבית הכנסת שאני מתפלל בערב ערב יום כיפור וביום כיפור - מגיעים 800 איש...מה אנחנו עושים בערב ערב כיפור? תיקון כל הלילה...תיקון כפרות, תיקון כרת וכד'...אני צריך דרשה שתזעזע את כולם !!!

לקחתי את המחזור, והיות שנולדתי בבית של בני עדות אשכנז, הוצאתי את המחזור של עדות אשכנז, ולקחתי משהו שיזעזע את הלבבות... ראיתי פעם רעיון יפה... בתפילת הנעילה, בתפילת

הלחש, מוסיפים האשכנזים עוד קטע אחד... אתה נותן יד לפושעים... ככה כתוב... אחרי שאתה מסיים עמידה, ומתחיל את הוידוי... אז במקום הוידוי, אתה אומר אתה נותן יד לפושעים. ואני מדבר על היד. ואני מדבר על הפושעים... ואני רואה אחד מסתכל על השני, ולא מבינים על מה אני מדבר... הבנתי שהם לא... בקטע

אמרתי להם "רבותי, אני מקריא ממחזור של אשכנזים... אתה נותן יד לפושעים... " כבוד הרב, אצלנו אין פושעים! - קם אחד ואמר... זהו נגמרה השיחה... אחד כזה סידר לך את הכיפור עם הכפרות אבל מה? לפחות לקחתי את הנושא, וטחנתי אותו הדק... אמרתי "רבותי בסדר אין פושעים... זה רק אצל האשכנזים... אבל בואו נדבר על היד שהאשכנזים מדברים עליה... הם מדברים על אחד שקשור לכלל ישראל... אתה נותן יד לפושעים נאמר על מישור... שאלתי אותם" אומרים האשכנזים פתח לנו שער בעת נעילת שער... שמעתם פעם בקשה כזאת? אתה בא לבנק בשעה אחד עשרים ותשע, ועשרים ושש שניות... עומד שם כבר הפקיד... הוא יושב כבר עם המפתח... ומתחיל ספירה לאחור... 27...28...29...30 מגיע אחד שחייב מסמכים צועק לו "רגע, רגע אני חייב... אחת מעקלים לי... רגע!!! " "תלך לנתב"ג... שם פתוח" אבל תפתח, זה משכורת שלך" 18 שקל אתה גובה על חותמת... תפתח! " "סגרת, לא פותח! טוב... בשביל זה הוא פקיד... הוא עשה אפילו דוקטורט בפקידות... אתה בא אליו ואומר לו "תעשה טובה, פתח לנו שער בעת נעילת שער... סגרת, תפתח! " אומר לך הפקיד "היה פתוח. משמונה וחצי, עד אחד וחצי... מה אני אין לי בית? אין לי אישה? אין לי ילדים? סגור! " מה זה הבקשה הזאת, שאתה מבקש בתפילת נעילה - פתח לנו שער בעת נעילת שער... מה אתה מבקש?

רבותי, ראיתי פעם ביאור נפלא, מה זה פתח לנו שער בעת נעילת שער ישנו שער, שהקב"ה פתח אותו... לאלה שנגעלו עבורם השערים... היה יהודי אחד, שיש מחלוקת בחז"ל... ככל הנראה אין לו חלק לעולם הבא... קוראים לו מנשה, בנו של חזקיה המלך. חזקיה מלך ישראל, לא רצה להתחתן, כדי שלא יהיה לו חלק באותו אדם, שנקרא בשם מנשה. אין לנו מושג בגדלותו של מנשה... כשאחד מרבותינו קרא לו נדבר בחברנו מנשה, הוא הגיע אליו בלילה ואמר לו "אני לא חבר שלך, אל תקרא לי חברנו מנשה...". אין לנו הבנה במנשה, ואנחנו לא מדברים על האיש... אבל חז"ל מגלים לנו, שמנשה מילא את כל ירושלים דם מפה לפה... יש דעה בחז"ל, שהוא רצח אלף אנשים מידי יום... והוא העמיד צלם בהיכל, בעל ארבעה פרצופים... והוא אמר לקב"ה "אני שם בכוונה צלם בעל ארבע פרצופים, כדי שמכל פינה שתסתכל, אתה תראה את האלהים שאני מאמין בו". מנשה נלקח בשבי למלכי אשור... לקחו אותו לבבל... הוציאו אותו להורג באצטדיון... כולם מוזמנים... יש אירוע, יש הפקה... איך עושים את האירוע? לקחו גיגית גדולה של מים, שמו מתחת גזעי עצים, והדליקו אש... ולאט לאט התחיל להתבשל... יושב מנשה בתוך היורה (גיגית) הרוחתת ופונה אל כל האלוהים שהוא עבד אותם... פונה לפסל בעל הארבע פנים... "אתה זוכר שמתי אותך בהיכל, אתה זוכר? תענה לי! " אף אחד לא עונה לו... הוא יושב בתוך היורה הרוחתת... פתאום הוא נזכר "ריבונו של עולם, אבא לקח אותי כשהייתי קטן, ואמר לי מנשה תזכור טוב, תכניס לך טוב את הפסוק הזה...

בא ונשנן אותו טוב בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו, ריבונו של עולם, אני מבקש ממך... תוציא אותי מפה. אם אתה מוציא אותי מפה, אני יודע שאתה אלוקים, ואם לא, אתה וכל האלוהות אותו דבר מה עשו מלאכי השרת? אומרים חז"ל (ירושלמי מסכת סנהדרין) מלאכי השרת שמעו את כל הצעקות של מנשה... סגרו את כל החלונות, שהתפילה שלו לא תיכנס... אדם כזה מתפלל שהקב"ה יושיע אותו?! "בצר לך" אמר מנשה אני רוצה לחזור בתשובה!!! מה עושה הקב"ה? חתר לו חתירה מתחת כיסא הכבוד שנאמר ויעתר לו. אומרים חז"ל - אל תקרא ויעתר לו אלא ויחתר לו... הוא חתר לו חתירה, וקיבל את תשובתו מתחת כיסא הכבוד. בתפילת נעילה אנחנו מבקשים "ריבונו של עולם, פתח לנו

שער בעת נעילת שער"

ישנם אנשים, שכל שערי התפילה נעולים כבר... המלאכים סוגרים בפניהם את כל שערי התפילה, אבל הקב"ה פותח שער מתחת כיסא הכבוד... מבקשים, פתח לנו שער ריבונו של עולם... את השער ואת נעילת שער... כשנועלים את כל השערים, אתה יודע לפתוח את השער הזה... אתה נותן יד לפושעים!... הקב"ה נתן יד למנשה, והוציא אותו מתוך היורה... הוא קיבל אותו בתשובה... הביא רוח חזקה, שהוציאה אותו מהיורה הרוחתת... אומרים חז"ל - נס!

רבותי, ביום הכיפורים, נפתח השער הזה בתפילת נעילה... פתח לנו שער בעת נעילת שער... ביום הפורים, עשרים ושש שעות, השער הזה פתוח... יום הכיפורים הוא כפורים! ביום הפורים הוא פתוח - אומר הזהיר כל היום, וביום הכיפורים הוא פתוח רק בתפילת נעילה... כנגד זה תיקנו לנו רבותינו, שכל הפושט יד, נותנים לו, למה צריכים לתת לו? ... כי גם בשמים עכשיו, כל הפושט יד נותנים לו... זאת מעלת יום הפורים... וכגודל מעלת היום, כך גם גודל העבודה, שהסיטרא אחרא פועל ביום הזה... הוא פועל ועובד, כדי שלא יהיה לך זמן להתעסק בצרכי שמים... מקרא מגילה... מתנות לאביונים... בסדר צריכים לעשות, אבל בין לבין מה אתה עושה???

זה היום, ששערי שמים פתוחים... מה שאפשר להשיג ביום הזה, אי אפשר להשיג שנה! מה שאפשר להשיג בנעילה, אי אפשר להשיג כל הארבעים יום! ביום הפורים אפשר להשיג את זה בכל היום!

מגילת אסתר... אין לך יהודי שאין לו הסתר... אין יהודי, אין דבר כזה... רבותינו הראשונים כמלאכים היו, קוראים לעולם הזה נוה התלאות מבחון נוה, מבפנים תלאות... וכל אחד עם השלולית שלו. אחד בוכה למה אין לו שידוך... השני בוכה למה יש לו שידוך... "ריבונו של עולם למה לא עכבת אותי עוד שנתיים... פחות ייסורים" אחד בוכה למה אין לו ילדים... אחד בוכה למה יש לו ילדים... "ריבונו של עולם, בשביל זה אני צריך ילדים"? כל אחד עם הצרה, כל אחד עם ההסתר פנים שלו... אי אפשר לפרטם כי רבים הם... כל אחד יודע איזה חבילה על הגב שלו... אם הקב"ה יזכה אותנו וישמע לתפילתנו... הכל פתוח, השאלה - על מה מבקשים... בקשה אחת, וכל הבקשות כלולות בתוכה...

אם הקב"ה ישמע לתפילתנו ונבקש מהקב"ה "גלה כבוד מלכותך עלינו במהרה... שנוכה לביאת משיח ולבנין בית הבחירה, כל הצרות של כל היהודים, בכל העולם... יפתרו באחת...

ונזכה לגאולה השלמה במהרה בימנו אמן ואמן.
(הגר"ב רוזנבלום שליט"א)

ותלו אותו ואת בניו על העץ" (מתוך "על הנסים")

בהודאה של "על הנסים" יש לדקדק: (א) במה שאומרים "ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וקלקלת את מחשב-תו", מהי הכפילות של "עצתו" ו"מחשבתו". (ב) "והשבות לו גמו-לו בראשו", למה "בראשו" דוקא. (ובפשטות הכוונה כמו "דמו בראשו" שהוא אשם בעונש שקיבל). (ג) "ותלו אותו ואת בניו על העץ", קצת צ"ב למה מזכירים זאת כאן והרי עיקר תוקפו של נס היה בזה שהמן ובניו נהרגו, אך מה שגם ניתלו לכאן אינו לצורך הנס. (ד) מלשון "ותלו אותו ואת בניו על העץ". משמע שתלו אותו ואותם ביחד על אותו העץ, דאל"כ הויה ליה למכתב "על עץ". וכן מוכח מהתרגום שני וכדלהלן. וכן מלשון הפיוט "אדם בקום" בסליחות לתענית אסתר "יהודי הוקיע ילדיו למטה ואביהם למעלה, איש איש בשלש אמות והרביעית אור מגולה", ומקורו מהתרגום נ"י דלהלן, ועוד שם בפיוט "במתי מספר" - "לוחם וניניו הותלו מוצלבים, כבחרות דגים חורזו תחובים". וכן הוא במה שיש מוסיפים בסוף הסליחה לתחלואי ילדים "ותלו על העץ חמישים האב עם הבנים", דמשמע שניתלו יחד. וכל זה מחודש מאד, דהא המן נתלה על העץ בחדש ניסן ואילו בניו ניתלו בחדש אדר שאחריו, ונצא דהמן נשאר תלוי, שלם בגו-פו (כדמוכח בתרגום שני וכדלהלן), במשך כשנה שלימה. וצ"ב למה היה נצרך נס גדול זה. (שו"ר בילקוט מעם לועז (אסתר עמ' ר"א)

שהביא בשם מאמר מרדכי דהמלך עשה להמן סוכך על ראשו שלא יאכלוהו עופות השמים. עוד הביא ממגלת סתרים שהמן נתלה בניסן והיה תלוי עד אדר עד אותה שעה שבניו יהיו תלויים בסמוך לו. וכל זה צ"ב כאמור, למה נצרך כל זה עד שהקב"ה סובב שהמלך יעשה השמירה הנ"ל לנבלתו של המן). והיא גופא צ"ב למה בקשו זאת מרדכי ואסתר מהמלך שיתלו אותם על אותו העץ דוקא.

וי"ל דהנה מלשון ההודאה ב"על הנסים" נראה דבאים לה-דגיש גם שהנס נעשה בדרך של "ונהפוך הוא", דכנגד זה שהמן רצה להרוג את כל היהודים "מנער ועד זקן" השיב לו ה' גמולו בראשו והוא ובניו נהרגו. אך א"כ צ"ב היאך נתקיים ה"ונהפוך הוא" על מה שהוא בקש להורגם "ביום אחד". ובאמת הא דמפ-לתו היתה בדרך של "ונהפוך הוא" אין זה תוספת ענין בעלמא, דעיין בדברי המהר"ל בגור אריה פר' שופטים בענין ד"כאשר זמם" (וכן בחידושי אגדות על מס' שבת צז. בענין החושד בכש-רים, ובעוד מקומות במהר"ל), שביאר דהמחשבה הרעה שהאדם זומם לעשות לשני, היכא שהשני אין ראוי לעונש זה תחזור המ-חשבה על האדם עצמו והוא ילקה באותו דבר עצמו, והמשיל זאת לאדם הזורק אבן על קיר שהוא קשה ואינו מקבל את האבן שאז האבן חוזרת ונופלת על הזורק עצמו. וביאר שזהו גם מה שאירע להמן שכתוב עליו "ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ". את"ד בקצרה. וא"כ צ"ב במה שב עליו מה שזמם להורגם "ביום אחד". (אמנם עצם מפלתו בשלימות היתה באמת ביום אחד, דהא כתיב במגיל-לה (ח' א' - ב') ביום ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר המלכה

את בית המן וגו', ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי, ותשם אסתר את מרדכי על בית המן". אלמא דבו ביום שנהרג המן כבר ניתן ביתו לאסתר ומאסתר למרדכי, וגם טבעת המלך שהוסרה מהמן ניתנה בו ביום למרדכי, הרי שה"ונהפוך הוא" נתקיים "ביום אחד". שוב ראיתי שכיוונתי בזה לדברי היוסף לקח (ח', א') שכתב שנעשה להמן כאשר זמם, הוא אמר להרוג הנפש ושללם לבוז ביום אחד, ונגזר עליו במדה כנגד מדה שהרגוהו ונתנו את ביתו לאסתר ביום אחד, ולכך נאמר כאן "ביום ההוא". עכ"ד).

וי"ל דאע"פ שלא נהרגו ביום אחד אך הואיל וניתלו ביחד נחשב הדבר כאילו מתו ביחד. ויש לבאר זאת בב' אנפי: (א) דהואיל והדין הוא "לא תלין נצלתו על העץ וגו'" נמצא דכאשר רואים אדם תלוי הרי זה נראה שהוא נהרג באותו יום. (ב) כדמצינו במס' סוטה (יג. והובא בקצרה ברש"י סוף תולדות) דמה שא-מרה רבקה "למה אשכל שניכם ביום אחד" נתקיים בזה שיעקב ועשו נקברו ביום אחד אע"פ שלא מתו ביום אחד, וא"כ גם הכא י"ל דהואיל והמן ובניו היו תלויים יחד (ואולי לבסוף גם הורדו מן העץ ונקברו ביום אחד) הרי זה כאילו מתו ביום אחד. (אמנם ביערות דבש (ח"ב דרוש ט"ו ד"ה ואמרו בגמרא), פירש דהואיל ואמרו בתענית (ה): דיעקב אבינו לא מת על כרחך דדברי רבקה נתקיימו בשעה שיעקב נקבר, דמיתה תקרא הסתלקות כשנע-לם ומכוסה מן הבריות וזה היה בשעת קבורתו, וכ"כ בספר וי העמודים (פכ"ג?). אך יש להביא מקור לזה מהגמ' במועד קטן (כו.). דאיתא על הא דאלישע קרע על מות אליהו ואע"פ שא-ליהו "חי הוא", ומתרצת הגמ' " כיון דכתיב ולא ראהו עוד, לגבי דידיה כמת דמי". ולפ"ז אין מכאן ראייה כ"כ לענינו). וא"כ י"ל דעל כן בקשו זאת מרדכי ואסתר, ועל כן גם מזכירים זאת ב"על הנסים" כי זהו חלק מתוקפו של הנס.

וכי תימא במה נתקיים ה"ונהפוך הוא" על מה שהמן רצה לה-שמיד גם את הנשים. ואמנם בתו נהרגה עפ"י דברי חז"ל ביום שהמן עצמו נהרג, אך זרש אשתו ברחה וניצלה כמבואר בתרגום ראשון (ט', י"ד), ובפירוש הרוקח על המגילה. [ואולי נצלה בזכות שאמרה להמן (ז' י"ג) "אם מזרע היהודים מרדכי וגו' לא תוכל לו וגו'". (וע"ש בפירוש הגר"א על פסוק זה, שהיה בדבריה דברי חכמה על היהודים)]. אמנם הרמ"א בפירושו מחיר יין (ט', י"ג) כתב שגם את זרש תלו על העץ יחד עם המן ובניהם, ולפ"ז אתי שפיר שאמנם נתקיים גם בזה ה"ונהפוך הוא".

ועי"ל, דהנה בתרגום שני (ט', י"ד) איתא החשבון איך ניתלו המן ועשרת בניו על עץ חמישים, שכל אחד נתלה בשלש אמות ובין כל אחד ואח אמה ריוח, ע"ש. והקשה הגר"ק שליט"א בט-עמא דקרא דלפי החשבון נשארה אמה א' יתירה, ותיריך, דהתוס' בחגיגה (יא. ד"ה ברום) [וכן הוא בשבת (צב. ד"ה אישתכח), ופ-סחים (קט: ד"ה ברום), וש"נ] ביארו דאורך האדם הוא ד' אמות ומה שבתרגום אסתר איתא החשבון שכל א' היה ג' אמות זהו משום שהם ניתלו ללא הראש שהרי נהרגו קודם לתלייה, (את"ד התוס', וכוונתם עפ"י הגמ' בסנהדרין דהרוגי מלכות היו נהרגין בסייף שחתכו את ראשם), ולפ"ז תירץ הגר"ק דהמן עצמו הרי נתלה עם ראשו שהרי תלאוהו ח'י, ולפי היה נצרך אמה יתירה. [ועי' בתרגום על המגילה שעשה שם חשבון אחר, ולפ"ז לא אתי שפיר. וכבר הבאנו דבסליחות לתענית אסתר איתא בזה כהת-

רגום שני. וע"ע להלן בענין זה האם עשרת הבנים התלויים הן אלו שנהרגו, ועוד בזה].

עוד איתא בתרגום שני שם, דלאחר מכן בא מרדכי וראה את המן ובניו תלויים על העץ, ענה מרדכי ואמר להן "את חשבת למעבד בישתא (לעמא בית ישראל) וידוע סתימאתא וגליאתא אסיק מחשבתך ברישך, אתא בעית למקטל יתן ולשציא יתן מן תחות כנפי אאבונן די בשמיא, והשתא עבדינן עמך ולבנך טבתא וצליבנן יתך ובניך תחות כנפך". [פירוש: אתה חשבת לעשות רעה (לעם בית ישראל) וידוע סתומות וגלויות העלה מחשבתך בראשך, אתה רצית להרוג אותנו ולהכרית אותנו מתחת כנפי אבינו שבשמים, ועכשיו נעשה עמך ולבניך טובה ונתלה אותך ובניך תחת כנפך. ומה שאמרו שם שזהו "טבתא" להמן ולבניו, נראה משום שזה ההיפך ממה שהוא רצה להפך ריד אותנו מאבינו שבשמים]. ומבואר בזה, דהיה כאן ענין נוסף שהמן עצמו יראה היאך ה' הפר עצתו והפך מחשבתו ועל כן תלו את בניו אצל ודוקא. וי' לעוד דעל כן עשה זאת ה' באופן שהמן ישאר שלם בגופו ואף עם ראשו כדי שיוכל "לראות" זאת. ואולי זהו שמדגישים והשבות לו גמולו "בראשו" דוקא. ובזה מישוב מה שהקשינו בתחילה בשאלות ב' ד'.

ועוד מבואר בזה בדברי התרגום, ובהקדם דצ"ב שהרי מה שהמן חשב "למעבד בישתא" לישראל וכן "למקטל יתן" היה זה "גלוי לכל העמים", וא"כ לזה לא היה צריך בדוקא את ידיעת ה' שהוא "יודע סתימאתא וגליאתא". וא"כ מה נתכוין מרדכי בזה. אלא נראה מוכח בזה דמלבד החלק המפורסם שהיה בגזירתו של המן, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, היתה גם "ומ-חשבה" נסתרת בראשו - להכרית את בני ישראל מתחת כנפי אביהם בשמים, (כדברי התרגום, וכן מפורש בדברי המכילתא סוף פר' בשלח, ע"ש), ורק הקב"ה שהוא "יודע סתימאתא וגליאתא" ידע מחשבה נסתרת זו. [ונאה שהביאור בזה הוא שמ-לבד שנאתו לעם ישראל היתה כאן שנאה כלפי הקב"ה שרצה בזה להכרית את עמו (כביכול שיסאר בלא עם), וזהו המשך לעצם ענינו של עמלק שעליו נאמר "ולא ירא אלקים", ועל כן "מלחמה לה' בעמלק" שה' עצמו נלחם בו, ועי' רמב"ן סוף פר' בשלח. וביאור, דבמדרש איכה (סוף פ"ג) עה"פ "תרדוף באף", וכן במכילתא סוף בשלח, איתא דכשבא עמלק להזיק את ישראל מתחת כנפי אביהם שבשמים אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע רשע זה בא לאבד בניך מתחת כנפך ספר תורה שנתת להם מי יקרא בו וכו'. והמלבי"ם בכל דבריו שם פירש דלעמ-לק היתה שנאה לישראל מצד אבותיו (שנאת עשו ליעקב) וכן בא ללחום עם ה' ושמו הגדול משום שלא היה "ירא אלקים", ולכן הקב"ה עצמו ילחם בו וימחה את זכרו מן העולם, ע"ש. והן הן הדברים שפירשנו על המן. ושו"ר דגם הגאון והקדוש ר' אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד כתב (בקובץ מאמרים, מאמר "אומר

אני מעשי למלך" עמ' צ') ד"חידה סתומה" היא מה היה חפצו של עמלק ומטרתו במלחמתו עם ישראל בלא שהתגרו בו וגם היו במדבר וא"כ לא בא לכבוש ולהרחיב גבולו, אבל "פתרון החידה" מפורש בכתוב "מלחמה לה' בעמלק", "היינו שעמלק בא ללחום נגד הקב"ה ואילו היה יכול לעשות סולמות לעלות לרקיע היה עושה כן, אבל כאשר זה לא היה בכחו ערך מלחמה נגד ישראל שהם עבדי ה' והיו הולכים לקבל עול מלכות שמים, וא"כ כל חפצו היה לא להנאתו אלא להכעיס נגד הקב"ה ולבזות כבוד שמים וכו' נוטל מילות וזורקן כלפי מעלה". עכ"ד. וא"כ לפי זה יש לפרש בפשיטות, דהן הן ב' הדברים שאומרים ב"על הניסים" (מה שהערנו בתחילה), "הפרת את עצתו" שזו העצה הגלויה, ו"קלקלת את מחשבתו" שזו המחשבה הנסתרת.

ובזה יש ליישב כמה דקדוקים גם בפיט של "אשר הניבא" (המיוחס במחזור ויטרי לאנשי כנסת הגדולה): (א) בתחילה "אשר הניא עצת גויים ויפר מחשבות ערומים". משמע שיש "עצה" ויש "מחשבה", ולפי דברינו אתי שפיר. וגם מוכח כדב-רינו שלשון "מחשבה" קאי הכא על המחשבה הנסתרת שבלב ולפיכך היא נקראת "מחשבת ערומים". (ב) בהמשך נאמר על המן גופא "טמן בלבו מחשבות ערומים ויתמכר לעשות רעה". והן הן ב' הדברים הנ"ל שלקח המן לעצמו, מחשבת הערומים העושים בערמה ובהסתר ואותה "טמן" המן "בלבו", והעצה הג-לויה שהמן התמכר "לעשות רעה". (ג) לאחר שכר אומרים שם "עשה לו עץ ונתלה עליו" מהו שכופלים בסוף "ראית את תפי-לת מרדכי ואסתר, המן ובניו על העץ תלית". (ד) לכאורה מה שהמן נתלה על העץ לא היה זה ע"י תפילת מרדכי ואסתר כ"א ע"י חרבונה ואחשורוש. אמנם י"ל שהכוונה ל"דברי הצומות וז-עקתם" של מרדכי ואסתר, אלא דזה כבר נזכר לעיל "לבש שק וגו' וגזר צום וגו'", ומשמע קצת דהכא ענין אחר הוא. ועפ"י הנ"ל י"ל דהכפל הוא לענין זה ש"המן ובניו [ביחד] על העץ [על אותו העץ] תלית", וזה היה באמת מחמת בקשת מרדכי ואסתר דוקא. [והנה בפסוקי המגילה נכתב להדיא לשון "מח-שבה" על עצם גזירתו של המן, ודלא כדברינו. וגם היה מקום לפרש ש"עצתו" קאי על מה שיעץ להרוג את רשתי, או על העצה להכין עץ למרדכי (שעל זה נאמר "ויאמרו לו יועצו"), או על העצה של "ביאו לבוש מלכות וגו'", שכל העצות הללו נתהפכו להמן על ראשו, ושי להוסיף עוד דקדוק, דבכל העצות האלה הרי ש"הפרת את עצתו" באמת נתקים קודם ה"וקלקלת את מחשבתו". אמנם אנו פרשנו עפ"י דברי התרגום שני דנמ-צא דבאותה גזירה דלהשמיד וכו' נסתרה גם מחשבה נסתרת. וגם ב"אשר הניא" שהפייטן אומר "טמן בלבו מחשבות ערומים" מוכח שאין הכוונה לעצם הגזירה. דאת זה הרי לא טמן בלבו, וגם לא שיק בזה לשון "ערומים", ועל כרחך שאין כוונתו ללשון המקרא].

לע"נ הצדקנית נינה מרטין בן מישלין ע"ה | ולע"נ ר' יצחק ב"ר גרשון ז"ל | ולע"נ ר' נח יצחק הלוי ב"ר משה יעקב ז"ל | ולע"נ הרב יהודה אריה בן רפאל אלתר ז"ל | ולהצלחת ר' אלחנן שמואל בן ר' נח יצחק ומשפחתו

כל המעונין לקבל מנוי שבועי דרך פקס או מייל נא לשלוח מייל ל GISHMAKEVORT@GMAIL.COM או ישלח בקשה לת.ד. 18303 מיקוד 91182 ירושלים או להשאיר הודעה בתא הקולי שמספרו 151527131458 בצירוף שם כתובת ומספר טלפון ובל"ג נטפל בבקשתכם וכן כל המעוניין להקדיש העלון לעלוי נשמתו או לרפואת וכו' מתבקש לשלוח למייל הנ"ל או להשאיר הודעה בתא הקולי הנ"ל.